

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONYA YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ 8358 NUMARALI ŞİİR
MECMÛ'ASININ TANITIMI VE TRANSKRİPSİYONLU METNİ
(184-352. SAYFALAR)

Hazırlayan
Ayfer Yılmaz

Danışman
Doç. Dr. Mehmet SARI

AFYONKARAHİSAR 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 8358 Numaralı Şiir Mecmûasının Tanıtımı ve Transkripsiyonlu Metni (184-352. Sayfalar)" adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...\...\

Ayfer YILMAZ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Mehmet SARI
Jüri Üyeleri : Prof. Dr. Ali İrfan AYPAY
: Prof. Dr. Süleyman SOLMAZ

İmza



Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ayfer YILMAZ' ın **“Konya Yazma Eserler Kütüphanesi 8358 Numaralı Şiir Mecmuasının Tanıtımı ve Transkripsiyonlu Metni (184-352. Sayfalar)”** başlıklı tezini değerlendirmek üzere 12.07.2019 tarihinde saat 13.30' da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elbeyi PELİT
MÜDÜR

ÖZET

KONYA YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ 8358 NUMARALI ŞİİR MECMÛ'ASININ TANITIMI VE TRANSKRİPSİYONLU METNİ (184-352. SAYFALAR)

AYFER YILMAZ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Temmuz, 2019

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet SARI

Menşeiini; Hazreti Muhammed'in hadis yazımına izin vermesiyle birlikte, sahabelerin Peygamber'den duyduklarını not etmeye başladıkları hadis derlemelerinden alan mecmûa yazımı, zamanla bir gelenek hâlini almıştır. Bu gelenek Osmanlı'da da rağbet görmüş, mecmûaların sayı ve çeşitliliği artmış, bu eserler telif kitap hüviyetine kavuşmuştur. Kendi devrinde rağbet gören edebî malzemenin meraklılarınca derlenip toplandığı bu defterler, özellikle edebî ve biyografik açıdan edebiyat tarihimizi aydınlatacak, edebiyat tarihimizdeki boşlukların doldurulmasına yardımcı olacak eserlerdir.

Çalışmamızın konusu, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Kütüphânesi'nde 8358 numarada "Mecmû'a-i Eş'âr" adıyla kaydedilen el yazması mecmûanın (184-352.) sayfalarıdır. Giriş kısmında "Türk Edebiyatında Mecmûa" başlığı altında mecmûaların tarihsel gelişimi ve özellikleri üzerinde durulduktan sonra birinci bölümde, ele aldığımız şiir mecmûası tanıtılmış ve daha sonra eserin transkripsiyonlu metni verilmiştir. Eser transkript edilirken ulaşabildiğimiz dîvânlarla mukayese yapılmış ve farklılıklar dipnotlarda gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Edebiyatı, mecmûa, şiir.

ABSTRACT

**LIBRARY OF KONYA WRITING WORKS REGIONAL DIRECTORATE
AT THE NUMBER 8358 AS "POEM JOURNAL " (PAGES 184-352).**

AYFER YILMAZ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE TURKISH LANGUAGE AND
LITERATURE MASTER SCIENCE DEPARTMENT**

July, 2019

Advisor : Assoc. Prof. Dr. Mehmet SARI

Source; the Prophet's Muhammet spelling of the companions of the Prophet, along with the permit and they started to shout from the Hadith collections of field magazine writing, over time a tradition of relying on it. This tradition is also popular in the Ottoman Empire saw an increased number and diversity of the magazine, these works are copyright of the book identity. Conducting, classical literature are the source of important material to the study. Magazines, literary appreciation, acclaimed poets of the period are at reduced and poems. Its era of popular edebî meraklılarınca of the material compiled and gathered these notebooks, especially edebî and will illuminate our biographical aspects of literary history, literary history will help fill the gaps.

It was concluded that regional Directorate of Library, number 8358 in Konya Manuscripts "in Majmoo ' al-to Peer 'âr" recorded with the name of the manuscript journal (184-352.) pages. In the introduction, under the title "Mecmûa Turkish Literature" mecmûaların after historical development and focused on the features in the first section, we discussed poetry were introduced and then work mecmûası transkripsiyonlu text. Is being made and compare it with the Court where we can access the transcript work differences in footnotes.

Keywords: Classical Literature, journal, poetry.

ÖNSÖZ

Osmanlı Edebiyatı kapsamında çalışılmış eserlerin dışında kaynak niteliğindeki pek çok eser yeni yeni çalışılmakta, bu yolla eksikler tamamlanarak yeni bilgiler toplanılmaktadır. Manzum eserlerin önemli bir yekün tuttuğu Osmanlı Edebiyatı'nda belli bir şaire ait manzume mecmûalarına “dîvân”, farklı kişilere ait manzum yahut mensur ürünleri içeren kaynaklara ise “mecmûa”denilmiştir.

Dîvânlarla ilgili pek çok metin, inceleme ve tahlil çalışmaları mevcutken mecmûalarla ilgili çalışmalar yakın geçmişte yoğunlaşmaya başlamıştır. İlk aşamada temel kaynak konumunda olan dîvânlar ele alınmış, mecmûalar ise ikinci derece kaynaklar olarak kabul edilmiştir. Bu kabulün doğruluğunun yanında, yeri ve önemi yadsınamayan bu kaynakların edebî ürünler açısından olduğu kadar biyografik bilgi kırıntılarını içermesi bakımından da kimi zaman temel kaynak konumunda oldukları da bir gerçektir.

Çalışmamızın konusu, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Kütüphânesi'nde 8358 numarada "Mecmû'a-i Eş'âr" adıyla kaydedilen el yazması mecmûanın (184-352) sayfalarıdır. Giriş bölümünde mecmûanın tanımı, tarihi ve mecmûaların sınıflandırılması ile edebiyatımızdaki yeri ve önemi üzerinde duruldu. Birinci bölüm başlığı adı altında incelediğimiz mecmûanın tanıtımını yapıldı. Ve mecmûada yer alan şair kadrosu, nazım şekilleri gibi konuları tablolar üzerinde değerlendirildi. İkinci bölümde ise çalışmaya konu olan mecmûanın transkripsiyonlu metni yer almaktadır. Bu bölümde tespit edebildiğimiz, transkript edilmiş veya yazma eser olarak ulaştığımız kaynaklardan karşılaştırma yapıldı ve farklılıklar dipnotlarda belirtildi. Arapça-Farsça şiirlerin bir kısmı okunmuş, okunamayan kısımlar ise daha sonra çalışma yaparken tezimize başvuracak kişilere kolaylık olması açısından tıpkıbasımları verildi. Üçüncü ve son bölümde ise incelediğimiz mecmûanın birkaç sayfasının tıpkıbasımını, örnek teşkil etmesi açısından verildi.

Çalışmamız; son dönemlerde önem kazanan mecmûaların gün yüzüne çıkarılmasına katkı sağlamak, bilinmeyen şairleri ve şiirleri Türk Edebiyatı dünyasına kazandırmak ve bu alanda çalışma yapacak olan araştırmacılara kaynak olması amacıyla hazırlanmıştır.

Tez yazım sürecinde bana değerli vakitini ayıran, bilgi, birikim ve kaynak eserlerini benimle paylaşan, iinden çıkması g pek çok sorunu zen ve hatalarımı nezaketle düzelten değerli hocam Doç. Dr. Mehmet Sarı'ya teşekkür ederim. Ayrıca kendi bakış açısından metni inceleyerek tenkit ve tashihte bulunup teklifler sunan Remzi Emek'e paylaşımları için şükranlarımı sunarım.

Ayfer YILMAZ

Temmuz, 2019



KISALTMALAR

- BD** : Bahâyî Dîvânı
- ED** : Es‘âd Dîvânı
- ERD** : Eşrefoğlu Rumî Dîvânı
- FD** : Fuzûlî Dîvânı
- HD** : Hâşîmî Dîvânı
- KD** : Kuddûsî Dîvânı
- MB** : Muhibbî Dîvânı
- ND** : Nâbî Dîvânı
- NBD** : Necatî Bey Dîvânı
- NFD** : Nef‘î Dîvânı
- NMD** : Nedîm Dîvânı
- NMD** : Niyazî-i Mîsrî Dîvânı
- NKD** : Nevresî-i Kadîm Dîvânı
- RD** : Rahmî Dîvânı
- SD** : Sâbit Dîvânı
- SEVD** : Seyyid Vehbî Dîvânı
- SUD** : Surûrî Dîvânı
- SVD** : Sünbülzâde Vehbî Dîvânı
- ŞD** : Prizenli Şemî Dîvânı
- ŞGD** : Şeyh Gâlib Dîvânı

AKM	: Atatürk Kültür Merkezi
Bk.	: Bakınız
Bsk.	: Baskı
C	: Cilt
D.	: Dîvân
D�A	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
d.	: Doğumu
G.	: Gazel
haz.	: Hazırlayan
d.	: Dîvân
h.	: Hicrî
KTb	: Kültür ve Turizm Bakanlığı E-Kitap.
M.	: Mecmûa
M.	: M�l�d�
�.	: �l�m�
d.	: Doğumu
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclis E-Kitap.
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
vd.	: Ve diğerleri
vb.	: Ve benzeri
yz.	: Yazma
YLT	: Yüksek Lisans Tezi
DT	: Doktora Tezi

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

آ : Â, â

ش : Ş, ş

أ, ا : A, a, Â, â, E, e.

ص : S, s

ء : -i, -yı ve -yi (yây-ı izâfet)

ض : D, d, Ẓ, ẓ

ب : B, b, P, p

ط : T, t

پ : P, p

ظ : Ẓ, ẓ

ت : T, t

ع : ‘,

ث : S, s

غ : , Ğ, ğ

ج : C, c

ف : F, f

چ : Ç, ç

ق : K, k

ح : H, h

ك : K, k, G, g, ñ

خ : H, h

گ : G, g

د : D, d

ڭ : ñ

ذ : Ẓ, ẓ

ل : L, l

ر : R, r

م : M, m

ز : Z, z

ن : N, n

ژ : J, j

و : O, o, Ö, ö, U, u, Û, û,

س : S, s

Ü, ü, V,

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR.....	vii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	ix
İÇİNDEKİLER.....	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDE KAYITLI 8358 NUMARALI MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'IN TANITIMI

1. MECMÛ'ANIN TANITIMI.....	6
1.1. MECMÛANIN GENEL ÖZELLİKLERİ.....	6
1.2. MECMÛ'ADAKİ ŞAİR KADROSU VE KISA BİYOGRAFİLERİ.....	16

İKİNCİ BÖLÜM

KONYA YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ 8358 NUMARALI ŞİİR MECMÛ'ASININ TRANSKRİPSİYONLU METNİ (s.184-352)

TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	71
SONUÇ.....	189
ÖZEL ADLAR DİZİNİ.....	191
KAYNAKÇA.....	197
MECMÛ'ANIN TIBKIBASIMI.....	212

GİRİŞ

Osmanlı edebiyatı ürünleri içerisinde değerlendirilen mecmûalar üzerinde özellikle son dönemlerde ciddi akademik çalışma ve yayımlar yapılmaktadır. Mevcut çalışmalar mecmûaya dair zihinlerde genel bir bilgi oluşumunu sağlamakla birlikte yeni bilgiler elde etme potansiyelinin de oldukça yüksek olduğunu göstermiştir. Bu da ilgili çalışmaların artışının en temel sebebidir. Mecmûa ile ilgili genel bilgiler mecmûa üzerine yapılan her çalışmada tekrar edilmektedir. Bu yüzden giriş bölümünde “mecmûa”nın neyi karşıladığı, önemine ve tasnifine dair kısa bilgilendirme yapılarak çalışmaya temel olan şiir mecmûasına geçilecektir.

1. Mecmûa

Sözlükte "dağınık şeyleri bir araya getirmek toplamak" anlamındaki Arapça cem‘ masdarından türemiş olan mecmûa ile ilgili çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bunlardan birkaçını şöyle sıralayabiliriz:

Toplamak, derlemek bir araya getirmek anlamlarında kullanılan masdardan yapılan mecmû toplanmış, derilmiş demektir. Bu kelimenin müennesi ise mecmûadır, anlamı ise toplanıp biriktirilmiş şeylerin hepsi, seçilmiş yazılardan meydana getirilmiş yazma kitaptır (Kut, 1986: 170).

Toplanıp biriktirilmiş, tertip ve düzenlenmiş şeylerin hepsi. Seçilmiş yazılardan meydana getirilen yazma kitap, dergi (Devellioğlu, 2011:689).

Mecmûalar genelde bir veya daha fazla yazar yahut şaire ait çeşitli şekil ve hacimlerdeki dini, din dışı nesir ya da şiirlerden oluşan derleme kitaplardır. Mecmûatü'l-ehadis, mecmûa-i fetava, mecmûa-i ed'iyе. mecmûatü'r-resail, mecmûa-i eş'ar mecmûa-i tevarîh, mecmûa-i fevâid gibi.

Mecmûa başlangıçta, birçok bakımdan benzediği cönk gibi ayetler, hadisler fetvalar, dualar, hutbeler, şiirler, ilahiler, şarkılar, mektuplar, latifeler, lugaz ve muammalarla ilaç tariflerinin ve faydalı bilgilerin (fevâid) notların, tarihi belge ve kayıtların (tevârih) derlendiği bir not defteri halinde ortaya çıkmış, zamanla gelişip düzenli bir tertip ve şekle kavuşarak türlerine göre bazı farklılıklar gösteren bir kitap veya telif çeşidi özelliği kazanmıştır. Bir telif türü olarak gelişimini tamamladıktan sonra genellikle kitap hüviyetindeki teliflerden farklı bir tarafı kalmamıştır.

İslâm kültüründe mecmûa türü, henüz adı konulmadan Hz. Peygamber'in hadis yazımına izin vermesiyle birlikte ortaya çıkar. Bu iznin ardından bazı sahâbîler Resûlullah'tan kendi seçimlerine, ihtiyaç ve değerlendirmelerine göre bir araya getirince hadis literatüründe "sahîfe, cüz ve kitap" adıyla anılan ilk derlemeler doğar. Hadis derlemeleri geliştiğinde hadislerde ele alınan meseleleri kapsamaya yönelik çalışmalar bu metinleri genellikle bâblara göre tasnif etme anlayışını getirir ve ortaya konulan eserlere mecmûa ile aynı kökten türeyen “el-câmi” ismi verilir. Literatürde mecmûa sayılabilecek derlemeler arasında mecmûa ismini taşımayan ve sonraları “müntehabât, muhtârât” olarak da adlandırılan pek çok eser vardır. Bu arada “dîvân” kelimesinin de önceleri “şîir mecmû‘ası” anlamında kullanıldığı Ebû Temmâm'ın eserinin "Dîvânü'l-hamâse" adıyla da tanınmasından anlaşılr. Mecmû‘aların türlerine göre bazı tertip ve şekillere kavuşarak Araplar, Farslar ve Türkler arasında rağbet bulup farklı bir gelişim göstermesi ve çeşitli ilim dallarında müstakil bir telif türü özelliği kazanması ilk örneklerin ortaya çıkışından birkaç asır sonra gerçekleşir. Mecmû‘aların Osmanlı dönemindeki gelişimine bakarak XV. yüzyıldan itibaren dikkat çekmeye başladıklarını, XVI. yüzyıldan sonra ise sayı ve çeşitlerinin iyice arttığını söylenir. Daha çok Osmanlı ve İran sahasında rağbet gördüğü anlaşılan özel mecmuaların kağıdının kalitesi, rengi, boyutları cildi, yazısı, tezhibi, şekli gibi vasıfları ve maddi nitelikleri itibariyle birbirlerinden çok farklı olduğu, bir kısmının düzensiz adeta karalama defteri. Bir kısmının çok düzenli ve özen li bir sanat eseri niteliği taşıdığı görülmektedir. Düzensizlerin çoğu doğrudan derleyicisinin eliyle yazılmış olduğu için okunaksız ve istinsah hatalarıyla dolu, babadan oğula veya elden ele intikal ettiğinden dolayı farklı kişilerin yazısına ve ilgisine göre şekillenmiş, değişik konulara yer veren güvenilirmez metinler halindedir (Uzun, 2003: 265-267).

2. Mecmûaların Önemi

Mecmûa ile ilgili yapılan değerlendirme ve tespitleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Henüz ortaya çıkmamış eserler mecmûaların birinde bulunabilir.
2. İsimleri tezkirelerde bulunan ve bulunmayan şairlerle ilgili bilgi bulunabilir. Divanı elde bulunan şairlerin eserlerine katkıda bulunurken olmayanların eserlerinin teşekkülüne önemli bir zemin oluşturabilirler.

3. Mecmûalardaki şiirler divan nüshalarıyla karşılaştırılarak tenkitli bir neşir yapılabilir. Hatta divandaki bozuk vezinli mısraların kontrolü mecmualardaki şiirler sayesinde yapılabilir.
4. Şairlerin kimlerden etkilendiği ya da kimleri etkilediği gibi durumların tespiti için de nazirelerden faydalanılabilir. ğairin edebi kişiliğini tespit adına nazire mecmûaları önemli kaynaklardır.
5. Şairin divanını tertip ettikten sonra yazdığı şiirlere mecmûalarda rastlanabilir.
6. Edebiyat tarihine geçmemiş belgeler, türler, şairler, manzumeler tespit edilebilir.
7. Bulundukları dönemin edebi zevkini yansıtmakla birlikte dönemin dil hususiyetleri açısından da fikir verebilir. Mecmûaların diğer eserler gibi şairden müstensihe, dönemin zevk anlayışından dil yapısına kadar pek çok bilgi verdiği şimdiye kadar yapılan çalışmalarla anlaşılmıştır. Bu bakımdan mecmuaların sahaya katkısının varlığı bilinirken tüm eserler incelenmeden bu katkının oranını belirlemek şimdilik güçtür (Yılmaz, 2008: 255-280).

3. Mecmûaların Tasnifi

Mecmûaların şekil, tür ve muhteva bakımından değerlendirilmesiyle ilgili farklı tasnif çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları şu şekilde sıralanabilir:

A. Agâh Sırrı Levend'in Tasnifi

1. Nazireler mecmû'aları
2. Meraklılarınca toplanmış, birer antoloji niteliğinde seçme şiir mecmuaları
3. Türlü konulardaki risalelerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar
4. Aynı konudaki eserlerin bir araya getirilmesiyle meydana gelen mecmualar
5. Tanınmış kişilerce hazırlanmış, birçok yararlı bilgileri, fıkraları ve özel mektupları kapsayan mecmualar (Levent, 1998: 166-167)

B. Günay Kut'un Tasnifi

1. Nazire mecmû'aları
2. Seçme şiir mecmû'aları (Mecmû'a-i eş'ar, Mecmû'a-i devavin)
3. Aynı konu ile ilgili eserlerin bir araya gelmesi ile oluşan mecmualar (Mecmûa-i edeviye, Mecmûa-i ediye, Mecmûa-i tevarih, Mecmûa-i muammeyat, Mecmûa-i münşeat, Mecmûatü'r-resail...)

4. Karışık mecmûalar. Bu tür mecmûalar nazım, nesir karışık olabileceği gibi Arapça, Türkçe ve Farsça gibi değişik dillerde de yazılmış olabilir.
5. Tanınmış kişilerce veya derleyeni belli kişilerce hazırlanmış mecmualar.

C. Atabey Kılıç'ın Tasnifi

1. Cilt ve tertip hususiyetleri bakımından

1.1 Cönkler

1.2 Mecmûalar

1.2.1 Tertip durumuna göre mecmûalar

1.2.1.1 Mürettep mecmûalar

1.2.1.2 Mürettep olmayan mecmualar

1.2.2 Mürettip durumuna göre mecmualar

1.2.2.1 Mürettibi bilinen mecmûalar

1.2.2.2 Mürettibi bilinmeyen mecmualar

1.2.3 Aynı zümreye mensup şahsiyetlerin eserlerinin toplandığı mecmûalar

2. Şekil bakımından

2.1 Manzûm metinler mecmû'aları

2.1.1 Kasîde mecmû'aları

2.1.2 Gazel mecmû'aları

2.1.3 Nazîre mecmû'aları

2.1.4 Mu'ammâ mecmû'aları

2.1.5 Manzûm lugât mecmû'aları

2.1.6 İlâhî mecmû'aları

2.1.7 Şehrengiz mecmû'aları

2.1.8 Nat mecmû'aları

2.1.9 Hilye mecmû'aları

2.1.10 Mi'râciye mecmû'aları

2.1.11 Matla mecmû'aları

2.1.12 Mersiye mecmû'aları

2.1.13 Çeşitli mesnevîlerden seçkileri barındıran mecmû'aları

2.1.14 Güfte mecmû'aları

2.1.15 Müstezâd mecmû'aları

- 2.1.16 Târîh mecmûaları
- 2.1.17 Musammat mecmûaları
- 2.1.18 Kıt‘a ve rubâ‘î mecmûaları
- 2.1.19 Dîvân mecmûaları

2.2 Mensur metinler mecmûaları

- 2.2.1 Lugaz mecmûaları
- 2.2.2 Fetva mecmûaları
- 2.2.3 Tefsîr mecmûaları
- 2.2.4 Şerh mecmûaları
- 2.2.5 Sakk mecmûaları
- 2.2.6 Mekân tasvirleri içeren mecmûaları
- 2.2.7 Münşeât mecmuaları
 - 2.2.7.1 Derleme münşeât mecmûaları
 - 2.2.7.2 Tek şahsa ait inşa örneklerinden oluşan münşeât mecmuaları

2.3 Karışık manzum ve mensur eserler mecmûaları

- 2.2.1 Fevâid mecmûaları
- 2.2.2 Farklı türleri barındıran mecmûaları

3. Dil bakımından

- 3.1 Arapça mecmûalar
- 3.2 Farsça mecmûalar
- 3.3 Türkçe mecmûalar
- 3.4 Çok Dilli mecmûalar

4. Muhteva bakımından

- 4.1 Din
- 4.2 Tasavvuf
- 4.3 İlm-i Nücûm / Fal ve Remil
- 4.4 Hikâye/Latîfe
- 4.5 Hezel ve Hiciv
- 4. 6 Edviye
- 4.7 Mûsiki(Kılıç, 2012: 75-96).

BİRİNCİ BÖLÜM

KONYA BÖLGE YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ'NDE KAYITLI 8358 NUMARALI MECMÛ'A-İ EŞ'ÂR'IN TANITIMI

1.MECMÛ'ANIN TANITIMI

1.1. MECMÛ'ANIN GENEL ÖZELLİKLERİ

Çalışmamızın konusu Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde 8358 numarayla kayıtlı olan mecmûadır. Mecmûa, desensiz, düz ve âharsız bir kâğıt üzerine nesih yazısıyla yazılmıştır. Mecmûa kahverengi sahtiyan cilt ile kaplanmıştır. Sayfa numaralandırması Osmanlıca rakamlarla yapılmıştır ve her sayfaya ait bir sayfa numarası vardır. 255. ve 351. sayfalarda kırmızı mürekkep kullanılmış, 339-342 ve 350. sayfalarda ise mecmûanın yazı stilinden farklı olarak rik'a yazısı ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Sayfa numaralandırmasında, bazı yerlerde mahlasların belirtilmesinde (mahlasın üstüne bir çizgi halinde) ve bazı başlıkların belirtilmesi amacıyla kullanılan parantezlerde de kırmızı mürekkep tercih edilmiştir. Derkenar ve cetvel yoktur.

Dijital ortamdan edindiğimiz mecmûanın mevcut görüntülerinde ön kapak fotoğrafı yoktur ve bazı sayfalar eksiktir. Eseri dijital ortamdan elde ettiğimiz için bu sayfaların eserin orijinalinde olup olmadığını bilmiyoruz. Fotoğraflama yapılırken boş olan sayfaların var olduğunu fakat fotoğraflara dâhil edilmediğini düşünmekteyiz. Çünkü mevcut görüntülerde, eksik olan yerlerde, yırtılma izi yoktur. Eserin dış kapağı mavi renkli bir kâğıtla onarım görmüştür. Arka kapakta da muhtelif yazılar yer almakla birlikte bu yazıların mecmûanın müellifine mi ait olduğu ya da kataloglama sırasında kütüphane çalışanları tarafından mı eklendiği tespit edilememiştir.

Mecmûanın müstensihî belli değildir ayrıca veri tabanında da eserin kim tarafından kaleme alındığıyla ilgili bir bilgi yoktur. Sivas gazetesinden alınan bazı metinlerin başında bulununan “vilâyet-i bâhirü's- sa'det cenâb-ı hilâfet-penâhî bî-tecellâ gazetemiz ser-muharriri tarafından inşâd idilen kaşîde-i bigânedir” gibi ifadeler eserin sahibinin Sivas gazetesinde bir muharir olduğunu göstermektedir. Fakat Sivas gazetesinin bu sayısına ulaşamadığımız için müstensih hakkında herhangi bir bilgiye

ulaşamadık. Yine aynı şekilde: “Kalem şu nev gâzeli bilbedâhe yazdım ben, du‘âya başla bu hoş gû-suhan-serâ ile sen” bu beyit ile başlayan gazeli de eserin sahibi Sivas gazetesinde yayımlamıştır. Fakat bu sayıya da ulaşamadığımız için eserin sahibi hakkında herhangi bir bilgi elde edilememiştir.

Muhteva açısından mecmûaya yaklaştığımızda mecmuada 16 ve 20. yüzyılda yaşamış şairlerden şiir örneklerine raslanmaktadır. En çok Fuzûlî, Ziyâ Paşa, Enderunlu Vâsıf, Âşık Ömer, Muhibbî, Nef‘î gibi çok tanınmış isimler yer aldığı gibi Tayyib-zâde Hâfız Mehmed Zühdi, Yusuf Sıdkî, Tanburi-zâde İzak Efendi, Suyolcu-zâde Salih Efendi, Sabrî Mehmed Şerif, Radıb, Mehmed Şevkî, Mehmed Emin Boyraz, Hâfız Zâhid gibi pek de adı duyulmamış şairlere de yer verilmiştir.

Mecmûada hemen hemen her nazım şeklinden şiirler bulunmaktadır. Mecmûada âşıkane, rindâne, şuhâne şiirler bulunduğu gibi dinî, toplumsal siyasî şiirler de bulunmaktadır. Mecmûada Fuzûlî, Nef‘î, Enderunlu Vâsıf gibi şairlerin gazelleri lirik özellikler taşıırken, Ziya Paşa’nın Terkib-i Bend’i toplumsal özellikler taşımaktadır. Bununla birlikte yine Sultan Abdülaziz Han ve Sultan Abdülhamit Han için yazılmış kasîde ve gazeller de siyasî özellikler taşımaktadır. Mecmûada divân şiirlerinin yanı sıra halk şiirlerine de geniş yer verilmiştir. Türkü, mani, ve birçok halk hikayesi bulunmaktadır. Tüm bunlar müstensihinin çok yönlü bir edebî kişiliğinin olduğunu göstermektedir.

Mecmûada yer alan şiirlerin bazıları bugün bile dilden dile dolaşmaktadır. Şiirlerdeki derin edebî zenginlik dikkatleri çekmektedir. Bazı şiirler günümüzde de değerini kaybetmemiş hâlâ döneminde gördüğü itibarı korumaktadır. Bu da yüzyıllardır değişmeyen edebî zevkin mahsulüdür. Aşağıda verilen şiirler sadece bunlardan birkaçıdır:

Güzelden meyden el çekseñ saña ahmağ dinür muṭlağ
Mey içseñ hûb sevseñ mâ’il-i zevk-i sefâ dirler

Eşrâfiñ lisânından ḥalâş olmağ ne müşgildir ah
Ne eylersem begenmezler ne söylesem ḥaṭâ dirler (Lâedrî- 159-122)

Kazârâ bir şapan taşî bir altun kaseyi kırsa
Ne artar kıymeti taşîñ ne kıymetden düşer kâse (Lâedrî- 162-131)

Virir bir câm-ı memlû biñ teñ peymânenen soñra
Felek ehl-i dili irşâd ider ammâ neden soñra (Mezâkî- 518 -147)

‘Âkıl iseñ dime Ferhâd ile Mecnûna deli
Eyleseñ halka nazar her biri bir gûne deli (Lâedrî- 16150)

Ögren lisân-ı ‘aşr u rûsum-ı zamâneyi
Bağ tab‘-ı nâsa vakte münâsib tekellüm it (Meşaleci Eş‘ad Pâşâ-zâde-169-166)

Ehl-i ‘irfânla külhanda geçinmek yegdir
Cûhelâ ile şafâ eylemeden gülşende (Lâedrî-171-173)

Hak kulağı iki bir itmiş dili
İki işit birden artık söyleme (Lâedrî-171-175)

‘İlme mağrûr olma eflâtûn-ı vakt olsañ eger
Bir edîb kâmilî gördüğünde tıfl-ı mekteb ol (Sünbülzâde Vehbî-173-182)

Şanma herkes ‘âleme insân gelür insân gider
Câhil u nâdan olan hayvân gelür hayvân gider (Lâedrî- 180-220)

Cehennemdir ‘adüvvün şohbeti zîrâ dili durmaz
Muhabbet ehline çünkü gazâb iden zebânîdir (Lâedrî-191-223)

Ki bülendi pest ider kâhî ider pesti bülend
Muhteza-yı gerdiş-i dolab-ı ‘âlem böyledir (Lâedrî-185-245)

Ayağın sıcak tut başını serin
Kendiñe bir iş bul düşünme derin (İbn-i Sînâ-152-113)

Bugün bile bir insan beğendiği şiirleri bir defterde toplayacak olsa - eğer belli bir dîvân şiiri estetiğine sahipse - yukarıda verilen örnekleri ve bu örneklere benzer beyitleri bu defterde görmemiz şaşırtıcı olmayacaktır.

Mecmûada mensur olarak: Âşık Gârip, Asuman ile Zeycan, Arzu ile Kamber, Derdiyok ile Zülfüsiyâh, Hâtim Tâî, Ferhad ile Şirin hikâyelerine yer verilmiştir. Belâğât-ı ‘Osmâniyye’den" başlığıyla da Ahmet Cevdet Paşa'nın Belâğât-ı Osmâniyye'sinden manzum-mensur alıntılar yapılmıştır. Manzum olarak ise Sabah gazetesi, Trabzon gazetesi, Nilüfer gazetesi ve Sivas gazetesinden alınmış çok sayıda muhtelif şiirler bulunmaktadır.

Mecmûadaki şiirlerin genel anlamda şairleri, şiirlerin başlığı olarak verilmiştir. (Gazel-i Bâkî, Tahmîs-i Yûsuf Sıdkî vb.). Aynı şâirin iki şiiri ya da beyti arka arkaya

verildiği zaman ikincinin başına "bu dahi", "yine" ibaresi başlık olarak eklenmiştir. Mecmûada yer alan bazı şiirlerin şâirleri yanlış verilmiştir. Mezâkî, Mûsa Kâzım Paşa, Sabrî Mehmed Şerif, Sadî Şirâzî gibi şâirlerin şiirleri verilirken adları verilmemiş, farklı isimler kullanılmıştır.

Mezâkî'ye ait aşağıdaki şiir Cevdet adıyla verilmiştir:

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mafâ'ilün Mefâ'ilün

Virir bir câm-ı memlû biñ teñ peymânenen soñra
Felek ehl-i dili irşâd ider amma neden soñra (bk. Mezâkî, s. 518)

Sabrî Mehmed Şerif'e ait aşağıdaki şiir Râgıb Paşa adıyla verilmiştir:

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'illün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

Aşk tursun ko mecâzi ise de kalbinde
Ab-ı engûr hûm içre tûrarak bâde olur (bk. Sabrî Mehmed Şerif, s.42)

Mûsâ Kâzım Paşa'ya ait aşağıdaki şiir Nâ'ilî-i Kadîm adıyla verilmiştir.

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Mütekebbirlere kıbr itme taşadduk sayılır
Zâlîme cevır u ezâ kılma 'ibâdet gibidir (bk. Mûsâ Kâzım Paşa, s.70)

Sadî Şirâzî'ye ait aşağıdaki şiir Fatih Sultan Mehmed adıyla verilmiştir.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Bûm nevbet mîzened ber târem-i Efrâsiyâb
Perdedâr-ı mîküned der kasr-ı Kayser ankebût (bk. Sadî Şirâzî, s. 169)

Tahmîs olan şiirlere Muhammes başlığı verilmiştir. Bu da müellifin edebî bilgisinin zayıflığını göstermektedir. Diğer yandan, Mevlânâ, İbni Sînâ ve Gazâlî gibi farklı ülkelerin yazar ve şâirlerinden de alıntı yapılmıştır. Bu da mecmûa yazarının dikkate değer bir yönüdür. Fakat bu alıntıları kendisi bizzat mı yaptı yoksa birileri aracılığıyla mı gerçekleştirdi bilinmemektedir. Eserde Arapça-Farsça şiirler de yer almaktadır. Biz bu şiirlerin bir kısmını okuduk okuyamadığımız şiirlerin tıpkı basımlarını verdik. Mecmûada bazı beyitlerin yazarları sol alt köşede verilmiştir. Bu

kullanımların az olması ve çalışmada birlik olması açısından şair isimleri beyitlerin başlarına alınmıştır.

Mecmûadaki imlâ yanlışlıkları, çok dağınık bir mecmûa olması ve bazı şiirlerin başına şairlerinin isimleri yanlış yazılması nedeniyle mürettibin çok bilindik ve usta bir şahsiyet olmadığını düşünüyoruz. 6.yüzyıl şairi Hâtim Tâî ile 20. yüzyıl şairi Mustafa Reşîd arasındaki şairlerin şiirlerini mecmûasına alan yazarın muhtemelen 20. yüzyılda yaşadığını düşünüyoruz.

Aşağıdaki Tablo-1'de mecmûada yer alan şâirler, şiirleri ve sayfa numaraları verilmiştir. Şairi tespit edilemeyen şiirlerin şâir adı kısmına "x" yazılmıştır. Tablo-2'de Mecmû'adaki nazım şekilleri ve sayıları, tablo-3'te ise şiirlerin vezni ve kullanılan vezinlerin adedi verilmiştir.

Tablo 1: Mecmû'â-i Eş'âr'da bulunan şâir kadrosu, nazım şekilleri ve sayfa numaraları

Şâir Adı	Nazım Şekli ve Şiir Sayısı	Sayfa Numarası
Abdurrahmân Sâmî Paşa	1 Murabba ^c , 1 Mesnevî	198, 199
Ahmed Cevdet Paşa	Nesr	184-190
Ahmed Reşîdî	2 Beyt	292
Âlî	1 Beyt	325
Atâî (Nev'îzâde)	1 Beyt	328
Bahâyî	2 Beyit	293
Çelebi-zâde'Âsım Efendi	2 Beyt	326
Ebü'l-Me'ânî	4 Beyt	350
Es'ad	1 Muhammes-i mütekerir	197
Fâzıl	1 Kıt'a	294
Fehîm-i Sâni	1 Beyit	324
Feyzî	1 Beyt	322
Fuzûlî	6 Gazel	206

Tablo 1 'in devamı

Gazâlî	1 Kıt'â	320
Hâce Hâfız	1 Beyt	342
Hâce Sâdık Efendi	1 Muhammes	313-314
Hâdî	1 Mısra	184
Hâfî	1 Gazel	322
Hâfız	1 Gazel	218
Hafız Zâhid	4 Gazel, 1 Mesnevî	279, 282
Hamdûllâh Ahmed Çelebi	3 Gazel, 3 beyt, 1 mısra	240-243
Hâmî	11 Müfred beyt	334-337
Hasan Sırrı	1 Beyt	320
Hâşimî	3 Mısra	184
Hâtim Tâî	1 Gazel	261
İbrâhim Efendi (Âsâriye Hâtibi)	2 Şarkı	291
İbni Sînâ	2 Beyt	343
İzzet	Gazel-i Müstezâd, 2 gazel, 1 mesnevî, 1 beyt	299, 300, 3003, 326
Keçeci-zâde İzzet Molla	1 Beyt	322
Kemâl Paşa-zâde	2 Beyt	323
Kuddûsî	1 Gazel	320
Lâmî Çelebi	3 Beyt	349
Mahmud Ağa	1 Kıt'â	317
Mahmud Feyzî	9 Beyt	348-349
Mehmed Ali Vâfî	2 Gazel	290, 284
Mehmed Emin Boyraz	1 Gazel, 2 Beyt	241, 242
Mehmed Sâdık	1 Terci-i bend	314
Mehmed Şevkî	1 Gazel	311
Meş'alecizâde Es'ad	1 Beyt	310
Mevlâna Celâleddin-i Rûmî	3 Ruba'î	341

Tablo 1 'in devamı

Mezâkî	1 Beyt	325
Mîr Nazmî (Mîr Mehmed Nazmî)	2 Beyt	342
Muhammed Bahâeddin	1 Gazel	309
Mûsa Kâzım Paşa	1 Beyt	333
Mustafa Rahmî Efendi	1 Beyt	321
Nâbî	3 Gazel, 1 beyt, 1 kıt'a	322, 325, 336, 338
Naîli	2 Beyit	321
Nâmık	2 Beyt	293
Nedîm	3 Beyit	323, 335, 347
Nef'î	1 Gazel, kıt'a	331
Nevres-i Kadîm	1 Gazel, 1 beyt	322
Niyâzî-i Mısırî	2 Beyt	346, 349
Ömer	5 Gazel, 1 tercîf-i bend	234-239, 297
Râdıb	1 Gazel	311
Râgıb Paşa	1 Gazel, 2 beyt	196, 335, 336
Rahmî	2 Beyt	327
Rızâ	1 Gazel	283, 323
Sâbit	2 Beyt	330, 335
Sabrî Mehmed Şerif	1 Beyt	336
Sâdık	1 Gazel	
Safvet	1 Beyt	336
Sa'dî-i Şîrâzî (Şeyh Sa'dî)	5 Kıt'a,	339
Sâlih Efendi	2 Gazel, 1 beyt	329
Sâ'ib	1 Beyt	342,
Servet	2 Beyt	293, 331
Selîm	1 Gazel, 1 Şarkı	334

Tablo 1 'in devamı

Selîm Sâbit	1 Gazel,	215
Seyyid Vehbî	5 Beyt	322, 324,
Sultân Fatih	1 Beyt	327
Sultân Murad	1 Beyt	327
Sultân Selîm	1 Şarkı,	298
Sultân Süleymân	2 Gazel	199, 197
Sultân Yavuz Selîm	1 Beyt	297
Surûrî	2 Beyt	189
Süleymân Vasfî	1 Beyt	319
Sünbülzâde Vehbî	5 Beyt 1 kasîde	321, 324, 326, 331, 342
Suyolcuzâde Sâlih Efendi	1 Şarkı	293
Şâhidî	1 Beyt	343
Şâ'ir	1 Beyt	342
Şem'î	1 Gazel	197
Şeyh Gâlib	1 Gazel, 1 beyt	293, 329
Tanbûrizâde İzak Efendi	1 Şarkı	240
Tayyib-Zâde Hâfız Mehmet Zühdi	1 Meşnevî, 3 gazel	137, 138,139,140
Tıflî	1 Gazel	283
Vahdetî	1 Gazel, 1 muhammes	312
Vasfî	1 Gazel	132
Vâsıf Efendi	5 Gazel, şarkı, 1 beyt	207-214, 326, 329
Vâsık	2 Beyt	327
Vâsıf-ı Üftâde	2 Şarkı	212-214
Veysî	1 Beyt, nesr	323, 305, 309
Yûsuf Bahrî	1 Gazel	216
Yûsuf Sıdkî	1 Tahmis	217
Ziyâ Paşa	11 Terkîb-i Bend, gazel	225-234

Tablo 1 'in devamı

X	6 Gazel, 4 meşnevî, 4 kıt'a, 1 muhammes, 3 nesr, 9 müfred, 83 beyt, 4 mısra', 1 murabba', 1 rubâî	206, 263, 269, 282, 296, 318, 263-265, 269, 271, 262, 265-268, 294, 193-195, 270, 272, 298, 332-334, 261, 262, 293, 295, 302, 304, 319, 320, 321, 322, 324, 325, 326, 327, 329, 330, 331, 332, 347, 346, 345, 344, 342, 338, 339, 333-338, 328,
---	---	---

Tablo 2: Mecnû 'â-i Eş 'âr'da bulunan nazım şekilleri ve sayıları.

Nazım Şekli	Adedi
Gazel	53
Kaside	2
Tahmis	2
Muhammes	2
Tercî'-i Bend	1
Terkîb-i Bend	1
Mısra	15
Kıt'a	4
Mesnevî	2
Şarkı	9
Târih	1
Murabba'	6
Müfred	151
Müstezâd	1
Rubâî	1
Türkü	15
Mâni	10

Tablo 3: Mecmû'â-i Eş'âr'da bulunan vezinler ve sayıları.

VEZİN	ADEDİ
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	55
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün	49
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün (Fâ'ilâtün) (Fa'lün)	34
Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün	5
Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün	13
Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün	33
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün	9
Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün (Fa'lün)	2
Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün	1
Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün	2
Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün	1
Fâ'ilün Fâ'ilün Fâ'ilün Fâ'ilün	1
Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün	1
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	2
Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün (Fa'lün)	2
Mef'ülü Fâ'ilâtün Mef'ülü Fâ'ilâtün	2
Fâ'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün (Fa'lün)	1
Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün	6
Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün	1
Müstef'ilün Müstef'ilün	2
Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün	6
Mef'ülü Mefâ'ilün Fe'ülün	1
Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün	2
Mef'ülü Mefâ'ilün Mef'ülü Mefâ'ilün	2
7'li Hece ölçüsü	1
8'li hece ölçüsü	4
10'lu Hece ölçüsü	1
11'li Hece ölçüsü	15
14'lü Hece ölçüsü	1
15'li Hece ölçüsü	2

1.2. MECMÛ'ADAKİ ŞAİR KADROSU VE KISA BİYOGRAFİLERİ

Mecmûadaki şairlerin hayatı aşağıda verilmiştir. Şairlerinden yayımlanmış dîvânı olanlar ya da üzerinde bilimsel çalışma yapılanlar tespit edilip ilgili kaynaklara ulaşılmıştır. Ancak mecmûada 6. yüzyıl şâiri Hâtim Tâî ile 20. yüzyıl Mustafa Reşîd arasındaki şairlerin olması ve aynı mahlası kullanan birçok şairin bulunması nedeniyle yayımlanmış dîvânlarda ve bilimsel çalışmalarda ulaşılamayan şiirlerin şairlerini tespit etme noktasında zorlanılmıştır. Bu sebeple bazı şairlerimizin hayatlarına yer verilememiştir.

Abdurrahmân Sâmi Paşa: (d.1792 - ö.?)

Osmanlı Devletinin kıymetli vezirlerinden, âlim ve edib bir zât. Sâmi, şiirdeki mahlasıdır. Asıl ismi Abdurrahmân'dır. 1792'de Mora'nın Trapoliçe kasabasında doğdu. 1878'de İstanbul'da vefât etti. Kabri Sultan İkinci Mahmûd Han türbesindedir. Mora eşrâfından, Şeyh Necîb Efendinin oğludur. Babasından ve devrin meşhûr âlimlerinden, husûsî muallimlerden ilim öğrenmiş ve iyi bir tahsil görerek yetişmiştir(Gümüş, 2006; 12-15).

Mora İsyanında babası şehit, kendisi ailesiyle birlikte esir edildi. 1823'te esirlikten kurtulup 1826'da Mısır'a gitti. 1829'da ise, Mısır Vekâyî Nâzirliği ve Meclis Âzâlığı yaptı. 1831'de Mısır kabînesinde Reîs-i Vükelâ (Baş Muâvin) oldu ve İstanbul'da Mirliva (Tümgenerâl) rütbesi verildi. 1841 ve 1842'de vazîfeli olarak İstanbul'a birkaç defâ gelip gitti. 1843'te Feriklik rütbesine yükseldi. Sâmi Paşa, 1849'da İstanbul'a gelip, Bâb-ı âlî'de vazîfe aldı. Tırhala mutasarrıflığına tâyin edildi. İki sene sonra da vezirlik verilip, Rumeli Müfettişi oldu. Bosna, Trabzon, Vidin ve Edirne Vâliliği yaptı. 1856'da Maârif Nezâreti kurulunca ilk nâzır oldu. 1857'de ise, Girit Vâliliğine tâyin edildi. Sâmi Paşa, seksen dokuz yaşına kadar devlete sâdikâne hizmetler yaptı (Fatin, 1271;214-215). Seksen dokuz yaşında hastalanıp vefât etti. Bütün masraflarını Sutan İkinci Abdülhamîd Han karşılayıp, Sultan İkinci Mahmûd Han türbesine defnetti (Erdem, 1998; 22-30).

Abdurrahmân Sâmi Paşa, din ilimlerinde ve edebiyâta mahâret sâhibi bir zâttı. Kışver-i Derûn adlı İslâm ahlâkını anlatan bir eseri vardır. Bu eseri, Arap ediplerinden

Trablusşamlı Abdüllatîf Efendi tarafından Arapçaya çevrilmiş ve Arapça olarak basılmıştır.

Bu eserinden başka dîvân edebiyâtı geleneğini devâm ettiren şiirlerinin toplandığı Dîvân'ı, İnşâ-i Sâmi, Rumuz'ul-Hikem ve Sergüzeşt-i Sâmi adlı eserleri vardır (Gümü, 2012; 12-15).

Ahmed Cevdet Paşa: (d.1823-ö.1859)

Ahmet Cevdet Paşa, bugün Bulgaristan sınırları içinde kalmış olan Lofça kasabasında H.13/14 Recap 1238 (M.26/27 Mart 1823) tarihinde doğmuştur. Asıl adı Ahmet'tir, Cevdet ise 1843 yılında şair Süleyman Fehim'in verdiği mahlastır. Öğrenim hayatı büyük babası Hacı Ali Efendi'nin isteğiyle Lofça'da yeni kurulan okula giderek ve kasaba ulemasından dersler alarak başlamıştır. Kendi ifadesine göre öğrencilik döneminde bütün zamanı kitap okumaya ve yeni bilgiler öğrenmeye çalışmıştır (Aydın,1998; C.VII, 443-450).

Ahmet Cevdet Paşa devlet adamı, hukukçu, tarihçi, dilci ve düşünür olarak yaşadığı dönemden günümüze kadar olan dönem içinde her kesimden yakın bir ilgi görmüş, çok sayıda makaleye, kitaba ve önemli toplantı ve anma programına konu olmuştur. Onu bu kadar önemli kılan sebeplerin en önemlisi, çalışkanlığı ve çok yönlü kişiliğidir (Yılmaz, 2016; 7). Ahmet Cevdet Paşa, eğitim ve hukuk alanında pek çok kuruluşun temelini atmış, yönetimde hazırlanan Mecelle ile ülkemizin ilk büyük milli hukuk vesikasını ortaya çıkarmış, tarih alanındaki eserleri ile belgeye dayalı tarihçilik anlayışını geliştirmiş, dil bilgisi kitapları ile son 150 yıl içinde ortaya konan dil çalışmalarını ve dil bilgisi eğitimini yönlendirmiş, düşünceleri ile Türk aydınlarının büyük bir kısmı üzerinde önemli etkiler bırakmıştır (Kalyon, 1998; 10-17).

Eserleri: Manzum olanlar: Divançe, Divan-ı Sâ'ib Şerhinin Tercümesinin Tetimmesi. Eğitim ile ilgili olanlar: *Mi'yar-ı Sedâd*, *Mecmû'a-ı Âliyye*, *Ma'lûmât-ı Nâfi'a*, *Eser-i Ahd-i Hamdi*.(Özkan, 2000; 4-9). Din ve felsefe ile ilgili olanlar: *Mecmû'a-ı Ahmed Cevdet*, *Hilye-i Sa'âdet*, *takvîmü'l- Edvâr*, *Tercümeli Kur'ân-ı Kerim*, *Hulâsatü'l- Beyân fî Te'lifü'l-Kur'ân*, *Ta'rifü'l-İrtifâ*. Dille ilgili olanlar: *Kavâ'id-i Osmaniye*, *Medhal-i Kavâ'id*, *Kavâ'id-i Türkiye*, *Tertîb-i Cedîd Kavâ'id-i Osmaniyye*, *Belâgat-ı Osmâniyye*(Tanpınar, 1989; 159-178).

Ahmed Reşid Efendi: (d. 1 758· ö.1834)

7 Ağustos 1758'de doğdu. I. Abdülhamid devri ilmiye ricalinden Mehmed Sıdkî Efendi'nin oğludur. Tahsili ve hocaları hakkındaki bilgiler yetersizdir. Başlangıçta çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra kadılık mesleğine geçerek İzmir, Mekke ve İstanbul kadılıklarında bulundu. Daha sonra 1816'da Anadolu kazaskeri, 1816 ve 1821'de iki kere Rumeli kazaskeri oldu. Kasım 1822'de Yasincizade'nin azli üzerine şeyhülislamlığa getirildi. Şeyhülislamlığı döneminde ilmiye sınıfının menfaatlerini koruyan Ahmed Reşid Efendi, kendisinden önceki dönemlerde çeşitli sebeplerle sürgüne gönderilen ulemanın sıkıntılarını gidermeye ve onları memnun etmeye çalıştı. Ancak gerek yakınlarının naiblerden rüşvet aldığı yolunda Ahmed Reşid Efendi'nin bir fetvası ki iddialar gerekse Kasım 1823'te mülazımlar arasında yapılan ruüs imtihanından sonra bazı haksızlıklar yapıldığı tarzındaki şikâyetler üzerine 25 Eylül 1823'te azledildi bundan sonraki hayatını Rumelihisarı'ndaki yalısında geçiren Ahmed Reşid Efendi, 20 Ekim 1834'te vefat etti. Vasiyeti üzerine Eğrikapı civarındaki Toklu Dede Mezarlığı'na defnedildi. Derin bir fıkıh bilgisine sahip olan ancak kaynaklarda herhangi bir eserine rastlanmayan Ahmed Reşid Efendi'nin şeyhülislamığı on bir ay kadar sürmüştür (İspirli, 1995; C.II, 113).

Ali: Mecmûada Ali'ye ait iki beyit vardır. İzzet Ali Paşa Dîvânı (Aypay, 1998), Gelibolu Mustafa Ali Divanı (Aksoyak, 2018) incelenmiş fakat bu beyitler bulunamamıştır. Mecmûadaki Ali mahlaslı şair tespit edilememiştir. Bu nedenle aşağıda Ali mahlaslı bazı şairlerin hayatları verilmiştir.

1) Ali: (d.?-ö.?)

İbrahim Aczî Kendi'nin *Türk Şairleri ve Âşıkları*'nda (1. Risale) verdiği bilgiye göre son çağ şair ve simalarındandır. İstanbul'da doğdu, büyüdü. Divan kalemine devamla 1261/1845'de kâtiplik hizmetiyle Şam'a gitti. Geri geldiğinde maliye muhasebecisi oldu. İstanbul'da ilk çıkan *Ceride-i Havadis* gazetesinde yazılar da yazdı. (Aksoyak, 2001).

2) Ali Çelebi: (d.?-ö.1777)

Ali Çelebi, İbrahim Aczî Kendi'nin *Türk Şairleri ve Âşıkları*'nda (1. *Risale*) verdiği bilgiye göre Konyalı olup 18.yüzyıl şairlerindendir. Hakkında çok fazla bilgi tespit edilemeyen âşğın, *Mesnevî* okumakla meşgul olup şiirde maharetinin çok iyi olduğu bilinmektedir. Tespit edilen tek şiirinden hareketle şiir dilinin güçlü olduğu, kalem şuarasından olduğu anlaşılmaktadır. Ali Çelebi, 1190/1777 tarihinde ölmüştür (Aksoyak, 2001).

3) İzzet Ali Paşa: (d.?-ö.1734)

Müstakîm-zâde'ye göre İstanbul, Safâyî'ye göre Edirne'de doğdu. Asıl adı Ali'dir. III. Ahmed dönemi defterdarlarından Damad Mehmet Paşa'nın oğlu, kasap başı Ali Ağa'nın damadıdır. Hat sanatındaki mahareti sayesinde 1137/1724'te III. Ahmed dönemi defterdarlarından Osman Paşa, Hacı Mustafa Efendi ve İbrahim Efendi'ye mektupçu oldu. Defterdar İbrahim Efendi'nin ölümünden sonra yerine atanan Kibleli-zâde Mehmed Efendi'nin hizmetinde bulundu. 1141/1728-29 yılında defterdar-ı şikk-ı evvel olarak atandı. Patrona Halil İsyanı'nda asilerin zorlamalarına rağmen görevini bırakmadı. Hatta isyanın bastırılmasında rolü oldu. Bunun da etkisiyle 1144/1731 yılında defterdarlık uhdesinde kalmak kaydıyla vezir olarak atandı. 1145/1732'de üç tuğ ile sadaret kaymakamı oldu(Kaplan, 2002). Anadolu valiliğiyle Revan'a tayin olduktan sonra Revan seraskeri oldu. 1147/1734 yılında Revan'da öldü ve burada Saliha Sultan Camii bahçesine gömüldü. Münîf "Geldi bu beyt-i murassa târîh / cevherîn harfî Münîfâ çü la'l / Rabb İzzet Alî Paşanın ide / meşhedin cilve-geh-i mihr-i cemâl" kıt'asını vefatına tarih düşürmüştür (Albayrak,1995; C23,557). Eserleri şunlardır: *Dîvân*, *Nigâr-nâme*, *Târîh-i Aynî'den Mütercem Bir Parça* (Aypay, 1998; 1-25).

Atâî (Nev'îzâde): (d.?-ö.1045/1635)

Şevval 991 / Ekim 1583'de İstanbul'da doğdu. Sultan III. Mehmed devri kazaskerlerinden tanınmış şair ve âlim Nev'î Yahyâ Efendi'nin oğludur. Önce babasından, daha sonra Kafzâde Feyzullâh Efendi'den ders okudu. 1009/ 1601 yılında Ahîzâde Abdülhalîm Efendi'den mülâzım olarak tahsilini tamamladı. Atâî, mâzul bulunduğu kısa süreler dışında ömrünü İstanbul'dan uzakta, Balkanlar'daki çeşitli kadılıklarda geçirdi kaynaklardan anlaşıldığına göre güzel konuşan, nükteli ve alaycı

bir insandır. Dedesi ve babası gibi o da tasavvufa yönelmiş ve Celvetiyye'nin kurucusu Aziz Mahmud Hüdâyî'nin müridlerinden olmuştur. Bursalı Mehmed Tâhir'in bildirdiğine göre Aziz Mahmud Hüdâyî Türbesi'nin kapısı üstündeki Arapça tarih kitâbesi onundur.

Atâî değişik konularda manzum ve mensur pek çok eser vermiştir. Başlıca eserleri şunlardır: 1. *Dîvân*. Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'ye ithaf ettiği *Dîvân*'ı orta büyüklükte bir eserdir. 2. *Hamse*: Nizâmî'yi örnek alarak meydana getirdiği hamsesinde Atâî'nin bu şaire bağlılığı sadece iki mesnevisinin adlarında ve dış görünüşlerindedir. I. *Âlemnümâ (Sâkînâme)*: 1617 yılında “faûlün faûlün faûl” kalıbıyla yazılan bu mesnevinin başında Atâî, Osmanlı şairlerinin kaside ve gazel vadisinde geçtikleri İran şairlerinin mesnevide hâlâ üstün oldukları hususu tartışılırken Fâizî'nin ve diğer bazı şairlerin ısrarları üzerine bu mesneviyi yazdığını söyler. *Âlemnümâ* yirmi dört “bahis” içinde 1561 beyitle Boğaziçi'nin ve hisarların güzelliklerini anlatmakla başlar. Ardından bir içki meclisinde sırasıyla sâkî, şarap, asma, küp, kadeh, sūrahî, pîr-i mugan, meyhane, şarkıcı, gece, mum, sabah ve bahar anlatılır. *Âlemnümâ*, *Hamse*'nin en çok tanınmış mesnevilerindendir. Yalnız İstanbul kitaplıklarında kırktan fazla nüshası vardır. *Sâkînâme*, Muhammet Kuzubaş tarafından yayımlanmıştır. II. *Nefhatü'l-Ezhâr*: Atâî'nin 1625 yılında Nizâmî'nin *Mahzenü'l-Esrâr*'ına nazîre olarak “müfteilün müfteilün fâilün” kalıbıyla yazdığı bu mesnevi 3200 beyittir. 3. *Hadâiku'l-Hakâik fî Tekmileti's-Şekâik*: Atâî'nin Üsküp kadısı iken 1634 yılında bitirdiği ve *Zeyl-i Şekâik* veya *Zeyl-i Atâî* diye de tanınan bu mensur eseri, Taşköprizâde'nin meşhur *eş-Şekâiku'n-Nu'maniyye* adlı eserinin 965-1044/1558-1634 yıllarını içine alan Türkçe zeylidir (İpekten; 2014).

Bahâyî: (d.1601-ö.1604)

Osmanlı Devleti'nin 32. şeyhülislamı olup asıl adı Mehmed'dir. 1601 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası devrin kazaskerlerinden Abdülaziz'dir. Amcaları Şerif Mehmed ve Mehmet Es'ad Efendiler de şeyhülislamlık makamına kadar yükselmiş iki şahsiyettir. Baba tarafından böyle yüksek bir kültür seviyesine sahip olan Bahâyî'nin anne tarafı da soyu ünlü âlim Şeyhülislam Ebu-Suud Efendiye dayanır.

Asil bir aileye mensup olan ve medresede iyi bir eğitim alan şair, meslek hayatında hareketli ve çalkantılı günler geçirir. 19 yaşında Davudpaşa Medresesi'nde müderris olur. Çeşitli medreselerde müderrislik yapan Bahayî, 1630 yılında Selanik

kadısı olarak atanır. Bu görevde bir yıl kaldıktan sonra azledilir. Müderrislik ve kadılık mesleklerindeki sıkıntıları şiirlerinde de yansımasını bulmuştur. 1633'te Halep kadılığına atanması hayatının en sıkıntılı döneminin başlangıcı sayılır. Bahayî ölüm tarihi olan 1064 yılına kadar bu makamda kalır. Kaynaklar Bahayî'nin ölüm tarihi olan 1064 tarihi üzerinde birleşirler. Bahâyî'nin küçük bir Dîvân'ı vardır. Bahâyî Dîvânı'nda biri kaside-i beçe olmak üzere 6 kasîde, 42 gazel, 2 mesnevi, 2 tarih, 8 kıt'a, 21 rubâî ve 1 beyit yer almaktadır. Dîvân'da bulunan bütün şiirlerin din dışı konulardadır. Şairin divanında tevhid münâcât, na't gibi şiirler bulunmaktadır. Şiirlerinde daha çok Sebk-i Hindi akımının özellikleri kendini gösterir (Uludağ, 1992; 5-15).

Çelebi-zâde Âsım Efendi: (d. 1756-ö.1860)

18. yüzyılın önde gelen sanatçı ve âlimlerinden olan Çelebi-zâde Âsım Efendi 1765'te İstanbul'da doğmuştur. Babası Köprülü-zade Fâzıl Ahmed Paşa himayesinde yetişmiş ve 2. Mustafa zamanında reis'ülküttablık yapmış olan Küçük Çelebi Mehmet Efendi'dir. Babasının Küçük Çelebi lakabı ile anılmasından dolayı Âsım da aynı lakabı benimsemiştir.

Âsım Efendi, iyi bir eğitim görmüştür. Eğitiminden sonra ilk olarak 1708'de, ise asıl müderris olarak Kenan Paşa Medresesi'ne atanır. 1713'te Dizdariye Medresesine terfî edererek burada dört buçuk yıl çalıştıktan sonra Demirkapı'daki Ahmet Paşa Medresesi ve 1719'da da Arifiye Medresesi'ne geçer 1723'te Sadrazam Damad İbrahim Paşa tarafından vak-'anüvis (saray tarihçisi) olarak tayin edilir. 1725'te İbrahim Paşa'nın kurduğu ve Nedim, İzzet Ali Paşa, Seyyid Vehbi, Râzî gibi şairlerin de bulunduğu ilim heyetinde görevlendirilerek Aynî'nin yirmi dört ciltlik Arapça tarihinin çevrilmesi çalışmalarına katkıda bulunur. Bu arada derecesi de yükseltilerek Molla Gürani Medresesi'ne müderris olur.

Âsım hakkında edebiyat tarihlerindeki yaygın görüş, şiirde Nabî ve Nedim gibi iki önemli ekolün takipçisi olduğu, ancak daha çok tarihiyle anıldığı yönündedir. Şiirinde genel anlamda Nabî'nin fikri ve anlamı ön plana çıkaran hikemî üslûbunu benimseyen bir şair olduğu, ancak bazı gazellerinde zarif ve samimi ifadeleriyle Nedimâne tarzın özelliklerinin de bulunduğu söylenebilir. Daha ziyâde gazelleriyle tanındığı, iyi bir şair olmakla birlikte sanatını yeterince geliştirme imkânı bulamadığı ifade edilmektedir. Çelebi-zâde Âsım Efendi, 30 Haziran 1759'da, Salih Efendi'nin

yerine Osmanlı Devleti'nin yetmiş dördüncü şeyhülislamı olur. Hak ettiği bu makama maalesef ömrünün sonuna doğru ulaşmış olan Âsım Efendi bu görevde ancak “sekiz ay” kalabilir. Ömrünün son demlerinde rahatsızlanır ve bir ay süren hastalığından sonra “16 Şubat 1760” tarihinde vefat eder. Cenazesi kayınpederi Hekimbaşı Ömer Efendi'nin İstanbul'da Molla Gürani'de yaptırdığı medresenin bahçesine gömülür (Kadaş, 2014; 3-10).

Ebü'l-Me'ânî: (d.1866-ö. 1927)

Sâbit Ebü'l- Meânî H 1283\ M 1866 yılında Nemnekan'da doğar. Hz. Ali'nin soyundandır. On kardeşi vardır. Tahsil hayatına Nemnekan'da tamamladıktan sonra Hokand şehrine gider. Burada kendini geliştirdikten sonra ders vermek için memleketine geri döner. Birçok kez hacca giden şair son ziyaretinde Medine'ye giderek orada üç yıl kalır. H 1346\ M 1927 senesinde Nemnekan'da vefat eder. Beşâretü'n-Necât fi-İrşâdi's-Salât, Techîzü'l-Emvât, Keşfü'n-Nikâb an Mes'eleti'l-Hicâb, El-Fetâvâ, Fethu'r-Rahmânî olmak üzere beş eseri vardır. Fethu'r-Rahmânî adlı eseri öğrencisi Hâmid Mirzâ en-Nemnekânî tarafından, fetvalarının biraraya toplanmasıyla oluşturulmuştur.

Es'ad: Mecmûada Es'ad'a ait bir muhammes vardır. Musullu Es'ad Seyyîd Mehmed Dîvânî (Tay, 2011;2-4) ve Es'ad Erbili Dîvânî (Erbili, 1337) incelenmiş fakat bu muhammes bulunamamıştır. Mecmuadaki Es'ad mahlaslı şair tespit edilememiştir. Bu nedenle aşağıda Es'ad mahlaslı bazı şairlerin hayatları verilmiştir.

1) Mansûrî-zâde Hüseyin Es'ad Efendi: (d.1820-ö.1897)

İzmir'de 1236/1820 tarihinde doğdu. Asıl adı Hüseyin Es'ad Efendi'dir. Şiirlerinde Es'ad mahlasını kullanmıştır. Mansûrî-zâde Mehmed Emîn Efendi'nin oğlu olduğundan Mansûrî-zâde sanıyla tanındı. Netâyicü'l-Vukû'ât adlı ünlü tarih kitabının yazarı Evkâf Nâzırı Mustafa Nûrî Paşa'nın ağabeyidir. Medresede din bilimlerini tahsil etmiş ve ileri derecede Arapça, Farsça öğrenmiştir. Öğrenimini tamamladıktan sonra müderrislik ru'ûs-ı hümayûnuna nail oldu. İzmir Mahkeme-i Şer'iyye başkâtipliğinde, Aydın ve Gelibolu hâkimliklerinde, 1290/1873 senesinde Manisa Evkaf Nazırlığında ve son olarak da 1300-1306/1882-1888 yılları arasında İzmir Maarif müdürlüğünde görev yaptı. Manisa Evkaf muhasebecisi olduğu dönemde Manisa akıl hastanesinin

idaresini de üstlenmişti. 1307/1889 yılında üçüncü dereceden bir Nişânî Osmânî alan Es'ad Efendi Bilâd-ı Hamse payesini ve son paye ve rütbe olan Haremeyn-i Muhteremeyn payesini de almıştı. 1315/1897 yılında İzmir'de vefat etti. Kemer Mezarlığı'nda defnedildi.

Esad Efendi'nin oğlu Mehmed Emîn ve onun oğlu Mehmed Sa'îd de İzmir fikir ve siyaset tarihinde önemli yeri olan kişilerdir. Türk dili bilgini Prof. Dr. Mecdut Mansuroğlu da Hüseyin Es'ad Efendi'nin soyundandır. Es'ad'ın İzmir'de çıkan Devir gazetesinde bir tarih şiiri yayımlanmıştır. Fatîn'e göre bir miktar şiiri vardır. Şiirine örnek olarak birer gazel Fatîn Tezkiresi'nde ve Kâfile-i Şu'arâ'dadır. İzmir Fikir ve Sanat Adamları adlı eserde ise gazel tarzında bir hicviyesi yer almaktadır (Arslan, 2003).

2) Üryanizâde Es'ad Efendi: (d.1814-ö.1889)

İstanbul'da doğdu. II. Mahmud dönemi kadılarından Mehmed Said Efendi'- nin oğludur. XVII. yüzyılda İstanbul'a gelip yerleşen Kilisli meşhur âlim Osman el-Uryani'nin soyundan geldiği için Uryanizade lakabıyla anılır. Re'sü'l-Kurra Hoca Abdullah Efendi, Abdülkadir Bey ve Hoca İsmail Efendi'den dini, edebi ve akli ilimleri tahsil eden ayrıca hat dersleri de alan Ahmed Esad Efendi 1246'da (1830) Fetvahane yazıcıları arasına katıldı. Serez, Halep, Kastamonu, Manastır ve Şam kadılıkları sırasında beraberinde bulunduğu ve naibliğini yaptığı babasının 1264'te (1848) Şam'da vefat etmesinden sonra İstanbul' a döndü. 1853 'te Eyüp, bir yıl sonra Üsküdar ve 1855'te tekrar Eyüp kadılıklarında bulundu. Ertesi yıl bilad-ı hamse payesiyle Edirne kadısı ve 1858'de Medine kadısı oldu.

Esad Efendi münis, çalışkan ve bulunduğu görevde kendisinden bekleneni veren bir kişiydi. Saltanat makamı ile ilişkilerinde oldukça dikkatli davranırdı. Harem-i şerif'in onarımı sırasındaki titiz çalışmaları ile hem Sultan Abdülmecid'in hem de Abdülaziz'in teveccühünü kazandığı gibi şeyhülislamlığı döneminde de II. Abdülhamid'in güvenini kazanmıştı. Şeyhülislamlığı süresince saltanat ve hilafet haklarının savunuculuğunu yapan Esad Efendi vekiller heyetinde her işe karışmaz ancak karıştığı işlerde sözünü dinletirdi. Şüphenin yaygın olduğu bir dönemde ulema sınıfı hakkında padişahın güvenini kazanması ve jurnalcileri mümkün olduğu kadar meşihattan uzak tutması itibarını arttırdı (Buzpınar, 1995; c.11, 346).

Fâzıl: (d. ?-ö. 1810)

Asıl adı Hüseyin olan şairin doğumu tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Akka'nın Safad kasabasında doğmuştur. Enderun' da yetiştiği için Enderuni veya Enderunlu diye de anılır. Enderun'da iyi bir eğitim görerek yetişen Fazıl sefahate düşkünlüğü ve aşk maceraları dolayısıyla daha sonra saraydan çıkarıldı. İstanbul sokaklarında on iki yıl kadar perişan ve serseri bir hayat geçirdi (Öztürk, 2002; 5-10). Geçim sıkıntısı çeken Fazıl bu durumunu III. Selim 'e ve dönemin ileri gelenlerine sunduğu dokunaklı kasidelerle belirtmeye çalıştı. İstanbul'da bulunduğu sıralarda hicivleri dolayısıyla hakkında yapılan şikâyetler üzerine 1214'te (1799) Rodos'a sürüldü. Enderunlu Fazıl Rodos'ta iken gözlerini kaybetti. Fazıl caize alarak geçimini sağlayabilmek için kör ve yatalak iken bile padişaha ve dönemin devlet büyüklerine kasideler sunmuştur. (1810) ölen şairin mezarı Eyüp'tedir.

Klasik şiir XVIII. yüzyılda Nabi, Sabit ve Nedim gibi ustalarla eskiye nisbetle değişik açılardan topluma gerçek hayata ve çevreye daha fazla yönelmiştir. Bu eğilim asrın sonları ile XIX. yüzyılın başlarında çok daha ileri safhaya varır (Küçük, 1995; c11, 188-190). Nabi, Nedim ve Şeyh Galib ayarında bir şair olmamakla beraber Fazıl'da gerçek hayata yönelişin ve mücerretlikten mümkün olduğu kadar kaçışın çok daha ileri bir dereceye vardığı görülür. Klasik şiirin tekniği ve estetiği dairesinde kalarak şiirlerinde ve özellikle mesnevilerinde gerçek hayatı ve günlük yaşayışı basit ve sathi zevklerin içinden göstermesini bilmiştir. Nabi ve Sabit'te olan ağır başlılık ile Nedim'deki ince zevk ve nezahet Fazıl'da görülmemektedir. Düşünce ve duygu bakımından derinliğe sahip olamaması, zevk itibarıyla bayağılığa düşmesi, ifade ve üsluptaki laubaliliği şiirlerinin sanat değerini azaltırsa da yaşadığı hayatı ve çevreyi realist çizgilerle ortaya koyması Fazıl'a divan edebiyatında önemli bir yer sağlamıştır (Yöntem, 1998;c.4,529-531). Eserleri: Divan, Defter-i Aşk, Zenanname ve Hubanname adlı mesnevileri, Çenginame adlı dörtlülüklerden oluşan bir eseri vardır (Fatin, 1253, 330-331).

Fehîm-i Sâni: (d.1788-ö.?)

Süleyman Fehîm, XIX. yüzyılın ilk yarısında yaşamış âlim ve şair yaratılışlı bir şahsiyettir. Kendisini XVII. yüzyıl divan şairi Fehîm-i Kadîm'den ayırmak için Fehîm-i Cedîd veya Süleyman Fehîm-i Sâni de denilmektedir. Asıl adı Süleyman olup 1203 (1788/1789)'te İstanbul'da doğdu (İnal, 1988; c.379-381). Tefsîr-i Mevâkib

sahibi İsmail Ferruh Efendi'nin dairesinde yetişti. Memuriyet hayatına Divan Kaleminde başlayan şair, II. Mahmud ve Abdülmecid devirlerinde Dîvân-ı Hümâyûn Mühimme Kaleminde ve Darphâne-i Âmirede çalıştı. Daha sonra Rumeli'ye giderek uzun süre voyvodalık ve mütesellimlikte bulundu. İstanbul'a dönünce Beşiktaş Cem'iiyyet-i İlmiyesi'ne devam etti; burada Farsça dersleri verdi ve Farsça divanlar okuttu.

Fehîm'in edebî kişiliği hakkında tezkirelerde ve edebiyat tarihlerinde bize fikir verebilecek yeterli bilgiler mevcut değildir. Yalnız Fehîm'in, devrin tanınmış şahsiyetlerinden biri olduğunu özellikle de Karagümrük'teki konağının devrin ileri gelen aydın, âlim ve şâirlerince uğrak yeri edildiğini öğreniyoruz. Fatîn Tezkiresi'nde: " Mûmâ - ileyh sühan - perver bir üst âd-ı sâhib - hüner ... ," diye bahsedilir. Eserleri: *Dîvân, Sefînetü's-Şu'arâ, Şerh-i Dîvân-ı Sa'îb-i Tebrizî*. (Çelik, 2012; 6-20).

Feyzî: Mecmûada şairin bir beyti vardır. Subhizâde Feyzî Halil Bey Dîvânı (Gündüz, 1997), Feyzî-i Kefevî Dîvânı (Eflatun, 2004), Hüsâm-zâde Feyzî Dîvân (Gülnar, 1996) incelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır. Mecmûadaki Feyzî tam olarak tespit edilememiştir. Bu yüzden aşağıda Feyzî mahlaslı şairlerin hayatlarına yer verilmiştir.

1) Feyzî-i Kefevî: (d.-?-ö.1614)

Haydar isimli bir zatın oğlu olarak 16. Yüzyılın ikinci yarısında Kırım'ın Kefe şehrinde doğduğu tahmin edilmektedir. Asıl adı Mehmed Feyzullah'tır. Şiirlerinde Feyzî mahlasını kullandı. Feyzî, öğrenimini Kefe ve İstanbul'da tamamladı. Arapça, Farsça, mantık, belagat, hukuk, hat gibi alanlarda kendini yetiştiren Feyzî, aynı zamanda tasavvuf eğitimi de aldı. Halvetî tarikatında şeyhliğe kadar yükselen şair, ömrünün büyük kısmını Kefe'de müderrislik ve vaizlik ile geçirdi. Feyzî, hayatının son zamanlarında İstanbul'a geldi ve 1614'te burada vefat etti (Gülnar, 1996).

2) Subhizâde Feyzî: (d.-?-ö.1689)

İstanbul'da doğdu. Asıl adı Feyzullah'tır. Sadrazam Hezarpâre Ahmed Paşa'nın kızının torunu, şehremini rûznâmçecisi şair Subhî Ahmed Efendi'nin oğludur. Tahsilini tamamladıktan sonra, babasının vefatı üzerine onun yerine şehremini rûznâmçecisi olarak memuriyet hayatına girdi (1101/1689-90). Bu

görevinin ardından Çorlulu Ali Paşa'nın kethüdâ kâtipliğini, Osman Paşa'nın defterdarlık ve mektupçuluğunu yaptı. Bazı divan memuriyetlerinde bulundu. İstanbul'da vefat etti (Uzun, 1995; c.2, 523).

3) Feyzî (Simkeşzâde): (d.1036 –ö. 1626-27)

İstanbul'da doğdu. Adı Hasan, babasının adı Mehmed'dir 18 yaşına geldiğinde Halvetî şeyhlerinden Abdulahad Nûri (Sivâsî 1594-1651)'ye intisap edip çileye çekilmiştir. Ardından bu zaviyede bir müddet Bolbolcuzâde Abdülkerim Efendi'nin görevini yapmıştır. Tahsili esnasında Fâzıl Molla Çelebi (ö. 1677), Bıçakçı Mehmed Efendi (ö. 1697), ders-i âmm Sâlih Efendi (ö. 1718) gibi hocalardan ilim tahsil edip icâzet almıştır. Nakîbü'l-eşrâf Kudsîzâde Şeyh Mehmed Efendi (ö. 1674)'nin yanında müîdlik yaptıktan sonra 40 akçe maaşla müderrisliğe başlamıştır. Ayrıca Halvetî ve Nakşibendî şeyhlerinden Kudsîzâde ve Koska'daki Hekim Çelebi zâviyesi şeyhi Bosnevî Osman Efendi (ö.1664) ile Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi el-Hâc Ahmed Dede (ö. 1667)'den icâzet aldı. 1675'te Emîr Buhârî Tekkesi'ne şeyh olan Hasan Efendi İstanbul'da (2 Safer 1102) 1690 tarihinde 5 Kasım Salı gecesini sabaha karşı vefat etmiştir (Özcan, 1989; c.3, 37-39).

Fuzûlî : (ö. 963/1556)

16. yüzyılın önde gelen şairlerindendir. Asıl adı Mehmed olup Akkoyunlu Türkmenlerin Bayat boyundandır. Fuzûlî-i Bağdâdî diye anılmasına rağmen doğum yeri olarak kaynaklarda Hille, Necef, Kerbelâ şehirleri zikredilir. Doğum tarihi ise tam olarak bilinmemekle birlikte kendi sözü olan “mene’ ve mevlidüm, Irak ibaresinin ebced karşılığı olan h.888/m.1483 tarihi son dönemlerde kabul görür.

Arapça ve Farsça'yı bu dillerde şiir yazacak kadar öğrenmiş, kendini şiir için gerekli ilimlerin tahsiline vermiştir. Şah İsmail'in Bağdat'ı ele geçirmesinin ardından (h. 914/m. 1508) Beng ü Bâde adlı eserini ona sunmuştur. Kânûnî'nin Bağdat'ı fethine (m.1534) kadar geçen zamandaki hayatı hakkında bilgi bulamamaktadır(Parlatır, 2013). Hayâlî ve Taşlıcalı Yahyâ gibi devrin önemli Şairleriyle tanışan Fuzûlî, başta Kânûnî olmak üzere Sadrazam İbrahim Paşa, Kazasker Abdulkadir Çelebi, ve Nişancı Celalzade Mustafa Çelebi'ye kasideler sunmuştur. Evkaftan kendisine bağlanacağı vadedilen günlük maaşı tahsil edemeyince hoşnutsuzluğunu ifade amacıyla Şikâyetnâme'sini yazmıştır (Akyüz, 1948). Türkçe, Farsça, Arapça şiirler yazan şairin

manzum ve mensur on beş kadar eseri bulunmaktadır (Gölpinarlı, 1948) Türkçe eserleri, Dîvân'ının yanında asıl şöhretini kazandığı Leylâ ile Mecnûn mesnevisi, afyon ile şarabı karşılaştırıp şarabın üstün tutulduğu Beng ü Bâde'si, manzum kırk hadis tercümesi Hadîs-i Erba'în'i, Hüseyin Vaiz Kâşîfi'nin Ravzatü's- Şüheda'sını esas alarak yazdığı Hadikatü's-Süeda'sı ve mektuplarından oluşmaktadır (Yaşar, 2011; 16-17). Ayrıca insanın ancak bilgi edinmek suretiyle kâinatın sırlarını, başlangıç ve sonunu öğrenerek Allah'a ulaşabileceğini anlatan Matla'u'l-i-'tikâd fi Ma'rifeti'l-mebde' ve'l- me'âd adlı mensur eseri vardır.

Farsça eserleri, Dîvân'ı, sakiname türündeki Heft-câm'ı, 134 beyitlik kasidesi olan Enîsü'l-kalb'i, muamma risalesi olan Risâle-i Mu'ammeyât'ı, Rind ü Zâhid'i ve Sıhhat ü Maraz (Hüsn ü Aşk)'ından oluşmaktadır. Arapça eserleri, Dîvân'ı sadece Hz. Muhammed ve Hz. Ali vâsfinda söylenmiş on bir kaside ile bir hatimeden meydana gelen 470 beyitlik Arapça şiirlerinin toplandığı eseridir. Eser divan yahut divançe hacmine sahip olmasa da divan adıyla anılmıştır. (Karahana, 1996; c.13, 240-246)

Gazâlî: (d.1058-ö.1111)

Genel olarak el-Gazâlî nispetiyle tanınan Ebu Hamid Muhammed İbn Tavus Ahmet et-Tusi eş-Şafi 450/1058 yılında Horasan'da şimdiki Meşhed kenti civarındaki Tus kentinin iki kasabasından biri olan Taberan'da doğdu. İslam toplumunun yetiştirdiği en büyük şahsiyetlerden biri olan Gazali'nin adı Muhammed; künyesi Ebu Hamid; nispeti Gazâlî; unvanı ise Hüccetü'l İslam'dır (Bahçe, 2008; 56-58). Rivayetlere göre fakir ve tahsilsiz bir zatın oğudur. Tahsil sahibi olmamakla beraber, pederi ilim ve irfanın derini bilen, dindar ve uyanık bir zat idi. Gençliğinde okuyup âlim olarak yetiştirmek emelini besliyordu. İmam Gazâlî ve kardeşi erginlik çağına varmadan babalarını kaybettiler. Babaları vefatından önce iki oğlunu temin edebildi az para ile birlikte, daha önce tanıdık bir tekke şeyhine emanet etti. Bakım ve terbiyesi ile meşgul olması ricasında bulundu (Çakır, 2006; 6-8). İleri düzeydeki ilköğrenimine, 465'te (1073) Ahmet İbn. Muhammed er-Razhani adlı âlimden fıkıh dersleri alarak Tus'da başlayan Gazali daha sonra Gürcan'a giderek burada İsmailî denilen bir zatın öğrencisi oldu. Yirmi yaşlarında iken Nişabur'daki Nizamiye Medresesi'ne giderek "İmamu'l-Haremeyn" olarak tanınan Ebu'l-Maali el-Cüveyni'den ders okudu. Nişabur'da kalırken, Gazali'nin amcasının ve meşhur Kuşeyri (ö.465/1074)' talebesi

olan sûfî Ebu Ali el-Fad'l İbn Muhammed İbn Ali el-Farmezî et Tusi'nin müridi oldu (Yüksel, 2007; 4).

1091 yılında Bağdat'taki Nizamiye Medresesi'nin Baş Müderrisliği'ne tayin oldu. 1095 yılında işinden ve Bağdat'tan ayrıldı ve Şam'a gitti. Şam da Tasavvuf alanında ilerledi. Gazali'nin öğrenme merakı onun çok sayıda dini ve fikri akımları araştırmasına neden oldu. Yaşadığı dönemde hakikati bulmak isteyen insanların dört kısma ayrıldığını ve her birinin hakikati kendi yolunda aradığını gördü. Bunlar; felsefeciler, kelâmcılar, sûfiler, bâtinîlerdi. Hepsinin görüşlerini inceleyerek; kelâm, felsefe ve Bâtînlilik yolunu kitaplarında ayrıntılarıyla tenkit etti ve sûfilerin yolu olan tasavvufa yönelerek hakikati bu yolda aradı Eserlerinden bazıları: *İhya-u Ulumi'd-din*, *El Mustafa*, *Faysal ül-tefrika beyne'l -İslam ve'z-zendeka*, *Tehafütü'l Felasife*, *El Veciz*, *El İktisad fi'l İtikad*, *İhyau Ulumi'd*, *El Kistasü'l Müstakim* ve *Fedâih-ul-Bâtînîyye*, *Bidayetü'l Hidaye*, *Makaasidü'l Felasife*, *Miyarül İlim*. (Çağrı, 1995; c.13, 490).

Hâfız-ı Şirâzî: (1315-1390)

Fars edebiyatının en büyük şairi sayılan, “Hodâ-yi şi'r” (Şiirin Tanrısı, Şiirin Efendisi) mertebesine çıkarılan Şemseddin Muhammed Hâce Hafız-ı Şirâzî geriye bıraktığı rindane ve lirik şiirleriyle bir çok şairi etkilemiş, şiirin, şairliğin rehberi olmuştur. Hafız, şiirlerinde Hâcû-yi Kirmânî'den, Sadî'den, Selman'dan, Zahîr-i Fâryâbî'den, Nizâmî-i Gencevî'den, Fahreddin-i Irâkî'den, Hayyam'dan etkilendi. Bu şairler arasında Hâcû gazele tasavvuf ve hikmeti, Selman ise estetiği katmıştı. Gölpinarlı'nın ifadesiyle Hafız bu özellikleri kendi gazellerinde birleştirdi. Övgüden pek hoşlanmayan Hafız, bir iki kasidesi müstesna, caize almak için kaside söylemedi. Gazellerinde övdüklerini de öylesine övdü.

Bütün Doğu şairlerinde olduğu gibi Hafız'ın şiirlerinde de Yunanî aşk görülür. Hafız'ın şiirlerinde şaraba yapılan övgü sembolik değil, gerçektir. Çok karışık bir devirde yaşayan, pek çok zulme ve haksızlığa şahit olan şair üzüntüsünü unutmak için şaraba hatta esrara başvurur. Hafız Senâî, Attâr, Mevlânâ gibi coşkulu bir sûfî değildir. Tasavvufî şiirleri olmakla birlikte, tasavvufu genellikle bir araç olarak kullanır. İkiyüzlü zahitlerden hoşlanmaz; yeri geldikçe bunlara çatmayı ihmal etmez (Kanar, 2013; c.1, 7-15). Hafız, gazellerinde şarap ve meyhaneden çok sık söz eder. Şarap; aşk, coşku, neşe, birlik sembolü olarak; meyhane ise gönül ya da dünya olarak

yorumlanabilir. Ancak deniz nice derin olsa da alacağınız su kabınıza bağlıdır. Bu yüzden Hafız'ın gazelleri daha yüzlerce yıl çeşit çeşit bağlam içinde yorumlanacaktır. Şu dizelerdeki gönül zenginliği ve dinginliğine sahip Hafız'ın insanlığa vereceği daha çok şey vardır: Şükr Huda ki her çeta leb ker demez Huda ber münteha-yi matlab-i hod karman şodem (Gölpınarlı, 1988; 29).

Hâfız: Mecmuada şairin birçok gazeli vardır. Harezmlî Hâfız Divânı İnceleme-Metin- Tıpkıbasım (Toparlı, 1988) Divân-ı Hâfız-ı Ulvî (Canlı, 2009), Divân-ı Hâfız-ı Mar'âşî İnceleme-Metin- Tıpkıbasım (Alıcı, 2010) incelenmiş fakat bu şiirler bulunamamıştır. Mecmuadaki Hâfız tam olarak tespit edilememiştir. Bu yüzden aşağıdaki Hâfız mahlaslı şairlerin hayatlarına yer verilmiştir.

1) Harezmlî Hâfız: (d.?-ö.1761)

Hârezmlî Hâfız, XV. Yüzyıl Çağatay Edebiyatının önemli şairlerden olduğu halde zamanımıza kadar tanınmamış, kaynaklarda da hakkında herhangi bir bilgi edinilememiştir. Şiirlerinde genellikle Hâfız mahlasını kullanmıştır. Şiirlerinde Türkçeyi büyük bir ustalıkla kullanmıştır. Aynı zamanda Farsçayda çok iyi derecede bilmektedir. Mürettep bir Dîvân'ı vardır (Toparlı, 1988; 5-7).

2) Hâfız-ı Mar'âşî: (d. 1877-ö.?)

Asıl adı Halîl olan Hâfız-ı Mar'âşî, 19. yüzyılda yaşamış bir divan şairidir. Şair hakkında kaynaklarda kayıt ve malumat yoktur. Bu sebeple Hâfız'ın doğum ve vefat tarihleri kesin olarak bilinmemektedir. Mahlasının Hâfız, kendisinin de Maraşlı olduğu Dîvân'ının baş tarafındaki Dîvân-ı Hâfız-ı Mar'âşî terkiibinden anlaşılmaktadır. Bütün şiirlerinde Hâfız mahlasını kullanan Hâfız-ı Mar'âşî aynı zamanda bir hafız-ı Kur'an'dır. Şair, hayatta iken Dîvân'ını tamamlamış ve istinsahı için Yümnî adlı birine göndermiştir.

Hâfız-ı Mar'âşî'nin, günümüze yakın bir devirde yaşamasına rağmen kaynaklarda hakkında hemen hiçbir bilgi bulunmamaktadır. Bu sebeple Hâfız-Mar'âşî'nin doğumu gibi vefat tarihi de tespit edilememiştir. Hâfız-ı Mar'âşî hakkında bilgi edindiğimiz kaynaklar kendi eserleridir. Özellikle şairin Dîvân'ı bu bağlamda çok mühimdir. Hâfız'ın biri manzum ikisi de mensur olmak üzere üç eseri bulunmaktadır. Dîvân: Klasik vadiye yazılmış şiirlerden müteşekkil mürettep bir

divandır. Biri İstanbul, ikisi Kahramanmaraş'ta olmak üzere üç nüshası bulunmaktadır. Heftde Kemer Beste: Risale, Hacı Bektaşî Velî'nin Sarı İsmail'e yazdığı Türkçe mensur bir vasiyetnamesidir. Velâyet-nâme: Hâfız-ı Mar'aşî tarafından yazılmış Hacı Bektaşî Velî'nin mensur velâyet-nâmesidir. Hâfız'ın edebî şahsiyeti ve kabuller dünyası tabii olarak şiirlerine yansımıştır. Hâfız, sağlam inanç sahibi bir insandır. İslami değerlere sahip ve saygılı bir şairdir. Şiirlerinde Hz. Peygamber ve dört halifeye muhabbetini açık olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte şair, aşk derecesinde Hz. Ali, Ehl-i Beyt ve On İki İmam'ı sevmektedir.

Hâfız, kendinden önce yaşamış veya muasırı birçok şairin gazelini tahmis etmiştir. Bu tahmisler, şairin edebî şahsiyetinin teşekkülü hakkında bilgi verirken şairin mizaç ve dünya görüşünü de yansıtmaktadır. Bu tahmislerin bir kısmı harabati ve rintmeşrep bir eda taşıırken büyük çoğunluğunun Âl-i Abâ sevgisi ve On İki İmam'a bağlılık çerçevesinde yazılmış olması dikkat çekmektedir (Alıcı, 2010; 10-22).

3) Hâfız-ı Ulvî: (1283/ 1866)

Asıl adı Hâfız Seyyid Ali Bedreddîn'dir. Babasının adı, doğum yılı, görevi ve ölüm tarihi gibi bilgiler mevcut değildir. Şairin 1283/1866 senesinde hayatta olduğu bilinmektedir. Türkçe Yazma Divanlar Katalogu ve onun kaynakça gösterdiği Tuhfe-i Nâili'den edinilen bilgilere göre Ulvî, on sekiz yaşında vefat etmiştir. Dîvân'ında yer alan şiirlerden Halvetîliğe ilgisi olduğu anlaşılmaktadır.

Ulvî'nin tek eseri Dîvân'ıdır. Eser, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde T. 2922'de kayıtlıdır. Ayrıca 1290/1873 senesinde basılmıştır. Dîvân'da 233 gazel, 6 rübâî, 2 terki-bend, 7 mütekerrir murabba, 6 müfred ve Salâhî ile söyleştikleri 5 tanesi Salâhî'ye ait olmak üzere toplam 10 adet güfte bulunmaktadır. Ulvî, şiirlerinin genelinde din dışı konuları işlemiştir. Dîvân'da yer alan şiirlerin tertibi konuya göre yapılmıştır. Ulvî şiirlerinde mekân olarak İstanbul'un çeşitli semtlerini tercih etmiştir. Etkilendiği edebî kişiliklerden Nedîm, Leylâ Hanım, Vehbî, Gafûrî, Bağdatlı Rûhî ve Mezâkî'nin isimleri Dîvân'da geçmektedir. Bu şairler içerisinde özellikle Nedîm'in şiir söyleme kabiliyetinden etkilenen şair, Nedîm'in bir şiirine nazire yazdığı gibi Nedîm'in kullandığı kelime veya kelime grubundan oluşan bazı redifleri de kullanmıştır (Canlı, 2009; 1-31).

Hamdûllâh Ahmed Çelebi: (d.1471-ö.1503)

Asıl ismi Mehmed Hamdullâh'tır. Geç tarihli bir kaynakta adının Ahmed olduğu kayıtlıdır (Tahir,1333; c.2,133). Bugün Bolu'ya bağlı olan Göynük'te doğmuştur. Meşhur mutasavvıf Akşemseddîn'in en küçük oğludur. On yaşında babasını kaybeden Hamdî kardeşlerinden ilgi görmediğini bizzat vurgulamıştır. İlk eğitimini muhtemelen babasından almıştır. Daha sonra ilmîye yoluna giren Hamdî, gençliğinde bir müddet Bursa Çelebi Sultân Mehmed Medresesinde danışmend olarak bulunmuştur. Bununla beraber aynı kaynağın farklı nüshalarında ve başka eserlerde adı geçen medresede müderris olduğu da kayıtlıdır. Hamdî gördüğü bir rüya üzerine ilmîye yolundan ayrılarak İbrahim Tennûrî'ye intisap etmek üzere Kayseri'ye gitmiş ve kendisinden hilafet alarak tasavvufî eğitimini tamamlamıştır. Şair daha sonra inziva hayatını tercih ederek memleketi Göynük'e yerleşmiştir. Hamdî Çelebi doğduğu yerde 909/1503'te vefat etmiş ve babasının türbesine defnedilmiştir. Bilinen tek çocuğu Mehmed Zeyneddîn ünlü bir hattattır.

Hamdî, bazı kaynaklarda hamse sahibi olarak takdim edilmekte, hatta kendisinin Anadolu'da hamse yazan ilk şair olduğu söylenmektedir. Ancak toplam beş mesnevî kaleme alan şairin bu mesnevîlerinin hamse adı altında toplandığı bir nüshası elde yoktur. Üstelik 158 beyitlik Kıyâfet-nâme, hamse meydana getiren klasik mesnevîlerden kabul edilebilecek bir eser de değildir. Buradan hareketle şairin hamse oluşturmaya niyetlendiğini, fakat bunu gerçekleştiremediğini söylemek daha makul görünmektedir.

Hamdî'nin eserleri şunlardır: 1. Yûsuf u Züleyhâ: 6241 beyitten oluşan "fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün" kalıbıyla yazılmış bir mesnevîdir. 897/1491-92'de tamamlanmıştır. Bütün kaynakların Türk edebiyatının en başarılı Yûsuf u Züleyhâ'sı olduğu konusunda ittifak ettiği mesnevînin yüz elliye yakın nüshası vardır. 2. Leylâ vü Mecnûn: Yaklaşık 4100 beyitten oluşan ve aruzun "mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün" kalıbıyla yazılan bu mesnevî 905/1499-1500'te tamamlanmıştır. 3. Ahmedîyye: 900/1494-95 tarihinde tamamlanan eser mesnevî nazım şekliyle ve aruzun "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla yazılmış olup 1337 beyitten oluşmaktadır. 4. Tuhfetü'l-Uşşâk: Aruzun "mefâ'ilün mefâ'ilün fa'ülün" kalıbıyla yazılmış olan mesnevî yaklaşık 950 beyittir. Metnin ne zaman tamamlandığı belli değildir. Ancak şairin Tuhfetü'l-Uşşâk'ı geç dönemde kaleme aldığı tahmin edilmektedir. 5. Kıyâfet-nâme: 158

beyitten oluşan bu küçük mesnevî “fe’ilâtün mefâ’ilün fe’ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Metnin yazım tarihi belli değildir. “İlm-i kıyâfet” (fizyonomi) türünün Türkçede bilinen ilk manzum örneğini teşkil etmesi bakımından önemli olan eserin çok sayıda nüshası vardır. 6. Dîvân: Sadece 2 nüshası bulunan Hamdî Dîvânı “1’i Farsça 3 kaside, 12’si Farsça 195 gazel (şairin bazı mecmualardaki gazelleri de eklendiğinde gazel sayısı 199’a ulaşmaktadır), 1 murabba, 1 terci-bend, 4’ü Farsça 1 kıta, 2’si Farsça 3 nazım, 1’i Farsça 2’si Arapça 6 müfred ve 1 beyit”ten oluşmaktadır. Dîvân, alışılmış müretteb divan tertibinde değildir (Özyıldırım, 1995; 12-35).

Hâmî: Mecmûada Hâmî’ye ait bir beyit bulunmaktadır. Diyarbakırlı Hâmî Ahmed Dîvânı (Yılmaz, 2017) ve Dîvân-ı Hamî-i Âmidî (Fırat, 1998) incelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır. Bu yüzden aşağıda Hâmî mahlaslı şairlerin hayatlarına yer verilmiştir.

1) Hâmî Bey: (d.?-ö.1867)

Doğum yeri ve doğum tarihi bilinmeyen, hakkında da kaynaklarda ayrıntılı bilgi bulunmayan Hâmî Bey, Nakşibendî tarikatına mensuptur. Adını vermemekle beraber bağlı olduğu müşşidinin emriyle *Dîvânçe*’sini tertip ettiğini şu beyitlerle belirtiyor: "Her ne yazdım ise evrâk içre anın cümlesi / ben-tek olmuşdı perîşân cem'in itmezdim merâm / bir gün ol evrâkı bir dîvânçe tertîb et diyü / etdi fermân zât-ı vâlâ müşşid-i âlî-makâm" vefat yeri ve vefat tarihi de bilinmemekle beraber *Dîvânçe*’sini 1284/1867 yılında tertip ettiğine göre bu tarihten sonraki bilmediğimiz bir yılda vefat etmiş olmalıdır. Bilinen tek eseri *Dîvânçe*’sidir. Millet Kütüphanesi Ali Emîri Manzum No: 123'te bulunan bu *Dîvânçe* kütüphane kayıtlarında Selânikli Hâmî’ye ait olarak gösterilmiştir. İbnü'l-Emin, *Dîvânçe*’deki manzumelerden yola çıkarak bu eserin Selânikli Hâmî’ye değil söz konusu ettiğimiz Hâmî Bey’e ait olduğunu işaret etmiştir (Arslan, 2005).

2) Hâmî Efendi: (d.?-ö.1842)

İsim ve mahlası Hâmî’dîr. Selaniklidir. Bazı vezirlere divan kâtipliği yaptı. Selanikli Meşhûrî’nin yakın dostu olup karşılıklı latifeleri vardır. Fatîn’e göre 1258/1842-43 tarihinde, Meşhûrî’nin *Dîvân*’ındaki bir tarih manzumesine göre ise 1260/1844’te vefat etti. Millet Kütüphanesi Ali Emîri Mnz 103 numarada Hâmî adına kayıtlı bir *Dîvân* bulunmaktadır. *Dîvân*’da 1 münacat, 3 na’t, 1 sâkîname, 2

müsemmen,1 müsebbâ, 7 müseddes, ikisi Farsça 8 muhammes, 9 tahmis, 26 müstezad ve bazıları Farsça 291 gazel, *Dîvân*'ın 1284/1867'de tamamlandığına dair 20 beyitlik bir tarih ve 6 kıta vardır. *İstanbul Kütüphaneleri Türkçe Yazma Divanlar Kataloğu*'na göre bu *Dîvân* Selanikli Hâmî'ye aittir. 1260/1844'te öldüğüne göre, 1284/1867'de tamamlanan *Dîvân*'ın, eğer tarihlerde bir hata yoksa bu şaire ait olmasına imkân yoktur. İbnü'l-Emin, bu *Dîvân*'ın hayatı bilinmeyen başka bir şaire ait olabileceğini söyler. *Fatîn Tezkiresi*'nde örnek olarak verilen ve Şeyh Zâik'a nazire olan "meşreb bu ya" redifli gazel de bu *Dîvân*'da yoktur (Aksoyak, 2001).

Hâtîm Tâî : (d.?- ö.558)

Hâtîm b. Abdillâh b. Sa'd et-Tâî el-Kahtanî (ö. 578 [?]) Câhiliye döneminin cömertlikle ünlü şairi. Tay kabilesinin reisidir. Babası Abdullâh o henüz çocukken ölmüş, kendisini zengin ve cömert bir kadın olan annesi Güneyye bint Afîf yetiştirmiştir. Hâtîm'in cömertliği, aşırı harcamalarını engellemek için kardeş eri tarafından hapsedilecek kadar iyiliksever olan annesinden gelir. Hâtîm, çocuk yaşlarından itibaren cömertliği ve misafîrperverliğiyle tanınarak "Cevad" (Ecved) lakabıyla tanınmıştır. Hâtîm menkıbelerde İslamiyet'ten önceki mert ve cömert Arap tipinin ideal örneğini oluşturur. Bu menkıbelerden birine göre henüz çocukken bir gün develeri gütmeye gönderilen Hâtîm, ikramda bulunacağı birini ararken bazı süvariler yanına gelerek misafîr için yemeği olup olmadığını sorarlar; o da, "Develeri gördüğünüz halde hala misafîr için yemek mi soruyorsunuz?" der ve onlara üç deve ikram eder. Bu süvariler, Hîre Hükümdarı Nu'man b. Münzir'e gitmekte olan zamanın ileri gelen şairlerinden Abîd b. Ebras Bîş b. Ebî Hazîm ve Nabîga ez-Zübeyânî olup söyledikleri şiirlerle Hâtîm'i methederler. Bunun üzerine Hâtîm develeri o tamamını aralarında bölüştürür, üç şairin her birine doksan dokuz deve düşer.

Cahiliye devrinde yaşayan üç ünlü cömertten biri olan Hâtîm'in (diğer ikisi Ka'b b. Mame ve Herîm b. Sinan) bu özelliği darbimesel haline gelmiştir. Bugün dahi birinin cömertliği övülürken "Hâtîm'den daha cömert" (ecved min Hâtîm) denilmektedir. Hâtîm et-Tâî çoğu bencillikten kaçınmaya çağırarak ve cömertliği öven şiirlerinde gaybı bilen, çürümüş kemiklere can veren Allah'a inancını dile getirmiştir cömertliği yalnız o'nun rızasını kazanmak için yaptığını belirtmiş, cömertlikte aşırı gitmesine karşı çıkan eşleri Nevar bint Sürümle ile Maviyye bint Afzer'e, "Mal gider nam kalır" demiştir. Yine şiirlerinde, konuklara karşı güler yüzlü davranmanın maddi

ikramdan daha değerli olduğundan, misafir gelmesi için geceleri çölde ateş yaktığından ve komşularının namusuna saygı gösterdiğinden söz etmektedir.

Divanı bugünkü şekliyle Hâtim'e aidiyeti şüpheli bazı şiirler ihtiva etmektedir. Şairin 200 varak tutarında bir divanından söz edilmesi dikkate alındığında eserin aslının bugün elde bulunandan daha hacimli olduğu söylenebilir. Divanın mevcut şekli Ebu Salih Yahya b. Müdrik et-Tai tarafından ibnü'l-Kelbi'den yapılan rivayete dayanılarak tertip edilmiş olup hayli eksiktir. Ondan çok sonra Merzübânî Hâtim'in şiirlerini toplayarak tertip etmiş (yaklaşık 200 varak) fakat bu çalışma zamanımıza ulaşmamıştır (Öztürk, 2014).

İbni Sînâ: (d.980-ö.1037)

Ebu Ali el Hüseyin İbn Abdullah İbn Hasan İbn Ali Sina 370/980 yılında Buhara yakınlarındaki Afşana kasabasında doğmuştur. İbn Sina (ö. 1037), doğmadan önce babası Buhara bölgesine göç etmiş ve Samanoğulları sultanı Nuh Bin Mansur'un (ö. 997) zamanında Harmaysan kasabasının idareciliğini yapmıştır (Alper,2010; 13). İbn Sina, Eş-Şeyhu'r-Reis unvanı ile de bilinmesine rağmen Batı'da genellikle Avicenna olarak bilinmekte ve filozofların prensi diye nitelendirilmektedir. Babası iyi bir eğitim almış bir şahsiyet ve ayrıca İsmailî/Batınî olduğu ifade edilir. Bu yüzden İbn Sina da İsmailî/Batınî olanlarla irtibat halinde olmuş, böylece evi felsefe, geometri ve hint matematiği ile ilgili konuların tartışıldığı bir merkeze dönüşmüştür.

Büyük İslam filozofları arasında yerini alan İbn Sina'nın İslam felsefesi geleneğine hakim olduğu, son derece tafsilatlı ve mükemmel bir felsefe sistemi kurduğu âşikardır. Pek çok alanla uğraşan İbn Sina elli sekiz yıllık hayatına çok şey sığdırmıştır. Devlet işleriyle de ilişkisi olan İbn Sina Büveyhiler zamanında politik sebeplerle bir ara hapse bile girmiştir. Fakat bu hapis ona Hidâyet ve Hayy Bin Yakzân adlı eserlerinin yazılmasına vesilesi olmuştur. Hemedân'da kulunç hastalığına yakalanan İbn Sina'nın kısa ve hareketli geçen yaşamı 428/1037'de son bulmuştur (Bayraktar, 1997; 193).

Tıp alanındaki eserleri ise: *Eş- Şifâ', En-Necât, El-İşârât, Danişnâme-i Alâi, Uyûnu'l-Hikme, El-Mübâhasât, Hayy bin Yakzân, El-Hikmetül-Meşrîkkiyye, El-İnsâf, El-Hidâye, El-Hikmetü'l-Aruziyye, Ahvâlü'n-Nefs Nefsin oluşumu, tanımı, güçleri, bedenle ilişkisi konularında yazılan eser 1014 yılında yazılmıştır. 15. Lisânu'l-Arab Arapça sözlüktür. Bu eserler dışında El-Kanun fi't-Tıb, El-Urcuze fi't-*

Tıb ve Def'ul-Mazarri'l-Külliye ani'l-Ebdâni'l-İnsaniyye, El-Hâsıl ve'l-Mâhsul. Risâleleri: Aksâmu'l-Ulumi'l-Akliyye, El-Adhaviyye, Makale fi'n-Nefs, Fi Ma'rifeti'n-Nefsî'n-Nâtika ve Ahvâliha, El-Kasidetü'l-Ayniyyetü'r-Ruhiyye fi'n-Nefs, El-Aksâmu'l-Ulûmi'l-Akliyye, El-Kuva'l-İnsaniyye ve İdrakâtuha, İsbatü'n-Nübüvvat ve Te'vilu Rumuzihim, En-Niyruziyye Hurufu Mukatta, El-Ahd, Et-Tayr, Ma'na'z-Ziyâre ve Keyfiyyetü Te'siriha, El-Kaza ve'l-Kader, Tefsiru sureti'l-İhlas, Tefsiru sureti'l-Felak, Tefsiru sureti'n-Nass, Tefsiru ayeti'n-Nur, Tefsiru ayeti "Sümme'steva ile's-sema ve hiye duhan", Tefsiru sureti'l-A'la, Sirru'l-Kader, Mâhiyyetu's-Salât, Es-Saâde ve'l-Hucecu'l-Aşere İnsan, El-Ef'âl ve'l-İnfîâlât, El-Mebde ve'l-Meâd, El-Işk İbn. Bu sayılan risâleler dışında 70 küsur daha risâlenin olduğu rivayet edilmektedir (Başoğlu, 2007; 277).

İzzet: Mecmûada İzzet'e ait şiirler vardır. Bu şiirler Beylikçi İzzet Divanı'nda (Çağlayan, 2014) bulunamamıştır.

Keçeci-zâde İzzet Molla: (d.1200/1786-ö.1245/1829)

1200/1786 yılında İstanbul'da doğdu. Dönemin ünlü âlimlerinden Rumeli payeli Keçeci-zâde Mehmed Sâlih Efendi'nin (1737-1800) oğludur. Aile aslen Konyalıdır. Çocukluk yılları hakkında fazlaca bilgi bulunmayan şairin, babasının ölümüne kadar nispeten rahat bir çocukluk dönemi geçirdiği söylenebilir. Babası gibi ilmiye yoluna yönelmiş ve muhtemelen yine babası vasıtasıyla dâhil olduğu ilişkiler sayesinde çocuk denecek bir yaşta 1212/1797-98'de müderris rüusu almıştır. Babasından ve ilmiye mensubu yakın aile çevresinden dersler alan, babasının vefatından sonra da kendini yetiştirmeye çalışan şairin düzenli bir medrese eğitimi aldığına dair kesin bilgi yoktur (Özdemir, 2001).

İzzet Monlâ'nın sürgünde padişahın emriyle öldürtüldüğü yolunda rivayetlerin yanında şairin ölümüne yakın bir zamanda affedildiği yolunda iddialar da bulunmaktadır (Tanpınar, 1988; 141). Bununla beraber ikinci ihtimal daha muhtemel görünmektedir. Sivas'ta Garipler Mezarlığı'na gömülen şairin naaşı ölümünden yıllar sonra İstanbul Cerrahpaşa'daki Canbaziye Camisi haziresindeki aile kabristanına nakl edilmiştir (Sungu, 2002; 162-183).

Eserleri: Devhatü'l-mehâmid fî-tercemeti'l-vâlid: 1226/1811'de yazılan bu mensur eser şairin babası Keçeci-zâde Sâlih Efendi'nin biyografisidir. Aynı zamanda

münşiyane edebî üslubun son başarılı örneklerinden bir olan eserde hem şairin çocukluk yıllarına ait ayrıntılar hem de dönemin ilmiye mensupları arasındaki ilişkiler bakımından kayda değer tespitler mevcuttur. Gülşen-i Aşk: 295 beyitten oluşan bu kısa mesnevi İzzet Mollâ'nın ilk manzum eseri olup 1227/1812 yılında yazılmıştır. Mihnet-Keşân: İzzet Mollâ'nın 1238-1239/1823-1824 yılları arasındaki Keşân sürgünü vesilesiyle yazılan ve 1240/1825 yılında tamamlanan şairin bu ikinci mesnevi 4167 beyitten oluşmaktadır. Yanlış olarak Mihnet-i Keşân diye de anılmaktadır. Bahâr-ı Efkâr: İzzet Mollâ'nın ilk divanı olan eser 1241/1825-6 yılında şairin yakın dostu Ârif Hikmet Beyefendi'nin teşvikleriyle tertip edilmiştir. Hazân-ı Âsâr: İzzet Mollâ'nın ikinci divanıdır. Şairin ölümünden sonra muhtemelen ailesi veya dostları tarafından tertip edildiği anlaşılan ve ilkine göre hayli küçük olan bu esere divançe demek daha doğrudur. Nâz u Niyâz: Şairin sadece başlangıç kısımlarını yazabildiği ve ölümü sebebiyle tamamlayamadığı bu mesnevinin müsvedde hâlinde 2 nüshası bilinmektedir (Tahtacı, 2017; 7-20).

Kemâl Paşa-zâde: (d.873-ö.940)

Kemal Paşazâde'nin asıl adı şemseddin Ahmed b. Süleyman'dır. İsmi konusunda kaynaklar müttefiktir. Ancak künyelerine bakıldığında farklı şekillerde anıldığı görülmektedir. Babası Süleyman Bey yerine, dedesi Kemal Paşa'ya izafetle üç farklı künyesi olan şemseddin Ahmed, dönemine yakın kaynaklarda ve en genel şekliyle “Kemal Paşazâde” şeklinde anılmıştır. Osmanlı devleti sınırları içerisinde yaşamış olan şemseddin Ahmed'in doğum tarihi, h. 873 yılı Zilkâde ayının beşinci günüdür. Devlet hizmetinde yetişen Kemal Paşa, şehzâde II. Bâyezid Amasya'ya vali olduğunda onun ilk “Nişancısı” olarak görev yapmıştır. Daha sonraları Dîvân-ı Hümayûn'a üçüncü vezir olmuştur (Aktaş, 2014; 12).

Kemâl, iyi bir eğitim gördükten sonra babası gibi askeriyede görev alır. Altıbölük sipahisi görevine tayin edilir ve II. Beyazid'in seferine katılır. Bu seferden sonra Osmanlıda ilmiye sınıfının askerlerden daha fazla takdir gördüğünün farkına varır ve askerî görevinden feragat edip ilmiye sınıfına intisab eder. İbn Kemâl, II. Beyazid, Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman devirlerinde yaşamış ve bu padişahların sevgi-saygısına mazhar olmuştur. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra 932 (1526) yılında şeyhülislâmlık makamına geldi. Bu görevde sekiz yıl kaldıktan sonra 2 Şevval 940 (16 Nisan 1534) tarihinde hakkın rahmetine kavuşur.

Cenaze namazı İstanbul'da Fatih Camii'nde kılınır ve Edirnekapısı haricinde Amasyalı Şeyh Mahmûd Çelebi'nin yanına defnedilir (Saraç, 1999; 13-16).

Kemal Paşazade 300'den fazla eser bırakmıştır. Ölmez eseri «Târîh-ı Al-i Osman» adlı 10 muazzam ciltlik Osmanlı tarihidir. Kendi zamanına kadar Osmanlı tarihini büyük bir kudretle inceleyen bu kaynak, güzel bir Türkçe ile 30 yılda yazılmıştır. Bazı eserleri Arapça ve Farsça'dır. Bu üç dilde şair olarak da ünlüdür. Yavuz hakkında yazdığı Türkçe mersiye pek meşhurdur. Kemalpaşazade, karakterinin hiçbir kudret karşısında eğilmez doğruluğu ve bilgisindeki enginlik kadar bıraktığı eserlerin çeşitliliği ve değeri ile de, Türk-Osmanlı tarihinin en büyük şahsiyetlerinden biri olarak tarihe geçmiştir. Tarih, Dil ve Edebiyat Alanındaki Bazı Eserleri: Tevârîh-i Âl-i Osmân, Divan, Yûsuf u Züleyhâ, Kasîde-i Bürde Tercümesi, el-Felâh fî şerhi'l-Merâh, İstanbul, Resâilü İbn Kemâl bâşâ el-lugaviyye, Nâsır Sa'd er-Reşîd. Tasavvuf Alanındaki Bazı Eserleri: Risâle fî fetvâ'r-raşs, Fetvâ fî hakkı İbn Arabîl, Beyânü'l-vücûd (Türkyılmaz, 2009; 138).

Kuddûsî: (d.1769-ö.1849)

Asıl adı Ahmed'dir. Şeyh Ahmed, Kuddûsî Baba ve Maraşîzâde adlarıyla da tanınmaktadır. Kuddûsî Ahmed Efendi, 15 Temmuz 1769'da (11 Rebülevvel 1183) Niğde'nin Bor ilçesinde doğmuştur. Babası Maraş'tan Niğde'ye göç eden Nakşibendî şeyhi Seyyid İbrahim Efendi'dir. Kuddûsî din eğitimini babasından almıştır. Medrese eğitime başlamakla birlikte, Kâzımîr Hâşiyesi'nde "ilm-i zâhir ile Hak celle ve alâ bilinmez, ilmi yakîn hâsıl olmaz" ibaresini okuduktan sonra okulu bırakmış ve tasavvufa yönelmiştir. Nakşibendî tarikatı ile ilgili eğitimini babasından alan Kuddûsî, zikir, şükr, cezbe ve aşkı arttıkça genç yaşta velilik basamaklarını hızla tırmanmıştır. Kadirilik ve Halvetilik gibi tarikat öğretilerine de sahip olan Ahmed Efendi'nin Arapça bildiği; Kur'an ve tasavvuf ehli olduğu eserlerinden anlaşılmaktadır.

1786 yılında babasının ölümünden sonra uzun süren seyahatlere çıkan Ahmed Efendi, tasavvuf eğitimini buralarda da sürdürmüştür. Önce Turhal, Erzincan ve Kayseri gibi Anadolu şehirlerini dolaşmış; daha sonra Şam, Mısır, Hicaz ve Mekke'ye gitmiştir ve Mekke/Hicaz'da 17 yıl kalmıştır (Ünver, 2003; 129-184). Daha çok Kadiri şeyhi olarak bilinen Kuddûsî, aslında tarikatlarla ilgili düşüncesini bir şiirinde "Hem Halvetî hem Celvetî hem Kadirî hem Nakşîyem" diyerek belirtmiştir 1849 yılında

(1265) Bor'da vefat eden Kuddûsî, vasiyeti üzerine Bor bezinden kefene sarılarak defnedilmiştir. Kuddûsî'nin vefatından sonra yerine oğlu Abdurrahman tarikatı yönetmiştir (Bilgin, 2014; 1-13).

Lâmi'î Çelebi: (ö. 938/1532)

16. yüzyıl şairlerinden olan Lâmi'î Çelebi'nin asıl adı Mahmud bin Osman'dır. 1472'de Bursa'da doğmuş, Muradiye Medresesi'nde eğitim gören Lami'î Çelebi iyi bir eğitim almıştır. Nakşibendi şeyhi Emir Efendi'nin müridi olmuştur. Farsça'ya olan hâkimiyeti çok iyi olduğu için Farsça'dan pek çok eser tercüme etmiştir. Özellikle Abdurrahman Câmî'nin eserlerine ilgi duymuş ve onları çevirmiştir. Bu nedenle ona "Câmî-i Rûm" lakabı verilmiştir. Hayatı boyunca resmi bir işte çalışmamış, hayatını eserlerinden kazandığı paralarla idame ettirmiştir. Hüsn ü Dil adlı eserini Sultan Selim'e sunmuş ve karşılığında çeşitli izzetler görmüştür. Vâmık u Azrâ, Şem ü Pervâne ve İbretnâme Sultan Süleyman'a sunmak üzere kaleme aldığı Şhregîz-i Burusa adlı eserleri bulunmaktadır. Tam olarak bilinmemekle birlikte hayatı boyunca otuzdan fazla eser veren Lami'î Çelebi 1532 yılında yine Bursa'da vefat etmiştir.

Dîvân'ı Hamit Bilen Burmaoğlu tarafından doktora tezi olarak çalışılmış, daha sonra ise divandan seçme şiirler yayımlanmıştır. Lami'î Çelebi ve eserleri üzerine yerli ve yabancı üniversitelerde yirmi kadar tez hazırlanmış ve bazıları halen devam etmektedir. Eserlerinden bazıları şunlardır: Absal u Salaman, Câbirnâme, Ferhâdnâme, Fezâil-i Şi'r ü Şâirân, Firâknâme (Burmaoğlu, 1983).

Mehmed Sâdık: (d.1788-ö.1860)

1202/1788'de Antakya'da doğdu. Şiirlerinde Sıdkî mahlasını kullandı. Antakya müftülüğü yaptı. 1276/ 1860'da Antakya'da öldü. Gayri matbu *Dîvân*'ı ve 20 cüz *Kur'an Tefsîri* vardır. *Mufasssal Hatay Tarihi* adlı eserde 1 tercii bend, 8 gazel, 1 Rıza'nın gazelini tanzir, 1 murabba, Süleymân Re'fet Paşa'nın gazelini taştir, 1 Antakya'da ilk çekilen asker kurası için kaside ve tarih, 1 Rusya muharebesine musanna ve bedi tarih, 1 Antakya müftülüğüne tayini münasebetile teşekkür kasidesi, 1 Antakya Habibineccar Camii'nin hafızına tarih, 1 Antakya Habibineccar Camii tamirine tarih, 1 Ferik Ahmed Paşa'nın oğluna doğum tarihi örnek olarak verilmiştir. Terci-i bendi ile İstanbul'da şöhret kazanmıştır. Şiirlerinde Sümbül-

zâde Vehbi, Keçeci-zâde İzzet Molla ve Enderunlu Vâsıf'ın yer yer tesirleri görülür (Türkmen, 1939; 658-61).

Meşâlecizâde Es'ad: (d.?-ö.1793)

Doğum tarihi ve yeri bilinmemektedir. Asıl adı Es'ad'dır. *Sicill-i Osmanî* (Akbayar 1996: 488)'de Mehmed Es'ad'dır. Erzurum Valisi Meşaleci İbrahim Paşa'nın oğlu olduğundan Meşalecizâde Es'ad Bey olarak tanındı. İstanbul'da medrese öğrenimi gördü. Müderrislik yaptı. 1208/1793-94 yılında vefat etti. “Cennet içre kıla Es'ad Begi hemdem-i sü'edâ” mısraı vefat tarihini göstermektedir. Vefat tarihi *Sicill-i Osmanî* (1996: 489)'de 23 Cemaziyelâhır 1203/21 Mart 1789 olarak verilmiştir. Mezarı Edirnekapı dışında Otakçılarda Hayret Tekkesi denilen yerdedir. Eserlerine dair bir bilgi bulunmamaktadır. *Fatin Tezkiresi* (1271: 12)'nde iki beyti yer almaktadır (Kesik, 2002).

Mevlânâ: (d.1207-ö.1273)

Mevlânâ, 6 Rebîü'l-evvel 604/30 Eylül 1207'de bugün Afganistan'ın kuzeyinde bulunan Belh şehrinde dünyaya gelmiştir (Gölpınarlı, 1985; 167). Asıl adı Muhammed Celâleddîn olan Mevlânâ; “Hûdâvendgâr, Mevlânâ, Mevlevi, Şeyh, Molla” gibi lakapları ile tanınır. “Efendimiz” veya “Hazret” mânâlarına gelen Mevlânâ lakabı ise çok genç yaşlarda Konya'da ders verdiği dönemde kendisine verilmiştir. Bu hitap zamanla Mevlânâ'nın en meşhur ismi olmuştur. Mevlânâ'ya “Hûdâvendigâr” lakabı ise zâhirî ve bâtinî ilimlerdeki saltanatı sebebiyle babası tarafından verilmiştir (Seyhan,2007; 7).

Mevlânâ, anne ve baba tarafından ilim ve irfanla yücelmiş bir ailenin soyundan gelmektedir. Babası Hüseyin Hatibî oğlu Muhammed, Bahâeddin Veled olarak tanınmıştır (Can, 2003; 32). İlk eğitimini babası Sultânü'l-Ulemâ'dan almış olan Mevlânâ, böylelikle seyr-ü sülûkunu babasının halifesi Seyyid Burhâneddin'in feyziyle tamamlamıştır (Küçük, 2009; 32-36). Hayatının her dönemini ilim ve irfan ile geçiren Mevlânâ, 17 Aralık 1273 Pazar günü güneş batarken bu âlemden göçerek Hakk'a ve Hakk'ın sevgili dostuna kavuşur. Bu nedenle Mevlânâ'nın vefat ettiği geceye ayrılık gecesi değil, dostuna kavuştuğunu ve ebedî vuslata erdiğini anlatmak amacıyla düğün gecesi anlamında “şeb-i arûs” denilir. Mevlâna'nın kültür ve edebiyat dünyamıza kazandırdığı eserleri onun hayata bakışını özetleyen temel ölçüt olarak

günümüze kadar etkisini sürdürmektedir. Mevlânâ'nın manzum eserleri; Mesnevî ve Dîvân-ı Kebîr yanında mensur olarak kaleme aldığı Mecâlîs-i Seb'a, Fîhi Mâ Fîh ve Mektûbât olmak üzere toplam beş eseri vardır. Bu eserler dönemin edebî dili Farsça ile yazılmıştır (Yeniterzi, 1997; 109).

Mezâkî: (?)

Mezâkî'nin asıl adı Süleyman'dır. Ailesi hakkında bilgimiz olmadığı gibi, babasının adı bile bilinmemektedir. Kaynaklarda sadece Mısır valisi Eyüp Paşa'nın akrabası olduğu belirtilmektedir. Süleyman Efendi Bosna'nın Çaynice kasabasında doğmuştur. O, ilk tahsilini Çaynice'de bitirmiş, sonra, kanâtimize göre akrabası Eyüp Paşa'nın aracılığıyla İstanbul'a gelmiş, Enderun'a girmiştir. Sarayda çeşitli ilimler ve edebiyat öğrenimi görmüş ve öğrenim sonrası sipahi olmuştur. Sipahilikle hayata atılan Süleyman, birçok paşanın yanında kâtip olarak çalışmıştır.

Mezâkî rind-meşreb bir şâirdir. Etkisinde fazlaca kaldığı Bâkî gibi, hayatın zevklerinden hoşlanır, iştret meclislerini sever. Divanında sık sık yer alan konulardan biri budur. Divan şiirinin alışılmış mazmun ve teşbih unsurlarıyla, fakat bir söyleyiş kolaylığı içinde şiirlerini terennüm eden Mezâkî, şiir anlayışı bakımından sadedir. Bu sadelik sadece üslup bakımından değil, aynı zamanda mazmun, hayâl ve mânâ yönündendir. Mezâkî'nin mürettep divanında 29 kaside vardır. IV. Murad.1, IV. Mehmed ve Fazıl Ahmed Paşa gibi, devrinin padişah ve vezirlerine sunulan kasidelerinde cömertlik, adalet, kahramanlık, dürüstlük gibi genel konular işler (Mermer, 1991; 19-35).

Mustafa Rahmî Efendi (d?- 1752)

Mustafa Rahmî Efendi, şâir ve vakanüvis olup Kırım Bahçesaraylıdır. Kırımî Rahmî Efendi adıyla bilinir. Râmiz Tezkiresi'nde Akkirmanlı olduğu yazılıdır. Ammî Hüseyin Efendi'den ilim tahsil ettikten sonra “Revâc-ı kâle-i ‘ilm ü ma’ârif / Sitanbuldur Sitanbuldur Sitanbul” diyen şair İstanbul'a gitti. Devrin veziri İbrahim Paşa'nın dairelerinde bulundu ve oğlu Mehmed Paşa'nın mühürdârlık hizmetine tayin edildi. Daha sonra tersane kâtibi oldu. 1160/1747-48'de İran sefiri olarak tayin edilen Kesriyeli Hacı Ahmed Paşa maiyetinde onun mektupçusu olarak İran'a gitti.

Üsküdar'dan Hemedân'a kadarki şehirler, kasabalar, Karaduhan ve diğer yerlerin isimleri, aralarındaki mesafe ve süreyi belirttiği, karşılaştığı birtakım olayları

kaydettiği Sefâret-nâme-i İran'ı kaleme aldı (Öztürk,1997;237). İstanbul'a döndüğünde yine tersanede Kurşunlu Mahzen'e kâtip oldu. 27 Ramazan 1165 / 8 Ağustos 1752'de vefat etti. Edirne Kapısı haricinde medfundur. "İde huldi cây Rahmî Mustafa" mısraı vefatına tarihtir. Vefayât, Kâmûsu'l-A'lâm, Sicill-i Osmânî, Hâtimetü'l-Eş'âr ve Râmiz Tezkiresi de aynı tarih mısraını kaydettiğinden, Rahmî'nin vefat yılının bu kaynaklarda 1164/1750-51 olarak gösterilmesi yanlıştır. Bilgi ve irfânıyla meşhur bir şairdir. Tarih düşürmede mâhirdir. Sefâretnâmesi'nin yanı sıra mürettep bir Dîvânı vardır (Aksoyak, 2001).

Mûsa Kâzım Paşa (1821-1890)

1237/1821 yılında bugün Bulgaristan sınırları içinde kalan Koniçe'de doğdu. Asıl adı Mûsâ Kâzım'dır (Bardakçı, 2007; 7-20). Asıl adı Mûsâ olduğu hâlde Osmanlı Müellifleri'nde yanlış olarak İbrâhim şeklinde kaydedilmiştir. Şiirlerinde Kâzım mahlasını kullandı. Haremeyn muhasebeciliği ve Rûznâmçe-i sâni görevlerinde bulunan Hüseyin Hüsnü Bey'in oğludur. Küçük yaşta babasıyla birlikte İstanbul'a gitti. Yaşı ve tahsili ilerleyince Dîvân-ı Hümâyûn ve Mühimme kalemlerine devam ederek memuriyet hayatına girdi. Bir müddet de Mâlîye Mektûbî kalemine devam etti. Burada gösterdiği başarı dolayısıyla Asâkir-i Hâssa kitabetine tayin edildi ve askerliğe intisap etmiş oldu. Birkaç yıl sonra 1271/1855 senesinde Livâ kitabeti ve alay eminliğine yükseldi. Gittikçe aşırılığa varan hicivleri birçok kişiyi rahatsız ettiğinden Kâzım Paşa zaman zaman sıkıntılara düştü. Mütercim Rüşdü Paşa'yı hicvettiği bir kıtasından dolayı onun seraskerliği sırasında binbaşı rütbesi geri alınarak 1279/1862 senesinde Kıbrıs'a sürüldü. Ancak Yûsuf Kâmil Paşa'nın sadrazamlığı döneminde affedildi, rütbesi iade edildi ve 1280/1863 senesinde İstanbul'a dönmesi sağlandı. Yûsuf Kâmil Paşa yirmi bin kuruş göndererek borcunu ve yol masrafını karşılamıştı. Zamanla ferikliğe (paşalığa) yükselen Kâzım Paşa, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda Dördüncü Ordu Erkân-ı Harbiyye reisliğinde bulundu. Karadağ bozgunundan suçlu görülerek muhakeme edildiyse de ceza almadı.

Bâb-ı Seraskerî Muhasebat Dairesi'nde çalışmaya başladıktan sonra buranın ikinci reisliğine kadar yükseldi. Bir süre Masarifât nazır vekilliği yaptıysa da her müracaatı hiç araştırmadan gerekli ödemenin yapılması kaydıyla veznedarlığa havale ettiğinden görevinden alındı. Son görevi olan Dîvân-ı Harbî daimi üyesi iken 1307/1890 senesinde Üsküdar'da Açık Türbe Mahallesi'ndeki evinde vefat etti ve Aziz

Mahmûd Hüdâyî Türbesi haziresine defnedildi. Yakın dostlarından Muallim Nâcî, na't-gû olarak anılan şairin vefatına bunu telmih eden şu mücevher tarihi düşürmüştür: "Göçdi yâ Hay diye Hassân gibi Kâzım Paşa" Eserleri şunlardır: *Dîvân-ı Kâzım Paşa, Makâlîd-i Aşk, Mersiye ve Kasideler, Mersiye, Mersiyeler, Riyâzü'l-Asfiyâ* (Aslan, 2001).

Mîr Nazmî (Edirneli Nazmî): (d.? –ö. 1563)

Edirne doğumlu olan şairin velâdet tarihi bilinmemektedir. Dîvân'ında yer alan "Mesneviyât" bölümünde Kanûnî Sultân Süleymân'a hitâben kaleme aldığı arz-ı hâlden hareketle XV. yüzyılın son çeyreğinde dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Yine Dîvân'ındaki şiirlerinde kendi ağzından asıl adının "Mehmed" olduğunu belirtmektedir. Şairin kendisini Genceli Nizâmî ile özdeşleştirmesinden dolayı bazı kaynaklarda adı "Nazmî-i Nizâmî, Mehmed Nizâmeddîn" olarak geçmektedir.

Şairin bilinen en hacimli divana sahip olması, hacimli bir nazire Mecmûası olması, aruz ve belâgata vukûfiyetinin bulunması, bunların yanında şiirlerinde bahsettiği kitaplar onun iyi bir eğitimden geçtiğini göstermektedir. Arapça, Farsça ve Slav dillerine vâkıftır. Klasik mûsikî ve halk müziğine de vâkıftır. Tezkirelerde şairin yeniçeri, silahtar, sipahi, ahkâm kâtipliği, bölük başılık ve muhasiplik görevlerinde bulunduğu söylenmektedir. Yavuz Sultân Selîm ve Kanûnî Sultân Süleymân zamanlarında bir çok sefere katılmıştır. Hayatının bir döneminde Nakşîbendî şeyhi Filibeli Mahmûd Baba Efendi'nin himâyesine girmiş ve ondan yardım görmüştür. Hayatının büyük bir bölümü fakr u zarûret içinde geçmiştir.

Velâdet tarihi net olmayan şairin vefât tarihi de net değildir. H 955\ M 1548-49 ile H.970\ M 1563 yılları arasında vefat ettiğine dair sunulan tezlerde fikir birliğine varılamamıştır. Menzel'e göre şairin kabri Edirne'de Şeyh Şücâ Türbesi'ne defnedilmiştir. Nazmî'nin bilinen üç eseri vardır: Dîvân, Mecmuâü'n-nezâlîr, Pendnâme (Doğan, 2010; 1-19).

Nâbî: (d. 1542-ö. 1712)

Dîvân edebiyatının hikemî şiir mektebinin kurucusu olan şair Urfa'lı Yusuf Nabi 1542 yılında Urfa'da doğmuştur. Asıl adı Yusuf olduğu Hayriyye adlı mesnevisinde ifade edilmiştir. Urfa'da iyi tahsil görmüş, Arapça ve Farsçayı şiir yazabilecek derecede öğrenmiştir. Genç yasta Urfa'da arzuhalciliğe başlamış, yazdığı

dilekçelerle vâlinin dikkatini çekmiş, Vâli şâirin İstanbul'a gitmesini tavsiye etmiştir. Nâbî 24 yaşlarında İstanbul'a gelmiş Muhasip Mustafâ Paşa'ya intisap etmiş, paşanın dîvân kâtibi olmuştur. IV Sultan Mehmed'in Lehistan seferine katılmış, Kamaniçe'nin zaptı üzerine yazdığı tarih beyti, padişah tarafından beğenilerek şehrin kapısına yazdırılmıştır. Bu tarihten sonra Nâbî hemen her vesile ile ilgili kasîdeler tarihler söylemiş caizler almıştır. Bu arada Nâbî hacca gitmek istemiş, bu istek padisah tarafından hoş karşılanmıştır. 1678'de hac dönüşünde Mustafâ Paşa'nın kethudası olmuştur.

Nâbî 25-30 sene Urfa'nın bağlı olduğu Halep'te ikameti ihtiyar etmiştir. Eski dostu Halep vâlisi Baltacı Mehmet Pasa ikinci defa sadrazam olunca Nâbî'de sadrazamla beraber İstanbul'a gelmiştir. 12 Nisan 1712'de vefat etmiştir. Üsküdar'da Karacaahmet Mezarlığına gömülüdür (Bilkan, 1993; 25-30).

Nâilî: (d. 1608-ö. 1666)

Nâilî'nin hayatı hakkında pek fazla bilgimiz yoktur. Divan'ıyla tanınan Nâilî, İstanbul'da doğmuştur. Adı Mustafa'dır. Babası maden kalemi kâtiplerinden Piri Halife adında bir kişidir. Bunun için kaynakların çoğunda Naili'nin adı Pirizade olarak geçer. Nâilî'nin doğum yılı belli değildir. Tahminen (1608-1611) tarihleri arasında doğmuştur. Nâilî'nin ömrü boyunca kalemdeki memuriyetinden başka bir yerden herhangi bir geliri olmadığı anlaşıyor. Ömrünün son yıllarını doğup büyüdüğü İstanbul'dan uzakta geçiren Naili'nin hayatının bu devresinde hayli acı çektiği anlaşılmaktadır.

Nâilî 55-60 yaşlarında iken 1666 yılında ölmüştür. Nâilî, Halvetiyye tarikinin Gülşeniyye koluna mensup bir kişidir. Divan'ında Onun bu erkâna mensup olduğunu gösteren şiirler vardır. XVII. yüzyıl klasik Türk edebiyatının önemli bir şairi olan Nâilî, Sebk-i Hindi (Hind üslubu) denilen üslubun etkisiyle yazdığı şiirlerinde edebiyat tarihimizde yeni bir dönüm noktası olmuştur. Onun şiirinde bu üslubun temel özellikleri olan incelik, söz güzelliği, az söz ile çok şey anlatmaya çalışmak, hayal, derinlik, mübalağa ve yeni mazmûnlar, belirgin olarak göze çarpar. Sebk-i Hindi mensuplarının pek çoğu gibi, Nâilî'de de tasavvuf mevzuu ön plandadır. Nâilî'nin tek eseri kendisinin tertip ettiği Divan'ıdır. Bu eserin ilmi neşri Haluk İpekten tarafından yayınlanmıştır (İpekten, 1970; 11-20).

Nâmık: Mecmûada Nâmık'a ait bir tanzim bulunmaktadır. Mecmuadaki Nâmık tam olarak tespit edilememiştir. Bu yüzden aşağıdaki Nâmık mahlaslı şairlerin hayatlarına yer verilmiştir.

1) Nâmık Ali Paşa: (d.1778-ö.1836)

Mora'nın Anapoli şehrinde 1192/1778'de doğdu. Asıl adı Nâmık Ali Paşa'dır. Anapolili Nâmık Paşa diye de anıldı. Öğrenimini memleketinde tamamladı. 1222/1807'de İstanbul'a geldi. Hâcelik rütbesini kazanıp devlet memuriyetine girdi. Rumeli valisi Hurşîd Paşa'ya intisap ederek onunla Yanya'ya gidip kethudalığı görevinde bulundu. Cemaziyelahir 1249/1833'te azledildi ve Selanik'e gitti. Burada iki sene kadar kaldıktan sonra İstanbul'a geldi. Receb 1252/1836'da İstanbul'da vefat etti. Oğlu Mehmed Behcet Bey Mektûbî-i Sadr-ı Âlî'den yetişip Zabtiye Meclisi'ne üye olmuştu, o da şairdi. Nâmık Paşa'nın *Fatîn Tezkiresi*'nde bir gazeli kayıtlıdır. *Sicill-i Osmânî*'ye göre gönül ehli, devlet yönetiminde de güçlü ve başarılı bir şairdir (Arslan, 2001).

2) Nâmık Mehmed Paşa: (d.1731-ö.1783)

1144/1731-32 yılında Darende'de doğdu. Adı Nâmık Mehmed'dir. Nâmık Mehmed Paşa olarak tanındı. 1164/1750-51 yılında İstanbul'a gelerek sadaret kethüdasına mühürdar oldu. Sonra defterdar kalemi baş halifesi, 1190/1776-77 yılında küçük evkâf muhasebecisi ve Rebiyülevvel 1191/Nisan-Mayıs 1777'de sadaret mektupçusu oldu. 27 Ramazan 1197/26 Ağustos 1783'te vefat etti. Mezarı, Kadıköy'de Ayrılık Çeşmesi'ndedir. Şair ve kâtipti. Kardeşi Abdullah Bey'dir. Eserlerine dair bir bilgi bulunmadığı gibi eserlerinden örnek de yoktur (Kesik, 2006).

Nedîm: (1681-1730)

Asıl adı Ahmed'dir. İstanbulludur. 1092/1681 yılında dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Annesi Saliha Hanım, İstanbul'un fethinden itibaren devlet hizmetinde bulunan Karaçelebizadeler ailesindendir. Babası Kadı Mehmed Efendi ise Sultan İbrahim devri (1640-1648) kazaskerlerinden Merzifonlu Mustafa Muslihiddîn Efendi'nin oğludur. Kazasker Muslihiddîn Efendi, bazı kötü alışkanlıklarından ötürü ulema ve halk tarafından sevilmediği için kendisine çirkin lakaplar takılmış, Mülakkab Mustafa Efendi diye tanınmıştır. Dedesine takılan lakaplardan ötürü Osmanzâde Tâib gibi bazı şairler Nedîm'den mülakkabzâde diye bahsetmişlerdir (Refik, 1924; 173-

184). Ahmed Nedîm iyi bir eğitim görmüş, döneminin klasik ilimlerini, Arapça ve Farsçayı bu dillerde şiir yazacak kadar öğrenmiştir. Tahsilini tamamladıktan sonra Şeyhülislam Ebezâde Abdullah Efendi'nin de bulunduğu bir jüri tarafından yapılan sınavda başarılı olarak hariç medresesi müderrisliğini elde etmiştir.

Hariç Medresesi müderrisliğinden Mahmud Paşa Mahkemesi naipliğine getirilir. Daha sonra 1726'da Molla Kırımî Medresesinde, 1728'de Nişancı Paşayı Atik Medresesinde görev yapan Nedîm, 1729'da Sahn Medreseleri müderrisliğine yükselir. Sekban Ali Paşa Medresesinde müderris iken Patrona Halil İsyanı patlak verir (1730). İsyân sırasında Nedîm'in akıbetinin ne olduğu konusunda değişik iddialar ileri sürülmüştür. Ancak kesin olan bir şey vardır; o da şairin ihtilal sırasında öldüğüdür (Yöntem, 1948; c.3, 174-187).

Nefî: (ö. 1044/1635)

Asıl adı Ömer olup Erzurum'un Pasinler (Hasankale) ilçesinde dünyaya gelmiştir. Kırım Han'ına nedimlik yapan babası da şairdir. Babasının Kırım'a giderek rahat bir ömür sürdüğü, ardında bıraktığı ailesinin yoksul ve korumasız kaldığı anlaşılmaktadır. Hicviyyesinde babası hakkında bazı bilgiler bulunmaktadır. Genç yaşta şiirle ilgilenen şair, eğitim hayatına Pasinler'de başlamış, Erzurum'da devam etmiştir. Farsça öğrenmiş. Önceleri "Darrî" mahlasını kullanan şaire Gelibolulu Âli "Nefî, mahlasını vermiştir.

I. Ahmed'in (1603-1617) ilk saltanat yıllarında İstanbul'a giden Nefî, sunduğu kasidelerle kısa zamanda sultanın iltifatını kazanarak yakınları arasına girmiş ve ilk olarak Dîvân-ı Hümâyûn'da maden mukâtaacılığı görevine getirilmiştir. Daha sonra mukâtaa kâtipliği, kısa bir müddet sürgüne gönderildiği Edirne'de Murâdiye mütevelliliği ve İstanbul'da cizye (haraç) muhasebeciliği görevlerinde bulunmuştur. Dört padişah döneminde yaşayan Nefî, IV. Murad devrinde sanatının ve şöhretinin zirvesine ulaştı, kendisi gibi sert yaratılışlı olan padişahla yakınlık kurarak onun sevgisini ve iltifatını kazandı. Ancak istikrarsız kişiliği yüzünden çevresiyle kurduğu ilişkileri devam ettiremedi. IV Murat tarafından hicviye yazması yasaklanmasına rağmen yine hicivlerine devam eden Nefî, kendi sonunu hazırladı ve hicivleri yüzünden ölüme mahkûm edildi. Kâtib Çelebi ve Naîmâ'ya göre Bayram Paşa tarafından Boynueğri Mehmed Ağa'ya teslim edilerek saray odunluğunda boğdurulup cesedi denize atıldı. Fakat Sıhâm-ı Kazâ'nın bir nüshasında (İÜ Ktp., TY, nr. 9699)

şairin İstanbul'da Sirkeci iskelesi yakınlarında mezarının bulunduğu dair bir kayıt vardır. Ayrıca Mevlânâ Dergâhı içindeki Hadikatü'l-ervâh'ta Nefî'ye bir makam-mezar atfedilmektedir. Kaynaklarda ölümü için farklı tarihler verilmekteyse de, "Katline oldu sebep hicvi hele Nefî'nin" ve "Geçti Sihâm-ı Kazâ mısraları 1044 (Kâban; 1635 [Ocak]) tarihinin doğruluğunu göstermektedir. Türkçe Divan'ı üzerine 1991'de Metin Akkuş doktora (Akkuş,1991). Fatma Tulga Ocak ise doçentlik çalışması (Tulga, 1980, 120) yapmıştır. Farsça Divan'ı, *Tuhfetü'l-Uşşak ve Sıham-ı Kaza* adlı eserleri bulunmaktadır (Akkuş, 2006; c.32, 523-525).

Nevres-i Kadîm: (d.?-ö. 1762)

Nevres-i Kadîm'in asıl adı Abdürrazzak'tır. Nevres, şiirde kullandığı mahlası olup Kadîm ise XIX. yüzyılda Yaşamış olan şair Osman Nevres'den ayırt edilebilmek için verilmiş bir sıfattır. Bu sıfatı ilk defa Namık Kemal Magosa'da iken 1874 yılında yazdığı Tahrib-i Harâbât isimli eserinde kullanmıştır. Öğrenimini, küçük yaşta geldiği İstanbul'da tamamladıktan sonra Hekimoğlu Ali Paşa'ya intisap edip onun kâtipliğini yaptı. 1731'de Tebriz Seferi'ne katıldı. Ali Paşa'nın vezirliğinin ilk yıllarında onun hâfız-ı kütübü (kütüphanecisi) oldu. Daha sonra müderrislik mesleğini seçti. Hekimoğlu Ali Paşa'nın ikinci defa vezir olması üzerine kadılığa geçerek Bosna, Tokat, Filibe kadılıklarında bulundu. Devlet büyüklerini hicvettiğinden sık sık azledildi. Edirne'ye ve ardından Girit Resmo'ya sürgün edildi; III. Osman'ın padişah olması üzerine de sürgün cezasının yeri değiştirilip Bursa'ya gönderildi. Yaptığı başvurular sonucu 1757'de affedilerek Kütahya kadılığına atandı. Bir süre sonra bu görevinden azledilip ikinci kez Bursa'ya sürüldüyse de Bursa'ya varışından birkaç gün sonra vefat etti. Mezarı, Bursa'da Pîr Üftade Camii'nin karşısındadır.

Dîvan edebiyatı ustalarından sayılan Nevres-i Kadîm, daha çok gazelleriyle tanınır. Yaşamı boyunca, kızdığı insanları hicveden şiirleri yüzünden cezalandırılıp, oradan oraya sürüldü. Kendine özgü bir ifadeyle şiirlerinde, halk dilinden gelme tabir ve ifadeler yer veren şair, aynı zamanda bir düz yazı ustası olarak da tanınırdı. Eserleri: *Türkçe Dîvan, Münşeat, Lugaz Risâlesi, Tarih-i Cihangir Şah, Mebaliğü'l-Hikem* (Akkale, 1994; 31).

Niyâzî-i Mısırî

Yaşadığı dönemden bu yana tasavvuf ehlinin baş tacı ettiği 17. yüzyıl Türk edebiyatının önde gelen mutasavvıf şairlerinden olan Niyâzî-i Mısırî kendi ifadesine göre 1027/1618 yılında Malatya’da dünyaya gelmiştir. Safâyî ve Sâlim tezkirelerinde ve Ş. Sâmî’nin *Kâmûsu’l-A’lâm*’ında Malatya’nın Soğanlı köyünde doğduğu belirtilir. Fakat kendi eserlerinde doğum yeri olarak Soğanlı’dan bahsedilmemekle birlikte Malatya açık olarak belirtilir. Gibb ve bazı yerli araştırmacılar Malatya civarında Aspozi denilen yerde doğduğundan söz ederler.

Niyâzî-i Mısırî’nin asıl adı Muhammed/ Mehmed’dir. Mahlas olarak ‘Niyâzî’yi kullanmıştır. Babası Soğancızade Ali Çelebi adında bir Nakşibendi tarikatı müntesibidir. İlk eğitimine kardeşleri ile birlikte köyünde başlayan şair Malatyalı bilginlerden hem dinî alanda hem de tasavvufî alanda dersler alarak kendini yetiştirir.

Hem şair, hem mutasavvıf olarak devrinde kendini kabul ettirmiş bir sanat adamı olan Niyâzî-i Mısırî’nin vefatı zamanın aydınları arasında büyük üzüntü yaratmış, ölümüne birçok tarih düşürülmüştür. Bunlardan Bursalı İsmail Belîğ’in: “*Ruh-ı Mısırî mahfel-i âliye pervâz eyledi*”; Bursalı İsmail Hakkî’nin: “*Kutb olup Mısırî cihândan gitti yâ hû Hay diyüp*”; Müstakimzâde Süleyman Sa’deddin Efendi’nin: “*Bâl û perin açdı Mısırî adne pervâz eyledi*”; Şair Nazîm’in: “*Cân-ı ‘azîz-i Mısırî bir kumrî gibi uçdı*” mısraları ilk akla gelenlerdir.

Niyâzî-i Mısırî’nin gerek Türkçe gerek Arapça çok sayıda eseri bulunmaktadır. *Dîvân-ı İlâhiyât*: Şairin en çok okunan ve bilinen aynı zamanda tasavvufî Türk edebiyatının en etkili eserlerindendir. *Mecmûa-i Kelimât-ı Kudsiyye*: Yazarın kendi el yazısıyla yazılmış bir nüshası Bursa Sultan Orhan Ktp. No 690’da bulunan bu mecmua bir günlük, hatırat tarzında kaleme alınmıştır. *Mecmûa-i Şeyh Mısırî Efendi, Risâle-i Es’ile ve Ecvibe-i Mutasavvîfâne, Ta’birâtü’l-Vâkı’at, Risâle-i Hasaneyn, Risâle-i Vahdet-i Vücûd, Risâle-i Hızriyye*. Niyâzî-i Mısırî’nin şiirlerinde kendinden önce yetişen şairlerin de etkisi vardır. Başta Yûnus Emre olmak üzere Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî, Nesîmî, Fuzûlî, Aziz Mahmud Hüdâyî, Elmalılı Sinan Ümmî gibi mutasavvıf şairlerden, Muhiddin-i Arabî, Şeyh Bedreddin gibi mutasavvıflardan etkilenmiş, bazılarının şiirlerine nazireler yazmış, gazellerini tahmin etmiştir (Kavruk; 2014).

Ömer: (d. 1651-ö. ?)

Doğum yeri ve tarihi hakkında çeşitli rivayetler vardır; bunların içinde doğruya en yakın görüneni, onun Konya'nın Hadim ilçesinin Gezleve köyünde 1651 yılında doğmuş olduğu yolundaki rivayettir. Düzenli bir medrese tahsili görmediği anlaşılmakla birlikte devrin kültür muhitleri içinde bulunmak suretiyle kendi kendini yetiştirmiş ve aynı devrin diğer âşıklarına göre daha seçkin bir yer kazanmıştır.

Âşık Ömer 20 yaşına kadar bölgede kalır askere gittikten sonra uzun bir süre 10-15 yıl asker şairi olarak, Avrupa ve Rusya sınırlarında dolaşır. Bu nedenle şiirlerinin çoğunda vatan hasretiyle yanıp tutuştuğu görülür. Âşık Ömer aruz ve hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır. Divan şairlerinden oldukça etkilenmiştir. Şiirlerinde ilk başta divan şairlerine özenerek “Adlî” mahlasını kullanmış daha sonrasında ise “Ömer” mahlasını tercih etmiştir. Heceyle yazdığı şiirleri aruzla yazdıklarına nazaran daha başarılı olduğundan dolayı hece şiirleriyle tanınmıştır. Bu alanda çağdaşı Kayıkçı Kul Mustafa'dan etkilendiği görülür. Ayrıca binin üzerinde şiir yazmış olup, âşık edebiyatının en fazla eser bırakan sanatçısıdır. Halk edebiyatının iyi eğitim görmüş ozanlarından biri olan Âşık Ömer Mevlevî tarikatına girmiş, Derviş Nihani takma adını kullanmıştır (Elçin, 1987; 12-24).

Râgıb Paşa: (1699-1763)

Mehmet Râgıb Paşa H.1110/M.1699 yılında İstanbul'da, Mehmet Şevki Efendi'nin oğlu olarak dünyâya gelmiştir. Şiirlerinde kullandığı “Râgıb” mahlasından ötürü Mehmet Râgıb olarak tanınmıştır. Otuz yaşlarından itibaren devlet kademelerinde gösterdiği idareci kişiliği ve başarılarından dolayı kendisine “Koca”lık vasfı verilmiş ve zamanla “Koca Râgıb Paşa” olarak tanınmıştır. Koca Râgıb Paşa'nın siyâsî kişiliğinin yanında dîvân edebiyatı ile Fars edebiyatını da özümseyerek eserler vermesi onun büyük bir edebî boşluğu doldurması olarak değerlendirilmiştir. Ömrü aşırı bir çalışma temposu içinde geçen Koca Râgıb Paşa, tarih olarak H.(Ramazan–24)1176/M.(Nisan–8)1763'te prostat rahatsızlığından dolayı hayata vedâ etti. Osmanlı padişahı III. Mustafa arkasından gözyaşı dökerken halk da onun arkasından hayır dua ediyordu. Koca Râgıb Paşa'nın mezarı Lâleli'deki kendi adını taşıyan Koca Râgıb Paşa kütüphanesinin hazîresindedir (Sosyal, 2006; 12-24).

Râgıb Paşanın, Şiirlerinin toplandığı Divan; diplomasi, siyasi ve sosyal mevzuları ihtiva eden Münşeât ve Tahkik ve Tevfik; Arapça Sefinetü'r-Ragıb ile

Arapça, Farsça ve Türkçe üç dilde birçok manzum ve nesir yazılarını ihtiva eden Mecmua adlı eserleri vardır. Bunlarda Tahkik ve Tifîk devrindeki Osmanlı-İran münasebetlerini anlatan tarihi değeri olan bir eserdir (Yorulmaz, 1988; 10-21).Rıza mecmuada Rıza'ya ait gazeller bulunmaktadır Hasan Rıza Dîvânı (Tekli,2010), Neccâr-zâde Rızâ Dîvânı'nın Edisyon Kritiği (Özdemir, 1999).

Rızâ: Mecmûada Rıza'ya ait birçok şiir vardır. Ancak bu şiirlerin Rıza isimli hangi şaire ait olduğu tesbit edilememiştir. Bu nedenle Rıza isimli bazı şairlerin hayatlarına yer verilmiştir

Rızâ: (d.1865-ö.1903)

İstanbul'da 1282/1865 senesinde doğdu Asıl adı Ali Rızâ Efendi'dir. Şiirlerinde Rızâ mahlasını kullandı. Tahsilini Mülkiye Mektebi'nde tamamladı. 1301/1883 yılında Mülkiye'nin Yüksek Kısmı'ndan mezun olduktan sonra idarecilik mesleğini seçti. 1302/1884 senesinde gönderildiği Manastır vilayeti maiyyet memurluğunda kaymakamlık stajını tamamlayarak üçüncü sınıf kaymakamlığa terfi ettirildi. Manastır vilayeti dahilinde İskarapar, Göstençka, Premedi, Margılıç, Meçuve ve İskeçe kazaları kaymakamlıklarında bulundu. Son görevinde iken vereme yakalanarak İstanbul'a geldi. Yaşı kırka varmadan 1321/1903 tarihinde vefat etti ve Südlüce'de Bâdemli Dergâhı civarında Karaağaç cihetinde ailesine mahsus kabre defnolundu. Mezar taşındaki kitabenin son beyti şöyledir: "İki ihlâs ile târîhi düştü / Bu demde buldı Mevlâ'sını (Arslan, 2006).

Ali Rızâullah Efendi: (d.1764-ö.1855)

Diyarbakır'da doğdu. Ali Emîrî'ye göre doğum tarihi 1176/1762'dir (Kadioğlu 2014: 436). Ancak Dîvân'ındaki "Denildi sâl-i tevellüd alâ rızâullah" mısrasına göre doğum tarihi 1178/1764 olmalıdır (Beysanoğlu 1997: 310). Asıl adı Ali Rızaullah Efendi'dir. Şiirlerinde Rızâ mahlasını kullandı. Yirmi iki yaşından sonra Yenişehirfener kasabasına yerleşip yetmiş yıl burada müderrislik yaptığından Yenişehir-Fenârî lakabıyla anıldı. Babası Şeyh Ahmed Ağa'dır. Ali Rızaullah Efendi, Diyarbakır'da iyi bir medrese tahsili gördü. Devlet adamları ile ilgilenen babasının Rumeli'de Yenişehirfener kasabasına yerleşmesi üzerine 1200/1786 yıllarında Diyarbakır'dan icazet aldı ve kendisi de gidip o kasabaya yerleşti. Eşraftan birinin kızıyla evlenerek müderrisliğe başladı. Burada yüzlerce talebe yetiştirdi. Nebîle,

Ahmed Râik, Ümmühânî Tâibe, Muhammed Sâlih, Abdullah Cemîl, Mustafa Bâhir ve Hadîce Hüsna adlı çocukları dünyaya geldi. Rızâ, 1271/1855 yılının sonbaharında aynı kasabada vefat etti (Erdoğan, 2001).

Sâbit: (d.? –ö.1712)

Bosna'nın Uziçe kasabasında dünyaya geldi. Asıl adı Alâeddin Ali olup "Sâbit" mahlasıdır. Doğum tarihi bilinmemekle birlikte hakkında araştırma yapan Rypka onun 1650 yılı civarında doğmuş olabileceğini söyler (İnce, 2005; 261-266). İlk eğitimini memleketinde aldıktan sonra İstanbul'a gelmiştir. 1678 yılında mülazım olmuş, daha sonra birçok kazada kadılık ve müftülük yapmıştır. 1712'de İstanbul'da ölmüştür. Daha çok hayata ve topluma yönelen Sâbit'in şiirlerinde zarif tasavvufî duyguların terennümüne yer verilmediği gibi aşk ve şaraba ait olanları da azdır. Hayal gücüyle değil zekâsıyla yazmayı tercih etmiş, his ve hayal ikinci planda kalmıştır. Acem taklitçiliğinden kaçan Sâbit, Türkçe kelimelere oldukça fazla yer verir. Klasik edebiyatın kurallarından ve İran taklitçiliğinden kurtulmak arzusu besleyen Sâbit, ne Türkî-i Basit cereyanının temsilciliğini yapmış, ne de çağdaşı Nâbî'nin etkisinde kalarak hikmetli yazış biçimini tercih etmiştir. Kendine özgü tarz içerisinde edebiyatımızda nev'i şahsına münhasır bir şair olarak kalem oynatmıştır (Karacan,1988; 141).

Sabrî Mehmed Şerif: (d.?-ö.1645)

XVII yüzyıl şairlerinden Sabrî Edirne'de doğmuştur. Şairin adı Sabrî-i Şakir olarak da bilinir. Sabrî Edirneli bir kadı ailesinin çocuğudur. Babası İlm-i Nâzik Ahmed Çelebi kadı ve şairdir. Dedesi Lutfî Çelebi de bir kadıdır. Sabrî eğitimini Edirne'de tamamlayarak ilmiye sınıfına dahil olur. Şairlik kudreti Nefî tarafından takdir edilen Sabrî'nin sanatında Nefî ve Şeyhülislam Yahya'nın etkisi görülür. Ancak orijinal bir üslubu vardır. Eserleri: *Dîvân, Münşeât* (Kasır, 1990; 12-40).

Safvet: Mecmûada Safvet'e ait bir beyit vardır. Ancak bu beytin Safvet isimli hangi şaire ait olduğu tesbit edilememiştir. Bu nedenle Safvet isimli bazı şairlerin hayatlarına ver verilmiştir.

1) Mehmet Es'ad Safvet: (d.1815-ö.1883)

Asıl adı Mehmed Es'ad'dır. Voyvodalık görevlerinde bulunmuş Sürmeneli (Trabzon) Mehmed Hulûsi Ağa'nın oğludur. Mahalle mektebini bitirdi. Beyazıt Camisi'ndeki derslere devam ederek zor şartlar altında eğitimini sürdürdü. Arapça ve Farsça dersleri aldı. Tercüme Odasında Fransızca öğrendi. Ağabeyi Ârif Efendi'nin yardımıyla mülazım olarak Dîvân-ı Hümâyûn Kalemine girdi. Burada kendisine "Safvet" mahlası verildi ve bundan sonra bu isimle anıldı. Nedîm Efendi ile birlikte Tercüme Odasında görevlendirildi. Ramazan 1252/Aralık 1836'da hâcegânlık rütbesi verildi.

Abdülazîz'in tahttan indirilmesi ve vefatı sonrasında üçüncü defa Hariciye Nezaretine atandı. Ayastefanos görüşmelerinde bulundu ve antlaşmayı imzalamak zorunda kaldı. Hariciye Nazırlığı uhdesinde kalmak üzere sadarete getirildi. Sadareti esnasında Kıbrıs sorunuyla uğraştı. Sadrazam olarak Berlin antlaşmasını onayladı. Bazı konularda Sultan II. Abdülhamîd ile ters düşmesi üzerine 9 Zilhicce 1295/4 Aralık 1878'de sadareten ve Nezaretten azledilerek Paris sefaretine gönderildi. 16 Muharrem 1301/17 Kasım 1883'te bağırsak kanserinden vefat etti ve Sultan Mahmud Türbesi'ne defnedildi. Sandukasında Münîf Paşa tarafından yazılan tarih manzumesinin makta beyti "Sen de târîhini yaz eşk-i te'essüfle Münif / dâr-ı dünyâyâ vedâ eyledi Safvet Paşa. Fatîn'e göre "ma'ârif-perver bir şâ'ir-i pâk-gevher olup şî'r ü inşâsı erbâb-ı ma'ârif indinde pesendîde vü mu'teberdir. İnal'a göre gençliğinde nazma heves etmişse de elde bulunan iki gazeliyle iki kıt'ası kendine şair dedirtecek mahiyette değildir (İskender, 1999; 6-52).

3) Mustafa Safvet Efendi: (d.1795-ö.1866)

Recep 1209/Ocak-Şubat 1795'te Galata'da doğdu. Galata'da Arap Camisi İmamı Mehmed Efendi'nin oğludur. Biraz okuduktan sonra yorgancı esnafından oldu. Safvet'in yetiştiği devirde kalem erbabından sayılanlar arasında bile derdini nazmen anlatabilecek babayiğit nadir olduğu hâlde genç bir yorgancının "Seydî Kasidesi" gibi lafzı ve manası düzgün bir eser vücuda getirmesi, kaptan-ı derya gibi o asırda her istediğini yapmaya kadir zorba bir vezirden hediye umarcasına mahbubunun iadesini istemek suretiyle âşıkâne cesaret göstermesi, düştüğü sefalet girdabından kurtulması ve aydınlar sınıfına dâhil olması nedeniyle İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Safvet'in biyografisi ve eserleri hakkında araştırma yapma gereği duyduğunu ifade eder. Seydî

Kasidesi, biyografisi ve bazı şiirlerini bu sayede bulduğunu, Kemâlî's-Safvet adıyla bir risale yazdığını söyler.

Safvet'in diğer eserleri, matbu olmadığı, hatta kaydedilmediği için bilinmemektedir. “Pamuk” lakabıyla bilinen Emîn Efendi, kendi manzumelerini içeren mecmuaya Safvet'in bir gazelini de yazarak kenarına şöyle işaret etmiştir: “Safvet Efendi, Karantine Başkitabetinden mütekaid, ekser Fatih civarında icar ile ikamet eder, hoş-sohbet, şuh-meşreb, müsence bir zat idi. Şiveli eşarı vardır. Fakat zayı olmuştur.” İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal'ın, Lebîb Efendi'nin kızıdan ve Mabeyn Müşiri Ferîd Paşa'nın oğlu merhum İzzeddîn Bey'den duyduğuna göre Lebîb Efendi, “Safvet'in ilmi de olsaydı fevkında şair bulmak kabil olamazdı” dermiş. Bundan bahsettiğinde Vakanüvis Lütî Efendi ise: “Safvet'i pekiyi tanırım. Tabiat-ı şiriyesi yolunda idi. Evet, Lebîb Efendi ‘Safvet'in ilmi olsaydı pek büyük şair olurdu’ derdi. Fakat Safvet o kadar da ilimsiz değildi. Çünkü cehl ile öyle güzel sözler söylenemez.” yorumunda bulunmuştur. (Tanyıldız; 2003).

Sâdî-i Şîrâzî: (d.1210-ö.1292)

Küçük yaşta yetim kalan Sadi'nin asıl adı Müslîhüddin Şeyh Sadi'dir. 1210 yılında İran'ın Şiraz kentinde dünyaya gelmiştir. Ömrü ilim öğretmekle, talebe yetiştirmekte ve insanlara doğruyu güzeli öğretmekle geçmiştir.

İlköğrenimini Şiraz'da tamamlamıştır. Moğol istilası döneminde, bu durumdan etkilenerik Bağdat'a gitmiştir. Burada Nizamiye Medresesi'nde öğrenimine devam ederek, tamamlamıştır. Eğitimini bitirdikten sonra, İslam ülkelerini gezmeye başlamıştır. Gezdiği ülkeler arasında Anadolu, Mısır, Suriye, Delhi, Azerbaycan ve Belh bulunmaktadır. Ülkeleri gezerken, başta Şihabettin Sühaverdi olamk üzere, birçok İslam âlimiyle görüşmüştür. 1257 yılında tekrar Şiraz'a dönmüştür ve bu sırada devlet başkanları Ebu Bekr'in Moğollarla barış ilan etmiştir. Bu sayede memleketi rahata kavuşmuştur. Hükümdar tarafından iyi tepkiler alan Sadi, Bostan adlı eserini bu hükümdara yazmıştır. Bir yıl sonrasında aynı şekilde, kendisine büyük saygı gösteren veliaht İkinci Sa'd adına da Gülistan adlı eserini yazmıştır. Bu eserleri sayesinde kısa sürede üne kavuşmuştur. Hatta şöhreti kendi memleketini aşmıştır. Birkaç sene sonra başta olan Ebu Bekr bin Sa'd bin Zengi ve oğlu İkinci Sa'd'ın ölmüştür. Bunun üzerine küçük yaşta olan İkinci Sa'd'ın oğlu olan Muhammed geçmiştir. Bu hükümdarla birlikte Salgurlu hanedanı çökmüştür. 1264'te Moğol hâkimiyeti altına girmişlerdir.

Bu karışıklıklar zamanında ise Sadi tekrar Şiraz'dan ayrılmıştır. Mekke'ye giden Şirazi on dört defa hac yapmıştır.

Ömrünün son yıllarında ise mezarının yanındaki dergâhta ilim öğretmiştir ve 1292 yılında vefat etmiştir. Mezarı Şiraz'ın kuzeydoğusunda, kendi adıyla anılan hangahının bulunduğu yerdedir. Şairin manzum ve nesir olan eserleri, ölümünden sonra bir araya getirilmiştir. İlki kaside ve gazellerin ilk harfine göre, ikincisi ise son harfine göre sıralanmış iki tertip bulunmaktadır. Eserlerinde, hükümdarların hal ve hareketleri, derviş ahlakı, kanaatin faydası, sevgi ve gençlik, takatsizlik ve ihtiyarlık, terbiyenin önemi, hikâyeler olmak üzere bölüm bölüm konuları ele almıştır. Gülistan, Bostan, Takrir-i Dibance, Akl u Aşk, Nasihat-ül Müluk, Havatin (Rıfat, 1980; 710).

Sâib-i Tebrîzî: (1603-ö.?)

Asıl adı Mirzâ Muhammed Ali bin Abdürrahim'dir. Tebrizli bir şair olup aslen Türktür Ailesi I. Abbas devrinde Tebriz'de İsfah'a göçmüştür (Ünlü,2001; 8-13). Babası Tebriz'in önde gelen tacirlerinden Mirza Abdurrahim'dir. Ailesi, kendisi henüz çok küçük iken Şâh Abbâs I (995/1037 – 1587/1628) ın emri ile Tebriz'den İsfahan'a göçtüğü için burada yetişti. Çok erken yaşlarda Mekke'ye Hac farızasını yerine getirmek için gitti. Dönüşünde Anadolu'ya gelerek bazı şehirleri dolaştı ve bir ara Konya'da bulundu. Bostân-ı Evvel'den el alarak Mevlevî olan Sâ'ib, buradan tekrar Tebriz'e gitti. Ancak bu sebeple çeşitli iftiralara maruz kaldığı için Hindistan'a hareket etti. Giderken Herat ve Kabil'e uğradı. Kabil'de Zafer Han'dan iltifat ve itibar gördü. Akabinde Hindistan'a gelerek Hind-Türk imparatoru Şâh-Cihân'ın maiyetine girdi. Sâ'ib, 1042/1632-33 tarihinde babasıyla İran'a döndü.

Safevîlerden Şâh Abbâs II zamanında (1052/1077 - 1642/1677) Sâ'ib 'melikü's-şu'arâ' oldu ve 1059/1649'da bu hükümdarın Şâh-Cihân ile savaşını ve Kandehar'ı zaptını manzum olarak anlattı. Şâh Süleyman 1077/1667'de tahta çıkınca, ona takdim ettiği cülus kasidesinin ilk beytinde kullandığı tabirler dolayısıyla hükümdarın gözünden düştü. Sâ'ib, son zamanlarında Anadolu'ya geldi. Konya'da Mevlânâ'yı ziyaret etti. Bir müddet dergâhta kaldı ve kendisine Mevlevî tarikatinden hilafet verildi. Dönüşünde, İsfahan'da bir Mevlevî tekkesi açarak ölümüne kadar (1087/1676-77) kendi köşesinde sakin bir hayat geçirdi (Kartal, 1999). II. Abbas döneminde (onun gözdeleleri arasına girdi ve melikü's-şuara" unvanını aldı. Ancak Şah

Süleyman'ın cülü- su münasebetiyle yazdığı kasidede kullandığı bir ifade yüzünden gözden düştü.

1081 (1670-71) veya 1087 (1676) yılında vefat etti ve İsfahan da Saib Tekkesi adını taşıyan türbesine defnedildi. Safevi Devleti'nin en parlak döneminde yetişen Saib bir Türk şairi olmasına rağmen Fars edebiyatında yeni bir ekol kurmuş ve Hint üstübunun (Sebk-i Hindi) sayılı temsilcileri arasında yer almıştır. İran, Hindistan, Azerbaycan ve Orta Asya'daki birçok şair üzerinde güçlü etkisi olmuştur. Eserleri, Dîvân, Mahmûd u Ayâz, Kandehâr-nâme, Makale-i Tenbeku, Beyâz (Kaplan, 2002).

Sâlih: Mecmuada Salih'e ait bir beyit vardır. Ancak bu beytin Salih isimli hangi şaire ait olduğu tesbit edilememiştir. Bu nedenle Salih isimli bazı şairlerin hayatlarına ver verilmiştir

1) Sâlih Efendi: (d.1807-ö.1862)

Suyolcu Hasan Ağa'nın oğlu olan Salih Efendi, 1806 tarihinde İstanbul'da Edirnekapi'da Çukurbostan ismiyle anılan mahellede doğdu. Babasının mesleği ile ilgili olarak suyolcuzâde diye tanınmıştır. Yedi sekiz yaşlarında iken babasını kaybetti. İlk mektep öğrenimi sırasında sesinin güzelliğiyle dikkati çekerek ilahici oldu.

12 Rebiülevvel 1230'da (22 Şubatı) mevlid kandili münasebetiyle Topkapı Sarayı Akağalar Camii'nde okuduğu, "Hazret-i Hakk ın habibi sevgili bir danesi" mısraıyla başlayan ilahisinin dinleyicilerce çok beğenilip durumun padişaha bildirilmesi üzerine Enderun Seferli Koğuşu na alındı. 1820'de II. Mahmud'un musahiblerinden Halet Efendi'ye musahib olmasının dından tekrar saraya hanende olarak geri dönen Salih Efendi 1824'te çavuşluğa yükseldi, iki yıl sonra musahib-i şehriyari ve hünkâr müezzinleri arasına alındı. 1829'da Beşiktaş'ta Kılıçalipaşa mahallesindeki evine çekildi ve iki yıl kadar yemeni damgacılığına meşgul oldu. 1839'dan sonra mülkiye rütbesiyle bazı kazalarda kaymakamlık görevinde bulundu. İlki 1842'de olmak üzere kısa aralıklarla iki defa tayin edildiği selimiye kaymakamlığı görevinin ardından tekrar İstanbul'a döndü. Bu arada Mevleviyye tarikatına intisap etti. Hayatının bundan sonraki kısmını musiki meşki ve tekkelere devam ederek geçiren Salih Efendi veremden 1862'de vefat etti. Ölümü üzerine yazılmış şu tarih beytinin şairi bilinmemektedir: "Ne zaman eylese taksim Suyolcu Salih / su-be-su akıtır lüle misali çeşmim'ı) Maçka'da Şeyh Mezarlığı'ndaki kabri ve mezar taşı Spor caddesinin

genişletilmesi çalışmaları sırasında) kaybolmuştur. Salih Efendi parlak sesi ve bestelediği eserlerle döneminin ünlü musikişinasları arasında yer alır (Aksüt, 1993; 136-140).

2) Afif Sâlih Efendi: (d.?- ö.1843)

İstanbul'da doğdu. Bâb-ı fetva-yı penâhîde (İstanbul Müftülüğü) kâtiplik yaptı. Bir müddet Zeynel Âbidîn Efendi'nin mektupçuluk hizmetinde bulunduktan sonra Bab-ı Seraskerî Tercüme Kalemi'ne kâtip olarak görevlendirildi. Bu görevdeyken 1259/1843 yılında vefat etti. Afif Sâlih Efendi'nin herhangi bir eserinin olup olmadığı hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır (Özcan, 1993; c.36, 38-39).

3) Mehmed Sâlih Efendi: (d.?- ö.1754)

İstanbul'da doğdu. Doğum tarihi bilinmemektedir. Asıl adı Mehmed Sâlih'tir. Mehmed Sâlih Azmî Efendi olarak tanındı. İyi bir öğrenim gördü. Kara Mehmed Paşa'nın himâyesine girerek musikî ile uğraştı. Bu suretle Damad İbrahim Paşa'nın baş hânendesi oldu. Hoca Mehmed Rasim Efendi'den hüsn-i hat meşk ederek icazet aldı. Şeyh Seyyid Nureddin Efendi'ye intisap etti. Hattının güzelliğiyle yüksek mertebelere yükseldi ve en son Galata Tersânesi mahzen kâtipliğine atanarak arzuladığı makama ulaştı. Bu görevde iken 1167/1753-54 yılında vefat etti. Evinin karşısındaki Akarca mezarlığında vefat etmeden önce bizzat kendisinin belirlediği yere defnedildi (Aksüt, 1993; 136-140).

4) Mestçi-Zâde Salih Efendi: (d.?-ö.1758)

XVIII. yüzyıl şairlerinden Salih Efendi Edirnelidir. Halk arasında Mestçi-zâde sanıyla tanınmıştır. Beylerbeyi'nde Mestçi-zâde tekkesinde şeyh olmuş, uzun bir ömür sürmüş ve 112 yaşlarında iken 1171/1758 tarihinde vefat etmiştir. Salih Efendi'nin âşıkane şiirleri olduğu söyleniyorsa da bu şiirler hakkında ayrıntılı bilgiye sahip değiliz (Aksoyak, 2001).

Selim Sâbit: (d.1829-ö.1911)

Selim Sâbit Efendi, Kırklareli vilayetinin Saray ilçesine bağlı bulunan Vize kasabasında, çiftçilikle uğraşan bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası, taşıdığı 'ağa' unvanından anlaşıldığı kadarıyla, maddî imkânları iyi bir çiftçi olan Mehmet Ağa'dır. İlköğrenimini memleketinde tamamladıktan sonra, orta tahsiline

devam etmek üzere İstanbul'a gelen Selim Sâbit Efendi, Çırçır semtinde bulunan Topkapı Sarayı Harem Ağası Gazanfer Ağa Medresesi'nde ikâmet ederek Fatih Medresesi'ndeki dersleri takip etmiş ve "ulûm-ı Arabiye'de tekmîl-i nüsh-ile icâzetnâme" almıştır (Gökçe,2006; 20-21).

Selim Sabit Efendi (1829–1911) bir meşrutiyet dönemi (1876–1908) eğitim bilimcimsi olmuştur. Bir eğitim bilimcisi olarak genel didaktik alanında çalışmalar yapmış, eserler vermiştir. Medrese ve öğretmen okulu tahsillerini İstanbul'da yaptıktan sonra Paris'e gönderilmiştir. Memlekete döndükten sonra öğretmenlik ve yazarlık yapmış, İstanbul'da Süleymaniye semtinde açılan bir ilkokulda o zamana göre yeni ve önemli sayılan sıra, hesap tahtası, harita gibi okul levazımını ve öğretim araçlarını ilk defa kullanmıştır (Haktanır, 2006;27).

Hayatı hakkında bilgi veren eğitim tarihlerinde ölüm tarihi yanlış bir şekilde 1910 olarak verilen Selim Sabit Efendi, ihtişamlı bir geçmişin ardından pek de hoşnut olmadığı bir hayatı ve ömrünün sonlarına doğru sağırlaşmış kulakları ile hayatını idame ettirmek zorunda kalmış. Nihayet 5 Ocak 1911 tarihinde Sarıyer'deki evinde vefat ederek, Eyüp'te, Kaşgarî Dergâhı yakınlarında bulunan aile kabristanına defnedilmiştir (Dağdelen, 2013;10).

Servet: (d.?- 1766)

Servet'in hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Doğum tarihi bilinmeyen Servet'in asıl adı Osmân'dır. Babası Silahdar kâtiplerinden Pazarbaşı Sipahi Salih Çavuş'tur. Râmiz, Âdâb-ı Zurafâ'sında Servet'in babasının babalığa yaraşır emsalsiz bir zât olduğunu belirtmektedir. Babasına nisbetle şairin ismi bazı kaynaklarda Pazarbaşızâde Osman Servet Efendi şeklinde geçmektedir. Kaynaklar Servet'in İstanbullu olduğunu ifade etmekte ve künyesini Osman bin Sâlih el-İstanbulî şeklinde vermektedir.

Servet, Enderun'da eğitim görmüş ve Enderûn-ı Hümâyûn terbiyesi almıştır. Silkü'd-Dürer müellifi Murâdî'ye göre Servet, Anadolu ve Fars şairlerinin yolundan giden, edebiyat ve sanatta öne çıkan bir kimsedir. Ona göre şairin şiirlerinde latif mânâlar, kulağı doyuran ve okuyana güzel zevkler veren anlamlar bulunmaktadır. Mustakimzâde de Tuhfe-i Hattâtîn'de Râmiz'le aynı görüşü paylaşmakta ve Servet'in şiirlerinin "Sâbitâne" olduğunu söylemektedir. Esad Mehmed Efendi'ye göre de Servet, şiirde hüner sahibi, ilim, irfan ve olgunluğu bilen bir kimsedir.

Eserleri: Dîvân-ı Hanîf bu dîvân, önceki biyografik kaynaklar tarafından İbrahim Hanîf Efendi'ye nispet edilmiş; ancak daha sonra yapılan ilmî çalışmalar neticesinde dîvânın Osman b. Salih'e, yani Servet Hanîf'e ait olduğu anlaşılmıştır. Dîvân üzerine bir yüksek lisans tezi hazırlanmıştır. Dîvân-ı Servet Şair, bilinmeyen bir sebeple Hanîf mahlasından ferâgat ederek Servet mahlasını almış ve bu mahlasla da bir dîvân tertip etmiştir. Şair, dîvânının muhtelif nüshalarında farklılıklar olmakla birlikte mesnevi, kıt'a, muhammes, gazel, rubai ve müfred nazım şekillerini kullanmıştır. Şair, her harften şiir yazma geleneğine uyarak her harften en az bir gazel kaleme almıştır (Özdemir, 2015; 5-40).

Seyyid Vehbî: (d.1674-ö.1736)

XVIII. yüzyılın ünlü şairlerinden Seyyid Vehbi, Yenişehir Fener kazasından mazulen ölen imamzade Mehmet Efendi'nin kethüdası Hacı Ahmet adıyla tanınan bir kişni oğludur (Dikmen, 1991; 16).Vehbî'nin doğum tarihi belli değildir, fakat 1696 yılında mülâzım olduğuna göreki Osmanlı medrese sisteminde mülâzımlık 20-23 yaşları civarındadır- 1674 yılı civarında doğmuş olmalıdır. Ehl-i Beyt'e dayanan ecdadından dolayı Seyyid Vehbî ve İmâmzâde unvanlarını kullandı.

Seyyid Vehbî devrine göre çok iyi bir eğitim görmüş, zamanın tanınmış bilginlerinden özellikle de Mirzâ-zâde Şeyh Mehmed Efendi'den ders aldı. Ayrıca Kazasker Abdulbâki Arif Efendi'den hat dersleri de alan Vehbî bilgisi ve şairlik yeteneğiyle daha genç yaşında tanınmış ve Nakîbüleşraf Hocaâde Seyyid Osman Efendi'den 1696 yılında mülâzım oldu. Hac farızasını yerine getirmek Seyyid Vehbî'nin öteden beri en büyük dileğidir. Bu durumu meşhur "Vekâletnâme"sinde açıkça belirtmiş ve padişah'tan da bu konuda yardım istemiştir Nihayet 1735 yılında hac görevini yerine getirmek imkânını buldu. Hicaz dönüşü Halep'e geldi ve kısa bir müddet sonra da buradan ayrılıp İstanbul'a döndü. İstanbul'da hastalandı, belki de Halep'te başlayan ve İstanbul'a dönmesini gerektiren hastalığı İstanbul'da arttı. Aksaray'daki evinde bir süre hastalıkla mücadele etti ve 1736 tarihinde vefat etti. Cenaze namazı Sünbülî Seyyid Nureddin tarafından kıldırıldı. Cenazesi Cerrah Mehmed Paşa Câmii yakınında kendi evinin bitişiğindeki Canbâziye Mescidi haziresine defnedildi.

Eserleri şunlardır: Dîvân: Sırf Türkiye kütüphanelerinde 30'dan fazla nüshası vardır. Sûrnâme: Sultan III. Ahmed'in şehzadeleri Süleyman, Mustafa, Mehmet ve

Bayezit'in sünnet düğünlerini; II. Mustafa'nın kızı Emetullah Sultan ile Sır Kulu Osman Paşa'nın ve padişah soyundan olan Nu'man Paşa'nın kızı Ayşe Sultan ile Silahdar İbrahim Paşa'nın evlenme düğünlerini anlatan mensur bir eserdir. Hadis-i Erba'ın Tercümesi: Manzum 40 hadis tercümesidir. Sulhiyye: 1718 tarihinde imzalanan Pasarofça Antlaşması ile ilgili 9 varaklık küçük bir eserdir. Sadrazam Damat İbrahim Paşa'nın emriyle kaleme alınmıştır. Leylâ vü Mecnûn: Vehbî'nin, Kafzâde Fâ'izî tarafından yazılmaya başlanıp bitirilemeyen Leylâ vü Mecnûn mesnevisini tamamladığı sadece Sâlim Tezkiresi'nde (1315: 714) kayıtlı ise de bu esere bugüne kadar rastlanılamamıştır (Arslan, 1998)

Sultan Fatih: (d.1431-ö.1482)

30 Mart 1432 tarihinde doğan Fatih Sultan Mehmed, II. Murad ile Hüma Hatun'un oğludur. İyi bir eğitimden geçen II. Mehmed 1443'te Manisa sancakbeyliğine gönderildi. Kardeşi Alâeddin Çelebi'nin aynı yıl ölmesiyle tahtın varisi oldu. 1444 -1446 yıllarında hükümdarlık tahtına oturduğunda babası II. Murad, Manisa'da dinlenmekteydi. Yeniçerilerin ayaklanması ve Halil Paşa'nın ısrarıyla yeniden tahta geçti. II. Mehmed yeniden Manisa'ya sancakbeyi olarak döndü. Buradaki beş yıllık görevinde kültürel ve siyasi ufkunu genişletti.

10 Şubat 1451'de babasının ölümüyle Edirne'ye gelerek 19 Şubat'ta ikinci kez tahta oturdu. Fatih'in dış görünüşünü kendisini tanıyan yerli ve yabancı birçok yazar ve sanatkâr tasvir etmiştir. İtalyan Zorzo Dolfin, onun az gülen, çalışkan, zekî, amacına ulaşmada ınatçı, kitap okumayı çok seven, araştırmalar ve incelemeler yapan cömert bir insan olduğunu söyler. Neşrî ise Fatih'i, adaletli, yiğit, bilgin, dindar, bilim adamlarını ve erdem sahiplerini koruyan bir kişi olarak tanıtır. Bu özellikleri onun sefere gittiği yerlerden birçok âlim ve sanatçıyı İstanbul'a getirmesine vesile olmuştur.

Çocukluğundan itibaren bir ilim, şiir ve sanat havzasında yetişmiş ve bu ilgisini hayatının sonuna kadar sürdürmüş olan Fatih Sultan Mehmed, Avnî mahlâsıyla şiirler yazmış, divanı olan ilk Osmanlı padişahıdır. Bütün kaynakların fikir birliğine vardığı nokta; hassas ruhlu, sözüne sadık, âlim ve sanatkârları himaye eden, musikîye ve şiire düşkün bir insan olmasıdır. Gelenekleşen âlim ve şairleri toplayarak sohbet etme adeti II. Mehmed döneminde haftada iki gün yapılmıştır. Şiirlerinin incelenmesiyle ortaya çıkan bir başka sonuç da Şirazlı Hafız ve Şeyh Sadi gibi lirik ve didaktik İran şairlerinin etkisinde kalmış olmasıdır. Gazellerdeki didaktik, öğüt verici ve

atasözlerine yakın söyleyişler bu etkiyi daha açık bir şekilde ortaya koymaktadır (Kesik, 2014).

Sultan Murad: (d.1404-ö.1451)

II. Murâd, Zilhicce 806/Haziran 1404 tarihinde Amasya’da doğdu. Yıldırım Bâyezîd’in torunu, Çelebi Sultân Mehmed’in oğlu ve Fâtih Sultân Mehmed’in de babası olan II. Murâd, 23 Cemâziyelâhir 824/25 Haziran 1421’te henüz 17 yaşındayken tahta geçti. Saltanatının ilk yıllarında, kendisine başkaldıran Şehzâde Mustafâ Çelebi ve Candaroğulları ile mücadele edip iç huzuru sağladıktan sonra Receb 825/Haziran 1422’te Bizans’ı muhasara etti. Rumeli’de de başarılar kazanan Sultân II. Murâd, Selanik ve Yanya’yı Osmanlı topraklarına kattı. Sırbistan ve Macaristan üzerine seferler düzenledi. Cemâziyelevvel 848/Ağustos 1444’de saltanatı oğlu Manisa valisi II. Mehmed’e bırakarak Bursa’ya çekildi. II. Mehmed, bu sırada henüz 13 yaşında idi. Bunu fırsat bilen Haçlılar, sınırı geçerek Osmanlı üzerine sefer düzenlediler. Ordunun da baskısıyla Sultân II. Murâd tekrar tahta oturdu ve Varna Muharebesi’nde düşmanı bozguna uğrattı. Mora Osmanlı topraklarına dahil edilerek İkinci Kosova Muharebesi’nde de büyük başarılar sağlandı. II. Murâd, 1 Muharrem 855/3 Şubat 1451 tarihinde vefat etti.

Saltanatı boyunca sanata ve kültür hayatına çok önem veren II. Murâd devrinde, pekçok te’lif ve tercüme eser kaleme alınmıştır. Kendisi de sanat ve edebiyatla uğraşan sultan, Murâdî mahlasıyla şiirler yazmıştır. Çocukluğundan itibaren iyi bir eğitim gören II. Murâd’ın hocaları arasında Ahmed İbn Arabşâh gibi pek çok âlim, tarihçi ve edip bulunmaktaydı. Saltanatı döneminde sanatın her cephesini destekleyen II. Murâd, Bursa ve Edirne gibi kültür merkezlerinin oluşmasına imkânlar hazırladı. Mollâ Gürânî, Alâeddîn Tûsî, Seyyid Ahmed Kırımî, Alâeddîn Semerkandî, Abdulkâdir Merâgî gibi âlim, edip ve sanatçıların Osmanlı himayesine alınması bu dönemde gerçekleşti.

II. Murâd, Mercimek Ahmed’e yaptırdığı *Kâbûs-nâme* tercümesi ve başka birçok eserle de Türkçenin gelişmesine katkılarda bulundu. Eski kaynaklarımız Osmanlı sultanlarını baştan itibaren şair olarak görmeyi arzu etmiştir. Bu yüzden II. Murâd için de kaynaklarda kimi şiir örnekleri verilmiştir. Filolojik bakımdan incelendiğinde bu örneklerin bir kısmının 15. yüzyıl dil özellikleri taşımadıkları görülecektir (İsen, 2014).

Sultan Selim: (d. 1761- ö.1808)

Sultân III. Selîm 24.12.1761 tarihinde doğmuş ve 28.07.1808 tarihinde vefat etmiştir. Osmanogulları soyundan gelen Sultân III. Selîm, İslam halîfelerinin 20.'si ve 31. Osmanlı pâdişâhıdır (Yılmaz, 2002; 25). Babası Sultân III. Mustafa, Annesi Mihr-i Şâh Sultân'dır. İlk eğitimini anne ve babasından alan Selîm'in daha sonraki yıllarda eğitimi, babası tarafından görevlendirilen seçkin ilim adamlarının hizmetiyle devam etmiştir. Babası onun sadece ilim, sanat, edebiyat alanında değil, devlet işlerinde de yalnız kalmaması için devlet yönetiminin bütün inceliklerini öğrenerek yetişmesine önderlik etmiştir.

Sultan III. Selim 7 Nisan 1789'da tahta çıktığında 28 yaşındaydı. Şehzadeliğinde hedefini belirtirken “Gaflet uykusundan uyan ki memleket çok perişandır” şeklinde kendisini uyarmıştır (Koç, 2003;7-15). Osmanlı İmparatorluğu hânedanındaki bir kısım pâdişâh ilme, mûsikîye, edebiyata ve birçok sanat alanına ilgi duymuş, bir kısmı da sadece ilgi duymayıp kendini sanatın içinde bulmuş, birbirinden kıymetli eserler bırakmıştır. Bunlardan hânedanın 28. pâdişâhı olan Sultân III. Selîm'in Türk Mûsikîsi bestekârları arasında apayrı bir yeri olduğu herkes tarafından bilinen bir husûstur. Selîm, genç yaşta hem devlet işleri için hazırlanmış, hem de sanat ile iştigal etmeye başlamıştır. Bu yıllar Kafes ardında geçirdiği yıllara tekabül etmektedir. Zirâ Selîm, burada kaldığı müddetçe hem babasının gerçekleştirmek istediği yenilikleri, ileride kendisinin yapacağını planlıyor, hem de mûsikî ve edebiyâtla uğraşmaya başlıyordu. Bu yıllar Selîm'in mûsikî adına en verimli yıllarıdır. Küçük formda ve büyük formlarda birçok eser bestelemiş, Arazbâr-Bûselik, Dilnevâz, Evcârâ, Gerdâniye-Kürdî, Hicâzeyn, Hüzâm-ı Cedîd, Isfâhânek-i Cedîd, Nevâ-Kürdî, Nevâ- Bûselik, Pesendîde, Rast-ı Cedîd, Sûz-i Dilârâ, Muhayyer- Sünbûle, Şevkefzâ, Şevku Tarâb, Şevk-i Dil gibi pek çok makamı terkîb etmiştir. Bu makamlardan kıymetli eserler bırakmıştır. Verdiği eserlerle bu makamların canlılığını artırarak unutulmamasını da sağlamıştır. Şehzâdeliği sırasında Kırımlı Kâmil Efendi'den mûsikî tâlimine başlamış, bestekârlık gibi uzmanlık gerektiren tekniği, yine hocasından öğrenmiştir (Çevik, 2011; 7-15). Hattâ Selîm, saltanatı boyunca hocasını aynı görevinde bırakmış, pâdişâhın II. imamı olarak saygı, îtibâr görmesini sağlamıştır. Selîm bestekârlık eğitiminin yanı sıra dönemin ünlü tanbûrsi Tanbûrî İsak'dan tanbûr öğrenmiş ve birçok saz eseri bestelemiştir. İlhamî mahlasıyla bir

Divân tertip etmiştir. Halkın zevkine ve şiir anlayışına yönelerek, sade bir Türkçe ile şiirler yazmıştır. (Özalp, 2000; 494).

Sultân Süleymân (Kânûnî): (d.1494-ö.1522)

Kanunî Sultân Süleyman, Yavuz Sultân Selîm-i evvelin oğludur. Hicrî 900 miladî 1494 tarihinde doğdu. Celusi 18 Şevval 926, miladî 1519. Vefatı 22 Safer 974, miladî 1522 Süleymaniye Camii önünde Türbe-i Mahsusa'da medfundur.

16. asrın hükümdar şairlerinden olan Kânûnî, "Muhibbî" mahlasıyla bir divan meydana getirecek kadar sanat gayreti göstermiştir (Banarlı, 1971; 567) Kaynaklar onun şiirden iyi anladığı, âlim ve şairlere itibar gösterdiği ve onları himaye ettiği hususunda birleşir. 3000 civarındaki şiiriyle padişahlardan en çok şiir yazarlar arasında yer alır. Divân'ı 1977'de Coşkun Ak tarafından doktora tezi olarak çalışılmış, 1987'de kitaplaştırılmıştır (Ak, 2010; c.38, 74-75).

Sultân Yavuz Selîm: (d. 1467-ö.1550)

Yavuz Sultan Selim'in doğum tarihi kesin olarak tespit edilememiş olmakla birlikte babası II. Bayezid'in şehzadeligi zamanında Amasya'da doğduğu bilinmektedir. Doğum tarihini bazı kaynaklar 872/1467-68 bazıları ise 875/1470 olarak bildirmektedir. Hakkında kaynaklarda yeterince bilgi bulunmayan çocukluğunun, dönemin canlı bir kültür merkezi olan Amasya'da geçtiği, diğer kardeşleri gibi iyi bir eğitim gördüğü, babasının ona hususi hocalar tayin ettiği bilinmektedir (Yağcı, 2014; 14). Şehzade Selim birçok meşakkatten sonra 24 Nisan 1512'de, 42 yaşındayken tahtın sahibi olur.

Osmanlı mülkünün 9. Hükümdarı Yavuz Sultân Selîm'in tek eseri *Farsça Divân*'ıdır. *Selîmî Divân*'ı ilkin 1890'da İstanbul'da, ardından Alman İmparatoru II. Wilhelm'in emriyle 1904'te Prof. Horn tarafından Berlin'de yayımlanmıştır. Berlin'de 500 adet bastırılan *Divân*, II. Abdülhamîd'e hediye edilmiştir. Tarlan ise *Divân*'ı Türkçeye tercüme etmiştir (1946). Çeşitli kütüphanelerde 16 yazma nüshası bulunan eserde 2 münâcât, 1 na't ve 333 gazel yer almaktadır. Sanata, ilme ve ilim ehline saygı duyduğu, sefere çıkarken yanına sandıklar dolusu kitap aldığı belirtilen Yavuz'un etrafında edebî bir muhit teşekkül etmiştir. Onun şahsiyeti ve seferleri hakkında çeşitli manzum ve mensur eserler kaleme alınmış, özellikle seferlerini konu alan Selîm-nâme ismi verilen türün örnekleri yaygınlık kazanmıştır (Tanyıldız, 1998).

Surûrî: (d.1752-ö.1814)

Ebcedle manzum tarih düşürme sanatının en büyük sanatçısı olarak kabul edilen Sürûrî'nin asıl adı Osman Sürûrî'dir. Babası Hâfız Musâ Efendi, Adana'nın ileri gelen simalarındandır. Sürûrî, H. 25 Rebiyülevvel 1165-M. 11 Şubat 1752'de Adana'da doğmuştur. Bir şiirinde kendi doğumuna tarih düşürmüş ve doğum vaktini araştırdığını vurgulamıştır. Düşürdüğü tarihin son mısrasındaki harflerin toplamı 1165/1752'dir.

Sürûrî, baba tarafından şerif olduğu için, şiirlerinde “seyyid” ifadesini kullanmış (Uslu, 2006; 1-50). Sürûrî, tarih düşürücülüğünde Türk edebiyatının en kabiliyetli şahsiyetidir. Karşılaştığı her olay ve kişiyle ilgili kolaylıkla tarih manzumesi söyleyebilen Sürûrî bütün kaynakların da ittifakıyla tarih düşürme sanatının en önemli kişiliğidir. Mehmet Süreyya, Sürûrî'nin şairliği için “Şair-i mâhir olup tarih-gûlukta emsâl-i nâdir ve hezeliyatta bahadır idi.”der. 35 Sürûrî, muhatap olduğu her hadise karşısında duygu ve düşüncelerini manzum olarak ifade eden şairlerdendir. Fikirlerini mevzun ve mukaffa olarak söylemede fevkalade kabiliyetli bir şahsiyet olan Sürûrî'nin, her hadiseyi nazma geçirmesi onda bir tiryakilik hâline gelmiştir. Kelimelerin, konuşma sıcaklığı çerçevesinde zorlanmadan nazma aktarılması, en fazla dikkati çeken vasfıdır. Eserleri: Dîvân, Hezeliyât, Sürûrî Mecmuası (Batur, 2010; c.38, 173).

Suyolcu-zâde Sâlih Efendi: (d.1804-ö. 1862)

Salih Efendi'nin 1804 yılında İstanbul'da doğmuş olabileceği tahmin ediliyor. Hayatı hakkındaki bilgilerimiz çok sınırlıdır. Şurada, burada özellikle “Leteif-i Vak'ayi-i Enderun” adındaki eserde dağınık ve kısa bilgiler bulunuyor. Hamami-zade İsmail Dede'nin çıraklarındandır. Sesinin çok güzel olduğu, iyi ilahi okuduğu Saray'da yapılan bir musiki toplantısında dikkat çekerek 1818'de Enderun'a alındığı anlaşıyor. Enderun'a alınan Salih Efendi, kısa sürede iyi bir hanende olduğunu ispatlayarak 1825'te musahipliğe, sonra saray müezzinliğine getirildi. Bir süre sonra Sultan II.Mahmud'un ünlü musahibi Halet Efendi'ye müezzinlik etti. İki yıl kadar yemeni basmacılığı ile uğraştıktan sonra 1839'da Kılıçali Paşa Camii'ne nakloldu; kaymakamlık yaptı. Devlet hizmetine girişi bu yıllarda başlar. Uzun yıllar Beşiktaş'ın Akçeşme semtinde Akaretler'deki mescidin yakınında bir ev olarak oturdu ve memuriyetten erken ayrıldı.

Salih Efendi 1862 yılında akciğer vereminden öldü; Maçka'da Silahhane civarındaki Şeyh Mezarlığı'na defnedildi. Mezarı, mezarlığın Valide Çeşmesi'ne giden caddeye bakan duvarın dibindeydi. Kitabesinde “Ser Musahib-i Hazret-i Şehr-i yari Suyolcu-zade Salih Efendi'nin ruhu için el-Fatiha” yazılı olan bu mezar, 1958 yılında caddenin genişletilmesi sırasında, İstanbul Sular İdaresi'nce boru döşenmiş ve mezartaşı yok olmuştur. Söylendiğine göre Mevleviyye tarikatına mensub, titiz tabiatlı, kısa boylu, kır sakallı, sözü sohbeti yerinde, zarif bir kimseymiş. Ölümü üzerine söylenmiş olan şu tarih beyti ünlüdür: ‘Ne zaman eylese taksim Suyolcu Salih, su-be-su akıtır lüle misali çeşmim’

Çağının ünlü bir hanendesi ve musiki ustası olan Salih Efendi'nin bestelerinde geleneksel bestekarlık ilkelerine bağlılık, duygu zenginliği, teknik mükemmellik göze çarpar. Verimli bir bestekar olmamakla birlikte daha çok şarkı formunda ve güzel eserlerdir. Bayati-araban makamından bestelediği “N’eyleyeyim n’icedeyim olamam bir an” ile şevkefza makamından bestelediği “Hemdemim olsun Şehinşaha Safalarla tarab” şarkıları en ünlülerindendir. İki beste ile muhtelif makam ve usullerde on sekiz şarkısı biliniyor (Özalp, 2000; c.2).

Sünbül-zâde Vehbi: (d.1717-ö.1809)

18. yüzyıl Divân şairlerinden Sünbülzâde Vehbî, 1718 yılında Maraş'ta doğmuştur (Demirci, 2002; 22). Asıl adı Mehmed bin Râşid bin Mehmed olan Sünbülzâde Vehbî, o zamanlar Osmanlı'nın bir sancağı olan Maraş'ta Sünbülzâdeler lâkabıyla tanınan, ulema niteliklerinin yanında şairlikleriyle de ünlenmiş köklü bir aileye mensuptur (Yenikale, 2011; 19). Dedesi Mehmed Efendi Maraş'ın meşhur müftülerinden biridir ve tanınmış fıkıh kitaplarından “Eşbâh-ı Nezâir”in fenn-i evvelini “Tevkû'l-âle fi-şerhü'l-Eşbâh” adıyla şerh etmiştir. Ayrıca yine fıkıh alanında yazdığı “Nûrû'l-ayn” ve “Kitâbü'ttenzîhât” adında iki eseri vardır (Kara,2015; 1-12).

Sünbülzâde Vehbî'nin çocukluk ve gençlik yıllarına dair bilgiler sınırlı olmakla birlikte, kendi hayatıyla ilgili tarih düştüğü şiirlerinin de yer aldığı Divân'ından bilgi edinmek mümkündür. Şair, Maraş'ta çocukluk yıllarını, gençliğinin büyük bir kısmını geçirmiş ve ilk tahsilini de yine burada babasından ve devrin büyük âlimlerinden ilim tahsil ederek tamamlamıştır. Daha sonra ise tahsilini ilerletmek ve devletin imkânlarından daha çok faydalanmak için asıl üne kavuştuğu İstanbul'a

gelmiştir. Çalışma hayatına müderrislikle başlayan şâir birçok yerde kadılık görevlerinde bulunmuştur. Döneminin ileri gelen şahsiyetlerine kasideler ve tarihler sunarak kendisini tanıtmıştır. Elçilik görevi gereği İran’da da bulunmuş, Farsça’nın inceliklerine vakıf olmuş, bu birikimini Tuhfe-i Vehbî isimli eseri ile ortaya koymuştur. Verdiği eserler ayrıca Arapça’yı da iyi derecede bildiğini göstermektedir. Sünbülzâde Vehbî’nin elde olan altı adet hacimli eseri vardır. Bu eserleri Divân, Lutfiyye, Tuhfe-i Vehbî, Nuhbe-i Vehbî, Şevk-engîz ve Münşeât olarak sıralayabiliriz. Kaynaklarda bu eserlerin dışında “İkdü’l-cümân” adında bir eserin de olduğundan bahsedilmektedir (Yöntem, 1946; 81).

Şem‘î: (ö. 936/1529-30)

Kaynaklarda Şemî’nin hayatıyla ilgili pek fazla bilgi yoktur. Adı ve doğum tarihi bilinmemektedir. Prizren’de dünyaya gelmiştir. Öğrenimi hakkındaki bilgiler kısıtlıdır. Hayatı boyunca hiç çalışmayıp Pîrî Mehmed Paşa’nın inamlarıyla geçinmiştir. İstanbul’daki şeyh Vefa Hankah’ına gelerek şeyh Ali Dede’ye mürit olmuş ve bir süre orada kalmıştır. irşad amacıyla Edirne’ye de giden şair tekrar İstanbul’a dönmüştür. Sehi Bey Tezkiresinde Mevlevî olduğu söylenen Şem‘î, 936’da (1529-30) İstanbul’da vefat etmiştir. Kaynaklarda Şem‘î’nin Şiirlerinin âşıkane ve yakıcı olduğu, güzel ve açık olduğu söylenmiştir. Şem‘î, Türkçeyi ustaca kullanmış, şiirlerinde deyim ve atasözlerine çokça yer vermiştir (Şairin divanından başka bir eseri bilinmemektedir. Şem‘î’nin Dîvânı üzerine Murat Ali Karavelioğlu doktora tezi hazırlamış ve daha sonra da yayımlamıştır (Karavelioğlu, 2010; c.38, 505-506).

Şeyh Gâlib: (d.1757-ö. 1799)

Şeyh Gâlib, kaynakların bildirdiğine göre H. 1171 (M. 1757-1758) yılında İstanbul’da Yenikapı Mevlevîhânesi yakınlarındaki bir evde dünyaya gelmiştir. Babasının Mustafa Reşîd Efendi, annesinin Emine Hatun olduğu belirtilen Gâlib’in doğumu ile ilgili olarak kaynaklarda, “eser-i aşk” ve “cezbetu’llah” terkipleriyle tarih düşürüldüğü belirtilmektedir.

Şeyh Gâlib, babası Mustafa Reşîd Efendi başta olmak üzere çeşitli âlimlerden edebiyat, musiki, Farsça ve Arapça dersleri almış, içerisinde yetiştiği Mevlevî muhitin tesiriyle Mevlânâ’nın Mesnevî ve Dîvân-ı Kebîr adlı eserlerini okumuş ve tasavvufi eserleri tetkik etmiş böylece hem manevi hem de ilmi anlamda kendisini geliştirmiştir.

Henüz yirmi iki yaşında “Dîvân”ını tertip eden Gâlib, yirmi altı yaşında “Hüsn ü Aşk” adlı mesnevisini tamamlamış ve bir Mevlevî olarak “çile”sini tamamlamak üzere Konya’ya gitmiştir. Anne ve babasının ısrarı üzerine “çile”sini tamamlamadan İstanbul’a dönen Gâlib burada Yenikapı Mevlevîhânesinde tekrar “çile”ye başlamış ve H. 1201/M. 1786-1787’de bin günlük çilesini tamamlamıştır (Gürer, 1993; 15-25).

Şeyh Gâlib, Eski edebiyatımızın kemal devrini tamamladığı son döneminde çığır açmış; artık tükendiği zannedilen eski şiirin son büyük temsilcisi olmuştur. Yaşadığı devrin siyasî, sosyal ve edebî özellikleri göz önünde bulundurulursa, şairin haklı şöhretinin sanatçı kişiliğinin gücünden kaynaklandığı gözden kaçmayacaktır. Bu sanatçı ruh, onun yaradılışından gelmektedir. Mevlevîliği’nin ve Sebki-Hindî akımının etkisi de onda sembolizmin en başarılı örnekleri ile yansımaları bulmuştur Dîvân Şeyh Gâlib, 1781 yılında henüz 24 yaşında iken Dîvân’ını tertip etmiştir. Hüsn ü Aşk adlı mesnevisi, Dîvânı’nı tertip ettikten yaklaşık iki yıl sonra tamamladığını eserin sonunda tarih olarak düşürdüğü “hitâmu’l misk” tamlamasıyla beyan eden Gâlib’in en önemli eseri olarak kabul edilmektedir. Es-Sohbetü’s-Sâfiyye, Şerh-i Cezîre-i Mesnevî ise diğer eserleridir (Yerlikaya, 2008; 11).

Tanburi-zâde İzak Efendi: (d. 1745-ö.1814)

Yahudi asıllı bir sanatkâr olan İzak’ın asıl adı İzak Fresko Romano’dur; 1745 yılında İstanbul’un Ortaköy semtinde doğdu “Mûsikimizde Zaharya’dan sonra yetişmiş en kudretli azınlık bestekârlarımızdan biridir. Mûsiki âlemimizde İzak veya Tanburi İzak adı ile bilinir. Son devre ait bazı nota mecmuâlarında onun eserlerinin baş tarafına geçirilmiş olan (baytar) sözü (paytan) kelimesinden bozmadır. Paytan, sinagoglarda hanendelik edenlere verilen addır. Esâsen İzak’da sinagoglarda hanendelik edermiş. İzak bir icrâcı olarak sinekemani ve tanburla meşgul olmuş; fakat o sıralarda Romanya’dan İstanbul’a gelen meşhur Kemâni Miron’u dinledikten sonra bir daha bu sazı eline almamış; yalnız tanburla uğraşmıştır. III.Selim zamanında saraya intisab eden İzak, uzun müddet padişahın tanbur hocalığını yapmış. Sarayda icra edilen küme fasıllarına tanburu ile katılmış ve Enderûn’da hocalık etmiştir. III.Selim, İzak’a fevkalâde saygı ve sevgi gösterir, huzûruna girdiği zaman ayağa kalkarmış. İzak, amcası gibi mûsikişinas olan II. Mahmud zamanında da yedi sekiz sene yaşadktan sonra tahminen 1814’de (H. 1230’da)ölmüştür (Özalp, 1989; c.2, 22).

Tayyib-Zâde Hâfız Mehmed Zühdi: (d. 1854-ö.)

Trabzonun ünlü ailelerinden olan Mehmed Zühdi, şehrin isim yapmış hâfızlarından Tayyib Efendi'nin ikinci çocuğudur. İlk tahsilini, devrin ünlü hafızlarından olan babası Tayyib Efendi'den gören Mehmed Zühdi, aldığı bu eğitimle on ayda Kuran- Kerim i ezberleyerek hâfız olmuştur. İspirli Hacı Ahmed Efendi'den teallüm ederek çok genç yaşta icazetname almıştır.

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Mehmed Zühdi'nin ilk görev yeri, babası Tayyib Efendi'nin memuriyetini sürdürdüğü ve daha sonra vefatıyla boşalan İslahhâne denilen okulun ulûm-ı dîniyye öğretmenliğidir. Daha sonra Trabzon Adliyesi'ne geçmi ve devletin çeşitli kademe ve kurumlarında kırk yıla yakın süreyle görevlerde bulunmuştur. Kısıtlı da olsa hakkında edindiğimiz bilgilere göre döneminin sevilen, saygı duyulan edip ve hocalarından olan Mehmed Zühdi, şen şâtır, meclis-ârâ, nükte-pirâbir edîb-i lebib olmakla sohbetine doyum olmaz bir şairdi. Çeşitli özellikleri yanı sıra hassas ve ince ruhlu bir şair olan Hâfız Zühdi'nin şiirlerinde hakiki insanlığı ifade eden derin ve asil bir eda vardır. Şiirinin yanı sıra nesri de pek üstündü.

Trabzon'dan İstanbul'a giderken bindikleri vapurun Giresun'la Vakfkebirarasında batması üzerine eşiyle boğularak hayatını kaybeden Mehmed Zühdi'nin vefatına, öğrencisi Trabzonlu şair ve yazar Hamâmi-zâde İhsan da tarih kıtasıyla mücevher tarih düşürmüştür (Demir, 2007).

Tıflî: (d. 1849-ö.1905)

Orduludur. Asıl adı Hasan Tahsin'dir. Babası Hasan Sıdkı'nın görevli bulunduğu Mudurnu kasabasında doğdu. İlköğrenimini Mudurnu'da tamamladı. Amasya Rüştîyesi mezunudur. 1868'de Trabzon mektubî kaleminde göreve başladı. 1869'da asker olarak Erzurum'a gitti. 1870'te Ordu kazası tahrirat kâtipliğine, 1871'de Mecitözü ilçesi malmüdürlüğü görevine getirildi. 1873'te bu görevden istifa etti, Fatsa'da kadı vekili olarak göreve başladı. Aynı yıl oradan da ayrılarak Ordu'da başkâtipliğe atandı. 1874'te Tirebolu malmüdürlüğüne tayin olundu. 1876'da gönüllü olarak Rus harbine katılmak üzere askere gitti. Savaşlara katıldı ve kolağası rütbesini kazandı. 1877'de Ferahlı'da ambar memurluğuna, 1878'e Ordu kazası baş tahsildarlığına, aynı yıl mahkeme-i bidayet başkâtipliğine, 1885'te Ordu kazası tahrirat katipliğine tayin edildi. 1890'da istifa etti. 1893'te Ordu kazası belediye başkanlığına

1895'te findık aşar memurluğuna, 1898'de Ordu kazası müftülüğüne atandı. Bir ara köyüne çekildi, medrese kurdu ve burada müderrislik yaptı.

56 yaşında Ordu'da ölen Tıflî, vilayet binası yakınlarındaki mezarlığa defnedildi. Bu mezarlığın kaldırılması sırasında kabri, Büben (Zafer köyü)'e nakledildi. İyi bir eğitim gören Tıflî, Arapça ve Farsça da bilirdi. Aruz veznine ve divan edebiyatı kültürüne hâkimdi. Bilinen üç eseri vardır: *Dîvân I*: Nüshası kaybolmuştur. Fotokopisi Necati Demir'in şahsi kitaplığındadır. *Dîvân*; münacaat, naat ve mersiyeler ile başlamaktadır. Bu manzumeleri kasideler takip etmektedir. *Dîvân II*: Nüshası kaybolmuştur. Dönemin siyasi ve sosyal olaylarını içeren nesir yazılarını ve kasideleri içermektedir. *Ordulu Ziver'in Hamsinamesine Nazire*: Ankara Millî Kütüphane yz. A.4353. Tıflî, şiirlerinin çoğunu aruzla yazmış ve devrin önemli olaylarını dile getirmiştir. Aslen divan şairi olmakla beraber halk şiirine de emek vermiştir. Yaşadığı devrin belirgin özelliklerinden olan divan şiiri ve halk şiiri etkileşimi, Tıflî'de de görülmektedir. Yazdığı koşmalarla devrin saz şairleri arasına girmeyi başarmıştır. Fuat Köprülü onu “şöhretleri daha çok yetiştikleri yerde bilinen saz şairleri” arasında saymıştır (Demir, 2013).

Vasfi: (d.?-ö. 1871)

Trabzonlu şairlerden olduğu dışında hayatı hakkında bir bilgiye sahip değiliz. Trabzon'da bazı mezar kitabelerinde tarih kıt'aları bulunmaktadır. Bu kıt'alar Trabzonlu Duhancı-zâde Hacı Hasan Ağa (ö. 1262/1846), Hacı Lutfullah Efendi'nin eşi Ulüvve Hanım (ö. 1273/1856), Hâfız Tevfik Efendi (ö. 1282/1865-1866), Hacı Emîn Efendi (ö. 1288/1871-1872), Hüssam-zâde Ahmed Ağa (ö. 1288/1871-1872) ve Murâd Hân-zâde Cân Murâd Bey (ö. ?)'e aittir. Bu kıt'alardaki tarihlerden 19. yüzyılda Trabzon'da yaşadığı ve 1288/1871-1872 yılında hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Mezar kitabeleri dışında Trabzonlu şair Malkoç-zâde Hacı Mehmed Efendi'nin bir gazelini tanzir etmiştir. Gerek naziresinden gerek tarih manzumelerinden klasik şiirin klişe ve mecazlarına hâkim olduğu anlaşılmaktadır.(Kesik, 2014).

Vâsîf Efendi: (d. 1771-ö.?)

İstanbul'da doğan şairin asıl adı Osman'dır. Bostancıbaşıktan sadrazamlığa yükselen Osman Vâsîf, Elbasanlı Arnavut Halil Paşa'nın kardeşinin torunudur. İstanbul'da doğduğu bilinmekle beraber doğum tarihi hakkında kesin bir kayıt yoktur.

Öğrenim yılları ve ilk görevlerinden hareketle yaklaşık 1771’de dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Türk kültür ve edebiyat tarihine birçok şair, hattat, musikişinas ve edip kazandırmış olan Enderun’dan yetiştiği bilinmektedir. Eğitim ve öğrenim gördüğü Enderun Saray Mektebi’nde yetiştiği için Enderunlu veya Enderûnî lakabıyla anılan Vâsıf III. Mustafa, I. Abdülhamid. III. Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmud dönemlerinde yaşamıştır. Kaynaklarda, Vâsıf’ın İstanbul’da Tophane semtinde bir evi bulunduğu ve bunun 1823 yılında çıkan büyük Tophane yangınında tamamen yandığı belirtilmektedir(İpekten, 1999; 55).

Şairin tek eseri yazma ve basma nüshaları bulunan mürettep divanıdır. Divanının İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi"nde biri tam biri de epeyce eksik iki yazma nüshası vardır. Enderunlu Vasıf bazı kasır, köşk ve saray gibi yapılar için kitabeler de yazmıştır. Üsküdar'da II. Mahmud dönemine ait Şerefabad Kasrı'nın kapısı üstünde bulunan manzum kitabe bunlardan biridir. Aynı zamanda iyi bir musikişinas olan Vasıf gütteleri en çok bestelenen şairlerden biridir. Şarkılarından bir kısmı başta kardeşi Sildullah Efendi ve Zekai Dede Efendi olmak üzere tanınmış musiki üstatları tarafından bestelenmiş olup günümüzde de icra edilmektedir. (Gürel, 2007; 5-17).

Vâsık Mecmuada şairin iki beyti vardır. Dîvânı-ı Vâsık (Gülbüz, 2011) incelenmiş fakat bu beyitler bulunamamıştır. Mecmuadaki Vâsık tam olarak tespit edilememiştir bu yüzden aşağıda Vâsık mahlaslı şairlerin hayatlarına yer verilmiştir.

Vâsık Ahmet: (d.?-ö.1711)

İstanbulludur. Asıl adı Ahmed’dir. Vâsık-ı Dîvâne sanıyla meşhur oldu. Öğrenimini tamamladıktan sonra yeteneği dolayısıyla Pertev Paşa Vakfı’nda kâtiplik yaptı. Müderris olduğu kayıtlıdır. Vakıf kâtipliği yaptığı sırada aklî melekelerini kaybedip mecnun oldu. Bu yüzden gözetim altında tutulduğu Süleymaniye Darüşşifası’nda (Abdülkadiroğlu 1999: 501) 1123/1711 yılın da vefat etti. Şairliği yanından meşhur bir hattat olmasıyla da tanındı. Hüsn-i hattı, Siyâhî Ahmed Efendi’den meşk etti (Karatay 2008: 460).

Çok sayıda divan, mecmua ve başka türden kitap istinsah etti. Bunların bitirilişine sene, ay, hafta, saat olarak istinsah tarihlerini verdiği ve kendini Ahmed Vâsık biçiminde tanıttığı ketebe kayıtları düştü. Kaynakların övgüyle söz ettikleri, birkaç divanı dolduracak kadar çok sayıda şiir kaleme aldı. *Sicill-i Osmânî*’de

(Mehmed Süreyya 1996: 1653) şairin divanı olduğu bildirilmektedir. Ancak söz konusu eser henüz gün yüzüne çıkmamıştır (Gürbüz, 2011).

Dervîş Vâsık: (d.?-ö.1529)

Nerede ve ne zaman doğduğu bilinmeyen Vâsık'ın hayatı hakkında eldeki bilgiler yok denecek kadar azdır. Dervîş Vâsık sanıyla meşhur oldu. Mevlevî tarikatına mensup olan Vâsık, 936/1529-30 yılında vefat etti. Vâsık'ın herhangi bir eserinin olup olmadığı hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. Ancak *Tezkîre-i Şu'arâ-yı Mevlevîyye*'de bazı mecmualarda şiirlerinin olduğu kayıtlıdır (Kaplan, 2002).

Veysî: (d. 1561- ö.1628)

Şair Veysî 969/1561 yılında Alaşehir'de doğmuştur. Osmanlı nesrinin manevî önderliğini üzerinde taşımak gibi dünyalara değer bir şerefi muhafaza etmiş olan bu büyük dâhi, Mehmet Efendi adında Alaşehirli bir kâdînın oğludur. Şair Makâlî dayısıdır Veysî, Türk medeniyeti tarihinde devrinin edebiyatçısı, şairi ve yazarı olarak tanınmıştır. Türkiye ve dünyanın diğer ülkelerinde Veysî'nin eserlerinin el yazma ve matbu nüshalarının çok sayıda mevcudluğu, Osmanlı camiasınca eserlerinin okunmasının ve yaygın olmasının bir göstergesidir.

Nazımdan çok nesirle tanınan Veysî'nin şiiri ilminden, nesri ise şiirinden üstündür. Yaşadığı dönemin en tanınmış nâsiridir ve bu ünü kendisine nesir yazılarında kullandığı sanatlı ve külfetli üslûbu kazandırmıştır. Mensur eserlerinde istiâre, teşbih, tenâsüb, seci ve cinas gibi bütün edebî sanatları kullanmış, lâkin süs için manayı feda etmemiştir. Veysî, “eski Osmanlı inşâsının en büyük mümessili ve münşîlerin pîri” olarak anılmıştır. 1037 H/1627 M. de azledilmiş ve Üsküp'te vefat etmiştir. Eserleri: Dürret üt-Tac fi-Sahib il- Miraç, Hab-name-i Veysi ve Münşeat'tır (Musayeva, 2015; 9-14).

Ziyâ Paşa: (d.1829-ö.1880)

İstanbul'da Kandilli'de 1245/1829 yılında doğdu. Asıl adı Abdülhamîd Ziyâeddîn'dir. Şiirlerinde ve yazılarında Ziyâ mahlasını kullandı. Galata Gümrüğü kâtiplerinden olan babası Ferîdüddîn Efendi, aslen Erzurum'un İspir kazasına bağlı Kerab köyündendir. Annesi Itır Hanım'dır.

Ziyâ, Mahalle Mektebi'ndeki ilk eğitiminin ardından dönemine göre modern bir eğitim veren Süleymâniye civarındaki Mekteb-i Ulûm-ı Edebiyye'de, daha sonra

Bâyezid Rüşdiyesi'nde okudu. Bir yandan da Arapça ve Farsça dersleri aldı. Yaşıtlarına göre bilgisi ve el yazısının güzelliğiyle dikkati çekti. Henüz on altı, on yedi yaşlarında iken Dâire-i Sadâret-i Uzmâ Mektûbî Kalemi'ne kâtip olarak girdi. Burada Fatîn Efendi, Leskofçalı Gâlib, Âlî, Hâfız Müşfik, Osman Şems Efendi, Osman Nevres ve Kâzım Paşa gibi şahsiyetlerle tanıştı, onlarla yakın dostluklar kurdu. Mekteb-i Ulûm-ı Edebiyye'de başladığı şiir yazmayı burada biraz daha geliştirdi. Çeşitli devlet görevlerinde bulunmuştur.

Şiirleri Divan şiirinin devamı niteliğindedir. Biçimde eskiye bağlı olmasına rağmen içerikte yeniliklere gitmiştir. Şiirlerinde aruz veznini kullanmış, birkaç şiirinde heceyi de denemiştir. Roman ve hikâye yazmamıştır. Batılaşma yolundaki Türk şiirine düşünce ve fikri getirmiştir. Şiirlerinde çalış çırpmaya, haksızlığa, zulme şiddetle karşı çıkmış; hikmetler, nasihatlerle süslediği didaktik örnekler vermiştir. Bağdatlı Ruhi'nin tesirinde kalmış, Terkib'i Bend ve Terci'i Bend yazmıştır. Özellikle Terkib'i Bend'i içinde barındırdığı hikmetler ve atasözü gibi dilden dile dolaşan mısralarıyla ölümsüz yapıtlar arasında göstermiştir (Uğurel, 2008; 10-23).

Yûsuf Sıdkî, Şâhidî, Süleymân Vasfî, Rahmî, Râdîb, Muhammed Bahâeddin, Mahmud Ağa, Mahmud Feyzî, Mehmed 'Ali Vasfî, Mehmed Emin Boyraz, Mehmed Sâdık, Mehmed Şevkî, Yûsuf Bahrî, Hasan Sırrı, Hâdî isimli şairler yaşadıkları yüzyıllar tesbit edilemediği için bu kısma dâhil edilmemiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KONYA YAZMA ESERLER KÜTÜPHANESİ 8358 NUMARALI ŞİİR MECMÛ'ASININ TRANSKRİPSİYONLU METNİ (s.184-352)

1. TRANSKRİPSİYONLU METİN

(s. 184)

Ĥesâbı bu vechledir ki “tîğ-i padişâh” terkîbiniñ ‘aded-i ĥurûfu (1723¹) olup andan “Eşref” isminiñ ‘adedi olan (581) tarĥ olundukda (1342) ĥalur keزالik (1444) senesinde vâkı‘ olan bu muşâlahaya târiĥ üzre Mesrûd Ĥân (جدل رفت از میان شهریان اتحاد آمد) dimişdir² ĥesâbı bu vechledir

767 Şehriyârân

37 Cedel

730

414 ittiĥâd

1144

Tevâriĥ-i maşnu‘nuñ bir nevi‘ daĥi lafzen ve ma‘nen târiĥi müştehil olan mışrâ‘ yahûd beytdir zîrdeki tarihler gibi

Esâmî-i tevâriĥ

Hâşimî

Ĥân Mehmed eyledi dâd ile biñ üçde cûlûs 1003³

Hâdî

Bâkî Efendi gitdi ‘uĥbâya biñ sekizde 1008⁴

Hâşimî

Yol oldı Üsküdâra biñ otuzda Aĥdeñiz tondı 1030⁵

(s.185)

Lâedrî

Şadr -ı ‘âlî aldı biñ yüz bir de Erdel mülküñi 1101

1 1723: 1823 Filiz Kalyon, *Ahmed Cevdet Paşa'nın Belâgat-ı Osmaniyye'si Transkripsiyonlu Metin-İndeks* (s. 101-203), Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 73238, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa 1998, s. 70.

2 Dimişdir: اتحاد آمد dimişdir F. Kalyon, s. 70.

3 Biñ üçde cûlûs 1003: Biñ üçde cûlûs Ayşe Bulan, *Hâşimî, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkidli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 26362, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1993, s. 104.

4 Bâkî Efendi gitti uĥbâya biñ sekizde 1008: şeh-i mülk-i suĥn Bâkî Efendi gitti dünyadan A. Bulan, s. 112.

5 Biñ otuzda Aĥdeñiz tondı 1030: Aĥdeñiz tondı biñ otuzda A. Bulan, s. 172.

Lâedrî

Biñ yüz onda buldı dünyâ râhat-ı şulh u şalâh 1110

Sürûrî

Biñ iki yüz on sekizde alup Mısır be-nâm olduk 1218¹

Sürûrîniñ biñ iki yüz on sekizde şâniyen oldı

İşmet Beg Efendi şadr-ı Rûm beyti dañi bu kabîlde dir

(İstiṭrâd)

Târîḫleriñ ḥesâbında teflaffuza i'tibâr olunmayup ḥattâ i'tibâr olunur meşelâ da'vî gibi ya ile yazılup da elif ile okunan kelimeler ya ile ḥisâb olunur ve müftiyyü'l- enâm 'ibâresinde ya ile hemze-i vaşl telaffuza uymadığı ḥalde ya ve hemze ḥesâba dâḥil olur ḥoca kelimesinde dañi hem vâv hem elif ḥesâba idḥâl kılınur Fâtîḥa gibi âḥirinde ta'-i teniş olan 'Arabî kelimeler ḥâl-i vakfda ha gibi beş ḥesâb edilir Fâtîḥa-i şerîfe terkîbinde Fâtîḥanıñ âḥirindeki hâ'-yi resmiyye beş ḥesâb olunduğı gibi üzerindeki hemze dañi başkaca bir olarak ḥesâb olunur

(s. 186)

Müftî-i 'âlem ibâresinde ya ḥesâba dâḥil olduğı gibi hemze dañi başkaca ḥesâb edilir² nisâ' gibi âḥirinde elif-i memdûde olan kelimât-ı 'Arabîyyenin hemzesi lisânımızda lafzen ve ḥattâ terk olunarak nisâ yazılır ve öylece okunur faqat mevşûf yâḥûd muzâf olur ise hemze i'âde olunur ve nişâ-i ḥasân ve nisâ-i zamân denilür cüz' kelimesi ekşeriyyâ 'Arabîde vâv ile cüz' yazulur ise de lisânımızda yalnız hemze ile cüz yazılır

İki yüz lafzını terkîb iderek bir ya ile iki yüz yazmak câ'iz ve şâyi' ise de tarihlerde aşlı üzere iki ya ile yazmak evlâ görülmüşdür

Efendiye şimdi lafızlarını dañi efendiye şimdiye dek yazanlar var ise de aşılırları üzre yazılmak râciḥdir (kâ'im-makâm) iki mim ile yazılır faqat bir mim-i müşeddede ile (kâ'im-makâm) yazılmak dañi câ'iz olunur³

(s.187)

Biñ ez-ḳadîm ya ile yazıl gelmiş ise de soñraları ya'sız olarak biñ yazılmak müte'âmil olmuşdur okumak maşdarınıñ emr-i ḥazır vâv ile oku yazılır. faqat eslâfdan⁴ ba'zıları oku ile yazmışlardır müverriḫler dañi ḥasablarına nasıl gelirse öyle yazarlar kıldı ya ile yazılır faqat müverriḫler ba'zen ta'dîl-i ḥesâb için ya'sız olarak kıldı yazarlar gitdi lafzı dañi bu kâbildendir şu kadar ki eslâf-ı müverriḫiniñ ekşeri bunu ya sız yazmışlardır yine bir ya ile olup ancak eş'ârda

1 Biñ iki yüz on sekizde alub Mısır be-nâm olduk 1218: Biñ iki yüz on altı da alub Mısır be-nâm olduk Ahmet Uslu, *Sürûrî-i Müverriḫ'in Manzum Tarihleri (İnceleme- Transkripsiyonlu Metin s. 151- 250)*, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 215224, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2007, s.102

2 Başkaca hesab edilir: başkaca hesab olunur F. Kalyon s. 71.

3 Ca'iz: câ'iz olunur F. Kalyon s. 71.

4 Eslâfdan ba'zıları: müverriḫler ba'zan F. Kalyon s.72.

ba'zen vezn için ya'yı med iderler ve iki ya ile yine yazarlar âyîne ise bi'l-akîs iki ya ile olup ba'zan eş'ârda bir ya ayna ile yazılır lisân-ı 'Arabîde şalat ve zekât resm-i 'Osmânî üzre vâv ile yazılır ise de lisân-i 'Osmânîde elif ile ve zekât yazılır 'Arabîde mısrâ' elif ile olup cem'î mezârî' gelir fakat şu'arâ-yı Îrân elifsiz olarak mısrâ' kullanmışlar biz daîi iki vech ile isti'mâl iderüz

(s.188)

Lisân-ı 'Arabîde hemze iki kısım olup biri hemze-i vaşl ve diğeri hemze-i kaç'ıdır hemze-i vaşlın kaç'ı ve hemze-i kaç'ın vaşlı câ'iz degildir şî'rde olsa daîi muhîll-i feşâhat olur Fârîside hemzenin vaşlı câ'izdir Şu'arâ-yı Rûm daîi bu huşûşda şu'arâ-yı Fârîse iktifâ itmişlerdir nitekim mü'ellif-i fakîrin

Müfte'ilün Fâ'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

Gelmedi hâb-gâh-ı vaşla idüb nâz bâña

Neler itdi neler ol gâzmesi gâmmâz bâña

Beytiniñ mısrâ'ı şânîsindeki hemzeler ile

Giceler 'azm-i reh-i yâr iderdim Cevdet

Şu'le-i 'ahım eger olmasa gâmmâz bâña

beytiniñ mısrâ'ı şânîsindeki¹ eger harfinin hemzesi vaşl olunmuşdur ba'z-ı şu'arâ-yı Rûm hemze gibi 'aynı daîi vaşl iderler nitekim

(s.189)

Fehîmîñ²

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fâ'lün)

Şubh-ı şâdık gibi şâdık olıcak yâr bâña

Rûz-ı rûşen olur 'ayniyle şeb târ bâña³

Beytinde 'ayniyle lafzının 'ayn hemze gibi vaşl idilmiştir

Bî-nikâb u bâ-nikâb arz-ı cemâl eylerdi yâr

mısrâ'ındaki arz kelimesinin 'aynını daîi vaşl itmek lâzımdır ve illâ nikâbın elifi hâzıf olunmak lâzım gelir bu ise hiç câ'iz degildir 'Ârif Hikmet Beg Efendi gibi fuzalâ-yı üdebâ 'aynıñ öyle hemze gibi vaşl olunmasını aşlâ tecvîz itmezlerdi. Bunu tecvîz iden şu'arâ daîi neşirde tecvîz olunmayan bunca şeyler zarûriyet-i şî'riyyeye mebnî tecvîz olunur. 'Ale'l-huşûş târîhlerde bir mertebe daha ittisâ gösterilmek lâzım gelür dirler idi

(Hâtîme)

Üç makâmda ya'ni ibtidâ ve tahalluş ve intihâda sözün feşâhatine pek ziyâde diğkat ve iğtinâ olunmalıdır

1 Beytiniñ mısrâ'ı şânîsindeki: mısrâ'ı şânîsindeki F. Kalyon s. 72.

2 Süleymân Fehîm, *Dîvançe-i Süleymân Fehîm*, T.B.M.M. Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi, 197307907 pdf, s. 16, <http://hdl.handle.net/11543/1034>, 19.04.2018.

3 'Aynıyla şeb-târ bâña: 'ayniyle şeb-târ bana F. Kalyon s. 72.

Çünkü üdebâ maqşada şürûdan muqaddem tegazzül ya tefahhür yâhûd zamânenen teşekkî ya teşekkür gibi bir muqaddime ile kelâma ibtidâ iderler. Ba'dehu maqşada geçerler ve ekşeriyâ du'â ile kelâma hitâm verirler ibtidâ esamî'nin kulağına tokunacak söz efşâh ve ma'nâsı evzâh olduğu halde illet tarafını kemâl-i ehemmiyet ile diñler

(s.190)

Ve illâ alt tarafı her ne kadar güzel olsa çendân kulağ aşmaz binâ'en-‘aleyh hüsn-i ibtidâyâ ziyâde i'tinâ olunmak lâzım gelir ve en a'lâsı maqşadı müş'ir olan sözler ile ibtidâ itmektir işte buña berâ'at-i istihlâl denilür mebâdiden maqşada bir münâsebet ile geçilür ise tahalluş denilir ve eger münâsebet aranmaksızın geçilir ise iktizâb denilür ki kudemânın meslegidir ba'zan dahî ba'deza ya ba'dezîn yâhûd maqşada gelemim gibi bir söz ile maqşada geçilip bu dahî tahalluşa karîb bir iktizâbdır

Müte'ahhirîn-i üdebâ hüsn-i tahalluşa pek ziyâde i'tinâ ve ihtimâm itmişlerdir çünkü muhâtab mebâdîyi diñler iken maqşada müterak্কıb olur bu cihetle girîz-gâh ne kadar güzel olursa kelâm o kadar tahsîni câlip olur

191. ve 192. sayfa boştur.

(s.193)

[1]

Şehîd Cennet-Mekân 'Abdül'azîz Hân
Ağzından Söylenmiş Bir Merşiyedir¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

Almadan dest-i ecel şad-hayf tenden cânımı
Dest-i kadr u gadr ile hûn itdiler dâmânımı
Virdiler dünyâyâ ber 'aks haberle şânımı
Nûr-ı 'aynım pür- niyâzım var işit efgânımı
Koma ol zâlimlere Allah için al kanımı

II

Ni'met u nân 'azîzim öyle doymuşlar iken
Hal' idüp üç gün beni hem aç koymuşlar iken
Mel'anet ehli birbirine uymuşlar iken
Cân-ı 'âlemde 'azîz cânıma kıymışlar iken
Koma ol zâlimlere Allah için al kanımı

III

Tutdılar zulmüyle zâlimler beni öldürdüler

1 Musullu Es'ad Seyyid Mehmed Divânı (Tay, 2011,YLT), Divân-ı Es'ad (Erbili, 2018, Yazma Eser) incelenmiş fakat bu şiir bulunamamıştır.

Göz göre eyvâh tenden cânımı ayırdılar
Kendü kendüyi telef itmiş diyü bildirdiler
Şâd u hürrem oldılar anlar murâda irdiler
Koma ol zâlimlere Allah içün al kanımı

(s.194)

IV

Dâver İbn der ki ‘adliñde ihsân isterim
Gayret-i ‘âlem içün bir şân-ı şâyân isterim
Şer‘ u kânûn üzre hükemâ kanıma kan isterim
Bunların i‘dâmına bir emr ü fermân isterim
Koma ol zâlimlere Allah içün al kanımı

V

‘Âlemi tenvîr iderken âfitâb-ı tal‘atım
Ser-te-ser tutmuş iken âfâk-ı ‘ar u şöhetim
Zulm ile söndürdüler âhir çerâğ-ı şevketim
Bu cinâyet yirle gârât itdiler heb şervetim
Koma ol zâlimlere Allah içün al kanımı

VI

Çeşmimiñ nûr-ı şanurdum Nûr-i bî-dîni ben
Vay kör olsun gözi o Maḥmûd-ı ceḥûd pür-fiten
La‘net itsün Midḥat-i mürtedde Alahı seven
Kurdular şer‘ile keyd u ḥileden bir encümen
Koma ol zâlimlere Allah içün al kanımı

(s.195)

VII

Allah Allah neydi cürm ü töhmetim bilmem ‘aceb
İtdiler bu zulme cellâd ol gürûh-ı bî-edeb
Pâdişâhım katlime Vallâhi bunlardır sebeb
Gelmişim kânlu kefenle eylerim kanım taleb
Koma ol zâlimlere Allah içün al kanımı

VIII

Dîv-sîret ejderhâ şûretde kim birkaç la‘în
Titredi cânım görünce bunları ‘ayne’l-yakîn
Kesdiler ırk u hayâtım tutdular muḥkem-i metîn
Sızlanurdım cânımız şiddet idüp ah u enîn
Koma ol zâlimlere Allah içün al kanımı

IX

Ey şehinşâh-ı ciḥân-ı ârâ-yı dehr-i ‘Abdülhamîd
Eylesün Hâk zâtıñı ekdâr-ı ‘âlemden ba‘îd
Luṭf-ı Celâliñle itdiñ ‘âleme cây-ı bedîd
Dir lisân-ı hâl ile rûḥ-ı şehinşâh-ı şehîd
Koma ol zâlimlere Allah içün al kanımı

(s.196)

X

Kıydılar encâm böyle bir şeh-i zîşâna ah
Eyle Es'ad bu ğam-ı mâtemle yana yana ah
Ağla kim teskîn virmez bu dil-i sûzâna ah
Başka bir mâtem şu muşarra'-ı vicdâna ah
Koma ol zâlimlere Allah için al kanımı

[2]

(Râgıb Paşa)¹

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Harâbâtı görenler her biri bir hâletin söyler
Şafâsın nakl ider rindân u zâhid sıkletin söyler
- 2 Ser-âğâz eyledikçe bahşse bülbül revnak-ı gülden
Bezimde kulkul-i mînâ mülk-i keyfiyyetin söyler
- 3 Tecellî-i neş'esin ehl-i şikem idrâka kâbil mi
Behişt andıkça zâhid ekl ü şürbün lezzetin söyler
- 4 Ne zabt-ı hâkim-i şer'î ne hüküm-i zâbit-i 'aklı²
Cünûn iklîmini seyr eyleyenler ³râhatın söyler
- 5 Meyân-ı güfte-gûda bed-meniş îhâm ider kubhün
Şecâ'at 'arz iderken merd-i kıbtî sirrâtın söyler
(s.197)
- 6 Muvâffıktır yine elbet mizâca şîve-i hikmet
Tabîbîñ olsa da kızb-i marîzîñ şıhhatın söyler
- 7 Perîşân-hâtır nükte-i serbeste-veş kaldı
Ne kimse hikmetin aîlar ne Râgıb 'illetin söyler

[3]

(El- Cenâb-ı Şem'î)⁴

1 Şafâsın: letâfet Hüseyin Yorulmaz, *Koca Ragıp Paşa*, Ankara, 1998, s. 104.

2 Ne zabt-ı hâkim-i şer'î ne hüküm-i zâbit-i aklı: ne zabt-ı hâkim- i aklı ne hüküm-i zâbit-i şer'î
H. Yorulmaz, s. 104.

3 Seyr: Geçit H. Yorulmaz, s. 104.

4 Divanda ilk beytin yeri farklı verilmiştir. Murat Ali Karavelioğlu, *On Altıncı Yüzyıl Şâirlerinden Prizenli Şem'î'nin Divanı'nın Edisyon Kritiği ve İncelenmesi*, Doktora Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 209699, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2005, s. 117.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)

- 1 Râzıyım her ne iderse baña serv ü semenim
Tîğ-i cevri ile şad pâre kılsa¹ bedenim
- 2 Hülle-i Cennet olursa çekeyim çâk ideyim
Dem-i vuşlatda baña hâ’il olur pîrehenim
- 3 Beni öldürmege² ‘âr eylemiş ol sîm-tenim
Varayım yalvarayım³ boynumu takup kefenim
- 4 Tek beni⁴ zülf-i dil-âvîziñe ber-dâr eyle
Çekeyim pâdişehüm kendi elimle resenim
- 5 Duyamaz girsem eger mûr-i za‘îfin gözine
Ey Süleymân-ı zamân şöyle hayâl oldu benim⁵
- 6 Şem‘iyim gûşe-i meyhâneyi virmem felege⁶
Gülşen-i bâğ-ı İremden baña yegdir vağanım⁷

[4]

(s.198)

Sâmi Pâşânın Fuâd Pâşâ Vefâtına Târîhi⁸

Müstefîlün Müstefîlün

I

Ey zâ’ir-i şâhib-nefes
Hubb-ı sivâdan meyli kes
Dünyâda kalmaz hiç kes
Allah bes bâkî heves

II

Her ten biter bir derd ile
Geh germ ile geh serd ile
Uğraşmağa her ferd ile
Değmez bu dünyâ-yı ehas

1 Tîğ-i cevri ile şad pâre kılsa: şad pâre kılsa Tîğ-i cevri ile ŞD, s. 117.

2 Beni öldürmege ‘âr eylemiş : ‘Âr idermiş beni öldürmege ŞD, s. 117.

3 Varayım yalvarayım: varayın yalvarayın ŞD, s. 117.

4 Tek beni: as beni ŞD, s. 117.

5 Mûr-ı za‘îfin gözüne: zerrece mûruñ gözüne ŞD, s. 117.

6 Şem‘iyem gûşe-i meyhâneyi virmem felege: Şem‘iyem künc-i gamuñ virmezem ey meh felege ŞD, s 17

7 Gülşen-i bâğ-ı İremden: gülşen-i bâğ-ı cinândan ŞD, s. 117.

8 Abdurrahmân Sami Pâşâ, *İnşâ-yı Sami*, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi, PL 001615057001,
s.79./http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/handle/11498/20623.

III

Ben de Fuâd-ı ‘aşr idim
Faş-ı nigîn-i sadr idim
Nağş-ı hümâyûn-ı saır idim
Gösterdi çarh rûy-ı ‘abes

IV

Dil-haste oldum bir zemân
Tedrîç ile bitti tûvân
Uçdı nihâyet murg-ı cân
Çünkü harâb oldu kâfes

V

Söndi çerâğ-ı ‘âfiyet
Zulmetde kaldı şeş cihet
Açıldı şubh-ı âhiret
Envâr-ı Hâkdan muktebes

VI

Buldum o dem Sübhânımı
‘Arz eyledim ‘işyânımı
Maîlûb idüp Gufrânımı
Rağmetle oldu dâd-res

VII

Yâ Rab bu ‘abd-i rû-siyâh
İtdimse de yüz biñ günâh
Dergâhını kıldım penâh
‘Afvîndır ancak mültemes

VIII

Düşürdük de bir târîh-i Ğafûr
Setr ider Sâmî zuhûr
‘Afv olunur her bir kuşûr
Allah bes bâkî heves

[5]

(s. 199)

El-Cenâbı Sultân Süleymân ‘Âleyhi’r-Rağmete Ve’l-Ğufrân¹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Leşker-i ğam ağ kim dil-kışverden bigâ ider
Ancak anuñ def‘ini cân-ı mey-i hamrâ ider

1 Kışverden: kışverin Coşkun Ak, *Muhibbî Divânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987, s. 314.

- 2 Ağlayup zârılık ile eylesem yüz biñ günâh¹
Yâr nâzın arturur biñ dürlü istignâ ider
- 3 Baħr-ı ğamdan hiç ħalâş olur mu bu dil-zevrâkı
Bir tarafından² eşkimi bu gözlerim deryâ ider
- 4 Cür'a-i câmı sen içdiñ diyü bezm-i aşķda
Mest olup da³ çeşm-i maħmûrı gelüp ğavĝâ ider
- 5 İdeli şekker-leb u şîrîn zebânuñ vaşfını
Bu Muħibbî tab'ını tûtfı gibi ĝûyâ ider

[6]

(El-Cenâbı Nef'î)⁴

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 'Âşıkâ ta'n itmek olmaz mübtelâdır neylesün
Âdeme miħr-i muħabbet bir belâdır neylesün
- 2 Zülfüne kalsa perîşân eylemezdi dilleri
Anı da tahrîk iden bâd-ı şabâdır neylesün
(s. 200)
- 3 Göñli dil-berden kesilmez 'aceb mi 'âşıkıñ
Ĝamzesiyle ta ezelden âşinadır neylesün
- 4 N'ola ta'yîn itse zabt-i mülk-i ħüsnü ĝamzeye
Zülf-i bir âşüfte-i ser-der-hevâdır neylesün
- 5 N'ola âĝâh olsa mutrib ħâl-i dil-i uşşâķdan
Sînesi âyîne-i 'âlem-nümâdır neylesün
- 6 Olmasa Nef'î n'ola dil-beste zülf-i dil-bere
Tab'-ı şûh-ı dâma düşmez bir ħümâdır neylesün

1 Yüz biñ günâh: yüz bin niyâz MB s. 314.

2 Bir tarafından: her tarafından MB s. 314.

3 Mest olup da: mest olubdur MB s. 314.

4 2-4 beyitlerin yeri deĝiştirilmiştir. Nef'î, *Divân-ı Nef'î*, İ.B.B. Atatürk Kİtsplıĝı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar Yazma Eserler Koleksiyonu, Demirbaş: Bel_ Osm_ 0.00653, Yer no: 811.24 NEF811.24 NEF 1289 H/1872 s. 67.

[7]

(El-Cenâb-ı Fuzûlî)¹

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Beni cândan uşandırdı cefâdan yâr uşanmaz mı
Felekler yandı ahımdan murâdım şem'î yanmaz mı
- 2 Gül-i ruhsârına karşı gözümde kanlu akar şu²
Habîbim faşl-ı güldür bu akan şular bulanmaz mı
- 3 Değildim ben saña mâ'il sen itdiñ 'aqlımı zâ'il
Beni ta'n eyleyen câhil³ seni görgeç utanmaz mı
- 5 Kamû derdlülere⁴ cânân devâ-yı derd ider ihsân
Niçün kılmaz baña dermân beni bîmâr şanmaz mı
(s. 201)
- 6 Şeb-i firķâtım⁵ yakar cânım döker kan çeşm-i giryânım
Uyarır halkı efgânım kara bahtım uyanmaz mı
- 7 Ğamım pinhân tutardum ben didiler yâre kıl rûşen
Disem ol bî-vefâ bilmen inanır mı inanmaz mı
- 8 Fuzûlî rind-i şeydâdır hemîşe halka rüsvâdır
Şorun kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan⁶ uşanmaz mı

[8]

(Bu daħi)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Yakma cânım nâle-i bî-ihtiyârımdan şakın
Dökme kanım âb-ı çeşm-i eşk-bârımdan şakın
- 2 Şu virir her şubh-dem gözyaşı tîğ-i âhıma
Çok beni incitme tîğ-i âb-dârımdan şakın

1 Gazeldeki beytlerin yerleri divandaki yerlerine göre farklılık göstermektedir. Abdûlbâkî Gölpinarlı, *Fuzulî Divanı*, İstanbul, 2005, s.114.

2 Akar: ahar FUD s.114.

3 Beyit sıralaması farklı FUD s. 114.

4 Kamû derdlülere: kamû bîmârınâ FUD s. 144.

5 Şeb-i firķat: şeb-i hicrân A. Gölpinarlı s. 116.

6 Sorun kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı: bu ne gavğadır bu gavğadan usanmaz mı FUD s. 116.

- 3 Cevr odı yakdı beni yanımda durma ey gönül¹
Bir tutuşmuş âteşim kurb-i civârımdan şakın
- 4 Ten evinden tahtını cehd eyle ey cân taşra çık
Âfet-i seyl-i sirişik-i bî-karârımdan şakın
- 5 Gerçe bir hâk-i rehim kimse beni almaz göze
Çok hakâretle nazâr kıılma ğubârımdan şakın
(s. 202)
- 6 Şâh-ı mülk-i mihnetim hayl ü sipâhım derd ü gam
Hayl-i bî-hadd ü sipâh-ı bî-şümârımdan şakın
- 7 Ey Fuzûlî kangı maĥbûbı ki sevsen rahmî var
Kıl hazer ancak benim bî-rahm yârımdan şakın

[9]

(Bu daĥi)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Merhem koyup onarma sînemde kanlu dâğı
Söndürme öz elüñle yandırdıĥıñ çerâğı
- 2 Uymuş cünûna gönülüm ebrûñadır meh-i nev¹
Ne i'tibâr aña kim seçmez karadan ağı
- 3 Kaddüñ ğamında servüñ şormaĥa za'f-ı hâlin
Gül-zârdan kesilmez ırmaĥlarıñ ayağı
- 4 Dür-tek dişüñ sözünü her dem işitmek ister
Bahriñ müdâm anuñçün sâhildedir kulağı
- 5 Zülfi siyeh şanemler olmuş seniñ esîriñ
İşkuñda her biriniñ öz zülfi boynı bağı
- 6 Ger müşğ dirse 'âşık ol bûy-ı zülfe sâkî
Tünd olma bir kadeĥ vir² ter eylesün damağı
- 7 Devrân havâşinden yok bâkimiz Fuzûlî
Dârü'l-emânumuzdur meyhâneler bucâğı

(s. 203)

[10]

1 Uymuş cünuna gönülüm: olmuş cünuna mâil FUD s.153.

2 Tünd olma bir kadeh ver: tünd olma ver ayağı FUD s. 153.

(K alender )¹

Mef  l  Mef   l  Mef   l  Fe   l n

- 1      ehli olup varımı sult nıma virdim
Rayb itmeyerek c nımı c n nıma virdim
- 2 Yok yok ddiler bu yokda olan varı kazandım
      itmiyerek bildigimi   nıma virdim
- 3      n-ı ke  r oldugumu eyledim idr k
N k      n    fvını   fr nıma virdim
- 4 Sett r  l-    b ismin H d    nımı bildim
Setr itdi hele c rm mi Ra  m nıma virdim
- 5 Ma  v itdim olan varlı    n  cem -i yek  n n
Men r   d olan varımı im  nıma virdim
(s. 204)

[11]

(Bu da i)

Mef  l  Mef   l  Mef   l  Fe   l n

- 1 Ey b  d-ı   b       ımı can na   ber vir
Hem itdi  ini   sret-i can na   ber vir
- 2 Heb ba ıma geleni bir bir eyle if  de²
Bunda seni n     n  sult na   ber vir
- 3 Her      u seherde eyledig  m ah u fi    n
Ol     n-ı kerem      b-i i    na   ber vir
- 4   ekdiklerim anı n i    n dest-i ra    bden
Ol      b-i s  nb  l-leb-i merc  na   ber vir
- 5 K dd    -i d  v  ne sa  na       la        
  lm     m diy   ol s  r  r-ı       na   ber vir

1 *D  v  n-ı K dd    * (K dd    , 1291), Fuz  l  D  v  n  (G  lpınarlı, 2005) incelenmi   fakat bu gazel bulunamamı  tır.

2 Heb ba ıma geleni eyle if  de: ba ıma geleni bir bir if  de eyle K dd    , *Divan-ı K dd    *, T  rkiye B  y  k Millet Meclisi K  t  phanesi A     Eri  im Sistemi, 1291, 197307874. pdf, s.48.<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/1152/197307837.pdfsequence=1&isAllwed=y>, 15.04.2018.

[12]

(Ğazel-i Fuzûlî)¹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Ey geyüp gül-ğün dem-â-dem ‘azm-i cevân eyleyen
Her taraf cevân idüp döndükçe yüz kan eyleyen
- 2 Ey beni mahrûm idüp bezm-i vişâlınden müdâm
Ğayrı hûn-ı iltifâtı üzre mihmân eyleyen
- 3 Ey dem-â-dem reşk-i tîğimle menüm kânım döküb
Mey içüp ağıâr ile seyr-i gülistân eyleyen
- 4 N’ola ger cem‘iyet-i hâtırdan olsam nâ-ümîd
Cem‘ olur mu hûblar zülfin perîşân eyleyen²
(s. 204)
- 5 Bunca kim efgânımı ey mâh işitdiñ giceler³
Dimedüñ bir gice kimdür bunca efgân eyleyen
- 6 Yâr dün çekmişdi katlüm kaşdine tîğ-i cefâ
Yetmesün maşşûdına yâ Rab peşîmân eyleyen
- 7 ‘Işk derdiyle olur ‘âşık mizâcı müstakıyım
Düşmenümdür dostlar bu derde dermân eyleyen
- 8 Zâhidüñ ta‘nıyle döndürdüm yüziñ mihrâbdan
Nice bulmaz⁴ ecr min kâfir müselmân eyleyen
- 9 Derd-i hicrân nâ-tüvân itmiş Fuzûlî hasteni
Yok mudur ya Rab devâ-yı derd-i hicrân eyleyen

[13]

(Yine Fuzûlî)⁴

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün

- 1 Olsaydı bendeki ğam Ferhâd-ı mübtelâda
Bir ah ile virürdi biñ bî-sütûnı bâda

1 FUD s. 166.

2 Beyit divânda yok FUD s. 166.

3 Nice bulmaz: munca bulmaz FUD s. 166.

4 FUD s. 105.

- 2 Virseydi ah-ı Mecnûn feryâdımın şadâsın
Kuş mı karâr iderdi başındaki yuvâda
- 3 Ferhâda zevk-i şûret Mecnûna seyr-i şahrâ
Bir râhat içre herkes ancak benim belâda
(s.206)
- 4 Eşk-i revânuma il cem‘ oldu var ümîdim
Kim ola vara vara cem‘iyyetüm ziyâde
- 5 Geh gamzeñ içmek ister kanımı gâh çeşmiñ
Korğum budur ki nâ-geh kanlar ola arada
- 6 Serverlik ister iseñ üftâdelik şî‘âr it
Kim düşmeden ayağa çıkmadı başa bâde
- 7 Ger görmemek dilerseñ resm-i cefâ Fuzûlî
Olma vefâya tâlib dünyâ-yı bî-vefâda

[14]

(s.207) Lâedrî

- Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)
- 1 Diyemem ey gül-i ra‘nâ saña handân olasın
Bülbül-âsâ idesiñ nâleyi giryân olasın
- 2 Sen de kendiñ gibi bir âfete hayrân olasın
Yanasıñ âteş-i hicrânla sûzân olasın
- 3 ‘Âşıkâ idecegiñ çevre peşimân olasın
Dilerim haşre kadar hâl-i perîşân olasın
- 4 Bilmediñ kadrime bir ‘âşık-ı hayrân iken
İtibâr eylemediñ vaşlına şâyânıñ iken
- 5 Sen de bu memleket-i fânide yeksân olasın
Dilerim haşre kadar hâl-i perîşân olasın
- 6 Beni iklim-i gamın rehine pâ-mâl itdiñ
Düşürüp vâdi-i sevdâlara abdâl eylediñ
- 7 Dest-i cevriñle büküp kâmetimi dâl itdiñ
Beni sen şûret-i mecnûnlara emsâl itdiñ
- 8 Sen de mecnûn gibi seyyâh-ı beyâbân olasın
Dilerim haşre kadar hâl-i perîşân olasın

(Ğazelliyyât-ı Vâşîf)¹

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Mülk-i hûbîde şeh-i hüsün ü bahâ hâlâ bu ya
Saña ta'rîf itdigim şûh-ı vefâ-a'dâ bu ya
- 2 Zîb-i hüsnümdür hat u vechim diyü tevcîhî ko²
Nüşa-i ruhsâre-i hatt-ı hatâ maḥzâ bu ya
(s.208)
- 3 Bûs-ı la'lûñle çıkar evce nevâ-yı 'âşıkân
Ey büt-i hânende ma'cûn-ı şadâ-efzâ bu ya
- 4 Cilveler ediş nüvâzişler bakışlar handeler³
Bildim ey meh şübhesiz vaşlın baña bu ya⁴
- 5 Bir gice teşrîf idip maḥfice çâker-hâneme
Şarmışam tenhâ seni ey meh-liḳâ rû'ya bu ya
- 6 Hem benimle ülfet eyler hem olursun ğayra râm
İşte menfûrum olan evzâ'-ı nâcâr bu ya
- 7 Hânümânsuz taḥammüldür cefâ-yı dâ'imî
Yohsa gâh itseñ cefâ gâhî vefâ a'lâ bu ya⁵
- 8 İftirâkuñ cânıma kâr itti kıldım 'arz-ı hâl
Ey şeh-i mülk-i hüsn senden saña şekvâ bu ya⁶
- 9 Her şeb ol mâh-ı felek-meşreble hem-âĝûş iken
Şimdi yüz döndürdi bizden Vâşîfâ dünyâ bu ya

[16]⁷

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

- 1 Zân itme uyar şûretine sîret-i aḥbâb
Heb şimdi nifâḳ-ânedir ünsiyyet-i aḥbâb
(s. 209)

1 Raḥşân Gürel, *Enderunlu Vâşîf Divânı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 281.

2 Hat u vechim: hat-ı vechim R.Güler, s. 281.

3 Cilveler ediş: cilve edişler s. 281.

4 Bildim ey meh şübhesiz vaslun bana ima bu ya: ben de bildim şübhesiz vaslun bana bu ya
R. Güler s. 281.

5 Yohsa gâhi itsen cevri-gâh: yoksa gâh etsen cefa gâhi R. Güler s. 281.

6 Ey şeh-i mülk ü hüsn: ey şeh-i mülk-i hüsn R. Güler s. 281.

7 R. Güler, 283.

- 2 Başdırdı cihân kendini şahbâ-yı cihâna¹
Ayılmağa yok mahşere dek niyyet-i aḥbâb
- 3 Mârâ gibi birbirini şokmada bu yârân
Bir semm-i helâhildir adı şöḥbet-i aḥbâb
- 4 İnşâf idelim kimde var ihlâş-ı muḥabbet
Bî-hûde değil mi sitem u miḥnet-i aḥbâb²
- 5 Gelmez bu kemân-ı miheni çekmege tâḳat³
Zîrâ çekilir çile değil sıklet-i aḥbâb
- 6 Şanma bu tevâzu⁴ saña ⁴ey ebleh ü nâdân
Heb râṭıba u manşuba reḡbet-i aḥbâb⁵
- 7 Bir kerre kişi düşmesün ‘âlemde soyından
Der-ân dağılur meclis-i cem‘iyyet-i aḥbâb⁶
- 8 Ğayret komuyor dir de eder ğıybete âgâz
İfşâ-yı ‘uyûb itme midir ğeyret-i aḥbâb⁷
- 9 Degmez elem ü külfetine ülfet-i ḥalkûn
Râḥat bulur ‘âlemde eden ‘uzlet-i aḥbâb⁸
- 10 Sen Vâşıfı aḡyâra fedâ eyledüñ ammâ
Hoş imdi yâ bir gün bilinür kıymet-i aḥbâb⁹

(s. 210)

[17]¹⁰

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Böyle bilmezdim o meh-rûya muḥabbet ay ne güç
Şimdi bildim n’eyledin ‘âlemde firḳat vay ne güç¹¹

1 Sahba-yı cihane: sahba-yı nifâka R. Güler s. 283.

2 Sitem u miḥnet: sitem-i miḥnet R. Güler s. 283.

3 Bu beyit divanda onuncu beyit olarak geçmektedir R. Güler s. 283.

4 Tevâzû‘: teveccüh R. Güler s. 283.

5 Mansubadır: fursatadır R. Güler s. 283.

6 Bu beyit divanda sekizinci sıra da yer almaktadır R. Güler s. 283.

7 Bu beyit divanda yedinci beyit olarak geçmektedir R. Güler s. 283.

8 Bu beyit divanda altıncı beyit olarak yer almaktadır R. Güler s. 283.

9 Bu beyit divanda onikinci sırada yer almaktadır R. Güler s. 283.

10 R. Güler s. 290.

11 Firkat u ay: firkat ay R. Güler s. 290.

- 2 Çille-i hecrüñ hadengi kâmetiñ itdi kemân
Ey kaşı yayım çekilmez saht-ı âhen yay ne güç¹
- 3 Söyledirse ‘âşıkı vuşlat sühûlet kesb idip
Yâr virmezse eger ‘arz-ı merâma rây ne güç
- 4 Bûse-i kând-ı lebin kılsam niyâz eyler ‘itâb
Hasta-i hicrâna fikr it bu şekerli çay ne güç²
- 5 İtdi yüz gün soñraya vuşlat gelip yüz virmedi
Kendi gülsün oynasın gayrıla sen gün şay ne güç
- 6 Bozuşup bir hafta ülfet ider itmez yâr ile
Derd-i firķât çekme Vâşıf üç sene dört ay ne güç

[18]

(Bu dañi)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fa‘ilün

- 1 Her bir merâm yâre tamâm söylenilmiyor
Olmazsa yâr ‘âşıkâ râm söylenilmiyor
(s.211)
- 2 Muhtâc-ı bûs-ı lâ‘line yâruñ recâ-yı vaşl
Mest olmadıkça aşl-ı merâm söylenilmiyor
- 3 Tenhâda bulsam ol perî-zâdı telaşdan
Lüknet gelüp zebâna kelâm söylenilmiyor
- 4 Dañl itme derd-i dilin söylemez diyü
‘Âşık ne yapsın âh a paşam söylenilmiyor
- 5 Vâşıf-ı bezmde böyle ğazel dehşet-i yârdan
Nûş itmedikçe bir iki câm söylenilmiyor

[19]³

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Gül-i gülzâr-ı ham-hârım ile eglenirim
‘Andelîb-i elem-zârım ile eglenirim⁴

1 Ey kaşı yayım: ey kaşı bu ya R. Güler s. 290.

2 Bu şekerli çay: bu şekersiz çay R. Güler, s. 290.

3 R. Güler, s. 310.

4 Andelîb-i elem zârım: andelîb-i elemem R. Güler, s. 310.

- 2 Yârdan yâr ile ğayruñ günü zevk ile geçer
Ben bütün gice yârim ile eglenirim¹
- 3 Yâr aġyârı eger eyler ise eglence
Ben de fikr-i ğam-ı aġyârım ile eglenirim
- 4 Senüñ olsun gül-i bâġ-ı tarabuñ ey bülbül
Ben gül-i bâġ-ı şûrur-bârım ile eglenirim²
- (s.212)
- 5 Bu ne sırdır ne sitemi cânıma kâr itmiş iken
Yine ol şûh-ı sitem-kârım ile eglenirim
- 6 Vaşl-ı yâr ile geçen ‘ömrümü der-hâtır idip
Demi biñ cân deġer efkârım ile eglenirim
- 7 Hiçbir eglenecek şey bulamazsam Vâşıf
Kendi mecmû‘a-i eş‘ârım ile eglenirim

[20]

Şarkıyyât-ı Vâşıf³

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

I

Saňa ben göñlümi virdim virelden böyle mehcûrum
Nice âh itmeyem nâlân ü giryân olmayam dûrum
Beni bilmez misin kim saňa biñ cânla mecbûrum
Niçün eller sözine aldanup küsdiñ be hey nûrum³

II

Ķoliñ nâz ile atıp boynuma eşnâ-yı şöhetde
Seversin ‘âşık-ı âvâreñi ġayetle şûretde
Bu rûtbe bende ki göñlüñde var çünkü muhabbetde
Niçün eller sözine aldanup küsdiñ be hey nûrum

(s. 212)

III

Görüp nice taħammül eyler ‘âşık ġayr ile yârın
Yâ andan ġeç yâ benden diñlemem öyle bugün yarın
Neden lâzımdı tutmak şöhetin bu rûtbe-i aġyârıñ
Niçün eller sözine aldanup küsdiñ be hey nurum

IV

Bu vaz‘-ı bâridüñden göñlüme ġayet keder geldi

1 Bütün gice yarım: bütün gice ġam-ı aġyarım R. Güler, s. 310.

2 Şûrur-barım: şeker-barım R. Güler, s. 310.

3 Enderunlu Vasıf Dîvânı (Gürel, 2005) incelenmiş fakat bu şarkılar bulunamamıştır.

Şoğuk şoğuk tenimden âteş-i gayretle ter geldi
Yüziñe ben yine urmazdım ammâ gayrı yer geldi
Niçün eller sözine aldanıp küsdîñ be hey nûrum

V
Kıpuñda çünki şâyeste degül Vâşıf gibi bende
Niçün ser-rişte-i ‘aşkuñla çekdiñ gönlümi bende
Şuçum var mı gücensem nâza çeksem şimdıcik ben de
Niçün eller sözine aldanup küsdîñ be hey nûrum

[21]

(s. 213)

Şarkı¹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

I

O perîden nice dem oldı ki mehcûr oldum
Ne kadar sevdim ise o kadar dûr oldum
Derd ü cevrin unutup lutfına mağrûr oldum
Bir pesendîde-edâ dil-bere mecbûr oldum

II

Beni bir derde dûcâr eyledi ki miñnet ü zâr
Var göñülde nice hûlyâ-yı telâş u efkâr
Fıkr ü endîşemi eyleseñ eger istifsâl
Bir pesendîde-edâ dil-bere mecbûr oldum

III

Gayrı âzâd olamaz bende muhabbetden ten
Fıkr-i zülf-i siyeh-i yâr ile bağlandı beden
Başımı kaşımağa degmez elim zîrâ ben
Bir pesendîde-edâ dil-bere mecbûr oldum

IV

Meyl idüp hüsnine bir şûh-ı şâhâne oldum kul
İsm ü resmin diyemem lâzm ise sen ara bul
Beri gel söyleyeyim bârî merâkdan kurtul
Bir pesendîde-edâ dil-bere mecbûr oldum

V

Yârı istersem ‘aceb mi ola hüsnü bâlâ
Vâşıf-ı üftâdeyem ammâ ki tabî‘at-ı a‘lâ
Olur olmaz güzele meyl idemem ben hattâ
Bir pesendîde-edâ dil-bere mecbûr oldum

1 Enderunlu Vasıf Dîvânı (Gürel, 2005) incelenmiş fakat bu şarkılar bulunamamıştır.

(s. 215) [22]¹

Ġazel-i Ez-Mi‘yarü’l-Kelâm

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Nedir ol sîm-beden sîb-i zeķan ol kâfem
Cevherü’l-ihtizâmı disem yahûd fem
- 2 Yana ol mâh- cebîn üzre dü ebrûsı² hilâl
Şems-i hâver hele ruhsârına nisbet-i şebnem
- 3 Leb-i hamrâsına hamranıñ olamaz la‘-i yemin
Zîb-i dendânına dürr-i ‘aden olur mı behem
- 4 Çeşm-i câdûsına dil-bestedir âhû-yı hoten
Hâl-i hind u seng ukunnesidir Rûm u ‘Acem
- 5 Müşk-i teşbiye haţâdır şiken-i turrasını
Kırılır hâtırı bir deste-i sünbülde disem
- 6 Kadd-i mevzûnını ger ‘ar‘ar-ı bî-‘âr görse
Bükülürdi beli reşkile olup kâmet-i ham
- 7 Böyle mi eyler idi vaşf-ı dilârâyı (Selîm)
Neyleyim far‘-ı kudretle şikest oldu kalem

(s. 216) [23]
(Nevzemîn)³

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Ne günmüşdür geçen eyyâm-ı Merzîfon ne günmüşdür
Yoğ imkânı girüye gelmez âhîr-dem bu günmüşdür
- 2 Hülâşa şerh olur mı metn-i râz-ı ‘aşkı ol şûhuñ
Coşup bahır-ı muhabbet âteş-i gayret sönmüşdür
- 3 Kalem-i vaşfindan ‘âciz yazdığım eş‘arıdır nâcîz
Felek hulkından ol mâhıñ baña zîrâ ögünmüşdür

1 Selim Sâbit, *Miyâr’ül Kelâm*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1872, s. 31, PL 008919175. / [https:// catalog.hathitrust.org/Record/ 11.03.2018](https://catalog.hathitrust.org/Record/11.03.2018).

2 Dü ebrusu: dü ebrû-yı helâl Selim Sâbbit, s. 31.

3 *Hafî Hayatı, Sanatı, Şiireleri* (Dinçer, 2010, YLT) incelenmiş fakat bu nevzemin şiiri bulunamamıştır.

- 4 Melâmet eyler idim kışsa-i Mecnûnı ben hey hât
Gör imdi başıma çarh-ı felek ne gûne dönmüşdür
- 5 (..... derd-i dil dermânsız olmaz var bulup sırdâş
Hafıyyâ söyle baña bir melek sîmâ görünmüşdür

[24]¹

Tahmîs-i Yûsuf Şıdkî Gâzel-i Yûsuf-ı Bahrî Rahmete Te'âlî²

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

I

Firâkıñdan bu kâmet dest-i gurbetde bükünmüşdür
Seni tasvîr idüp gayri göñül diller döğünmüşdür
Beden tahûne-i gamda begim şimdi öğünmüşdür
Ne günmüşdür geçen eyyâm-ı Merzifon ne günmüşdür
Añup o günleri taşlar ile göñlüm döğünmüşdür

(s. 217)

II

Dönerdim olsa da diğkâtlü ihtârât u tenbihât
Kulağım çok işitmez öyle tahkîkât u teşbihât
Oldı zülf-i leylâdan dile evkât-ı tenzîhât
Melâmet eyler idim kışsa-ı Mecnûnı ben hey hat
Gör imdi başıma çarh-ı felek ne gûne dönmüşdür

III

Bize eşhâne-i vaşlından el'ân gelmedi bir âş
Belâ-yı meskenetle olmada beyhûde 'ömrüm bâş
Çeküp tenhâ makâma ey zebân-ı tûtî-i der-bâş
Haber viridir dil-i dermânsız olmaz var bulup sırdâş
Libâs-ı hâtırım müjgân-ı dilberden sogunmuşdur

(s. 218)

IV

Ne gelür ârî-i tanzîmde olsa cibâl-engîz
Aña haddini tanıdır o şîr-şifaddır hûn-rîz
İşîñ yoksa reh-i şîfatında beyhûde yûri yaz çiz
Kâlem u vaşfindan 'âciz yazdığın eş'ârdır nâçîz

1 *Mesirû Umûmî 'l- Muvahhidîn Şerh u Terceme-i Kitab-ı İhyâu Ulûmî 'd-Dîn Yusuf Sıdkî*, (Tanrıverdi, 2016) incelenmiş fakat bu şiir bulunamamıştır. Yusuf Bahri hakkında da herhangi bir bilgiye ulaşamamıştır.

2 23 numaralı nevezmîn gazelde hem Hâfî mahlası hem de Yusuf Bahri mahlası kullanılmıştır. Hâfî divanına ulaşamadığı için bu gazelin kime ait olduğu hakkında bir muamma söz konusudur.

Felek hulkından o mâhiñ baña zîrâ ögünmüşdür

V

Anıñ vaşfiyla tolsa sâ'il-hâne-i dünyâ
Sözün Şıdkî yine bir katre-i nâ-kâbîl----icrâ
Bu devri intihâb itmiş ezelden kubbe-i hazrâ
Hülâşa şerh olunmaz metn-i sevdâsı nidem ammâ
Coşunca 'aşk-ı Bahrî âteş-i gayretde sönmüşdür

[25]

Gazel¹

Fâ'ilün Fâ'ilün Fâ'ilün Fâ'ilün

- 1 Ey şanem dem-be-dem söylerim kıl kerem
Kıl kerem söylerim dem-be-dem ey şanem
- 2 Söylerim el-âmân her zamân ey civân
Ey civân her zamân el-âmân söylerim
- 3 Derd-i ğam ağladır çağladır dâğlâdır
Dâğlâdır çağladır ağladır derd-i ğam
(s. 219)
- 4 Kıl kerem ey fidan yakma cân içme kan
İçme kan yakma cân ey fidan kıl kerem
- 5 Câm-ı Cem şun biraz tıfl-ı nâz cılve-bâz
Cılve-bâz tıfl-ı nâz şun biraz câm-ı Cem
- 6 Dem-be-dem söyle gel bir ğazel ey güzel
Ey güzel bir ğazel söyle gel dem-be-dem
- 7 Bilmezim 'ârındır varındır kârındır
Kârındır varındır 'ârındır bilmezim
- 8 Ey niğâr iftiḥâr ihtiyâr itmezim
İtmezim ihtiyâr iftiḥâr ey niğâr
- 9 Ğonca-fem zâra baḫ dâra baḫ nâra baḫ –
Nâra baḫ dâra baḫ zâra baḫ ğonca-fem

1 *Hafız Dîvanı Cilt 1*, (Kanar, 2013), *Hârezmlî Hâfız Dîvânı İnceleme Metin Tıpkıbasım*, (Toparlı, 1998),), *Divân-ı Hâfız-ı Mar'âşî İnceleme-Metin- Tıpkıbasım* (Alıcı, 2010) incelenmiş fakat bu şiir bulunamamıştır.

10 Ey kalem açma râz olsun az doğru yaz
Doğru yaz olsun açma râz ey kalem

11 Bir benim Hâfızâ mübtelâ bî-nevâ
Bî-nevâ mübtelâ Hâfızâ bir benim

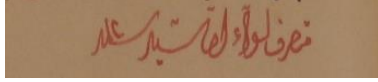
(s. 221)

(222, 223 ve 224. sayfalar boştur.)

[26]

(s. 225)

(Ez-Mecmû'a-i 'âr-i Mîr- Ziyâ Raḥmetullâh Te'âlî)¹



Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

1 Bir katre için çeşme-i pür-hûn-ı fenâdan
Başın alamaz bir daḥî belâdan² belâdan

2 Âsûde olam dirseñ eger gelme ciḥâne
Meydâna düşen kırtulamaz seng-i kazâdan

3 Şâbit-kadem ol merkez-i me'mûn-ı rızâda
Vâreste olup dâ'ire-i ḥavf u recâdan

4 Dursun kefi ḥükmünde terâzû-yı 'adâlet
Ḥavf var ise maḥkeme-i rûz-ı cezâdan

5 Her kim ki arar bûy-ı vefâ tab'ı beşerde
Beñzer aña kim devlet umar zıll-ı hümâdan

6 Bî-baḥt olanıñ bâğına bir kaṭresi düşmez
Bârân yerine dürr ü güher yağsa semâdan

7 Erbâb-ı kemâli çekemez nâķış olanlar
Rencîde olur dîde-i ḥuffâş-ı ziyâdan

(s. 226)

8 Her âķile bir derd bu 'âlemde muķarrer
Râḥat yaşamış var mı gürûh-ı 'uķalâdan

1 Özge Şahin Uğurel, *Terkîb-i Bend Tercî-i Bend*, İstanbul, 2008, s.6.

2 Belâdan: barânı-ı belâdan Ö.Şahin Uğurel, s.6.

9 Hâl itmediler bu lügâzıñ sırrını kimse
Biñ kâfile geçdi hükemâdan fuzelâdan

10 Kıl şan'at-ı üstadı taḥayürle temâşâ
Dem urma ¹ ger 'ârif iseñ çün ü çirâda

11 İdrâk-i me'âlî bu küçük 'aqla gerekmez
Zîrâ bu terâzû o kadar şıkleti çekmez
()

[27]²

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

1 Dehriñ ne şafâ var acabâ sîm ü zerinde
İnsân bırakur hepsini ḥîn-i seferinde

2 Bir reng-i vefâ var mı nazar kıl şu sipiḥriñ
Ne leyl ü neḥârında ne şems ü kamerinde

3 Seyr itdi hava üzre dinür taḥt-ı Süleymân
Ol salṭanatıñ yeller eser şimdi yerinde

4 Hür olmak eger ister iseñ olma ciḥânıñ
Zevkınde şafâsında ğamında kederinde
(s. 227)

5 Cânân gide rindân tağıla mey ola rîzân
Böyle giceniñ ḥayr umulur mu seḥerinde

6 Ḥayr umma eger şadr-ı ciḥân olsa da bil-farḫ
Her kim ki ḥasâset ola 'ırķ u güherinde

7 Yıldız arayup gökde nice ṭurfa-müneccim
Ġaflet ile görmez kuyû-yı reh-güzerinde

8 Anlar ki virir lâf ile dünyâya nizâmât
Biñ dürli teseyyüp bulunur ḥânelerinde

9 Âyînesi iştir kişiniñ lâfa bakılmaz
Şaḥşıñ görünür rûtbe-i aklı eşerinde

1 Urma: vurma Ö. Şahin Uğurel s.7.

2 Ö. Şahin Uğurel s.7.

10 Ben her ne kadar gördüm ise ba‘zı haķâret¹
Şâbit-ķademim yine bu re'yiñ üzerinde

11 İnsâna şadâķat yaraşır görse de ikrâh
Yardımcısıdır toĝrularıñ ĥazret-i Allah

()

[28]²

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün

1 Bir ‘abd-i Ĥabeş dehre olur baĥt ile sultân
Dehhâķiñ ider mülküñi bir gâve perîşân

(s.228)

2 İķbâline idbârına bel bağlama dehriñ
Bir dâ’irede devr idemez ķenber-i devrân

3 Zâlim yine bir zulme giriftâr olur âĥir
Elbette olur ev yıķanıñ ĥanesi virân

4 Ekşer görölür ķünkü cezâ cins-i ‘amelden
Encâmda âhenden ölür raĥne-i sühân

5 Tezkîr olunur la‘n ile Ĥaccâc ile Cengiz
Tebcîl idilir Nûşirevân ile Süleymân

6 Kâbil midir elfâz ile taĝyîr-i ĥaķîķat
Mümķün mi ki tefrîķ oluna küfr ile îmân

7 Bir ĥâkden inşâ olunur deyr ile mescid
Birdir nażar-ı Ĥaķda mecûs ile müselmân

8 Her derdiñ olur ķâresi her iñleyen ölmez
Her miĥnete bir âĥir olur hem ĝama pâyân

9 Geh ķâk olunur dâmen-i pâkize-i ‘işmet
Geh ‘iffet ider âdem-i ârâyiş-i zindân

10 Şabr it siteme ister iseñ ĥüsn-i mükâfât
Fikr ile ne zulm eylediler Yûsufa iĥvân

1 ĥaķâret: mazarrat Ö. Şahin Uĝurel, s. 7.

2 Ö. Şahin Uĝurel, s. 8.

(s.229)

- 11 Zâlimlere bir gün didirir kudret-i Mevlâ
Tâllâhî le-kad âşerakellâhu ‘aleynâ¹

[29]²

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün

- 1 Her şahşı harîm-i Hakkâ mahrem mi şanırsıñ
Her tâc giyen çulsuzı Edhem mi şanırsın
- 2 Dehri arasañ biñde bir âdem bulamazsıñ
Âdem görünen harları âdem mi şanırsıñ
- 3 Çok muğbili gördüm ki güler içi kan ağlar
Handân görünen herkesi hürrem mi şanırsıñ
- 4 Bil ‘illeti kıl soñra müdâvâta taşaddî
Her merhemi her yaraya merhem mi şanırsıñ
- 5 Kibre ne sebep yoksa vezîrim diyü gerçek
Sen kendini düstûr-ı mükerrerem mi şanırsıñ
- 6 Ey müftehîr-i devlet-i yek-rûze-i dünyâ
Dünyâ saña maḥsûs u müselleme mi şanırsıñ
- 7 Hâlî ne zamân kaldı ehl-i tama‘dan³
Sen zâtıñı bu ‘âleme elzem mi şanırsıñ

(s. 230)

- 8 En ummadığın keşf ider esrâr-ı derûnuñ
Sen herkesi kör ‘âlemi sersem mi şanırsıñ
- 9 Bir gün gelecek sen de perîşân olacaḡsıñ
Ey gonca bu cem‘iyyeti her-dem mi şanırsıñ
- 10 Nâ-merd olayım çarḡa eger minnet idersem
Cevriñle seniñ ben keder itsem mi şanırsıñ

1 Allah’a yemin olsun ki, Allah seni bize üstün kıldı, Yusuf Suresi, 91. Ayet.

2 Şahin Uğurel, s. 9.

3 Ehl-i tama‘dan: cihân ehl-i tama‘dan Ö. Şahin Uğurel, s. 9.

- 11 Allaha tevekkül ideniñ yâveri Hağdır
Nâ-şâd gönül bir gün olup şâd olacağdır¹
()

[30]²

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

- 1 Pek rengîne aldanma felek eski felekdir
Zîrâ felegiñ meşreb-i nâ-sâzî dönekdir
- 2 Yâ bister-i kemhâda yâ vîrânede cân vir
Çün bâý u gedâ hâke berâber girecekdir
- 3 Allaha sığın şahş-ı halimiñ ğazabından
Zîrâ yumuşak hûylı atıñ çiftesi pekdir
- 4 Yâğdı nice cânlar o nezâketle tebessüm --
Şîriñ dahî kaşd itmesi câna gülerekdir
(s. 231)
- 5 Bed-aşla necâbet mi verir hîç üniforma
Zer-dûz pâlân ursañ eşek yine eşekdir
- 6 Bed-mâye olan añlaşılır meclis-i meyde
İşret güher-i âdemi temyîze mihekdir
- 7 Nuş ile yola gelmeyiñ itmeli tekdir
Tekdir ile uşlanmayânıñ hağğı kötekdir
- 8 Nâdânlar ider şöhet-i nâdânla telezzüz
Dîvâneleriñ hem-demi dîvâne gerekdir
- 9 'Afv ile mübeşşer midir aşhâb-ı merâtib
Kânûn-ı cezâ 'âcize mi hâş dimekdir
- 10 Milyonla mesned-i 'izzette³ er-efrâz
Bir kaç kuruşu mürtekibiñ cânı kürekdir⁴
- 11 İmân ile dîn akçedir erbâb-ı ğinâda
Nâmûs u hamîyyet sözi kaldı fuğarâda

1 Bir gün olub: bir gün olur Ö. Şahin Uğurel, s.9.

2 Ö. Şahin Uğurel, s.11.

3 Milyonlar mesned-i izzetde: milyonlar çalan mesned-i izzetde Ö. Şahin Uğurel, s.11.

4 Canı: cayı Ö. Şahin Uğurel, s. 11.

(s. 232) [31]¹

Mef'ûlü Mefâ'îlü Mefâ'îlü Fe'ûlün

- 1 Zâhirde görüp bizleri şanma 'uçalâyız
Biz bir sürü 'âkil şıfatında budalâyız
- 2 'Âkil denilir mi bize kim hâlî bilirken
Dil-dâde-i âlâyış-i nîreng-i hevâyız
- 3 Yârân-ı vaţandan bizi özler bulunursa
Düştüğ sefer-i ğurbete muhtâc-ı du'âyız
- 4 Terkîb-i 'acîbiz iki hâşiyetimiz var
Aḥbâbımızıñ devletiyüz hışma belâyız
- 5 Küncîde тұrur hırkamız altında künûzât
Dervîşleriz gerçe nazarda fuḳârayız
- 6 'Uḳbâya yarar bir işimiz yok ise bari
Âzâde-dil-i şâ'ibe-i zerk ü riyâyız
- 7 Devletlülere bizleri tahḳîr düşer mi
Biz 'aciz isek de yine maḥlûḳ-ı Hüdâyız
- 8 Bir âfet-i hûnḥârâne esîr oldu gönül kim
Her nâzına her lâḫzada biñ kerre fedâyız
- 9 Ḥatırda тұrur muḥabbetiñ² lezzeti hâlâ
Gerçe o şerefden nice yıldır ki cüdâyız
- 10 Her cevriñe râzıların ey şâh-ı melâmet
Bizler ki ḳûllar mu'taşım-ı bâb-ı rızâyız
- 11 İster bize luṭf eyle diler bizden ırağ ol
Dünyâda hemân sen şeref ü şân ile sağ ol

()

1 Ö. Şahin Uğurel, s. 11.

2 Muḥabbetiñ: sohbetinin Ö. Şahin Uğurel, s. 11.

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

- 1 Her millet için bir düziye 'adliñi 'âmm it
Fikr-i ğažab-ı ħazret-i ma'bûd-ı enâm it
- 2 Bevvâl-i çeh-i zemzemi la'netle añâr ħalk
Sen Ka'be gibi kendiñi ħürmetle benâm it
- 3 İncinmemek ister iseñ mülk-i fenâda²
Bir kimseyi incitmemege ħaşr-ı merâm it
- 4 Bir yerde ki yok nağmeni tağdîr idecek gûş
Tazyî'-i nefes eyleme tebdîl-i mağâm it
- 5 'Avret gibi mağlûb-ı hevâ olma er ol er
Nefsiñ seni râm itmeye sen nefsiñi râm it
- 6 Mânend-i şecer şâbit olur şâbit olanlar
Her kağı³ işiñ ehli iseñ anda devâm it
(s. 234)
- 7 Noğşânıñ bil bir işe ya başlama evvel
Ya başladığın kâr-ı pezîrâ-yı ħitâm it
- 8 Uğrâsa şabâ râhiñ eger semt-i 'Irak'a
Bağdâd iline toğru daği 'azm ü ħırâm it
- 9 Merdân-ı suhendânı ziyâret idüp andan
Adâb ile ğit ravza-i rûhîye selâm it
- 10 Tağsînini 'arz eyleyüp evvelce Ziyânıñ
Bu beyti ħuzûrunda okı ħatm-i kelâm it
- 11 Meydân-ı suhende yoğ iken sen gibi bir er
Bir şâ'ir-i Rûm oldu saña şimdi berâber

1 Ö. Şahin Uğurel, s. 12.

2 İncinmemek istersen: eger incinmemek istersen Ö. Şahin Uğurel, s. 12.

3 Her kağı: her hangi Ö. Şahin, s. 12.

[33]

Ez-Dîvân-ı Âşık ‘Ömer) 1

Mefûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün

- 1 Bu dil yine bir âfet-i mekkâre ٲolaşdı
Mekkâre gözüm gözleri mekkâre ٲolaşdı
- 2 Meydân-ı muhabbetde gezerken dil-i şeydâ
Dil dil-bere dil-ber dil-i dil-dâre ٲolaşdı
(s. 235)
- 3 Gülşende figân eyler iken bülbül-i şeydâ
Gül bülbüle bülbül güle gül hâre ٲolaşdı
- 4 Destinde tutup câminı ol sâkî-i devrân²
Mey sâgara sâgar meye mey nâra ٲolaşdı
- 5 Ey ‘Âşık ‘Ömer aç göziñi bak şu ciyhâna
Ğam ‘askere ‘asker ğama ğam zâre ٲolaşdı³

(Bu daħi)

[34]⁴

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 O şâhıñ şehrine kimler ‘aceb bir an ayak başmış
Ne bir ‘âşık ne bir ma‘şuk ne bir nâdân ayak başmış
- 2 O şehriñ adını dirseñ işidüpdır kamu insân
Ne bir dervîş ne bir seyyâh ne bir yarân ayak başmış
- 3 Anı bünyâd iden üstâdı bir kere tefekkür kı1
Ne bir mîr u bir paşa ne bir hâkân ayak başmış

1 Âşık Ömer, *Divânı-ı Âşık Ömer*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, e-kaynaklar, Ankara, s. 2, [http / e-kitap kutuphane@tbmm.gov.tr./TR,1665, 03.04.2018](http://e-kitap.kutuphane@tbmm.gov.tr/TR,1665,03.04.2018).

2 Câmını ol saki-i deverân: câm-ı meyi sâki-i devrân Â. Ömer, s. 2.

3 Ğam zâre ٲolaşdı:ğam h‘are ٲolaştı A. Ömer, s.2.

4 A. Ömer, s. 2.

- 4 Dil-i miftâh ile açdım ki bildim her yeri ma‘mûr
Ne bir kimse anı görmüş ne hûd bir cân ayak başmış
- 5 Bu ‘âşık ‘Ömerin nazmın bilen aşla ‘inâd itmez
Ne bir ‘ifrît ne bir cinnî ne bir insân ayak başmış

(s. 236)

[35]¹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

I

Hamdülillah Sûre-i Raḥmânı ben bilmez miyim
Sırr-ı hikmet- kenz² olan Subḥânı ben bilmez miyim
Ol Âdem şafı Allah değil midir ahlımız
Mezhebim İmâm-ı Â‘zam te‘âmî ben bilmez miyim

II

Ka‘be-i bünyâd olmaḡdan kalbimiz oldu nişân
Hem daḡı peygamberimiz Muḡammed-i âḡir zamân
Dînim İslâm mezhebim İmâm-ı Â‘zam-ı ‘iyân
Dilde ikrâr eyleyüp imânı ben bilmez miyim

III

Ḥazret-i Âdem Şafiyyullahdır benim zürriyyetim
Yarın maḡşer gününde kân-Aḡmed menşeyim
İ‘tikâdda reh-i ehl-i sünnet ve’l-cemâ‘at mezhebim
Kurı balçıktan olan insânı ben bilmez miyim

IV

Maḡlâşım Dervîş Nihânî hem ‘Ömerdir adımız
Kalbimizde nokta ile dâstân icâdımız
Mevlâ-yı Şeyḡi Ahmeddir hem bizim üstâdımız
Kâmile hizmet idüp iḡsânı ben bilmez miyim

(s. 237)

1 A Ömer, s.15.

2 Sırr-ı hikmet olan Subḥânı: sırr-ı hikmet -kenz Subḥân. A Ömer, s.15.

(Tercî-i Bend-i ‘Âşık ‘Ömer)¹

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

I

Dirîgâ ben cüdâ düşdüm yine bir nev-civânımdan
Kamu endîşe gitmez benim bir lahza yanımdan
Feleklerde mülk-i ‘âciz kalur ah u figânımdan
Şorarlarsa haber vir ey şabâ nâm u nişânımdan

Diyâr-ı gurbette düştüm ba‘îd oldum vatanımdan
Enîsim hem-demim yokdur uşandım tatlı cânımdan

II

Diyâr-ı gurbetiñ câm-ı gam nûş itmeyen bilmez
Vücûdun eyleyüp âlûde ² sarhoş itmeyen bilmez
Kelâm-ı gevher-i gûşunda menkûş itmeyen bilmez
Benim ahvâlimi feryâdımı gûş itmeyen bilmez

Diyâr-ı gurbette düştüm ba‘îd oldum vatanımdan
Enîsim hem-demim yokdur uşandım tatlı cânımdan

III

Benim ahvâlîme vâkıf olanlar itdiler ta‘yîb³
Ne bilsün câhil u nâdân nedir ma‘nî nedir terkîb
Ferâset eyle gel hâşâ u kellâ nedir tekzîb
Bu yolda var ise nokşânımız elbet olur tertîb

(s. 238)

Diyâr-ı gurbette düştüm ba‘îd oldum vatanımdan
Enîsim hem-demim yokdur uşandım tatlı cânımdan

IV

Benim ah u figânla⁴ meskenim genc-i melâmetdir
Anuñçün hâb u rahât çeşmime girmez hayâletdir
Gözetmeñ yârîmi dâ‘im kıyâmetden ‘alâmetdir
Elem çekme ‘Ömer bu işlerin soñı selâmetdir

1 A. Ömer, s. 5.

2 Vücûduñ eyleyüb âlûde: vücûduñ eyleyüb A.Ömer, s.4.

3Etiler: eylemez A. Ömer, s. 5.

4 Benim ah u figan ile meskenim genc-i melâmettir: benim Allah ile meskenim genc ü melâhettir A. Ömer, s.4.

Diyâr-ı gurbette düştüm ba'îd oldum vatanımdan
Enîsim hem-demim yokdur uşândım tatlı cânımdan

()

[37]¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Şitâ çıktı yaz irişdi nev-bahâr eyyâmıdır²
Açıldı lâleler güller gülzâr eyyâmıdır³
- 2 Hûblar ile yiyüp içüp 'ayş u 'işret itmeğe⁴
Şu kenârı bağçe zevk-i faşl-ı yâr eyyâmıdır
- 3 Ulu şular 'aşka gelüp kaynayup cuşsa gerek
Katreler 'ummâne gelüp mevc urup taşsa gerek
- 4 Aşkla mecnûn olanlar tağlara düşse gerek
Tâlib-i dünyâ olanlar kesb-i kâr eyyâmıdır
(s.239)
- 5 Herkes almış dostlu dostuñ yalnız kaldım yine⁵
Ėarîbe i'tibâr olmaz şimdi rağbet zengîne
- 6 'Aşkı mıñ sefinesini saldım ki ben engîne⁶
İrişür bir gün keñâra rûzgâr eyyâmıdır⁷
- 7 Ey benim divâne göñlüm nice yıllar ağla señ
Soñı yokdur 'aşkı mıñ gel ferâgat eyle señ
- 8 'Âşık 'Ömer ister iseñ dürr-i meknûn söyle señ
Dil-ber maķbûl degildir sîm u zer eyyâmıdır

()

1 A. Ömer, s. 55.

2 Şitâ çıktı yaz erişti: yaz erişti şitâ çıktı A. Ömer, s. 55.

3 Gülzâr eyyamıdır: nevbahâr eyyamıdır Â Ömer, s.55.

4 'Ayş u işret etmege: işret etmeğe Â Ömer, s.55.

5 Dostlu dostuñ: dostunu Â. Ömer, s.55.

6 'Aşkı mıñ sefinesi saldım ki ben engine: aşkı mıñ zevrâkıñ saldım engine Â. Ömer, s.55.

7 İrişür bir gün: irişür A. Ömer, s.55.

[38]¹

Mefûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

- 1 Ey bâd-ı şabâ sünbül reyhânıma degme
‘Aqlım tağılur zülf-i perîşânıma degme
- 2 Ey zâğ-ı sâye çek elini gülden ırâğ ol
Bülbül yeridir ol gonca dehanıma degme
- 3 ‘Aşkınıla sîne tolı âteş olupdur²
Yandım rakîb elinden sîne-i sûzânıma degme
- 4 Fırkât hüznüyle tırmaz kanlı yaşım³
Luţ eyle yeter Yûsuf-ı Ken‘ânıma tegme

(s.240) [39]

(Âşık Mecnûn)⁴

Fe'ilâtünFe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Ey nesîm-i şehri cânda yeriñ var seniñ
Bülbül-i bî-dile gülden haberiñ var seniñ
- 2 Ey kebûter saña reşk itmemege çâre mi var
Kûy-i yâre varacak bâl u periñ var seniñ

[40]⁵

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Irak idüp beni sen serv-i nev-bahâra rakîb
Karıñda⁶ sâye gibi kaldı yüzi kara rakîb

1 Â. Ömer, s. 32

2 Sine: sinem Â. Ömer T.B.M.M, s. 32.

3 Turmaz kanla yaşım: tırdım kanla yaşım Â. Ömer T.B.M.M, 32.

4 M. Nazmi Özalp, *Türk Musiki Tarihi (2. Cilt)*, 1989, İstanbul s. 212.

Sendere Kültür Derneği, Tanbûri İzak Efendi, [http: / www.eksd.org.tr](http://www.eksd.org.tr).

5 Zülfü Güler, *Hamdi' nin Leylâ ve Mecnûn Mesnevisi İneleme.-Metin*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1998, s.102.

6 Katında: Kapında Z. Güler, s. 102.

- 2 Güneş yüziñe nazar itmege hicâb oldu¹
Bulut gibi olayın ola pâre pâre rakîb²
- 3 Kõmaz beni yürüyim dâ'ireñde ser-gerdân
Düşürdi gerçe ki bir pergâr-veş kenâra rakîb
- 4 Vücûd-ı sengini âhîr kül ider âhum odı
Eger girür³ Timûrdan dahî hîşâra rakîb
- 5 Nifâk-ı hançeriñi mekr ü vechle⁴ zehriyle
Vişâl-ı katı⁵ için nice bir şûvâra rakîb

(s. 241)

[41]⁵

()

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Kani ol dem ki tolardı gönül şafâ-yı ümîd
Cefâ deminde erdi baña vefâ-yı ümîd
- 2 Eger selâmını benden kesdi vaşl-ı nigâr
Gelürdi bâd-ı sabâ ile merhâba-yı ümîd
- 3 Firâk zehri beni pâre pâre eyliser
Meded yetürmezse cânıma devâ-yı ümîd
- 4 Başımda gerçe yûva yapdı laklak-ı fırkat
Dem ola üstüme sâye şaldı hümâ-yı ümîd
- 5 Eger âsâsını ---- yıkarsa devr-i felek
Kazâ-yı dilde harâb olmaya binâ-yı emîn
- 6 Ne deñlü ayağa düşsem koymam ümîd itdiğin
Ricâ ilen götürüp eyledim duâ-yı Emîn

1 Hicâb oldu: hicâb eyler Z. Güler, s. 102.

2 Bulut gibi olayın pâre pâre rakîb: Bulut gibi göreyin pâre pâre ola rakîb Z. Güler, s. 102.

3 Eger girür: eger girürse Z. Güler s. 102.

4 Mekr ü vechle: mekr ü hîyle Z. Güler, s. 102.

5 H. Mehmet Emin Boyraz: Divan-ı Emin bkz.

[42]¹

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

(s.242)

- 1 Yâ Rabb benim derdime dermânımı göster
Ya cânımı al ya baña canânımı göster
- 2 Ya'kûb- şıfat dîde-i giryânım açılsun
Ağlatma beni Yûsuf-ı Ken'ânımı göster

[43]

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fâ'lün)

- 1 Yine mahzûn olacak hâtırımı şâd itme
Yine vîrân olacak gönlümi âbâd itme
- 2 'Aķabince bilirüm cevır u cefâ eylesin
Bârî 'âlemde vefâ eyleyenî yâd itme
- 3 Bu meşeldir ki şehâ ademe ilk yarâmız
Her ne cevır eyler iseñ eyle baña red itme
- 4 Yâ İlâhî ğam-ı dil-dâr eyle şâd olmaz isem
Benden dil-i divânımı âzâd itme
- 5 Ağlayup râzıñı Mecnûn gibi fâş itme müdâm
Şor bir gül-i ħandânı diyü ad itme

[43]

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ķani ħâk-i rehiñ âhımla berbâd itdigim demler
Egilemez mi ser-kûyında feryâd itdigim demler

(s. 243)

[44]

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

(Fâ'ilâtün)

(Fâ'lün)

Ķani sür'atle gelürsin der-i dil-dârımdan
Seniñ ey bâd-ı şabâ bir ħaberiñ var gibi

1 H. Mehmet Emin Boyraz: *Divan-ı Emin* bk.

Mısrâ' dirligim dirlik degildir bir kâra gündür geçer

[45]

(Ferhâd)¹

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Âşikâr olmazdı derdim da'hi hicrân olmasa
Kimseler bilmezdi benim âh u efgân olmasa

[46]

()

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kimseler görmüş degildir cân bedenden çıkdığını
Hele ben gözümle gördüm işte cânımdır giden

[47]

(Şirîn)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

Şol kadar arayayım şâhidi ma'şûdumı ki
Cest-i cevre talibim rahşende-i meydân dögne

[48]

11'li hece ölçüsü

1

Ėam-ı Ėussab çeküp katlan cefâya
Şabr eyle Şirînîm Ėudâ Kerîmdir
Birgün irişirüz zevk u şafâya
Ağlama Şirînîm Ėudâ Kerîmdir

(s. 244)

[49]

11' hece ölçüsü

1 Ömer Yılar, *Halk Hikâyesi olarak Ferhâd ile Şirîn (Karşılaştırmalı Bir Araştırma)*, Pegem Akademi Yayınları, Erzurum, 2014, s.152.

I
Şikâyet eyleme bilmeyen yâra
Gel yok yere virme ‘ömrini nâra
Erenler şabr ile irdi murâdına
Şabr eyle Şirînîm Hudâ Kerîmdir

II
Düşmenleriñ melûl görmesin seni
Hilâf itme toğru söyle sözünü
Hatalardan şaklasun Mevlâm seni
Şabr eyle Şirînîm Hudâ Kerîmdir

III
Dervîş olanlarda hal eksik olmaz
Cömerd olanlar da mal eksik olmaz
‘Âşık olanlarda derd eksik olmaz
Ağlama Şirînîm Hudâ Kerîmdir

[50]

()

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün

Yâ İlâhî alma cânım evvelînce vaşl-ı yâre
Sen kabûl eyle du‘âmı ey Ğanî-i perverdigâr

[51]

()

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

Gider âhîr gelen âdem ciyhâna
Ecel geldi baş ağrısı bahâne

(s. 245)

[52]¹

(Kerem)

8’li hece ölçüsü

I
‘Acaba yaşadık göre mi
Gözi dilber göreniñ
Göziñe uyku gire mi
Zülfüne ber-dâr olanıñ

1 Ali Duymaz, *Kerem ile Aslı Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Kültür Bakanlığı Yayınlar, Ankara, 2001, s.116.

[53]

11'li hece ölçüsü

I

Meded meded Aşlım seniñ elindeñ
Öldürmeden ğayrı var bize neyler
Biz yâhû geçmişiz cânla serden
Şimdi nâmûsla 'âr bize neyler

II

Aşlı Hanıñ ateşiyle söylerim
İnüp 'aşkıñ deryâsını boylarım
Gice gündüz Şâhmerânla uyanırım
Uzun uzun şimdi mâr bize neyler

III

Şâhbâz gezdirir begler kólunda
Kolları sükkerdir sağ u şolunda
Rûz u şeb çağırırım Hakkıñ yolunda
Kemenddir boynumda dâr bize neyler

IV

Bunca şayışları sorup tutmuşum
Sözi ile leblerinden kanmışım
Ben Keremim aşk odına yanmışım
Ceñenneme girsem nâr bize neyler

[54]

('Âşık Ğarîb)¹

11'li hece ölçüsü

I

Ğadîr Haktan bir dilek diledim
Şükür murâdımı virdi Allah benim
Ben dilek diledim Hâk yaratdı
Erenler irişdiler nazargâh benim

II

Genç yaşımda gördüm dünyâ ğamını
Bu çarh-ı ğaddârıñ serencâmını
Şundılar kırklar dest câmını
Göründi gözime toĝru râh benim

(s. 246)III

Diz çöküp geldim üstâz öñine
Kimse bakmaz bu öksüzüñ hâline

1 Fikret Türkmen, *Âşık Ğarip Hikâyesi İnceleme-Metin (Destân-ı Hikâyet-i Maksud Y-2.)*, Akçay Yayınları, Ankara 1995, s. 157.

Göñül kuş kondırır yârîñ güline
Ötmekdir feryâd-zârım ah benim

Âşık Ğarîb şehr-i Haleb de şâirler ile imtiḥân olduğudur

[55]

11’li hece ölçüsü

(Aldı Şâ‘ir)

I

Nedir bunda¹ geldiñ sen bu meydâna
Bu meydânda erkân olur yol olur
Sanki ben şâhinim şalam engîne²
Bu huşûşda gavğâ olur zor³ olur

(Aldı Ğarîb)

II

Ustam benlik ile girme meydâna
Benlik ideñ⁴ siziñ gibi serd olur
‘Âşıklık didiğñ kıldan incedir
Kendini kırtaran belki merd olur⁵

(Aldı Şâ‘ir)

III

Zıkr itmiş gibi geldiñ cûşa⁶
Nedir sende ki ahkâm endîşe⁷
Bu âteşte ayaklarıñ tutuşa⁸
Çok açılma söyleyen dil⁹ lâl olur

(Aldı Ğarîb)

IV

Ustam kâmil iseñ otur yerine
Tarılursañ ot teperim derine
Bir ‘âşık ḥor bakar ise pîrîne
Pîrîne ḥor bakan ‘âşık merd olur

(Aldı Şâ‘ir)

1 Nedir bunda: Ne dediñ F. Türkmen, s. 157.

2 Sanki ben şâhim: sanma ki şânımı salam içime F. Türkmen, s.157.

3 Zor: zul F. Türkmen, s.157.

4 Benlik ile: benlik idüb F. Türkmen, s.157.

5 Belki merd olur: âşık merd olur F.Türkmen, s.157.

6 Zıkr etmiş gibi: dolu içmiş gibi F. Türkmen, s.157.

7 Nedir sende ki ahkâm endirşe: nedir sende ahkam ile endişe F. Türkmen, s.157.

8 Bu ateşte ayakların tutuşa: Yavaş yürü, urur ayağın taş F. Türkmen, s.157.

9 Dil: dilin F. Türkmen, s. 157.

V

Erenlerden tolu içdiñ mi¹
Bulanık hayâller akup geçdiñ mi²
Bu meydâna girüp serden geçdiñ mi
Bu ‘âşıklık başka başka hâl olur³

(s. 247)

(Aldı Ğarîb)

VI

Ben Ğarîbim çıkmam toğrı yolumdan
Kem kelâm çıkarmam aşla dilimden
Kuş olsañ kez kurtulmazsıñ elimden⁴
Uçarsañız göziñizde derd olur⁵

‘Âşık Ğarîb itdi ey ustalar siz söylediniz men cevâb virdim ben de söyleyeyim
siz cevâb viriñ didi

[56]

11’li hece ölçüsü

(Aldı Ğarîb)

VI

Dinleyiñ ustalar⁶ haber sorayım
Bu ‘âşıklık kimden icâd olmuşdur
Başıñıza olmaz işler kılayım⁷
Evveli ki ğamda âzâd olmuşdur

VII

Usta bilur misiñ ‘ilmiñ başını
Ne ile kesdiler kândîl taşını
Ol kimidir ki kesdi kendi başını
Buñi bilen ‘âşık üstâd olmuşdur

VIII

Bu Ğarîb söyledi size sırrını⁸
Kudret-i yezdân eyle bu kemâlî⁹
Ulundur icâd itdi mi ezeli¹⁰
Gör ki dünyâ nice âbâd olmuşdur

1 Erenlerden tolu içtiğimi: erenler elinden dolu içtin mi F. Türkmen, s.157

2 bulanık hayalleri akub geçtin mi: bulanık çay gibi akub coştun mu F. Türkmen, s.157.

3 Bu: bir F. Türkmen, s.157.

4 Kurtulamazsın: kurtulamazsınız F. Türkmen, s. 157.

5 Gözünüzde: iki gözünüz F. Türkmen, s.157.

6 Dinleyin ustalar: dinlen ustam F. Türkmen, s. 158.

7 Kılayım: kurayım F. Türkmen, s.158.

8 Bu Garib söyledi size sırrını: Garib’in böyledür size suali F. Türkmen, s.158.

9 Kudret-i yezdan eyle bu kemali: pirlere kuvvetiyle buldu kemali F. Türkmen, s.159.

10 Ulundur ki icad etti ezeli: ol nedir cihanı icâd eden eceli F. Türkmen, s.159.

Ġarîb itdi ustalar buyruñ cevâb viriñ didik de şâ'iler cevâb virmeyüp Ġarîb
cevâb olarak söylemişdir

[57]

(s. 248)

11'li hece ölçüsü

(Aldı Ġarîb)

IX

Ey ustalar bu su'âliñ¹ cevâbı

‘Âşıklık Âdemden icâd olmuşdur

Diñleyiñ muhabbet itmek hicâbı²

Evvel idi³ ġamdan âzâd olmuşdur

X

‘İlmiñ başı budur eylemek şabır

Ġandıl taşın kesen ol ismi Ġafûr

Kendi başıñ kesen gökte bulutdur

Cebrâ'il her ‘ilme üstâd olmuşdur

XI

Yine ‘Âşık Ġarîb açdı sû'âli

‘Aşk deryâsın⁴ içen buldı kemâli

Gürz eyle kılıç ‘aşâdır ezeli⁵

Düyâ bunlar ile âbâd olmuşdur

[58]

(Beyit)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

(Fâ‘ilâtün)

(Fâ‘lün)

Örelim bunda kitâb-ı hünere şîrâze

İşte meydân-ı sühân gitmeyelim şîrâze

[59]

Diyâr-ı Yemenden bir ‘Arab şâ‘irin Hind pâdişâhına taqđîm ittigi
manzûmesidir.

1 Sû‘alimin: su‘alin F. Türkmen, s. 158.

2 Dinleyin muhabbete etmek: dinlen muhebbetim etmen F. Türkmen, s. 158.

3 Evvel idi: evvel İdris F. Türkmen, S. 78.

4 Aşk deryasın: aşk dolusun F. Türkmen, s.159.

5 Gürz ile kılıç asadır ezeli: gürz asadır kılıç ezeli F. Türkmen, s.159

(Râz-ı nihân)¹

11'li hece ölçüsü

I

Âh ider ‘âşıklar tâ ki derdinden
Bilmezler âşıkıñ kalbinde ne var
Kanlı yaşlar döker çeşmelerinden
Cemâl-i yâr için leyl u nehâr var

II

Muhabbet şem‘ine yanâr pervâne
Rağs-ı hırâm ider sûz-i hicrâna
Bûlbûl feryâd ider gül-i handâna
Bu hâli kesb iden anı gül-addâr

III

Sevdâ didikleri geldi başıma
Terahhüm itmedi bu genç yaşıma
Bir yâr için bakıñ şol şavaşma
Tıfl iken ben oldum çâr-nâ-çâr

(s. 249)

IV

Haber viriñ benim ol şâh babama
Abdâl olup girem gayri ihrâma
Benden selâm olsun serv-i hırâma
Râz-ı nihân gidip cânânın arar

[60]²

- 1 Melûk-ı ‘âleme şâyeste-i ihsân muqaddemdir
Anıñ emr-i hümayûnundaki fermân muqaddemdir
- 2 Şifâr-ı şifâr bir batnı kalup kudretü’l-‘aynı
Terahhüm eyle yâ seyyid baña dermân muqaddemdir
- 3 Selâm ravza-i Ka‘be-i hużûr ‘ind-i Mevlâdır
Aña vech-i sücûd Ka‘be-i Raḥmân muqaddemdir
- 4 Nice Ya‘kûb nice Yusûf nice İsmâ‘il-i zemzem
Nice Cibrîl nice Cennet nice kurbân muqaddemdir
- 5 Nice fakr nice gurbet nice zahmet nice bende
Nice başı kabâk oldum nice ‘urbân-ı muqaddemdir

1 Âşık Garip Hikâyesi İncelemesi (Türkmen, 1995), incelenmiş fakat bu bölüm bulunamamıştır.

2 Kalıbı bulunamamıştır.

[61]

Hind Pâdişâhının Kerîmesi Mâhfirûza Sultân

11’li hece ölçüsü

(s. 250)I

İsm-i Celâl okur dilim ezberden
Kamuya tayyîbi tayyibât okur
Bu ‘aşkıñ kitâbı ‘ilm-i defterden
Muşhaf-ı hüsnünde risâlet okur

II

Bu ‘aşkıñ hâlidir inceden ince
Kim okur Kur’ânı gönlümüz hiçe
Erenler bâbına varup girince
Subhâne men yuhyi murselin okur

III

Eger varsa gelsün ‘âşık olanlar
Benimle da‘vâya tursun turanlar
Mâhfirûzı gelüp bunda bulanlar
Da‘vâya merd ider kâ’inât okur

[62]

(Şehzâde-i Horâsânîyeniñ şehri Bağdâd da şâirleriyle imtihan olduğudur)

11’li hece ölçüsü

(Aldı ‘Âşık Mes‘ûd)

I

Destûr-ı mükerrerem aldın mı pîrden
Bu meclis erbâb-ı ‘irfân yeridir
Buyursun geçenler cânla serinden
Mağrûr ider seni meydân yeridir

(Aldı Şehzâde)

II

Bir elif nokta sen ezber itdiñ mi
Hatm-i dil-kitâbı Kur’ânda mısıñ
Erenlerden tâc u libâs giydiñ mi
Yohsa başı kabağ ‘urbânda mısıñ

(Aldı ‘Âşık)

III

Cesâretiñ nedir eyle eyvallah
Maṭlûb-ı hünersin bârî mâşâllah
‘Âşıklarda rızâ fî-sebilillah
Bâb-ı teslîm emr u fermân yeridir

(Aldı Şehzâde)

(s. 251)

IV

Biz de temkindir bâb-ı ‘aşk-ı Allah
Ḳalbinde muḥkemdir feyz feyz-i Allah
Eger ki tûtđnsa dest-yed-i Allah
Yoksa şûret-ı Raḥmânide misiñ

(Aldı ‘Âşık)

V

Buna Ba‘dâd dirler bu yer ‘acayib
Çok şâ‘iri vardır ‘ilminde gâlib
‘Aqlına bir kere ola gör şâḥib
Ne ki var şâḥib-i ‘irfân yeridir

(Aldı Şehzâde)

VI

Ben müftî degilim ḥâkim u nâ‘ib
Pîrime ben ezel olmuşum tâlib
Şerḥ eylesün dilden üç beş yüz kitâb
Seni ceḥl-i nâtık obada mısıñ

(Aldı ‘Âşık)

VII

Ḳandan gelüp kanda gidersin evlâd
İyi kıyâfetiñ gösterir beyzâd
Ṭolu içmiş gibi idersin ‘inâd
Fârîğ ol ‘inâddan bürhân beridir

(Aldı Şehzâde)

VIII

Ḥorâsandan çıktım ben ol bâb-âbâd
‘Aşk meclisiyle her yanım berbâd
İçtigim ṭoludur gözimden üstâd
Berât-ı Ḥüdâ-yı Subḥânda mısın

(Şehzâde şâ‘iriñ sözine böyle cevâb virdik de ider ḳarındaşım siziñ su‘âliñize
ben cevâb virdim su‘âlimde siz cevâb veriñ diyüp baḳalım ne didi)

(s. 252)

[63]

11'li hece ölçüsü

(Aldı Şehzâde)

I

Ol feyyâz-ı ma'îlûb sûre-i Kûr'ân
Kangî gün yazılup şol yere indi
Ne gün ne sâ'atde Cibrîl-i Subhân
Kangî mihrâb üzre minbere indi

(Şimdi şehzâde buyruñ diyü cevâb istedi 'âşık Mes'ûd düşünmeye başladı ve
itdi sen söyle bir mülâhazâ ideyim de soñra cevâb vireyim diyince)

(Aldı Şehzâde)

II

Ol vakit kim idi sultân-ı kevneyn
Kim idi ma'sûmlara kurretü'l-'ayn
Kim idi zî'n-nûreyn-i şâh-ı hüsneyn
Kangî gün 'âlî nûr pervere indi

III

Kangî gün eyledi teşrîf-i cihân
Ne işâret eyledi burç-ı âsmân
Süvâr-i dilde kangî gün merdân
Kangî sâ'at fetih Haybere indi

IV

Râz-ı nihân birbirine mâ'ildir
Virmişdir kendini 'aklı zâ'ildir
Veżžuha sûresi kime nâzildir
Ol kangî sırdır ki maşşere idi

(Böyle söyleyince herkes mâşâllah âferîn didiler ve 'Âşık Mes'ûd dahî cevâb
bulamadı bağından l'âl olup kaldı bu kelâma 'Âşık 'Ömer dahî gelse kâdir
olamaz diyü la'tife eylediler)

(s. 253)

[64]

(Asumân Ma'sûkası Zeycân Hânım ile Yâylada İmtihân Olduğudur)

8'li hece ölçüsü

(Aldı Asumân)

I

Olmuşum deryâdan derîn

Saňa kurbân olsun¹ serim
Baňa şû'âlimi şorarsañ²
O kırklardır³ benim pîrim

(Aldı Zeycân)

II

Sâzım söyler perde perde
İmtihân oluruz⁴ bu yerde
Kırkların mekânı nerede
Senden bir haber isterim

(Aldı Asumân)

III

Seni görürüm⁵ nazarımda
Yûsuf-ı Ken'ân bâzârında
Baňa şû'âlimi şorarsañ
Gördüm şehîd mezârında

(Aldı Zeycân)

IV

‘Âşıklar⁶ kendi hâlinde
Söylenür halkın dilinde
Ne vardır kırklar ilinde
Senden bir haber isterim

(Aldı Asumân)

V

Qurulur bir divân gördüm
Destimi⁷ bağlayup tırdum
Baňa şû'âlimi şorarsañ
Ellerinde kitâb gördüm

(s. 254)

(Aldı Zeycân)

VI

Hızırı ata bindirdi
Kula yardımcı gönderdi
Dört kitâbı kim indirdi
Senden bir haber⁸ isterim

1 Sana kurban olsun: sana kurban olsun serim Fevzi Gören, *Devlet Nüshası*, İstanbul 1972, s 11.

2 Bana sualimi sorarsañ: Bana eğer sorarsan F. Gören s. 11.

3 Kırklardır: Kırklardandır F. Gören s. 11.

4 İmtihân oluruz: imtihan olurum F. Göreb s. 11

5 Seni görürüm: seni gördüm F. Gören s. 11.

6 Aşıklar: Aşkın F. Gören s. 11.

7 Dest: El F. Gören s.11.

8 Haber: cevâb F.Gören s.13

(Aldı Asumân)

VII

Pîrimden nûş itdim âbı¹

Bilirim ben her hesâbı

Baňa şû'âlimi şorarsañ

Cibrîl indirdi kitâbı²

(Aldı Zeycân)

VIII

‘Âşıklar böyle dertlidir

Söylenür gider adlıdır

Cibrâ’il kaç kanatlıdır

Senden bir haber sterim

(Aldı Asumân)

IX

Mevlâmız bize çok yârdır

Çekdigim ah u zârdır

Baňa şû'âlimi şorarsañ

Üç yüz altmış kanatlıdır

(Aldı Zeycân)

X

Melâ’ikeler nûr gözedir

Cennet-i ‘âlâyı bizedir

Çanadı kaç endâzedir

Senden bir haber isterim³

(s. 255)

(Aldı Asumân)

XI

Yan derdine talma böyle

Baňa yirden gökden söyle

Birisi dünyâyı tutmuş

Var kuşûrın sen kıyâs eyle

(Aldı Zeycân)

XII

‘Âşık sözün açda yüri

Al kanadı saçda yüri

‘Âşık pîrini severseñ⁴

Bu sözünü açda yüri

1 Pirimden nûş ettdim âbı: Her şeyi pirimden öğrendim F.Gören s.13.

2 Cibrîl: Cebrâil F.Gören s.13.

3 Haber: cevâb F. Gören s.13.

4 Aşık sözün: sebpûşun F. Gören s. 14.

(Aldı Asumân)

XIII

Hüdâ cümlemize yârdır

Cümlemiziñ yeri dardır

Bu sözüm¹ niçün bilmediñ

Çanadları beraberdir²

(Ol zamân Asumân didi ki ey ağalarım işte ‘âşıkınız mât oldu ne buyurursuñuz nice itdiler sen dañi söyle eğer cevâb viremezse seniñdir ol vakit bakalım Asumân ne didi)

[65]

11’li hece ölçüsü

(Aldı Asumân)

I

Ol nedir ki şuya düşer ıslanmaz

Ol nedir ki yer altında paşlanmaz

Ol nedir ki at üstünde şallanmaz

Ol nedir ki bu cihândan göçer hey

(Aldı Zeycân)

II

Ol güneşdir şuya düşer ıslanmaz

Ol altındur yer altında paşlanmaz

Ol ölümdür at üstünde şallanmaz

Benî âdem bu cihândan göçer hey

(s. 256)

(Aldı Asumân)

III

Ol nedir üç ayaklı cânı yok

Ol nedir ki kırk ayaklı kanı yok

Yanmışdır üstâzı dermânı yok

Cümle ‘âlem seyrân ider geçer hey

(Aldı Zeycân)

IV

Şaç ayaktadır üç ayaklı cânı yok

Öni perîdir kırk ayaklı kanı yok

Yanmışdır üstâzı dermânı yok

Cümle ‘âlem seyrân ider geçer hey

(Aldı Asumân)

V

1 Sözüm: suâlim F. Gören s. 13.

2 Beraberdir: serdardır F. Gören s.13.

Ol nedir ki kendi kendiyin öldürir
Ol nedir ki derisini yoldırır
Rûzgârdır bu ‘âlemi kaldırır
Ceĥennemdir heybetini ŗaçar hey

(Yine Aldı Asumân)

VI

Ol nedir ki kaşârın çekmiş gider
Cümle şular aña imdâda gider
Ol nedir ki deryâ ile cenk ider
Cevâb isterim ĥaber vir hey

(Bu söze Zeycân Ĥânım cevâb viremeyüp ‘âşık böyle şey olmaz bu yalandır
didi ol zaman Asumân eğer bunun cevâbın söylersem eyvâh dir misin didi
Zeycân Ĥânım belî dirim didi ol vakit Asumân başalım ne didi)

(Aldı Asumân)

VII

Ol bulutlar kaşârın çekmiş gider
Cümle şular aña imdâda gider
Nîl-i mübârek deryâ ile ceng ider
O deryânın fethin ider âşâr hey

(s. 257)

(Erzincân Şehrinde Asumânın Erbâb-ı Nâm Bir Şâ‘ir ile İmtihân Olduğıdır)

[66]

11’li hece ölçüsü

(Aldı Erbâbı)

I

Selâm virdiñ ĥadem baştın bu yere
Söyle ‘âşık bu kâmilleri yeridir
Ėul olayım yanındaki pîrine¹
Söyle oğlum bu kâmilleri² yeridir

(Aldı Asumân)

II

Selâm verdim bu kâmilleri yerine³
Ben bilirim bu kâmilleri yeridir
Ėul olayım yanımdaki pîrine
Ben bilirim bu kâmilleri yeridir

(Aldı Erbâbı)

1 Kul olayım: kul olmuşum F. Gören s. 17.

2 Söyle oğlum bu kamiller yeridir: söyle âşık bu erenler yeridir F. Gören s. 17.

3 Selâm verdim bu kamiller yerine: selâm verip ĥadem baştım bu yere F. Gören s. 18.

III

Söyle ‘âşık kâmilleri yine gör¹
Erbâbın naşihatın tuta gör²
Çöz metâ‘în kısmetiyle şata gör³
Söyle oğlum bu kâmiller yeridir

(Aldı Asumân)

IV

Asumânım pîr câmından⁴ içelim
Okuyalım dört kitâbı açalım⁵
Açalım da lâ‘l u gevher saçalım⁶
Ben bilirim bu kâmler yeridir

(s. 258)

[67]

(Şehr-i Keremşânda Derdiyoğun Bir Şâ‘ir ile İmtihân Olduğudur)⁷

11’li hece ölçüsü

(Aldı Derdiyok)

I

‘Âşık bize bugün meydân eyledi⁸
Cihânda⁹ dört kitâb biri nerededir
Şimdicek haddini bildirem saña
‘Âşık olanların pîri nerededir

II

‘Ankâ kuşu¹⁰ gibi bid‘at eyleyen
Süyleymân nebîniñ derdin eyleyen
Kimdir Hâkla¹¹ biñ bir kelâm eyleyen
Mûsa Kelîmullah Tûrı nerededir

1 Söyle âşık kâmilleri yine gör: ey âşık kâmillere bel bağla F. Gören s.18.

2 Erbâbın nâsihatın tuta gör: nâsihatın tutup himmetin sağla F. Gören s. 18.

3 Çöz metâ‘în kısmetiyle şata gör: murâd almak için dergâhta ağla F. Gören s.18.

4 Câm: tas F. Gören s.18.

5 Okuyalım: üfleyelim F. Gören s. 18.

6 Gevher: mercân F. Gören s. 18.

7 Saffet Akkaş, *Derdiyok ile Zülfüsiyah Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma (TDK Nüshası)*, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 87225, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde- 1999, s.94.

8 Meydan eyledi: Meydan vermedin S. Akkaş s.94

9 Cihânda: cihânın S. Akkaş s.94

10 Anka kuşu: Zümrüt kuşu S. Akkaş s.94.

11 Hâkla: Halkla S. Akkaş s.94.

III

Pîriniñ elinden tolu içirim¹
Haķîkat köprisinden² geçirim
Okudukça³ ‘âlem-i câna uçarım
İsrâfîl ‘aleyhisselâm şûrî nerdedir

IV

Derdiyok sırrını beyân⁴ idecek
Maķbûl kullarını seyrân idecek
Cümleyi yarâdan⁵ dîvân idecek
Söyle baña ulu⁶ maķşer nerdedir

(Böyle diyüp sazı elinden bırakınca şâ‘irleriñ dili tutulup mât oldu)

[68]

(Zülfüsiyâh)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kimseler dil mülkini ‘ummân-ı ‘aşķa salmasun⁷
Kimseler yârinden ayru geçüp ğamda kalmasun
- 2 Hayli demdir iştîyâķım tâķatim tâķ oldu gel⁸
Gül cemâliñ görmeyince cânımı Haķ almasun

(s. 259) [69]

‘Arzû ile Kânber birbiriyle imtiĥân olduklarıdır

7’li hece ölçüsü

(Aldı Kânber)

I

Yemişlerde gülsüz nedir
Hayvânlarda dilsiz nedir
İmdi gel vir haber baña
Ay ile Güneşsiz nedir

1Tolu içirim: daima tolu içirim S. Akķaş s. 94

2 Haķîkat köprüsünden: haķîkat köprüsünün üstünden S. Akķaş s.94.

3 Okudukça ‘âlem-i câna uçarım: Üfürünce ‘âlem cânım uçuran S. Akķaş s.94.

4 Derdiyok sırrını beyân edecek: Derdiyogun sırrını pinhân idecek S. Akķaş s.94.

5 Yarâdan: yezdân S. Akķaş s.94.

6 Söyle baña: bana S. Akķaş s. 95.

7 Kimseler dil mülkünü ‘ummân-ı ‘aşķa salmasun: kimselerden milkini hemân ‘aşķa salmasun s. Akķaş s.95.

8 Takatim tâķ oldu gel: takatim tâķ oldu s. Akķaş s. 95.

(Aldı Arzû)¹

II

Bu kadar balığın dili
Olmaz incirin güli
Harûtle Mârûtdur
Bilmez ay ile günü

7'li hece ölçüsü

(Aldı Kamber)

III

Aklımı aldı başdan
Gözlerim görmez yaşdan
Gel baña bir haber vir
Kim toğdı kara taşdan

(Aldı Arzû)

IV

Uzandım sensiz eve
Cevâb al seve seve
Kara taşdan toğanlar
Tavus kuşuyla deve

(Aldı Kamber)

V

Tanrı aldıkda kâzı
Señden hakkım ala ba'zı
Âferin 'Arzû Hânım
Ne hoş ittiñ bu râzı

(s. 260)

(Yine Aldı Kamber)

VI

Yetmiş iki millet tıldı
Dosluk kime virildi
Dünyâda kimdir ki ol
Bir kaçınız öldi dirildi

(Aldı 'Arzû)

VII

Bunca maḥlûḳ gelmişdir
Her birisi olmuşdur
Birkaç ölüp dirilen
Dünyâda ol Cercîsdir

1 Esmâ Şimşek, *Arzu ile Kamber Hikâyesi Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Yüksek Lisans tezi Yüksek Öğretim Kurumu tez no:19561, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ 1980, s. 238.

(Aldı K anber)
VIII
Ol nedir ki  o ulmaz
 uya girer bo ulmaz
Kendi  o ar anadan
T  kıy mete dek  o urmaz

(Aldı ‘Arz )
IX
Nil Irma ı  o ulmaz
 uya balık bo ulmaz
S ’ali e cev bdır
Herkes katır  o urmaz

(s.261)

[70]

(D st n-ı H tim T i’den)¹

Mef l  Mef ’il  Mef ’il  Fe l n

- 1 Ey dil yine z n oldu cih n bize yeni g r
Mur dınca mur dın diller ol r h-zeni g r
- 2 D n y  k lur d ne ile d me girift r
Bu fitnesi  ok s hir-i p r-ma’r fetini g r
- 3 Gel ba lama d ny ya g   l merd ise  ey y r
Gel kime vef  eyledi ol  oca zeni g r
- 4 G ft r  i  n  ar -ı Tim rdan  afes i re
H bs itmedi mi t t -i  eker- ikeni g r
- 5 Bu f n ye sen c n virir c n  eki  rs n
Hi  kime vef  eyledi d ny -y  den  g r
- 6 Ba ı g ge irse a a aldanmaya kimse
 opra a d   rdi nice n zik bedeni g r

[71]

()

D kendi k   a-ı Mecn n ki heb bir bir tem m oldu
Ez n c nib hik yat-ı dil-i n - ada geldik biz

1 *H tim T i Divanı*, ( zt rk,2014) incelenmi  fakat bu gazel divanında bulunamamı tır.

(s. 262) [72]

(El-Müstenîd-i Tevfîkât-ı El-Rabbâniye Melikü'd-Devletü'l-‘Âliyetü'l-‘Osmâniye) ¹

(Cülûs-ı Meymenet-Me’nûs-ı Hâzret Pâdişâhı)

Müstefîlün Müstefîlün
I
Ey şehriyâr-ı kâm-rân
V’ey-i hasr ü lutf-ı iktirân
Olmağdasıñ himmet saran
Bî-çâregân ân-be-ân

II
Müştağrak ‘adliñ milel
Şâbâş-hañdır devl
Gitdi gönüllerden kesel
Lütfuñla dünyâ şâdümân

III
Fer virdiñ el-Hak devlete
Geldiñde taht-ı şevkte
Kehfû’l- emânsiñ ümmete
Bâ-‘avn-i Rabb-i müste‘ân

IV
Rûy-ı zemîn pür nûrdur
Heb aşdikâ mesrûrdur
Dilden gider mehcûrdur
Her yerde şâdânı ‘ayân

V
İtmekde şehriyân bugün
Pür-şavk olup ‘âlem bütün
‘Ömrün ferâvân eylesün
Tahtıñda hallâk-ı ciñân

[73]

(Bu dañi)

1 Sabah gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu, Demirbaş: NS0907, Yer no: 9 Safer-1312 / 1310 / 1894, s. 1, http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672.pdf, 23.06.2018.

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Hâk Te'âlî eylesün ol şâh-ı 'âlî-himmeti
Hâşre dek pirâye-saz taht-ı 'Osmânı hemân
- 2 Heb ehâlî u berâyâ sû-be-sû mes'ûd olup
Sâye-i şâhâne bulmaya emn u emân

Numara 1087 9 şaferü'l âhir sene 1310 308 gazete-i Şabâh

(s. 263)

[74]

('İyd-i Sa'îd-i Meyâmin-i Bedîde-i Azâhî)¹

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Devr-i 'adl ü şânınıñ her rûzidir 'İyd-i sa'îd
Âsmân tırduqça tırsun Hâzreti Abdülhamîd
- 2 Mâye-i emn ü emândır zıll-ı 'izzet ayası
Tâb-ı lutfundan cihân olmağda her dem müstefîd
- 3 Böyle 'iyâd-ı serûrîñ feyz-i pertev-bârîni
Heb tecellî-dâr itsün kalbîñi Rabb-i Mecîd
- 4 Tâ kıyâmü's-sa'âte olsun sâye-i sa'ded vâri
Ümmete bahşında iqbâl u iclâl-i mezîd

Numara 1739 Cerîde-i Şabâh

[75]

(Şehrâyîn-i Meymemet-i Kârîn)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Bugün 'İyd-ı şeref-bahş cihândır
Bugün millet-i 'umûmâ şâd-mândır
- 2 Bugün zînet virin zîrâ serîre

1 Sabah Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu'unda 9 safer- 1310 tarihli gazete bulunmamaktadır.
http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 2018.

- Serîr-i ‘âlî-i şevketim şayra
- 3 Şeh-i ‘aleyhimim sultân-ı a‘zam
Şehinşâh-ı mu‘allâ u mu‘azzam
- Cihân-bân-ı şefîk u kâmrândır
Hamîd-i ‘âdil-i şâhib-kırândır
- 4 O şâh pür-keremdir kim kemâlî
Kemâl-i mâhiyyet-i iştimâlî
- 5 İdüp âfâkî müstağrak-sürûra
Bi-hakkın sâye saldı ins ü cevre
(s. 264)
- 6 Hakkât ‘aql u fikr tabına ki
Ziyâlandırdı yek ser-rûy-yı hâkî
- 7 Nice dârü’l- mu‘ârif kıldı bünyâd
Ser-â-ser mülkûn itdi cennet-âbâd
- 8 Nice deşti nice nahr-ı dühûrî
Nice küh-sâre-i sa‘bü’l-mürûrî
- 9 İdüp ikdâm-ı şâhâneyle şerrâh
Zekâsından cihânı itdi agâh
- 10 Râh-ı eclâlî şeh-râh-ı Hüdâdır
Bütün fermânı ilhâm-ı Hüdâdır
- 11 O şâh mu‘addelet perver ki dâdı
Müzeyyen kıldı ser-tâ-ser bülâdı
- 12 Şavk-ı nûr Celâlınden nişândır
‘Uluvv-i satveti pertev-feşândır
- 13 Semâda biñ evren her necm-i şeb-gîr
İder efkârını hayretle tanzîr
- 14 Şuâ‘-ı fikrine nisbet o şâhıñ
Kalur mazlûm fûrûğ-ı mihrimâhın
- 15 Fûrûğ-ı ‘aqlına nisbet o mihriñ
Bulunmaz iltimâ‘-ı şehriñ
- 16 Huşûsâ leyl-i şâdî-ı cülûsu
Yine envâra ğarķ itdi mi şemsi

- 17 O rütbe nûr verdi ‘âlemine
Şanursın âsmân inmiş zemîne
- 18 Felek hândân gönül mest-i şafâdır
Bu şeb bir leyl-i kâdir cân-fezâdır
- 19 (Hemân it ilâ-yevm-il kıyâmeh)¹
(Şükûh-ı şevket itsûn idâme)²

Numara 597 fî 30 rebû’l-evvel 1313 fî 1311 cerîde-i Sivâs

[76]

Vilâyet-i Bâhirü’s- Sa’det Cenâb-ı Hilâfet-Penâhi Bî-Tecellâ
Gâzetemiz Ser-Muharriri Tarafından İnşâd İdilen Kaşîde-i Belîgânedir
(s. 265)

()
Mefâ’ilün Fe’îlâtün Mefâ’ilün Fa’lün
(Fe’îlün)

I ()
O leyl-i muḳammer şâdı fûrûz kim yer yer
Semâda berḳ-i sa’âdet tebessüm eyler idi
Ḥayâl-i şâ’iri oḳşar ne hoş bu manzaralar
Zemîn-i cibâl ufuklar bütün münevver idi

()
II
Olurdu ----pîrâ yavaş yavaş meḥtâb
Bozardı encâm-ı rahşân içinde nûr şafâ
Büründi kisve-i sîmine sanki şafḥa-ı âb
Göründi dîdeme ol dem ki nûrdan deryâ

()
III
Nedir şu ‘âlem-i bâlâda mevc mevc envâr
Ki ḥayret-âver fîkr u zebân şâ’irdir
Dem-i şabâḥa kadar ḳaldı ehl-i dil bî-dâr
Evet bu şeb ki bize vech-i yâr-ı bâhardır

()
IV

1 Kıyâmet gününe kadar, Ali İmran Suresi, 15. Ayet.

2 Sabah Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu’unda 30 Rabî’ul-evvel 1313 tarihli gazete bulunmamaktadır.
http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 24.03.2018.

(s. 266) Beyâz penbe sehâ'ib olunca gökde 'ayân
Şavk perîsini alkışlıyordu hep mürgân
Ne söylüyor ne diyordu hezâr nükte-beyân
Gelirdi sema'ma hoş hoş nevâ-yı müjde saran

()

V
O nağmeler ki baña şavk-ı rûhı nâkil idi
Selâmlıyordu şaâratla mihrî âmâli
Ne dil-nüvâz idi ol nağmeler ki söyle didi
Evet budur vatanın bir şabâh-ı ikbâli –

()

VI
Bugünkü millet-i İslâma 'ıyd-ı ekberdir
Bugün o şanlı şehinşâh oldu cihân-ârâ
Bir öyle şâh ki fikr-i münîr-i hâverdir
'Ulüvv-i fikreti el-Hâk dehâ ta reşk-i efzâ

()

VII
O âfitâb-ı hilâfet ki gonca-i emeli
(s.267) Bütün 'avâlimi tutsun şadâsı ma'rifetiñ
Dinlse nâmına hürmetli çok mu mihr-i celî
Ne rütbe-i şa'sâ'dârdır ziyâsı ma'rifetiñ

()

VIII
Bilindi kaderi kemâliñ bu 'aşr-ı zî-ferde
Yetişdi ehl-i şebâbın içinde çok tahrîr
Ma'ârif âdemi âdem kılınca kûylarda
Kalem nedir ne dimekdir eyledi heb takdîr

()

IX
Hülâşa devr-i terakkî bu devr-i 'irfândır
Küçük nişânesidir i'tilâ-yı ma'îbû'ât
Bugün bülâd da her köşe bir destândır
Vücûd buldı hezâr âşinâ-yı ma'îbû'ât

()

X
Cihân cihân temeddüdden harâbeler ma'mûr
O şâh-ı zîver öziñ 'iz u şân olalı
Zamân geçer mi de pür u cevân fahûr fahûr

(s. 268) O mihr-i saltânat âfâka fer-feşân olalı
()

XI

Kemâl-ı şevk ile söyler lisân-ı milliyet
Cihân kesildi şafâ-sâz cihân-bân-ı mes'ûd
Degil midir bâkîñiz tercümân-ı 'uluvviyet
Bu hoş münâzır-ı 'umrânıña sû-be-sû meşhûd

()

XII

Şu yolda hâme-i 'aczim terâne-sâz oluyor
Ne dil-rubâ ne güzeldir çimen sarâ-yı vâtan
Tuyur mest-i müserred-i tîgim tarâz oluyor
Şükûfe-râz-ı vâtan şimdi oldu reşk-i 'aden

()

[77]

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fa'ilün

(Fe'ilün)

Qalem şu nev gâzeli bi'l-bedâhe yazdım ben
Du'âya başla bu hoş gû-suhan-serâ ile sen

Gazel

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Neşvemend-i sâgar-i leb-rîzdir kalb-i nizâr
Her çimen her bir çiçek yâd-âver-i şubh-ı bahâr
(s. 269)
- 2 Doğdı bir hûrşîd-i 'irfân maşrık-ı ikbâlden
Oldı millet böyle bir mes'ûd günde bahtiyâr
- 3 Ey şeh-i hâtempend 'âtıfet güster-i seng
Pîr ü bernâ âb-ı ihsânıñla olmuş neş'edâr
- 4 Aqdes-i evrâd-ı ümitdir du'â-yı aqdesiñ
Beyt-i âtidir lisân-ı halka zîb-i iftihâr
- 5 Olsun (Allahım) serîr-i şevket u iclâlde
Tâ ebed (Sultân Hamîd) kâmûr-ı pertev-nisâr¹
Numara 584 fî 19 se'ân 1312 fî 6 1310 cerîde-i Sivâs

1 Sivâs Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu, 19 Kanun-i Sâni 1312 tarihli gazete bulunmamaktadır.
http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 24.03.2018.

[78]

Leyl-i Mücellâ-i Regâ'ib

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlun

- 1 Cenâb-ı Vâhidü'l- âmâl-i 'âlem
Hüdâ-yı Kâdir u Kayyûm u a'lem
- 2 Biḥaḳḳın ḥürmeten nûr-i celâlet
Biḥaḳḳın ḥürmete şâh-ı risâlet
- 3 Velî ni'met-i bî imtinâna
Şehinşâh-ı meşâr-i bil-benâna
- 4 Bu leyl-i 'azîmi pür-sûd kılsun
Bu leyl-i aḳdesi mes'ûd kılsun
- 5 Nesr-i vesîle-i rahmet-i benî âdem
Bâ'is-i icâdkâr-gâh-ı 'âlem
(s. 270)

Ḥabîb-i ḥaş-ı Hüdâ hâce her dü-serâ peygamber aḳdesimiz şefâ'at-penâh mu'âllâ-ı bâr-gâh efendimiz ḥazretlerinin meşîme-i mâder-i pâkîze-şîme şeref-baḥş olmaları ḥasebiyle her du'â-yı bârîniñ vaşıl-ı icâbet-gâh olacağı şübheden âzâde bulunan leyl-i mecellâ-i Regâ'ibde bu vesile-i cümle ile daḥi ḥalîfe-i rûy-ı zemîn-i imâme'l-Müslimîn ḥâdim-i şer'-i mübîn velî ni'met taḳavvi-i güzîn efendimiz ḥazretlerinin ile'l-ebed serîr-i ḥilâfet-i Mısır şehinşâhilerine 'ûyûn-ârâ-yı muvâhidîn buyurması da'vet-i ḥayret âyât-ı tekrâr ayliyü't-tekrâr-ı tilâvet olunsun Hüdâ eclâlini Sultân Ḥamîd Ḥânîñ füzûn itsün vücûd-ı pâkini âzâde-i rayb münevvin-i zamân itsün leyâlî-i şerîfe lem'a-ı baḥş oldukça âfâkâ şebîn-i kader u neḥârın 'îyd u şâfiyet-nümûn itsün

Numara 604 fî 60 Receb sene 1313 ve fî 21 Kânûn-ı evvel sene 1311 Sivâs¹

[80]

Leyle-i Mi'râc-ı Nübüvve

Cenâb-ı Ḥâlîku'l-leyl ve'n-naḥârîñ her leylinde bir şaffet-i ḥayret-efzâ ve her rûzunda bir pertev-i 'âlem-ârâ-ı eşkâr ve her dem ferḥunde-i baḥşâyende izḥâr itdiği âşâr-ı ḥikmet dişâr-ı muḥayyer 'uḳûl-ı evvelü'l- ebşârdır zirâ her leyl bir inbisât-gâh-ı sükûn u nice nice şümûs-ı füyûz-âbâd ile müzeyyin bir şehrâyîn-

1 Sivâs Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu, 21 Kânunievvel 1311 tarihli gazete bulunmamaktadır.
http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 24.03.2018.

i müsâ‘adet-i maķrûndur her rûz bir ihtilât-gâh-ı mes’ûn u yek-pâre bir nûr-ı mübin-i le‘âfet-i nümûndur ba‘zı leyâlî-i muķaddeseniñ nişâr eyledigi cevâhir-i zevâhir-i sa‘âdet ise ‘afv u ‘âtîfet-i İlahiyeniñ mübeşşir-i envâridir

[81]

‘Ale’l- Huşûş

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Hüküm-fermâ-yı nigîn-i levlâk
Hatt-ı pîrâ-yı ve mâ erselnâk²
- 2 Hatem-i gencîne sırr-ı kevneyn
Sırr-ı be-hem dâde kâbe kavseyn
- 3 Şâhib-i mertebe-i evednâ
‘Ârif-i mes’ele-i mâ evhâ
- 4 Zîynet-i zîn-i Burâķ-ı temkîn
Refref-ârâ-yı reh-i ‘iliyyîn
- 5 Hüküm- fermâ-yı bilâd-ı melekût
Nûr-bahşâ-yı feżâ-yı ceberrût
- 6 Ahmedü’l-hulk-ı Muhammed Maħmûd
Ya‘ni maħbûb-ı Hüdâvend-i Vedûd

Peygamber-i akdesimiz şefi‘ü’l-müznibîn efendimiz ģazretleriniñ ģarîm-i ģaşşü’l-ģaşşa merģametiyle baģa buyurduģı leyle-i mücellâ-i esrâ ve şeb-i mi‘râc-ı vahdet-serâ en muķaddes leyâlin-i ekberidir işte bu şeb feyzâ-feyz şeref-i müşâdef olan leyle-i muķaddes u mübârekde bilcümle cevâmi‘ u mesâcid-i şerîf (s.272) u tekâyâ u zevâyâ-yı müfsîdiniñ derûn u perverini leb-rîz-i nûr u ibtiģâc u bu ģâl-i rûģâniyet-i iştimâlî müşâhade ile ģarîrû’l-‘ayn olan kâffe-i ehl-i imân taşliye-i ģûn-şâhibü’l-mi‘râc olmuşdur şad hezârân leyle-i mi‘râc şâh-ı enbiyâ eyledikçe ģalb-i pâk-i mü‘mini pür-ziyâ ģazret-i Sulţân ģamîd ģân Cenâb-ı Kibriyâ zîb-taģt itsün) budur bizce du‘â-yı beriyye

Numara 605 fî 1313 ve fî 4 Kânûn-ı Evvel sene 1311 cerîde-i Sivâs¹

(273 sayfa boştur. 274-277 sayfalar arası yoktur. 278 boştur)
(s. 279)

1 Ve biz seni göndermedik, Enbiyâ Suresi, Ayet: 107.

2 Sivâs Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu, 4 Kânûn-ı Evvel 1313 tarihli gazete bulunmamaktadır.

http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 24.06.2018.

(Udebâ-yı aşırdan ve Trabzon vilâyeti mahkeme-i istinâf ‘azâ-ı mülâzımlarından şâ‘ir-i mâhir mükremetlü Hâfız Zühdi Efendiniñ Zâde-i tab‘-ı şâ‘irânesi olan işbu meşnevî vilâyet-i mezkûr resmî gazetesinde görülmekle bir veche zîrâ işbu mecmû‘aya derc u tahtîr olundu
numara 9144 cemâziyel-evvel 1302

Meşnevî

Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Fe‘ûlün

- 1 Bir kanburi bir zarîf görmüş
Dikkatle anı süzüp de şormuş
- 2 Keye şahâ nedir seniñ bu hâliñ
Yok meşye de vâh vâh mecâliñ
- 3 İtmiş belini felek iki kat
Şikâyet mi olur felekde heyhât
- 4 İnsân kılığında itdi ihrâc
Doğrulması luţf-ı Hakk’a muhtâc
- 5 İtdi seni¹ ol mazlûm-ı ahvâl
Gûyâ yüki yok semerli hamâl
- 6 Ol mertebe itdi rûy-ı ber-hâk
Tâ zahrıñe kıble oldu eflâk
- 7 Göñlüm acıyor görünce böyle
Yâhû beri gel düşün de söyle
- 8 Mevc urşa bihâr-ı luţf-ı Yezdân
Olsa saña fefkal-âde ihsân
- 9 Doğrultsa beliñ Hüdâyı biçûn
Herkes gibi kaddiñ itse mevzûn
- 10 Memnûn olur musuñ bu hâle
Bir yollu cevâb vir sû‘ale
- 11 Hayli düşünüp taşındı kanbûr
Olmam didi ben hâle mesrûr

1 İtti seni: kıldı seni *Tayyib-zâde Hâfız Mehmet Zühdi Hayatı Eserleri ve Nevbâve’si*, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 218589, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s. 140-142.

(s. 280)

- 12 Kim görse beni gülerdi zîrâ
Eylerdi be-ğayr-i hâk istiḥzâ
- 13 Kambûrluğuma gülerdi herkes
Râzı olamam bu hâle ben pes
- 14 Ben isterim ol ulu Hüdâdan
Kahhâr-ı Kerîm zü'l-ıîṭâdan
- 15 Kanbur ide herkesi o Mennân
Bende olayım doyunca ḥandân
- 16 Kim güldi ise beni görünce
Ben de güleyim aña doyunca
- 17 ‘Aybıyla olan ciḥâna mağlûb
İster ki göre ciḥânı ma‘yûb
- 18 Ammâ ki olur mu ṭoğru eğri
Mümkin mi ki olsun eğri ṭoğru
- 19 Hâk birdir ider mi hîç teaddüd
Bu mes’ele istemez tereddüd²

[83]

(Bu daḥi Semere 730 fî Muḥarremü’l-ḥarâm 12 sene 6623 Teşrîn-i Evvel sene 300)

Mef’ûlü Fâ’ilâtü Mefâ’ilü Fâ’ilün

- 1 Şihḥat ne olduğun bilemez görmeyen şekâm
Allahu ekber itdi anı ekberü’n- ni‘âm
- 2 Vâbestedir ikâme-i erkân-ı dîn aña
Ḥâlîk yaratdı şihḥatı ol mertebe hem
- 3 Dünyâ değer dakikası şihḥat zamânınıñ
Şihḥatsız olamaz kişi dünyâda muâtenem
- 4 Malında ni‘metinde ḥayâtında lezzetin
Şihḥatla kâ’im oldı Feyyâz-ı zi’l-ḥikem

1 Trabzon Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar
Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu, 9 Cemazielevvel 302 tarihli gazete bulunmamaktadır.
http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 24.06.2018.

- 5 Zabt it böyle kâ'ide-i hıfz-ı şihhati
Hâfız koma o dâ'ireden hârice kadem

(s.281)

[84]¹

(Diger)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Sen insân ol da takşîr eyleme asla mürüvvetde
Devam itmekde olsun varsın alçaqlar denâ'etde
- 2 İder bed aşıl olan üç yerde kendi mayesin izhâr
Ser-i kâra geçende bezm-i 'işretde refâkatde
- 3 Muğaylân-zârede hûrşîd neşr-i feyz-i hâş eyler
Bî-hayl olmaz edâniye 'âlî hüsn-i himmetde
- 4 Redî'ü'l- hulk için halkı degil mi düşmen-i kâfi
Ne ma'nâ vardır artık öyle bir şahşa 'adâvetde
- 5 Cihânda herkesiñ mizân-ı kadrî halk ider Hâfız
Muşaddağdır bu fakire nezd-i erbâb-ı haqikatde

[85]

(Diger

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Himmet erbâbından ol ger himmet isterseñ 'azîz
Kâni' ol şabr-ı 'itiyâd ol 'izzet isterseñ 'azîz¹
- 2 Fikr ü feyz ü irtikâr rahatsız eyler âdemi
Hâle râzı ol cihânda rahat ister iseñ 'azîz
- (s. 282)
- 3 Güft ü gû-ı halka bakma inzivâ it sâkin ol
Bir güzel meslek bir 'alî 'âdet ister iseñ 'azîz
- 4 Sür'at it hem-cinsiniñ âvâz-ı istimdâdına
Sende 'inde'l-hâca 'avn u nuşret isterseñ 'azîz

1 TD, s.134.

2 Kâni ol şabr-ı 'itiyâd ol 'izzet isterseñ 'aziz: 'izzet-i nefsin gözet ger izzet istersen 'aziz
TD, s, 134.

- 5 Eyleme Hâfız gibi bir ferde ‘arz-ı ihtiyâç
Kân’i ol şabr-ı i‘tiyâd ol ‘izzet isterseñ ‘azîz¹

[86]

Numara 740 fî Rebîü’l-âhîr 203 ve Kânûn-ı Şânî 300 Ordu Kazâsı Maḥkeme-
i Bidâyet Başkâtibi Tıflî)²

(Ėazel-i ez-Ėazete-i Trabzon)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)

- 1 Yâr şormazsa gönül hâlini ızḥâr idemez
Cürmini kimse kolaylıkla ikrâr idemez
- 2 Şıdk u ihlâşıyla Hallak-ı ciḥâna tıparım
‘Abd-i âciz ki benim bir tüyümi var idemez
- 3 Söylemez gömlegiñe sırrını ashâb-ı hıred
Kimseyi tecrübesiz maḥrem-i esrâr idemez
- 4 Yâr-ı bed-kârdan insana gelür öyle sitem
Cidd u sa‘y eylese yıllar ile âğyâr idemez
- 5 (Tıflî)mecrûḥ-ı ġamıñ hem siteminden lerzân
İddiâ eylese de ḥaqqını esrâr idemez
(s. 283)

[87]

Numara 745 fî 16 Cemâziyel-evvel 302 ve 20 şubât 300³
(düyûn-ı umûmîye memûr Ali Rızâ)

(Ėazel)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 ‘Arz-ı ḥüsn itmez bilmez dilber-i ra‘nâ-yı ‘aşk
Derk olunmaz sırr-ı mübḥemdir gönül ma‘nâ-yı ‘aşk

1 Trabzon Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar
Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu, Muḥarremü’l ḥaram 305 ve 66 Teşrîn 300 tarihli gazete
bulunmamaktadır.

2 Sıtkı Can, *Ordulu Tıflî’nin Hayatı ve Eserleri*, Ordu Halkevi Neşriyatı, Ordu, 1938.
http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 24.06.2018.

3 Neccâr-zâde Rıza Divânı’nın Edisyon Kritiği (Özdemir, 1999) incelenmiş fakat bu gazel
bulunamamıştır.

- 2 Dilde arzû-yı behişt hûri-i Rıdvân komadı
Özge bir sevdâya şaldı ‘âkıbet sevdâ-yı ‘aşk
- 3 İsteyen cânânını yolunda cânın terk ider
Terk-i cân itmezse her kim itmesün da‘vâ-yı ‘aşk
- 4 Harf-i ‘aşkıñ nokta sin tefsîre kadar olmadı
Geldi geçti rû-yı ‘âlemde nice dâñâ-yı ‘aşk
- 5 Rûh virir her lafz-ı şîrîniñ sahn-ı emvâtına
Ey Rızâ olsa kelâmıñ n’ola bezm-ârâ-yı ‘aşk

[88]

(Ez-Gazete-i Vilâyet-i Trabzon) Lazistân Sancağı Muḥasebe Merkez Kâtibi
Mehmed ‘Ali Vaşfî)¹

(Gâzel)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kande var ism-i derd-i gam her laḫza rehberdir baña
Dilde cânâ şûretiñ her dem berâberdir baña
(s. 284)
- 2 Âyet-i ‘aşkıñ bütün tab‘ımda olmuş münkeşif
Muşḫaf-ı ḫüsnüñ serâpâ cümle ezberdir baña
- 3 Berk-ı âhımdır viren şâm u seḫerde velvele
Ra‘d-ı ‘aşkıñ na‘re-i ḫaydardan ekşerdir baña
- 4 Mest kıldıñ bâde-i renginle göñlüm sâkiyâ
Âb-ı la‘liñ lâ-cürm-i mânend-i Kevşerdir baña
- 5 Gerçe sanmañ yârsız bir ḡûşe-i zulmetdeyim
Vaşfîyâ taşvîr-i ‘aşkıñ heb münevverdir baña²

(285 sayfa boştur. 286-289 sayfalar yoktur. 290 sayfa boştur.)
(s. 291)

[89]

1 *Kefevî Tekkesi Şeyhi Ali Vaşfî Efendi Hayatı Sanatı ve Eserleri* (Gökçe, 2014, DT), *Vasfî Divanı’nın Tahlili* (Temel, 2001, YLT), *Şeyh Vaşfî Hayatı, Sanatı Eserleri* (Uysal Boşça, 2010, YLT) incelenmiş fakat bu gazeller bulunamamıştır.

2 Trabzon Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu, bu gazel gazetede bulunmamaktadır.
http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 24.06.2018.

(Merzîfon nâ'ibi fazîletlü Muştafa Vehbi Efendi Hâzretleriniñ maḥdûm-ı necâbet-mevsûmları (Muḥammed Bahâeddîn) Efendi Hâzretleriniñ Mecnû'atü'l-Leṭâif Şandûkatü'l-Ma'ârif) nâm-ı mecnû'a-ı Nefise-i Muḡteberesinden)¹

(Şarkı Der-Makâm-ı Beste-i Nigâr)²

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

Şem'î murâdım bu gice söndi âh
Rûy-ı felek tâl'ama döndi âh

(Nakârat)
Ġayri felâket baña göründi âh
Zehrîni sâkî-i felek sundı âh
Ḥûn-i dili nûş ideli dem-be-dem
Dâ'ire-i firḳate basdı ḳadem

Âh u figân oldu baña mültezem

(Nakarât-ı îzâ)
Ḥâlîme rahm itmedi çarḫ-ı felek
Ḥâşılı beyḥûde çekdim emek

Ḥamdi yeter ağlama tâ şabaḫa dek
(Nakarât-ı îzâ) (mim)

(s. 292) [90]³

(Şarkı Der-Makâm-ı Hüzzâm)

Müfte'ilün Müfte'ilün Fâ'ilün

(Meyli o şûḥuñ 'aceb ağyâre mi)
(Aramaz oldu dil-i âvâremi)

Yâreledi sîne-i şad pâremi
(Nakarât)

Sînemi gel yar da gör yâremi

1 *Mecnû'atü'l-Leṭâif ve Sandûkatü'l-Ma'ârif* (Gürbüz, 2018) incelenmiş fakat bu şiirler tesbit edilememiştir.

2 Mehmet Turan Yazar, *İbrâhim Efendi (Âsâriye Hâtibi), Güfte Antolajisi Dilden Tele Cilt-I*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yay., Konya 2009, s.137.

3 Suyolcu-zâde Sâlih Efendi, Trt Nota Arşivi Türk Sanat Musiki, www.turksanatmuzigi.org, 24.08.2018.

Yâr bulur bulsa benim çâremi
Âfet-i cândarîna fitne-kâr
Kâkülüdür ‘aqlım iden târumâr

Ėayri aňlamaz bu dil-âşufte-kâr
(Naķarât)

Ėâtıra geldikte o nevres niğâl
Kimse ile eyleyemem ĖasbiĖâl

Söyleyemem dâğ-ı derûnum muğâl
(Naķarât-ı îza)

[91]

AĖmed Reşîdi Efendiniň kendülerine söylemiş oldukları târîĖ --

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Bu eş‘ârım mezâr-ı senĖime zînet-fezâ olsun
Vefâtımda yazılsun ‘âleme ‘ibret-nümâ olsun
- 2 Ėayâtım tâze rûhlarla ‘arķla buldı encâmın
Bu fânîdir ki şabâ-yı zevķ baķsun pür-şafâ olsun

[92]

Lâedrî

El uzatdıñ Ėüle ĖüstâĖ bûlbûlûñ Ėâtırı yok mu ‘âşık

(s. 293) [93]

(ŞeyĖ Ėâlib)

Fe‘ilâtün Fi‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)

Gâğ ol gerdane ki zûlf-i semensâsına baķ
MazĖar-ı tûl-ı Ėayât ol Ėadd-i bâlâsına baķ¹

[94]

(Selîm)

1 Naci Okçu, *ŞeyĖ Ėâlib Divânı*, T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı Kùtùphaneler ve Yayınlar Genel MùdùrlùĖü e- kitap, Ankara, s. 212, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,7840/Seyh-Gâlib-divani.html>, 22.07.2018.

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Bir kerede bari dil-i dilbere eşir kıl
Ey âh-ı çiğir-sûz seniñ yandım elinden¹

[95]

(Bahâyi)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Esîr-i derd-i 'aşk-ı yârdır ser-cümle-i 'âlem
Urup şemşîre dest ey gamze-i cellâd neylersin²

[96]

(Tanzîm)³

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

- 1 Diñle mollâ añlamaz nâ-yek şadâsın yetdügin
Hâzret-i Mevlânâyâ fehm itdirdi Mevlâ yetdügin
- 2 Perçeminden yer urup Hâzret-i Mevlânâyı
Şeh halk itdi dime Hâzret-i Mevlânâyı
- 3 Gûş itdin şem'î leţâfetinle şadâ-yı nâyı
Keşf ider râz-ı dil Hâzret-i Mevlânâyı
- 4 Dü ciyhânda eger altun ola dirseñ Nâmık
Tekkesi altına gir hâzret-i Mevlânânıñ
(s. 294)

[97]⁴

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

- 1 Yâ Rabb meded it derdime dermânımı göster
Yâ cânımı al baña cânânımı göster
- 2 Ya'kûb-şıfat dide-i giryânım açılson

1 III Selim (İlhamî) Hayatı, Edebi Kişiliği ve Dîvânının Tenkitli Metni (Yılmaz, 2002)
incelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır.

2 Esîr-i derd-i 'aşk-ı yârdur: Şehid-i tîğ-i 'aşk-ı yârdur Erdoğan Uludağ, *Şeyhülislâm Bahâyi Divânı* (İnceleme Karşılaştırmalı Metin),Yüksek Lisans Tezi, Yüksek ÖğretimKurumu tez no: 20806 Erzurum Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1992, s.89.

3 *Nâmık Kemal'in Şiirleri* (Nüzhet Ergun,1941) incelenmiş fakat bu şiirler bulunamamıştır

4 H. Mehmet Emin Boyraz *Dîvânı* bk.

Ağlatma beni Yûsuf-ı Ken'ânımı göster --

[98]

(Nuṭḡ-ı Şerîf)

İn 'âlem fânîst u fânîst der o
İn köhne ciḡânîyest ciḡânîyest der o
Ḥâhî ki der in câ-yı ikâmet sâzı
İn âb-ı revânîyest revânîyest der o—

[99]

(Diger)

Fâ'îlâtün Fâ'îlün Fâ'îlün

- 1 Ben seni cismimde ḡayrân eyledim
Vaḡdetiñ şehirinde seyrân eyledim
- 2 Gencimi âdemde pinhân eyledim
Âdemi Ḥaḡ hem de insân eyledim

Bu nuṭḡ-ı şerîf on gün devam üzre kır'ât olundu
Dürlü dürlü zuḡûrât vâḡ'ı olacağı meşḡûr idi

(s. 295)

[100]

(Beste-i Fâzıl Beg)¹

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Rûz-ı şeb âh eylemekden çâk çâk oldum yeter
Ġayrı inşâf eyle zâlim ben helâk oldum yeter
- 2 El-amân Fâzıl o şûḡa söyle raḡm itsün baña
Âteş-i 'aşîḡıñla yandın sûzinâk oldum yeter

[101]

(Ġazel)

1 Mehmet Turan Yazar, *Ġüfte Antolajisi Dilsen Teke Cilt II*, İl Kùltür ve Turizm Mùdùrlùġù Yay., Konya 2010. s. 1113.

(Lâedrî)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Ne seniñ gibi baña dilber-i mümtâz bulunur
Ne benim gibi saña ‘âşık-ı hem-râz bulunur
- 2 Rumdur bunda güzeller kıattı çokdur ammâ
Sen kadar şivesi çok şûh cihânda az bulunur
- 3 Gel seniñle gezelim ‘azm-i gülistân idelim
Bülbüli ağladalım goncayı handân idelim
- 4 Bezm-i şâhâne kurup sohbet-i ‘irfân idelim
Yine âhengimize bir iki dem-sâz bulunur
- 5 Hâkiyâ yine yüzüm sürmeğe ruḥṣat bulamam
Saña ahvâlîmi ‘arz itmeğe fırsat bulamam
- 6 ‘Ârz-ı hâl itmeğe bir gûşe-i ḥalvet bulamam
Korḳarım arada bir ḡamze-i ḡammâz bulunur
(s. 297)

[102]

(Ğazel-i Sulṭân Süleymân Ğâzî)¹

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Felek şafkına toḡrulmuş çıkar bir âhımız vardır
Anıñla bile çıkmaḡa niḡâl-i râhımız vardır
- 2 Şorsa bize ol meḡ-rû ne gûne kesbiñiz vardır²
Dirüz biz ehl-i ‘ışık olduk ḡöñüldeñ âhımız vardır
- 3 Raḡibâ gel nigâr ile bizim aramıza girme³
Şikâyet ideriz Vallaḡi ‘âdil şâhımız vardır
- 4 Muḡibbî dâr-ı dünyâya ‘aceb mi mâ’il olmazsın⁴
Ḥaḡîḡat-ı levḡine nazır dil-i âḡâhımız vardır⁵

1 MB. s.78.

2 Beyit C. Ak s. 78. divanında üçüncü sırada yer almaktadır.

3 Aramıza girme: aramıza gir MB. s.78.

4 Şikâyet ideriz Vallahi: şikâyet itmeyiz Vallah MB. S.78.

5 Mâ’il olmazsın: sâil olmazsak MB. s.78.

[103]

(Semâî Kâlemdârî ‘Âşık ‘Ömer)¹

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün

- 1 Bir kevnî gezer kûyına cânâ seferim yok
Lebiñ durup eglenmege bir lahza yerim yok
- 2 Üç nâzar-ı himmet ile uçmak ururdu
Hicrân odı yakdı gömdü bâl u perim yok
(s. 297)
- 3 Kûyın dileyen tünd-i sitemden hâzer itmez
Şad tîr bile yağsa felekden hâzerim yok
- 4 Bî-çâre gönül gerçe güzel sevmek ister
Ammâ nideyim elde benim sîm u zerim yok
- 5 Ağyâr ile seyrâna çıkup cilverler itdiñ
Bir kez dimediñ tursun o seyrân ‘Ömerim yok

[104]²

(Ez- Nutk-ı Cennet-Mekân Sultân Selîm)

Bir cân hârici zerreyim nice çün est
Hûn-cesîn mey talibim yâ ‘Âli meded

[105]

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ûl
(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)
Seni ‘azl itmek için saltanat-ı hüsünden
Yüzüne karşı benim hatt-ı hümayûn gelür

[106]

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Nâr-ı gam nûr-ı şafâ heb bir çerâğıñ pertevi
Çeşm-i ‘irfân ile baksañ arada bî-gâne yok

(s. 298) [107]

1 *Divânı-ı Âşık Ömer*, (Ömer,1707) incelenmiş fakat bu gazel divanında bulunamamıştır.
2 Yavuz Sultan Selim, *I. Sultan Selîm Dîvânı*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, e-kaynaklar, Ankara, s. 45, [http / e-kitap kutuphane@tbmm.gov.tr./TR,1680, 20.05.2018](http://e-kitap.kutuphane.tbmm.gov.tr/TR,1680,20.05.2018).

(Sulţân Selîm Sûzidilârâ)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)

- 1 Âb ü tâbıyla bu şeb hâneme cânân geliyor
Hâlvat-i ülfete bir şem‘-i şebistân geliyor
- 2 Perçemi zîver-i dûş ü nigeği âfet-i hûş
Dil-i sevdâ-zedeye silsile-i cünbân geliyor

(Kerâmet-i İmâm Ca‘feri Radıyallâhu ‘anh)

Herhangi sene-i hicrîyeniñ olur ise olsun Muḥarremü’l-ḥarâmınıñ altıncı
vaşfirü’l-ḥayriyeniñ dördüncü ve rebî‘ü’l-evveliniñ üçüncü ve rebî‘ü’l-âḥiriniñ
birinci günleri herhangi güne teşâdüf eyler ise (o seneniñ Ramazân-ı mübâreg-
i gırresi ile şehr-i Zilhıccetü’l-şerîfesiniñ üçüncü günleri ol günlere teşâdüf
ider)

(s. 299) [108]

(Selverî Nâibî Şefîk Efendiniñ Kâtibi ‘İzzet Efendiniñ Söyledikleri
Ėazellerdir)³

(Ėazel-i Müstezâd)

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlun
Mef‘ûlü Fe‘ûlun
Sevdim yine bir dilber-i mânende-i âfet
Pek yoşma kıyâfet

Söz yok hele ser-tâb-ı kâdem nâz u nezâket
Hem-çü meh-i tâl‘at

Mestâneñe çeşm-i siyeh kâkül-i şeb-reng
şâf-ı heyet bî jeng

Nâdide edâ kâmet-i engîz kıyâmet
Bir özge ‘alâmet

1 İzzet ‘Ali Paşa Dîvânı (Aypay, 1998) *Mustafa İzzet Def‘ül-Mesâlib Fî Edebi’ş-Şâfir Ve-l
Kâtib* (İnceleme Metin Dizin) (Demirciler, 2014, YLT), *Keçeci-zâde İzzet Molla’nın
Divanları: Bahâr-ı Efkar ve Hazân-ı Âsâr* (Şahin, 2004, DT), *Karacı-zâde İzzet Molla
Divânı (İnceleme-Metin)* (Kaplan, 2010, YLT) Beylikçi İzzet Dîvânı (Beylikçi, İzzet, 1258,
Yazma Eser), Yenişehirli İzzet Divanı, (Karadağ, 2017) incelenmiş fakat bu şiirlere
ulaşılamamıştır.

Eṭvârı güzel kendi güzel meşrebi dil-keş
Olmaz aña hiç eş

Her ‘işvesi eyler dile îrâs-ı leṭafet
tenşîṭ-i ḥalâvet

Ṭa kâmeti gelür eylice nâze ser-âgâz
Ol dilber-i mümtâz

Erbâb-ı diliñ çekmege bazûsına kuvvet
(s. 300) Ḥaḳ ide ‘inâyet

Bir derde dûçâr oldı yine eyvâh dil-i şeydâ
Yok çâresi aşla

Bilmem neye müncer olur elḥâsıl (‘İzzet)
Bu ḥâl-i nihâyet

[109]

(Ğazel)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)

- 1 Bu şehre meyl-i gedâ ‘âr gelübdür bilirüm
İltifât-ı fuḳarâ yâr gelübdür bilirüm
- 2 Taḳdîr and içerek itse mevâ‘id u şâl
İtimâd eylemem nigâr gelübdür bilirüm
- 3 İttifâḳ eylemiş ağıyâr ile sîkâ-yı murâd
Gelse de meclise nâ-çâr gelübdür bilirüm
- 4 Şanma müntazır-ı pâdişeyḥ teng-ı rehiniñ
Ṭâs-ı gerdûn başına ṭâr gelübdür bilirüm
- 5 Yâdı ağıyâr ile (‘İzzet) göricek hem âgûş
Elbet ehl-i dile düşvâr gelübdür bilirüm

(s. 301) [110]

(Ğazel)

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün

- 1 Bir söz didi yâr müjde-i vuşlat var içinde
Biñ dürlü mevâ'id-i meserret var içinde
- 2 Diğkat ile baktım okudum nâme-i hüsnüñ
Gördüm ne halâvet ne selâset var içinde
- 3 Yağmadı bir bakmağla şabr u qarârım
Mir'at-ı diliñ başkaca hâlet var içinde
- 4 Esrâr-ı diliñ söyleme ağıyâr bilse de
İfşâ ider elbette 'adâvet var içinde
- 5 Yokdur dime and içme gör nâ-merdden işitdim
Dün gice ki cem'iyetiñ (' İzzet) var içinde

[111]

F'âilâtün F'âilâtün F'âilâtün Fâ'ilün

- 1 Tağ-ı aşkıñdan güzer istemem seniñ ey gonca-fem
Olsa da şahbâ-yı vaşlñ leb-â-leb zehr u sitem
Hâhiş-i la'l-i lebiñle eyledim 'azm-i 'adem
Muşhaf-ı mu'cize-i beyân eyledim yüz biñ kâsem
(s. 302)
- 2 Senden özge dilber- i ra'nâya ger dil bağlasam
Tañrı iki dimişlerden olayım ey şanem
- 3 Halka-ı tevîd-i zikr ehl-i î mân-ı Hakiçün
Hûn-ı pâk Hazret-i şâh-ı şeh-meydân Hakiçün
Tutdı pür gönüllerde mecmû'ay ser u şan Hakiçün
'Arş-ı a'zam fahr-i 'âlem nûr-ı Kur'an Hakiçün
- 4 Olma var ayrılma yokdur hâşılı bu kârdan
Geçmem ol zülf-i siyâh-ı müşg ü anbârdan
Dûr-bîn olsam dañı lûtf-ı nigâh-ı yârdan
Dönmezem bâzâr-ı aşkda itdigim ikrârdan
(s. 303)
- 5 Sûd-ı sevdâ-yı vişâliñle müyesser-i şân olmuşum
El-meded bî-tâb bî-nîrû-yı dermâm olmuşum
Merhamet eyle sezâ-yı lûtf u ihsân olmuşum
'Âşıkım 'âşık saña şanma peşîmân olmuşum
- 6 Rûy-ı gayre bakmazam itdim hezâr 'ahd u emân
('İzzetâ) âvâze-i şıdkımla memlûdur ciñân
Şâhid olsun cümleten saña ne 'arz u âsumân
Eyledim bu mañla'-ı berceste vird-i zebân

- 7 Senden özge dilber- i ra'ânaya ger dil bağlasam
Tanrı iki dimişlerden olayım ey şanem
[112]

(Lâedrî)

Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün

Şad hezâran terbiye itseñ bed-aşıl olmaz edîb
Âdemiyyet-i dâd-ı Hâkdır her kula olmaz naşîb

(s. 304) [113]

Ez- Hikmet-i Lokmân Aleyhi's-selâm)

Ayağıñ sıcağ tut başını serin
Kendiñe bir iş bul düşünme derin

[114]

Kerd hed hâkim bedel rüşûd karâr
Ki şitâsed zâlim ez mazlûm zâr

[115]

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün
(Fâ'îlâtün) (Fâ'lün)

- 1 Hâkim oldur ki anıñ olmaya zâtında tam'
Hâkim oldur ki anıñ olmaya fe'ânda riyâ
- 2 Raḥmet ol hâkime kim olmaya ilden gâfil
Naḳt-ı evkâtı ola şarf-ı nişâr-ı fuḳarâ

[116]

(s. 305)

(Ez Şehâdet-nâme-i Veysî)¹

(Hikâyet-i İslâm Es-seyyid bin Selemetü'l-Mahzûmî)
()

Benim ol 'âşık-ı pür-geşte-i dil kim devr-i gerdûndan
Vaşl-ı yâre bend-i gâmdan ümîd-rehâ kılmış
Benim ol şayd-ı mihnet kim halâş-ı ümîdin itdikçe
Felek birden beter biñ dürlü derde mübtelâ kılur

1 Sevinj Musayeva, Şehâdet-nâme-i Veysi (İnceleme-tenkitli Metin),Yüksek Lisans Tezi
Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 417561, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Adana 2015 s.108-111.

()

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Hâk-i pâyiñ tûtiyâ-i dide-i hûd-bâr imiş
Hamdülillâh kim göricek gözlerimiz var imiş

()

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Seniñ maḥzûnuñ olmak baña şâdân olmadan yegdir
Ġamuñla ağlamak yıllarla ḥandân olmadan yegdir

Cihânuñ 'izz u câhın şöyle iz'ân eyledim ben kim
İşigünde kûl olmak dehre sultân olmakdan yegdir

()

(s. 306)

Bi-merdûmî nazârî merâ ki dervîşem
Bi-merhemî mededî kun merâ ki dirîşem

()

Çend rûzî ber der yârem ikâmet arzûst
Ey ecel sūr'at mekun vûy 'ömr-i müsta'cil mebâş

()

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Ey ecel lutf edüp biraz katlan
Ruḥ-ı âl-i Muḥammedi göreyin

2 Âyîne-veş şafâ-yı ḥâtır eyle
Ayağı toprağına yüz süreyin

3 Şonra saña muṭî' olmaz isem
Ḥasret-i la'li ile cân vireyin

()

Hâne-i ḳalbe ḥayâl-i leb-i cânân gelür
Cân çıksun bedenimden evde yer târ eyler

()

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

(s. 307)

Firâḳuñla çıkarsa cân bu cism-i nâ-tüvânımdan
Temennâ-yı vişâliñ gitmeye rûḥ-ı revânımdan

Kelime-i Lâ İlâhe İllallâh bir ṭabîb-i lebbîdür ki çendan hezâr-sâl ma'lûlân-ı bî-
mâristân-ı küfr ü dalâl olan derd mendaniñ bir kere enâmil-i elf-i (lâ mât) ile
nabz-ı sâ'id ṭabî'atın tutsa sıḥḥat-pezir olur ve bir ḥakîm-i 'alîmdür ki nice
yıllar bîmârân peygûle-i ceḥâlet olan me'yûsân-ı mûmteni'ül- ılâcıñ bir dem
ser-bâlinine teşrîf-i ḥuzûr buyursa (fi'l-ḥâl) şifâ bulurlar

1 Ey hoş ân dil ki der kenâr girift
Dilber-i Lâ İlâhe İllallâh

2 Ey hoş ân cân yaft der bahreş
Gevher-i Lâ İlâhe İllallâh

(s. 308)

Ey dervîş bir kâfiriñ ‘ömr-i ciḥâr şad-sâlesi küfr ile güzerân itmişken bir kere dâmen-i sultân Lâ İlâhe İllallâhı dest-i ihlâş ile tutmağla ser-gerdânî-yi varṭa-i ‘araşâtdan ḥalaş bulup neşîmen-i nîşîn-i riyâz-ı cinân ola ve ḥâric-i dâ‘ire kıyâs nice me‘âric-i medâric-i cezîleye şeref-i ihtîşâş bula yâ ol bende-i mü‘mîn ki müddet-i ‘ömrin mu‘âneset-i kelime-i Lâ İlâhe İllallâh ile geçürmiş ola ve muttaşıl ola tıfl-ı cânâ şîr ü şükker-i tevḥîd içürmüş ola eger ol bende-i miskîn rûz-i rest-ḥîzde keşâkeş-i zebâniyye-i ‘azâbdan ḥalâş olsa ve rûḥ-ı revânın müşâhade-i ni‘met-i likâ ile sîrâb kılsa mevhibe-i Ḥudâvendîden ba‘id midür Celle zikrehu

İmdi benum cânum cesediñi şalavât- ı şerîfeniñ ve tevḥîd-i Bârî-i Te‘âliniñ nûrıyla nûrlandırır ve âşinâlık kesb eyle dünyâda Bârî-i Te‘âliniñ ‘aşkı nârına ve rasûl ekrem şallallahü ‘aleyhi’s-selâmıñ muḥabbeti nârına yanmayan cesed elbette ceḥennem nârına yanar

(s. 309) Mektebde taḥşilim zamânı şürekâdan Muştafi Efendi-zâde (Mehmed Kâmil) Efendiniñ bendelerine lâ-cel el-muṭâle‘a terk u i‘ṭâ itmiş olduğu fî 13 rebî‘u’l-evvel sene 1305 ve fî 16 teşrîn-i şânî 1303 târihlü Sivâs vilâyeti ğazetesi mündericâtından

[117]

Bu daḥi fî 17 Cemâziyel-evvel sene 1305 ve fî 16 Kânûn-i şânî 1303 târihlü vilâyet ğazetesinden heveslilerden ¹ ... ب imzâsıyla bir varaḳanıñ bâlâsında muḥarrir-i ğazel-i ra‘nâ derç-i şahîfe i‘tinâ kılunur

(Muhammed Ḥazret-i Pâdişâhı)¹

1 Sultân-ı şevket-ı âşâr ḥâḳân-ı ḥâtîm-ı iş‘âr
Ġâzî-i Ḥaydır eṭvâr-ı ‘Abdülhamîd şânî

2 Ḥâmî-i mu‘addeletdir Muḥyî-i ma‘rifetdir
Şâyân-ı Muḥammeddir her ra’yî-i dil-sitân

3 Şemşîr-i dil-i ḳahrı lerzende kıldı dehrî

¹ Kalıbı bulunamamıştır.

Seyr it bu şanlı devri kaḫroldu düşmânı

4 Mektebler itdi inşâ her fen idildi iḫyâ
Riyâsızlar oldı gûyâ yâ Rab ne kâmrânı

(s. 310)

5 Cüdâi bu ‘aşr nâdir bir devr-i i‘tilâdır
Her şeyde rûşinâdır sa‘yin ‘ulûv-ı şânı

6 Şâhâne içinde birdir ḥâḫân-ı muḫtedirdir
Şükrâna müḥaşşırdır hep milletin lisânı

7 Ey Ḥalîḳ-ı ‘avâlim ey Rabb-i merâḫım
Olsun cihânda dâim ‘Abdülḥamîd şânı¹

[118]

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Levḫ-i dilden mâsivâ naḫşın şehâ yâd eyledim
Ḳaşr-ı şavḳın gönlüm içre taze bünyâd eyledim

2 Râh-ı vaşlın aḫladım düşvâr u müşgil olduḡun
Ben anınçün derd-i ‘aşkın cânıma râz eyledim

3 Meyl kıldım nâḡihân bir ḡamze-i ḥûn-rîze ben
Bilmedim eyvâh ‘azm-i sû-yı cellâd eyledim

(s. 311)

4 Ḥüccet-i devr-i teselsüldür didi üstâz-ı ‘aşḳ
Güft-i zülfün kim medâris içre mu‘tâd eyledim

5 Çok mu güftârım nebât-ı efşân olsa ey Râdıb
Vaşf-ı la‘l-i yâri şubḫ u şâm evrâd eyledim

[119]

(Bu daḫi Sivâs Muḫâbiri Vâridât Kâtibi Meḫmed Şevḳî Tarafından)

(Ğazel)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilüm Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

1 Niḡâh mest-i maḫmûruḅla gönlüm mest u şeydâdır
Anınçün rûz şeb kârım-i figân ḫayret-efzâdır

1 Sivâs Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu

Demirbaş: NS1932, yer no: 9 Safer- 1303-1305 tarihli gazete sayıları bulunmamaktadır.

http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 26.03.2018.

- 2 ‘Aceb mi yansa cismim âteş-i sevdâ-yı ‘aşkıñla
Sevâd-ı çeşm-i âhû ey füsûnuñ ‘ayn-ı sevdâdır
- 3 Demâdem bezm-i feyziñde bulunmağ isterim ammâ
Ne çâre vuşlatıñ ey meh belâ-yı derd-i ‘izâmedir
- 4 Şuhûdum ‘arşa çok mudur seyr-i cemâliñden
Huţûţ-ı tal‘atıñ miftâh-ı kenz-i ‘âlem-esmâdır
- 5 Sezâdır şarf kılsam nağd-ı cânım hâkiyâ yeğdir
Der-i ‘aşkıñda hizmetkâr olanlar dehre-i dârâdır
(s. 312)
- 6 Melâhat pertevi nûr-i muhabbetdir be hey zâhid
Anıñ medh u şenâsı hâsıl-ı ‘uqbâdır -----
- 7 Muhabbetle açıldı gonca-ı meknûn-ı mevcûdât
Anı fehm eyleyenler vâkıf-ı sırr-ı mu‘ammâdır
- 8 Görüp bu nazmı dil-dârım didi şad âferin Şevkî
Bu gevher-sâz ‘irfân içre şi‘riñ dürr-i yektâdır¹

[120]

(An‘âkiye Müftüsü Faziletli Hâcî Şâdık Efendiniñ Haleb Vâlisi Devletli Süleymân Pâşanıñ Tahrîrâtına Cevâben Gönderdiği ‘Arîzasına Leffen Müşârün-ileyh Ta‘rîz Şadedinde Takdîm Eylediği Manzûmesidir)²

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
I(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Resm-i ‘unvânıñ³ mekâtib-i cedîd-i tahrîr³
‘Araz-ı rütbeye nisbetle olunmuş taşvîr
Yine hayşîyet-i zâtiye olunmaz tenkîr
Hak hayşîyetimizden eger oldunsa habîr
Mekremetlû yazılur mı bize ey kilk-i debîr
II

Öyle bir sade müdderris degiliz nihrîriz
Ak şakallı hocayız ‘ilm ü hünerde pîriz
‘Akl ü nakli biliriz muhtedirü’t-tefsîriz
Yapmışız⁴ Hâzret-i Kur’âna mufaşşal tefsîriz

1 Şevkî Dîvânı (Durmuş, 2018, YLT), *Hattat Divân Şâîrleri* (Karatay, 2008) incelenmiş fakat bu gazel bulunamamıştır.

2 Ahmed Faik Türkmen, *Mufasssal Hatay Şairleri Cilt 3*, İktisad Basımevi, Antakya, 1939, s.8.

3 Resm-i ‘unvânıñ: resm-i ‘unvânı SDD, s. 8.

4 Yapmışız: yazmışız SDD, s. 8.

Mekremetlû yazılır mı bize ey kîlk-i debîr
(s. 314)

III

Halka teblîğ ile fermân-ı şeh-i kevneyni
Vüzerâ-yı şeh-i dünyâya şebihiz ‘aynî
Emr ü nehy eyleyerek faşl ideriz mâbeyni
Olmuşuz şer‘ide fetvâya buyurmağa vezîr
Mekremetlû yazılır mı bize ey kîlk-i debîr

IV

İtmişiz nice makâmat-ı ‘ulûm-ı tahkîk
Şerh ü îzâh-ı mezâyâyâ havâşi te‘alluk
Hâşılı vârid olup Hâzret-i Hâkdan tevfiğ
Olmuşuz devlet-i ‘ilmîye-i ‘ülyâda müşîr
Mekremetlû yazılır mı bize ey kîlk-i debîr

(s. 313)

V

Biz bu devletde cevâhir gibi kıymetlû idik
Nezd-i erbâb-ı fezâ’ilde faziletlû idük
İmdi bu reğbet ile ne şî’irde himmetlû idik
Haliyâ evci faziletde iken bî-tağşîr
Mekremetlû yazılır mı bize ey kîlk-i debîr

VI

Bizdeki sıhhat asl ü nesebü şî’r u edeb
‘İffet u şıdk u dîrâyet gerü dursunlar heb
İtmişiz gayret-i diniye ile ‘ilmi taleb
Kavlimiz tâ kıyâmet taraf-ı dîne gafîr
Mekremetlû yazılır mı bize ey kîlk-i debîr

(s. 315)

VII

Enbiyâ vârişiyüz mûrisimiz fahr-ı resûl
Reh-nümâyız kılavuzladığımız hayr-ı sübûl
Şıdkıyla tezkîyemiz düzgün iken ‘indelûl²
Olduk ahkâm-ı İlâhiyeye serîr-i karîr
Mekremetlû yazılır mı bize ey kîlk-i debîr

VIII

Mekremet cümle benî âdeme virmiş Mevlâ
Ki buyurmuşdur ezelden vелеad keremnâ¹
Varafe‘nâ ile faẓl ehli olunmuş² îlâ
Kaderi îkân-ı ‘âkâidce olur ta‘bîr³
Mekremetlû yazılır mı bize ey kîlk-i debîr

IX

1 “Ve and olsun biz yücelttik, şereflendirdik, kerim kıldık”, İsrâ Süresi, Ayet: 70

2 Varafe‘nâ ile faẓlehli olunmuş: Varafe‘nâ ile faẓlehli kılınmış SDD, s. 8.

3 Kaderi îkân-ı ‘âkâidce olur ta‘bîr: Kaderi îkân-ı ‘âkâidce olunsak tevķîr SDD, s. 8.

Farķ olunmaz mı asâtiz-i telâmiz-i ‘ulûm
Kâmil âşâr-ı kemâlinden olur mu maḥrûm
Kesb-i esbâb-ı ḥuşûs itmedigiñiz heb ma‘lûm¹
Ne revâdır kim olalım kayd-ı ‘umûmîde esîr
Mekremetlû yazılır mı bize ey kilik-i debîr

(s. 316)

X
İtdi ‘unvân-ı fezâilden aşâğı ‘ülemâ²
Mekremet kâpdı nice ismi müderris-i cûhelâ
Ḳadr-i resmi ile biz faḥr itmemişiz aşlâ
Bizdeki vaşf-ı İlâhi olunsa ta‘bîr
Mekremetlû yazılır mı bize ey kilik-i debîr

XI
Ḳadrîmiz görse idin bezm-i müşirâide
Siyemâ ḥâk der-i ref‘et-i yezdânîde
Biz de eşefleniruz bezm-i Süleymânide³
‘Arş-ı Belkîs-ı kemâlâtı biz itdik teḥîr
Mekremetlû yazılır mı bize ey kilik-i debîr

XII
Açalım baḥşimizi vâlî-i vâlâ-şâne
Ya‘ni ol dâver-ı ‘allâme-i kıymetdâne
Bizi tenzîl-i idecek mi bu gibi ‘unvâna
Çok eyâletde bizi faẓl itmiş teşḥîr
Mekeremetlû yazılır mı bize ey kilik-i debîr

(s. 317)

XIII
Müşterek mekremet istemeyiz ‘âr ideriz
‘Ârîmizden o gelen kâğıdı efkâr ideriz⁴
Şâ‘iriz hâzım değiliz âşikâr ideriz⁵
Ḥaḳkımız ḥürmet iken lâyıḳ olur mu taḥḳîr⁶
Mekremetlû yazılır mı bize ey kilik-i debîr

XIV
Ḥazret-i kâtib-i dîvân-ı veliyü’n-ni‘âmı
Keser elbetde seniñ gibi pürûzli ḳalemi
Sen muḳâdderçe kitabetde degilsin ‘acemi

1 Kesb-i esbâb ḥuşûs itmedigiñiz heb ma‘lûm: neşrile kesbî husus ettiğimiz hep ma‘lûm SDD, s. 8.

2 İtdi ‘unvân-ı fezâilden aşâğı ‘ülemâ: İndi ‘unvân-ı faziletten aşâğı ‘ülemâ SDD, s. 8.

3 Biz de eşefleniruz bezm-i Süleymânide: Biz de aşefleniruz cenb-i Süleymânide SDD, s. 9.

4 ‘Ârîmizden o gelen kâğıdı efkâr ideriz: ‘Ârîmizden o gelen kâğıdı inkâr ideri SDD, s. 9.

5 Şâ‘iriz hâzım değiliz âşikâr ideriz: Şâ‘iriz hazımamız yok hemen iş‘ar ederiz SDD, s. 9.

6 Ḥaḳkımız ḥürmet iken lâyıḳ olur mu taḥḳîr: Ḥaḳkımız ḥürmet iken lâyıḳ olur mu taḡyîr SDD, s. 9.

Yıkılan gönülleri eyle bu def'a ta'mîr¹
Mekremetlû yazılır mı bize ey kîlk-i debîr²

[121]

(İder muharrir manzûmesinde eşrâf u hândân kadîm-i muğteberân-ı zamân
meşel-i 'adîmü'l-imkân nâhiyesi müdebbir-i şehâvetlû efendim Maḥmûd Ağa
hazretlerinin devletḥânesinde görülmüşdür)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Baḥa kemlik idenler dâ'imâ iyilikle yâd olsun
Yıkılanlar ḥatır-ı nâ-şadımı yâ Rab şâd olsunlar
Benümçün nâ-murad olsun diyenler ber-murâd olsun
Ḳuşûrîma baḳan kâmilleriñ 'ömri ziyâde olsun

(s. 318)

[122]

(Nilüfer Gazetesinde Oḳunmuşdur)

(Ğazel)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 İderseñ 'arz-ı ma'lûmât 'aceb kim ḥod-nümâ dirler
Sûkûtı ihtiyâr itseñ hemân cehl-i âşinâ dirler
- 2 Şalât u şavmı terk itseñ seni tekfîr iderler heb
Namâz kılsañ oruç tutsañ degildir bî-riyâ dirler
- 3 Belâ-yı 'aşḳdan âzâde olsañ levm iderler herkes
Muḥabbetden dem ursañ aḳlı yok bir mübtelâ dirler
- 4 Güzelden meyden el çekseñ saña aḥmak dinür muṭlaḳ
Mey içseñ ḥûb sevseñ mâ'il-i zevḳ-i sefâ dirler
- 5 Ne ḥikmetdir ne ḥayretidir ne ḥâletdir ki insanlar
Ne yapsañ ḥayr u şer taḳbîḥ iderler nâ-mecâ dirler

1 Yıkılan gönülleri eyle bu def'a taḡmîr: Yıkılan gönlümüzü eyle bu def'a taḡmîr SDD, s. 9.

2 Sivâs Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu Demirbaş: NS1932, Yer no: 17 Cemaziyelevvelin 1205 tarihli gazete sayısı bulunmamaktadır.

http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 24.03.2018.

- 6 Eşrâfîñ lisânından hâlâş olmak ne müşgildir
Velî olsañ bile haqqıñda biñ söz muṭlaḳa dirler
- 7 İlaḥi bende şaşdım neylesem bilmem ne yapsam âh
Ne eylersem begenmezler ne söylesem haṭâ dirler

[123]

(s. 319)

(Lâedrî)

(Beyt-i Müfred)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Egerçe hayli müşgildir kişi dünyâda kâm olmak
Bütün dünyâ deger ammâ 'adüvvdan intikâm olmak

[124]

Üstâz-ı Ekrem Faziletlü Efendim Es-Seyyîd Süleymân Vaşfî Efendi Hâzretleri
tarafından haber verilmiştir

(Sivâs vilâyet-i celîlesi sal-nâmesinde görülmüşdür zât-ı 'âlî hâzret-i vilâyet-
penâhınıñ ez-şâkirdleri olan (kıt'a-i tefsîrdir)

(Beyt)

Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlâtün Fâ'îlün

- 1 Söylesem ağyâr güler ketm eylesem bağrım yanar
Söylenmez ketm olunmaz böyle hâletdeyim

[125]

(Sene 1306 ramazân-ı mağfiret-nişânında çeḥârşenbe şehr-i dilnişînde bir
hoca tarafından mesmû'muz olmuşdur)

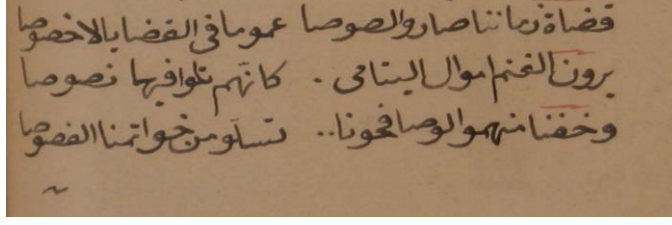
Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

(s. 320)

- 1 İki kanûnları teşrîn ol mart ile mayıs
Ağustos bir de temmuz-i hemîşe sen otuz bir say
- 2 Faḳat teşrîn-i şâniyle hâzîrân bir de nîsândır
Daḥi eylül otuz gündür şubât yirmi sekiz tam ay

[126]

El-Cenâb-ı İmâm Gazâlî ‘Aleyhirrahmetü’l- Bârî)



[127]

(Beyit)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Göñül kim mahv-ı mahviyetle ırmış sırr-ı tevhîde
Nasıl zabt eyliyor mülk-i fenâ fillâhı görsünler

(Vâlî-i Vilâyet-i İnfirâh Hasan Sırrı)

[128]

(s. 321) (Beyit)

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ilün

Âlât gerek itmege tahşîl-i kemâlât
Tahşîl-i kemâlât kem âlâtla olmaz

[129]

(Sünbülzâde Vehbî)

Oğumağa yazdın çok sa‘y it¹
Ki kalur nağş-ı câhil-i hattât²

[130]

(Lâedri)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Makâl-ı ta‘n-ı a‘dâdan ne gamdır ehl-i irfâna
Atarlar taş elbette dirâht-ı meyvedâr üzre

1 Oğumağa yazdın çok sa‘y et: hüsn-i hatt ile yazılmazdı o şâha SVD, s. 412.

2 Ki kalur nağş-ı câhil-i hattât: bilse ma‘nâsın eger yazdığı lafzın hattât SVD, s. 412.

[131]

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Kaẓârâ bir şapan taşu bir altun kaseyi kırsa
Ne artar kıymeti taşın ne kıymetden düşer kâse

[132]

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

Esbâb-ı sühanı kendime ben döndiricek
Eyledim hirmen-i endişe de şad fikr-i dakîk

(s. 322) [133]

(Seyyid Vehbî)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

Dostı zâr u hazîn düşmeni şâdân eyler
Sen sen ol eyleme bir kimseye ızhâr elemiñ

[134]

(Nâbî)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fa'ilün

Lâzım gelürdi serv u çinâr olsa meyvedâr¹
Fazl u hünerde medhâli olsa kıyâfetiñ²

[135]

(Sünbülzâde Vehbî)

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Bir nokta koyup mücrim iderler seni âhir³
Esrâr-ı kibâra şakın olma hele mahrem

1 Lâzım gelürdü ser u çinâr olsa meyvedâr: Zâtî gerek kemâl ü hüner yoḥsa Nâbîyâ Ali Fuat Bilkan, *Nabî'nin Türkçe Divanı (Karşılaştırmalı Metin)*, Doktora Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 6425, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1993, s.790.

2 Fazl u hüner: İlm ü hüner NB, s.790

3 Âhir: sonra SVD, s.285.

[136]

(Lâ)

Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mefâ'ilü Fâ'ilâtün

Kesmem ümîdimi elîâf-ı Hüdâdan zîrâ
Kerem u luţfî füzûndur benim ümîdimden

[137]

(Nevres)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fa'ilün

Mîzâna ur görüşdiğîñ ihvânı el-ğazer
Rehber taşavvûr eyledigîñ reh-zen olmasun¹

[138]

(Feyzî)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Sağın bir zerre-i nâçîzi pâ-mâl itme sultânım
Kişi ittigîñi elbet bulur günden 'ayândır bu ²

[139]

(s. 323)

(Seyyid Vehbî)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Sende 'aklıñ var ise bir neş'e taḥşîl it yûri
'Âlemüñ ṭa'n itme tiryâkîsine 'ayyâşına³

[140]

(Lâedrî)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Ahvâlini: ihvânını Hüseyin Akkaya, *Nevres-i Kadim Ve Türkçe Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 37092, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1994, s. 154.

2 Subhizâde Feyzî Halil Bey Divânı (Gündüz, 1997, YLT) ,Feyzi Efendi Divânı (Karagöz, 2004, YLT), Feyzi Kefevi (Eflatun, 2003, DT) İncelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır.

3 SEVD, s.40-45.

‘İlme mağrûr olma eflâtûn-ı vâkıd olsañ eger
Bir edîb kâmilî gördüğünde tıfl-ı mekteb ol

[141]

(Kemâl Paşa-zâde)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Nâ-ehl olur mu‘ârız-ı ehil
Her Aḥmede bulunur Ebû Cehil¹

[142]

(Lâ)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Çünkü yok o şâhibinden fâ‘ide
Rabbenâ enzel ‘aleynâ mâ‘ide²

[143]

(Rızâ)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Geç ikilikden dilâ itme nizâ‘
‘Âlemin keşretde olmaz intifâ‘

Maḥrem-i râz eyleme hem râzıñı
Küllî sırrun câveze’l-işneyi şâ‘³

1 T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap, Ankara, s.105 [http://ekitap.kulturturizm.gov.tr / TR, 16655, kemal paşazade divanı html](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,16655,kemal-pasazade-divanı-html) 02.3.2018.

2 Ey Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten bir sofrâ indir. Maide Suresi 114. Ayet.

3 İki kişi arasındaki bütün sırlar duyulur.

Hasan Rıza, (Tekli, 2010, YLT), Neccarzâde Rıza Divânı (Özdemir, 1999, YLT) incelenmiş fakat bulunmamıştır.

[144]

(Nedîm)

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

Hattîñ nazarı 'âşıkâ elbet girândır
Kıldan ağır ey gönca terâzû-yı muhabbet¹

[145]

(s. 324)

(Seyyid Vehbî)

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

'Âlemde ne dervîşe ne hod-şâha niyâz it
Bir kâr ki düşvâr ola Allaha niyâz it²

[146]

(Sünbülzâde Vehbî Efendi)

Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilâtûn Fâ'ilûn

Devr-i ebvâb eyleyüp olma ciḥânda der-be-der
Dergeh-i yâri dururken itme gayra intisâb

[147]

(Cevdet)

Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mafâ'ilûn Mefâ'ilûn

Virir bir câm-ı memlû biñ teḥî peymânenen soñra³
Felek ehl-i dilî irşâd eder ammâ neden soñra⁴

[148]

(Lâ)

Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn Mefâ'ilûn

1 Ey gönca: ey şuh Muhsin Macit, *Nedim Divânı*, T.C Kültür ve Turizm Bakankığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü e kitap, Ankara, s. 213, [http://ekitap.kulturturizm.gov.tr / TR, 56214,nedim divanı html](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,56214,nedim-divani.html) 02.03.2018.

2 SEVD, s. 122.

3 Cevdet başlığıyla verilen bu beyit mecmuanın yazarı tarafından yanlış verilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucu bu beytin Cevdet mahlaslı bir şaire ait olmadığı, Mezâkî'ye ait olduğu tespit edilmiştir. Verir: sunar Ahmet Mermer, *Mezâkî Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkidli Metni*, Atatürk Kültür Merkez Yayınları, Ankara 1991, s. 518.

4 Felek ehl-i dili irşâd eder: Döner vefk-ı murâd üzre felek A. Mermer, s. 518.

- 1 Lücce-i baħr-ı emel her câhile girdâbdır
‘Ârife âlâyış-i dünyâ hayâl u hûbdır
- 2 Bir kapuyı bend iderse biñ kapuyı ider küşâd
Ĥazret-i Allah Efendi Fâtih-ül-ebvâbdır

[149]

(Süleymân FeĤîm)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün Mef‘ûlü Fâ‘ilâtün

VaĤt-i mâziden ‘abeş ĥâlî getirme kâle
Hüner-i vâlid ile faħr iden evlâd gibi¹

[150]

(s. 325)

(Lâ)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

‘Âķil iseñ dime Ferĥâd ile Mecnûna deli
Eyleseñ ĥalka nażar her biri bir ĥûne deli

[151]

(‘Âlî)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

‘Ârifleri müzemmem ider ehl-i ibtizâl
Şimdi zarâfet oldu sefâhet didikleri²

[152]

(Lâ)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Zuhûr-ı ĥâr-ı miĥnet müjde-i gül ĥonca-ı terdir
Şeb-i târınıñ encâmı tûlû‘ -ı miĥr-i envardır
- 2 Dilâ yârân-ı ĥam böyle ĥalır mı açılır elbet
Seĥâb-ı derd-i hicrânıñ soñı şems-i münevverdir

1 Receb Çelik, *Fehim-i Sâni (Süleyman Fehmi) ve Divanı (İnceleme- Metin)* Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 308464, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir 2012, s. 57.

2 İzzet Ali Paşa Hayatı- Eserler- Edebi Kişiliği Dîvân Tenkitli Metin (Aypay, 1998), *Gelibolu Mustafa 3 Ali Divanı* (Aksoyak, 2018)incelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır.

[153]

(Nâbî)

Mef'ûlü Fa'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Erzân-ı metâ' fa'z u hüner bak ne rütbe kim¹
Biñ ma'rifet zamâna da bir âferînedir
Ebnâ-yı dehr her hünere âferîn virir
Yâ Rab bu âferîn ne dükenmez hazînedir

[154]

(s. 326)

(Lâ)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Muhibb-i şâdık o'dur muktezâ-yı hâl üzre
Yâ şarf-ı mâl ide aḥbâbına yâ bedel-i vücûd

[155]

(Çelebî-zâde 'Âşım)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 'Aşk âteşine kim ki yâna nârı nûr olur
Maḥv-ı vücûd eyleyeniñ mârı mûr olur
- 2 Eyle kemend-i nâle-i mazlûmdan hâzer
İmdâd olur da Ḥaḳḳdan anıñ zârı zor olur²

[156]

('İzzet Monlâ)

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Maḳşûd kolaylıkla 'azîzim ele girmez
Çeşm itdi fedâ Yûsufa Ya'kûb-ı muḥabbet³

[157]

1 Bak ne rütbe kim: ta o denlû kim NB, s.118

2 Sercan Kadeş, Çelebi-Zâde Âşım Divânı'nın Tahlili, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 381329, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2014, s. 44.

3 Ebubekir Sıddık Şahin, Keçeci-Zâde İzzet Molla'nın Divânları: Bahâr-ı Efkâr Ve Hazân-ı Âsâr, Doktora Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 141361, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2004, s. 503.

(Sünbülzâde Vehbî)

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Allah apasun oldu güşâdedir der-i rişvet
Hem rişvete hem mürteşi u râşiye la'net¹

[158]

(Vâşîf)

Mef'ûlü Fâ'ilâtün Mef'ûlü Fâ'ilâtün

'Abeş degil dil-i mecrûha tünd-hûy-i yâr
Zarardır itse zahm-dâra merhamet-i cerrâh²

[159]

(Reşîdî)

(s. 327)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ayağından bu bezmiñ el çeküp dûr olmamız yegdir
Bezm-i mest olmadan bu meyle mahmûr olmamız yegdir³

[160]

(Lâ)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

Halka gadr eyleyenin 'âkıbeti hayr olmaz
Kendi bulmazsa da bir gün olur evlâdı bulur

[161]

(Lâ)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 O rütbe-i mürtefi'dir aşr-ı bünyâd-ı tevâzu' kim
Riyâz-ı cenneti nazâra âbil tâ zemîninden
- 2 O rütbe pest u şerefdır âh-ı gayyâ-yı tekbir kim
Şeyâfin seng-i la'n-endâz olur gayyâ zemîninden

1 Sünbülzâde V. Divânı, s. 285.

2 Güler ,s. 56.

3 (Reşîdî ?- 1310?-18929 ve Divanı İnceleme-Tenkidli Metin (Çetin, 2006) incelendi fakat bu beyit bulunamadı.

[162]

(Fatih Merhûm)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Perdedâri mîküned der ƙaşr-ı Kayser 'ankebût
Bûm-ı nevbet mîzed ber konend-i Efrâsiyâb¹

[163]

(Sulţân Murâd)

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Elbette bu hâlimde o yârîñ haberi var
El-ƙalbi mine'l-ƙalbi ile'l- ƙalbi sebîlâ²

[164]

(Lâ)

(s. 328)

El-'ilm vel-mâl yesterân-ı kül 'ayb el- cehl vel-fakr yükeşşifân kül 'ayb

[165]

('Aţâyî)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Haşma çok hîle demişler 'uƙalâ
Cümleden eslemi terk-i ğavġâ³

[166]

(Meşaleci Eş'ad Pâşâ-zâde)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Ögren lisân-ı 'aşr u rûsum-ı zamâneyi
Bağ ƙab'-ı nâsa vâkte münâsib tekellüm it⁴

1 Fatih Merhûm başlığıyla verilen bu beyit mecmuanın yazarı tarafından yanlış verilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucu bu beytin Fatih Sultan Mehmet'e ait olmadığı, Sa'dî-i Şîrâzî'e ait olduğu tespit edilmiştir. Hayati İnanç, *Can Veren Pervaneler 1*, Babıali Kültür Yay., İstanbul 2019, s. 42.

2 H. Ahmet Kırkkılıç, Muradî Divânı (İnceleme Tıpkıbasım), Süleymânîye Yazma Eser Kütüphanesi Fatih Koleksiyonu no: 3874'deki Nüshanın Tıpkıbasımı s. 501.

3 Saadet Karaköse, *Nev'î- Zade Atâyî Divanı Kısmi Tahlil -Metin*, Doktora Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 36274, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya 1994, s. 544.

4 Fatin Davud (1271). *Tezkire-i Hâtimetü'l-Eş'âr*. İstanbul. 12.

[167]

(Raḥmî)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Şeb maḥv olup hemîşe ki necm-i seher toğar
Encâm-ı inhizâmda mihr-i zafer toğar
- 2 Âbisten-i şafâ u kederdir leyâl hep
Gûn toğmadan meşîme-i şebden neler toğar¹

[168]

(Vâsık)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 İzḥâr-ı 'aşqdan dem-i ḥat gaflet eyleme
'Arz it tabîbe derdiñi tîmâr vaḫtidir
- 2 Itlâf-ı vaḫt eyleme faşl-ı şebâbda
Kesb-i ma'ârif eyleye gör kâr vaḫtidir

(s. 329) [169]

(Vâsıf)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

Ḥaḫka tefvîz-ı umûr it ne elem çek ne keder
Ḳıl sözüm 'ârif iseñ gûş-ı ḳabûle gevher²

[170]

(Şeyḥ Gâlib)

Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûlün Fe'ûl

Ḳader dürr ü gevheri âdem bilür
Âdemi ammâ yine âdem bilür³

1 Sevgi Öztürk, *Kırımlı Rahmi Divânı*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran 2012 cilt 14 sayı 1(237-268)

2 *Vâsık İlâhîzâde Mehmet Emîn*, (Gürbüz, 2011) incelenmiş fakat bu beyitler bulunmamıştır. Ayşegül Celeboğlu, İbnülemin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri , C.5., S. 2427-2428

3 Âdem bilür: 'âlem bilür Naci Okçu, Şeyh Gâlib Divânı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap, Ankara s. 461, [http://ekitap.kulturturizm.gov.tr / TR, 78404 / seyh-galib divanı.html](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78404/seyh-galib-divani.html), 02.03.2018.

[171]

(Lâ)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Bu derh-i pür-ta'bdâ nâ'il-i câh olmağa lâbüdd
Utanmaz yüz tükenmez söz işitmez bir kulağ ister

[172]

(Şâlih Beg)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Denî tab' olma 'ilm ü ma'rifetle şâna sa'y eyle
Şaķın alâyiş-i dünyâya meyl itme ceḥâletdir

[173]

(Lâ)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'ül)

1 Halka kin eyleme ger varsa mürüvvet sende
Seni zemm eyleyeni medhile kıl şermende

2 Ehl-i 'irfânla külḥanda geçinmek yegdir
Cüḥelâ ile şafâ eylemeden gülşende

(s.330)

[174]

(Lâ)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Söz içinde şarrâf ol sözi önden söyleme
Saña kimse şormadıkça sen sözi hiç söyleme

[175]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Hak kulağı iki bir itmiş dili
İki işit birden artık söyleme

[176]

(Lâ)

Mefâ'ilün Mafâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

- 1 Ğurûr itme tekebbürden hâzer kııl aıla insânı
Haķâretle naẓar kıılma gözet mûr u Süleymânı
- 2 Garîb u bî-kesim yokdur enîsim âhdan ğayrı
Penâhım dest-gîrim kıalmadı Allahdan ğayrı

[177]

(Şâbit)

Mef'ûlü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

Ömrine kıarışan âheriñ-i vekîl gibi
Neticesinde ğarâmet çeker kefil gibi¹

[178]

(Lâ)

Ârif-i vahdet olup keşret-i yârandan geç
Râzî-ı kıismet olur ğayret-i akrândan geç

[179]

(s.331)

Beyit

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Ne mümkündür vefâ olmak ciĥânıñ bu vefâsından
Maĥbûb-ı şâdıķı yeğdir kışiniñ akrâbasından

[180]

(Nef'î)

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Yâ Rabb dilimi sehv ü ĥaṭadan şakla
Endişemi tezvîr ü riyâdan şakla²
Başdım reh-i vâdî-i rübâ'îye kıadem

1 Turgut Karacan, *XVII. Yüzyıl Şairlerimizden Sâbit ve Edisyon Kritikli Divan Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 367235, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1981, s. 373.

2 Metin Akkuş, *Divân-ı Nefî*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap, Ankara s. 296, [http://ekitap.kulturturizm.gov.tr / TR, 78404 / Nefi Divanı divanı .html](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78404/Nefi-Divani-divani.html), 05.03.2018.

Ṭa'n-ı ḥar-ı nâdân-ı dü-pâdan şakla¹

[181]

(Şervet)

Mef'ûlü Fa'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1 Tevfîkî yâver olsa Hüdânîñ bir âdeme²
İsterse eylesin bütün 'âlem muḥâşama

2 Eyle vazîfeñ olmadık işden ferâğ
Vâkıf iseñ ciḥân-ı mezâyâ-yı 'âleme³

[182]

(Sünbülzâde Vehbî)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

Ṭıfl-ı nâzım yûri git mektebe tenhâ yoldan
Ḥarf atar belki saña bir iki bed-ceḥre⁴ ḥarîf

[183]

(s. 332)

(Beyit)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fâ'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'lün)

Cenâb-ı Kâdir-i muṭlaḳdan olunca fermân
Gûn dahî doḡsa gerek 'âleme bî-vakîṭ u zamân

[184]

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

Dilberiñ nâmesi olsun iricek 'uşşâka
Kesb-i şıḥḥat ider oldum ne gerek tiryâka

[185]

1 NFD, s. 106.

2 Tevfîki yaver olsa Hûda'nın: aḳdâr-ı ḥaḳḳ mu'âvin olursa Fatih Mehmet Özdemir, *Servet Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 422205, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2015, s. 408.

3 Servet Dîvânı (Özdemir, 2015, YLT), incelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır.

4 Bed-çehre: bed-lehçe SVD, s.419.

(Müfred)

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Men' eylemege bülbülü gül üzre beter-hâr
Anıñ içün eyyâm u şâlde gelür ağyâr

[186]

(Beyit)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

Nigâra 'âşıkân bir günde yüz biñ cân bağışlar
Raķibân anı uyķuda şanup başında kışlar

[187]

(Beyit-i Müfred)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

'Andelîb ķande olursa gül pür-hârıñ arar
'Âşık-ı şâdık-ı bî-çâre de dil-dârıñ arar

[188]

(Beyt-i Müfred)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fâ'lün)

Zülf-i zincîr-i sitem-kâr ile bend olmuş iken
Taķdı ğaddâr felek boynuma bir de ahın
(s. 333)

[189]

(Beyit-i Müfred)

Her yerde bu derdi beyân eylemek olmaz
Sır virmek sırrı beyân eylemek olmaz¹

[190]

(Beyit-i Müfred)

¹ Bu beytin vezni bulunamamıştır

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

İrüşür menzil-i maşşûdına âheste giden
Tîz-i reftâr olanın pâyna dâmen dolaşır

[191]

(Beyit-i Müfred)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Sûz-ı dilden bî-ḥaberdür şanmanuz cânâneyi
Şem‘î ol arzû ider âteş-i sûzâneyi¹

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

‘Aşk odı ol düşer ma‘şûka andan ‘aşık
Şem‘î gör kim yanmayınca yakamadı pervâneyi

[192]

(Beyit-i Müfred)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Şâd ol ey dil ki bu gûn ḥaṭ-ı beşâret günidir
Ġam eyle ğuşşayı it ki müserret günidir

[193]

(Beyit-i Müfred)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Yoluñda olmadır kaçdım felek bir yana şalmazsa
Kapuñ terk eylemek yokdur eger Ḥaḳ cânım almazsa
(s. 334)

[194]

(Beyit-i Müfred)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

1 Şem‘î ol arzu ider âteş-i sûzâneyi: Şem‘î yakmaz mı ol âteş kim yakar pervâneyi ŞGD, s120.

- 1 ‘Aceb ben neyledim cerha ki dūr itdi nigârımdan
Bırakdı beni bir derde cüdâ kıldı diyârımdan
- 2 Gice gündüz işim Mecnûn gibi âh ile zâr oldu
Felek hışm itdi ayırdı beni gül yüzli yârımdan

[195]

Mef‘ûlü Mefâ‘ilün Mef‘ûlü Mefâ‘ilün

Üstâdıña ta‘zîm it zîrâ ki denilmiştir
Men ‘allemenî harfen kaç şeyyara nî ‘abden¹

[196]

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Cenâb-ı Hâkdan olmazsa kimiñ ki derdine dermân
Aña kıtâl-ı zehr olur kamû ma‘cûn-ı Loqmânı

[197]

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Derûnım derdîni ‘aşka giriftâr olmayan bilmez
Muhabbed ne belâdır aña dûçâr olmayan bilmez

[198]

(‘Âlî Paşa)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘illün
(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)

Al câme ile o meh-pâre kaçan kim şalunur
Tutuşur halk-ı cihân şehre bir ateş şalunur²
(s. 335)

[199]

(Şâbit)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘illün
(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)

Şeb-i yeldâyı müneccimle muvaqqit ne bilur
Mübtelâ-yı gama şor kim giceler kaç sa‘at

1 Bir kimse bana bir harf öğretirse onun kölesi olurum.

2 İzzet Ali Paşa Hayatı- Eserleri- Edebî Kişiliği, (Aypay, 1988), incelenmiş fakat bu beyit bulunmamıştır.

[200]

(Nedîm)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Bağda zülf ü ruḥuñ aındıkça bu kimdir diyü
Sünbül ü gül birbirinden sū'al eyler seni¹

[201]

(Râgıb Paşa)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Bî-vücûd olmak gibi yokdur cihânıñ râḥatı
Gör ki sîmurgun ne dâmi var ne de şayyâdı²

[202]

(Nâ'ilî)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'illün

Mütekebbirlere kıbr itme taşadduk sayılır
Zâlîme cevr u ezâ kıлма 'ibâdet gibidir³

[203]

(Kâzım)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'illün

(Fâ'ilâtün) (Fâ'ilün)

Merdüm-i âzârı nüvâziş setme ra'betdir
Zâlîme merḥamet ef'î-yi şıyânet gibidir⁴

[204]

(Şafvet)

1 Seni: beni ND s. 268.

2 H. Yorulmaz, s. 81.

3 Nâ'ilî başlığıyla verilen bu beyit mecmûanın yazarı tarafından yanlış verilmiştir. Yapılan araştırmalar sonucu bu beytin Nâ'ilî'ye ait olmadığı Mûsâ Kâzım Paşa'ya ait olduğu tespit edilmiştir. Zâlîme cevr u azâ kıлма 'ibâdet gibidir: zâlîme zulm ile te'dîb 'adâlet gibidir.920. Ramazan Bardakçı, *Musa Kâzım Paşa (Hayatı Sanatı Külliâtı ,)* Doktora Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 218313, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2007, s.70-927.

4 *Musa Kâzım Paşa (Hayatı Sanatı Külliâtı)*, (Bardakçı, 2007) bu beyit bulunmamaktadır.

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘illün
(s. 336)(Fâ‘ilâtün) (Fâ‘lün)

Fe‘hm ider neş’esini encümen-arâyı ‘azâ
Hûn-i rengîn ‘add u bâde-i misket gibidir

[205]

(Râgıb Paşa)¹

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘illün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

‘Aşk dursun ko mecâzî ise de albinde
Âb-ı engûr-hûm içre urarak bâde olur ²

[206]

(Nâbî)

Mef‘ûlü Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

İtme³ kibâre mâ-melekîn şarf ider zarar
Yirden sipir şebnem alursa virür maar

[207]

(Beyit)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

anda görse bir dil-i mazûnı tadîş itme kim
Yâ abîbinden cüdâdır yâ diyârından arîb

[208]

(Müfred) (âmî)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

1 Râgıp Paşa balığıyla verilen bu beyit mecmuanın yazarı tarafından yanlış verilmiştir.
Yapılan aratırmalar sonucu bu beytin Ragıp Paşa’ya ait olmadığı, *Sabrî Mehmed Şerif’e* ait olduğu tespit edilmiştir.

2 albinde: gönlünde Hasan Kesir, *Sabrî Mehmed Şerif Dîvânı (İnceleme Karşılatırmalı Metin)* Yüksek Lisans Tezi , Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 8928, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1990, s. 42.

3 İtme: itmez A. Fuat Bilkan, s. 1204.

Dest-i ‘aybım setr ider düşmen beni agâh ider
Hûbdur yanımda aḥbâbımdan a‘dâllar benim¹

[209]

Mef‘ûlü Mefâ‘ilü Mefâ‘ilü Fe‘ûlün

Ne yâre ne aḡyâre ne de şâhıña yalvar
Berdâra ki düşdüñ yûri Allaha yalvar

[210]

(s. 337)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Sır ki itme hûveydâ her muḥibbîyi şanma yâr
Vaḡt olur aḥbâb iken ‘idâ olur ‘âlem bu yâ

[211]

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Şâd şuyından ey göñül bulduḡ necât
Ġayri yüzden irişe bize memât

[212]

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Dûd-i dilden çehre-i hûrşide ger çeksem niḡâb
Tâ kıyâmet ehl-i dünyâya görünmez âfitâb

[213]

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Bende olma nefse iki ciḡâna şâh iken
Ḥayıfdır büthâne kılmak ḡalbî beyt-i âh iken

[214]

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

‘Âḡıl iseñ kıl seyâḡat gir Resûlüñ yoluna
Bir deḡirmendir bu dünyâ öḡüdür bir gün bizi

[215]

¹ *Dişarbakırlı Ahmed Hâmî Dîvânı*, (Yılmaz, 2017), *Dîvân-ı Hâmî Amîdî*, (Fırat, 1998) incelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

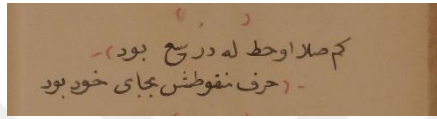
Mukaddem bir haberdır Enbiyâ terkîb-i kevn içre
Seniñ zâtıñ muahhar mübtedâdır yâ Resûlullah
(s. 338)

[216]

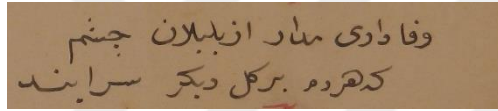
Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dönme bir dervîş-i fakîri hor görüp kılma nazar
Qalbiniñ her köşesiñde genc-i virân gizlidir

[217]



[218]



[219]

(Nâbî)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'illün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

Tevbe-i meyde şebât-ı kademümden şorma
Orasın sâkî-i gül-çihrenüñ ebrâmı bilür¹

[220]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Şanma herkes 'âleme insân gelür insân gider
Câhil u nâdan olan hayvân gelür hayvân gider

[221]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün
(s. 339)

Geçme nâ-merd köprüsünden koy eritsin şu seni
Yatma dilkiniñ ininde koy yisün çaçal seni

1 A. Bilkan s. 625.

[222]

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Fe'ûlün

- 1 Ezel şubhunda irdi emr-i Hâkdan
Kirâmâ-i kâtibine tâ ki âvâz
- 2 Kâyde rûz hesâb için şeb u rûz
‘İbâdîñ hayr u şerri defteriñ yaz

[223]

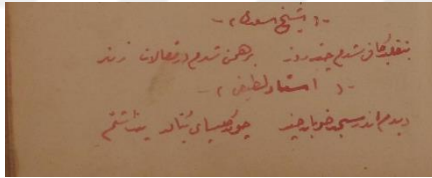
(Rubâ‘î)

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

Elâ yâ eyyühâ’s-sâkî edir ke’san ve nâvilhâ
Ki ‘aşk âsân-nümûd evvel velî üftâd-ı müşkilhâ
Tutup ka’sın kenârından içüp anı bir hor yolda
Disünler ayran içmekde ‘ümmî ammâ mâhir hâ

[224]

(Şeyh Sa’dî)



[225]

(s.340) (Kıt’a Ez- Bahâristân)

- 1 Ân şenide ki Türkî vaşf-ı Cennet çün şenîd
Goft bâ-vâ‘iz ki ân ğaret u târâc hest
- 2 Goft nî goftâ beter bâşed zi-dûzah ân behîşt
K’enderûn küteh buved ez-ġâret u târâc dest

[226]

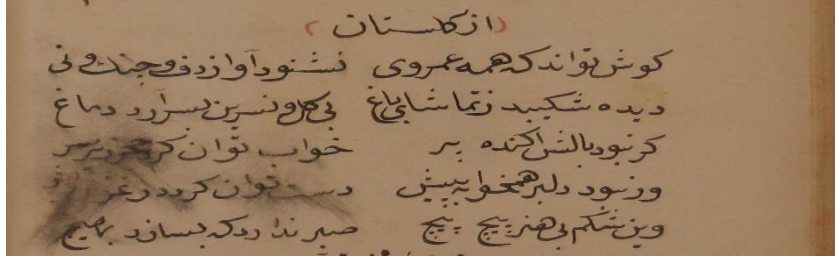
(Bu dahî)

- 1 Der-şîr se kes peyemberânend
Her çend ki lâ nebiyye ba’dî

- 2 Evşâfkasîde vu gâzel-râ
Firdevsî vu Enverî vu Sa'dî¹

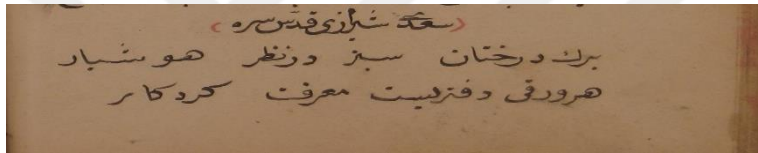
[227]

(Ez-Gülistân)



[228]

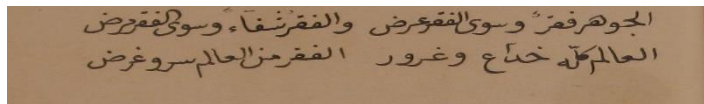
(Sa'dî-i Şîrâzî Kuddise Sirruh)



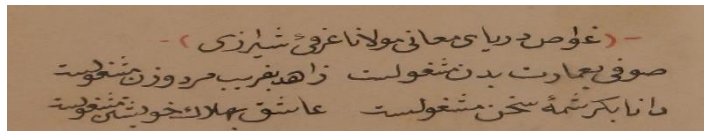
(s.341)

Bir gün Mevlâna Celâleddîn Rûmî kuddise sirruhü'l-âzîz hâzretleri semâ' iderler iken bir dervîş hâtırına hâtır eylediği fikrinden diyü sû'âl eyleye Hâzreti Mevlâna eşnâ-yı semâ'da bu rubâ'îyi okudular

[229]

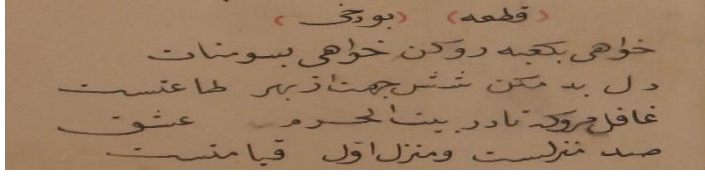


[230]



[231]

1 Ersoy Zeybek, Mehmed Şâkir'in Bahâristan Şerhi (s.279-607) Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 398305, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş 2015, s.142-270.



[232]

(s. 342) (Hâce Hâfız)

Dûş ez mescid sev-i meyhâne âmed pîr mâ
Çist yâran ʔariqat-ı baʕdazîn tedbir mâ¹

[233]

Şâib

Pür tevâzuḥâyı düşmen tekiye kerden eblihest
Pây-ı pûş-ı seyl ez pâ efkend dîvârḥâ

[234]

Şâʕir

Fâʕilâtün Fâʕilâtün Fâʕilâtün Fâʕilün

Nâ-tüvân-ı bî tâb bûdest ân ki der zaʕf-ı ḥord
Gerçe tâbend u tüvânâ derbeder hemçu cibâl

[235]

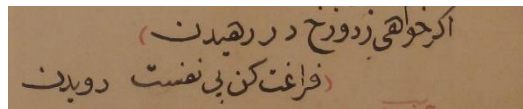
(Sünbülzâde Vehbî Der- Kaside-i Süḥan)

Feʕilâtün Feʕilâtün Feʕilâtün Feʕilün
Fâʕilâtün Fâʕlün

Bûved u mîşved ü bâşed ü âmed şud ile
Fârisî oldı şanır yaptıḡı şaçma-yı süḥan²

[236]

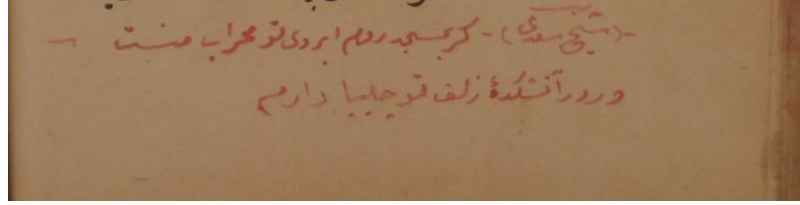
Mîr-i Naẓmî



1 Abdülbâki Gölpınarlı, *Hafız Divânı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul-1992, s.14.
2 Ahmet Yenikale, Sünbülzâde Vehbî Divânı, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap, Ankara, s. 277, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,3374/sunbulzade-vehbi-divani.html>, 23.02.2018. s. 277.

[237]

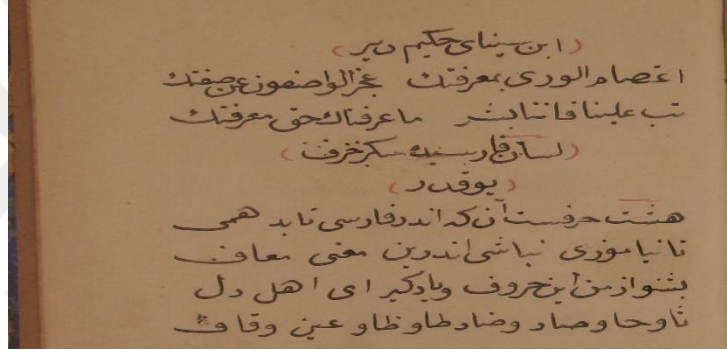
Şeyh Sa‘dî



[238]

(s. 343)

(İbn-i Sînâ-yı Hekîm)



[239]

(Dîvân-ı Şâhide Evkaddır)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

Tutar dil-i mîrisi miḥmân câyî şabr u ‘aql u cân

Zamânı boş gez nâ-mihrimân ḥâlî kimin çârâ²

[240]

(Mışra‘)

Ço ne dirlerse disünler tuta gör yâr etegin

1 Nilüfer Gazetesi, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Süreli Yayınlar Atatürk Kitaplığı Koleksiyonu’nda bulunmamaktadır.

http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/sureli/01627_00015_1304H01_200672. 2018.

2 Muğlalı İbrahim Şahidi Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri Divan ve Gülşen-i Vahdt, (Çıpan, 2002, YLT), incelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır.

[241]

(s. 344) (Lâedrî)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

Eger zehirse hûrşid yâr elinden
Gerekmez sükkerî ağyâr elinden

[242]

(Beyit)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Nedir sûdî bu bâzâr-ı fenâda celb-i emvâlîñ
Ğama virmez metâ'-ı müste'ârı nûş-i delâliñ

[243]

(Meşnevî)

Mef'ülü Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Muhkem değil bu kaçır-ı sipihriñ 'imârını
Bilmem bu köhne hâne de kim ide râhatı
- 2 Bu qahbe zenle var mı birâd ber-murâd ola
Ğaddâr-ı bî-vefâya neden i'timâd ola

[244]

(Kıt'a)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'lün)

- 1 Vâlid u vâlide u dâyesi tıfl-ı hüzn
İ'tibâr u kerem himmet u ihsân tamâm
- 2 Âh kim itdi felek bunları birden ma'dûm
Kaldı zilletde o bî-çâre yetîm nâ-kâm

[245]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Ki bülendi pest ider kâhî ider pesti bülend
Muktezâ-yı gerdiş-i dolab-ı ʿâlem böyledir

[246]

(s. 345)

Mefâʿilün Mefâʿilün Mefâʿilün Mefâʿilün

Cesâret mi iderdim böyle destâr-ı nâçîze
Eger gûş itmeseydim kışsa-ı mûr u Süleymân

[247]

Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün

1 İsteme beş kimseden beş nesneyi olmaz revâ
Biri müfsidden naşihat biri müflisden ʿatâʿ

2 Birisi nâkıs kişiden zerre ihsân isteme
Hürmeti câhilden umma daḥî özinden vefâ

Îlâhî Hâlıkî verham bükâî tekâbbel tevbetî vaḡfir ḥatâî¹

[248]

Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün

Niye halk itdi dime Ḥazret-i Mevlânâyı
Halka aındırmak için Ḥazret-i Mevlânâyı

[249]

Mefʿûlü Mefâʿilü Mefâʿilü Feʿûlün

Mecnûn ile biz mekteb-i ʿaşk içre okurduk
Ben Muşhafı ḥatm itdim o velleylide ḳaldı

[250]

(s. 346)

(Lâedrî)

¹ Ey Allah'ım! Yaratıcım! Gözyaşlarıma acı. Tevbemi kabul eyle, hatalarımı affet.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ülün

- 1 Cihânda buldum bir yâr-ı şâdık
Ki derd-i derdime ola muṭâbık
- 2 Eger buldum ise bir yâr-ı şâdık
Ki şâdık şandığım çıktığı mı münâfık
[251]

(Maḥzar) (ṣenâ-yı dervîşân)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Pâdişâh olsañda dirler er kişi niyetine
Var muşallada yatan hünkâra bak da 'ibret al

[252]

(Ḥazret-i Mısrî ḳuddise sırruhû fazilet-i fakr)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Kim ki cândan geçmez ise dîñ bize yâr olmasın
('Âr u 'arzıyla gelüp 'âşıqlara yâr olmasın¹

[253]

(Ba'zı 'Ârifin)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Açıldı defter-i ehl-i melâmet kayd olan gelsün
Çekenler nâm u kaydın gelmesün lâkayd olan gelsün²

Şâhidî ḳuddise sırruhû (der men' -i zînet-i dünyâ)

(Mısrâ')

(Sulṭân-ı 'âlem oldı kâni' olan palâs)

[254]

Ḥazret-i Mısrî ḳuddise sırruhû) (Der şaffet-i 'âkılân)

1 İhrâmcızâde İsmail Hakkı Altuntaş, *Niyâzî-i Mısrî (1618-1698) Dîvân-ı İlahiyât Ve Açıklaması Tam Metin*, Buhara Yayınları, İstanbul, 2010, s. 1244.

2 Muğlalı İbrahim Şahidi *Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri Divan ve Gülşen-i Vahdt*, (Çıpan, 2002, YLT), incelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır.

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Niyâzî bu ögüdi vir sen ol keñdi nefsîñe
(Digil gayrıya andan kim tuta her işiden insân ³)

[255]

(s. 347) (لا)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1 Luṭfun gördüñ bu şâhib-i ḥâneniñ
Ḥaḡ te'âlî ide ḥayrû'l-âkıbet

2 Luṭfuñ şermindesiyiz şübhesiz
Eyleriz îfâ-yı şükr u Muḥammedin

[256]

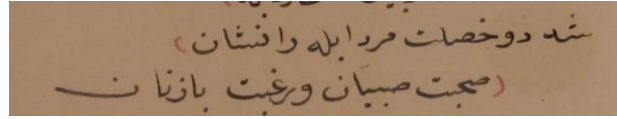
(Divân-ı Nedîmde gelmişdir maḥzar)

Mefâ'ilün Fe'ilâtün Mefâ'ilün Fe'ilün
(Fâ'lün)

Dilimle uğradığım kayda ben bu 'âlemde
Ne bülbül uğradı ne tûṭî-i sükker-i güftâr ³

[257]

(Der- beyân-ı nişân merd ile)



[258]

(Ez- Nevâdir-i Süḥeylî)

Mefûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Her ḥâr-ı cefâ kim dike sen yoluna ḥalkıñ
Âḥır cigeriñ zaḥmına ḥançer olur ol ḥâr

[259]

³ Altuntaş, s. 1347.

(Mısrâ')

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Göñüldendir şikâyet kimseden feryâdımız yokdur

[260]

(Beyit)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

El uzatma mîrî malına altun olsa pâresi
Üstühân-ı mârdır turdukça artar yâresi

[261]

Mef'ûlü Mefâ'ilün Mefâ'ilün Fe'ûlün
(s. 348)

Reşk itme görüp sürh-i pilâvın ümerânıñ
Hûn u ciğeri gözyaşdır fuķâranıñ

[262]

(Ez-Seyful ciħad'ül-cenâb-ı Maħmud Feyzî)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Vara zâlim 'ibret al aşhâb-ı filden ki hemen
Murğ-ı ahķar seng-i aşğarla anı recm eyledi

[263]

(Müfred)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Fehm idüp ahķâm-ı şer'îyi anıñla kıl 'amel
El hâzer gitme muhâlif itme gavğa u cidâl

[264]

(Beyit)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Şol zaman ki ehl-i bağıñ arta zulm u şiddeti
Sen hemân sû-yı cihâda şal seyf-i hiddeti

[265]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Çünkü âyetle hadîs hükm itdi ki farzdır cihâd
Var gazâ it kim olundı bâb-ı heşt-cennet küşâd

[266]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dîn u millet mâl u cânından ağırdır 'âkilâ
Mâl u cânıñ bedel idüp dîniñden it def'-i belâ
(s. 349)

[267]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Dü cihânda merd-i hâk oldı hüma ehl-i cihâd
Ol cihâtdan anlarıñ ecr-i şevâbı bî-'adâd

[268]

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Zât-ı pâk hazret-i şâh-ı Resûl itdi cihâd
Sende it kim hoşnûd olsun senden ol Rabbü'l-'ibâd

[269]

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Şehâdet cânımı nûş eyleyen merdâne 'aşk olsun
'Adüvvsın ser bî-hâk u çâk iden arslana 'aşk olsun

(Hazret-i Mısrî mahzar) (der beyân-ı zikriñ feyzîn)

Mef'ûlü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ûlün

Kulağ ki ögûd almaya her diñlediginden

Akıt aña kuruşını hemân sen deliginden¹

[270]

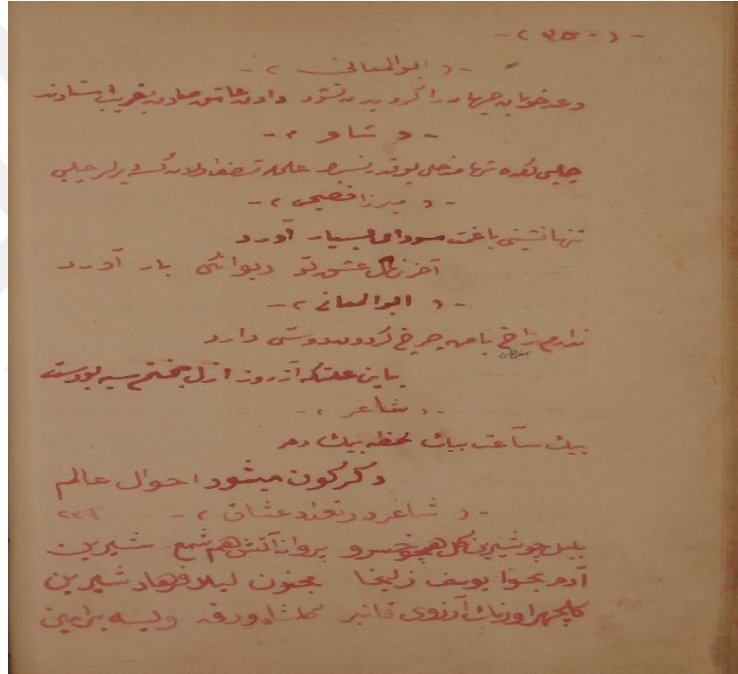
(Lâmi^c)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün
(Fâ‘ilâtün) (Fa‘lün)

Âteş-i zaḥmım ciger-sûz-i ne‘âm olsa n’ola
Dil- âteşinde meh düşse semendir gül olur²

[271]

Ebu’l-Me‘ânî



[272]

Meḥ‘ülü Meḥ‘ilü Fe‘ilün

(s. 351)

- 1 Üftâde- gâñ ‘aşq-ı mecâzî
Encâm-ı işân şavk-ı ilâhî
- 2 Çünkü mecâzî cîsr-i ḥaḳîḳ
Goftend anḥâ aşḥâb-ı temkîn

1 Altuntaş, s. 1347.

2 Lamiî Çelebi’nin Münşeâtı, (Karaman, 2001, YLT) incelenmiş fakat bu beyit bulunamamıştır.

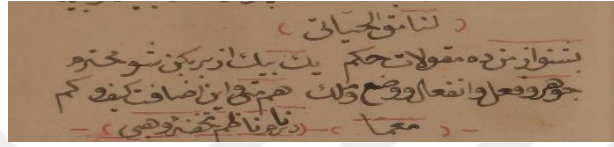
[273]

(Beyit)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Cehennemdir 'adüvvün şohbeti zîrâ dili durmaz
Muhabbet ehline çünkü gazâb iden zebânîdir

[274]



[275]

(Mu'ammâ)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün
(Fâ'ilâtün) (Fa'ilün)

Dîdeden kaṭre-i eşkim dökülür dil mecrûḥ
İsmimi ḥûn-ı dilimden idesin istinbât

(s. 352)

(Hal-i mu'ammâ) dîdeden çeşm-i murâd dürr-i noktalar dökülüp ḳalbî ya'nî sîn-i mecrûḥ u meskût olunca ḥamm ḳalur ba'de ḥûndan dem-i murâddır ḥamm ile terkîb u ḳalb olunca (Muḥammed) olur bu taḳdîrce bunda â'mâl-i ma'mûyetiden terâdüf ü isḳâd intikâd u terkîb u ḳalb â'mâlleri vardır hem daḥi ḥall-i mu'ammâ bunda başḳa güne de mümkündür meşelâ ḥûn-ı dil lafzınıñ intikâd ḳâ'idesiyle dîdesinden kaṭre ya'nî evvelinden noktalar dökülüp hem daḥi ḳalbinden vâv-ı mecrûḥ u sâḳiṭ olunca dörtr harf üzre ḥandel ḳalur ki ḥesâb cümlede doḳsan iki 'aded olur Muḥammed daḥi doḳsan iki 'adeddir çünkü ism-i nâzım taḥrîr-i Muḥammeddir maḥlaşı Vehbî der ki dîde ile Vehbî ḥesâbda müsâvîlerdir böyle olunca bunda â'mâl-ı ma'mûyeden intifâd u isti'âre u isḳâd ve emşâlî nesneler vardır ----- (erḥâlî 204 dūr kıṭ'a tâ) nazm-ı Tuḥfe-i Vehbî Sünbül-zâde Vefbî Efendîniñ İrâna sefâretle gıtdik de İşfâḥân şehrine cârî Zâyende-revende Nehriyle nezdindeki müzeyyen çâr-bâḡ tam baḡçeyi seyr ü temâşâ eylemiş kıṭ'a

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Şikâyet gerçe tîğ-i ğamze-i cādûlarındandır
Benim çektiklerim amma kemân ebrûlarındandır
Şıfâhânda görüp bir çâr-ı ebrû-yı hattın sordum
Didi bu çâr bâğîñ sünbül u şîvelerindendir¹



1 Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbî 1542''de Kayıtlı Muammâ-Lugaz Mecmuası (İnceleme-Metin) (Çakıroğlu, 2014, YLT), Tuhve-i Vehbî Manzum Sözlük (Transkripsiyonlu Metin, İnceleme, Sözlük) (Demirci, 2002, YLT) incelenmiş fakat bu manzum ve mensur kısma ulaşılammıştır.

SONUÇ

Şiir mecmûaları, derleyenin edebî zevkini yansıtan bireysel antolojilerdir. Edebî zevke göre şekillenen bu eserler kimi zaman edebiyat tarihlerinde eksik bilgileri tamamlarken kimi zaman da var olan eserleri toplu halde günümüze ulaştırmaktadır. Dîvân neşirleri hazırlanırken mecmûaların da taranarak şiirlerin bulunup neşirlerin ondan sonra yapılması ilmî çalışmaların kalitesini ve verimliliğini artıracaktır.

Çalışmamıza konu olan mecmûa, Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü Kütüphanesi 8358 numarada kayıtlı olan mecmûadır. Tezimizde mecmûanın 184-352 sayfalarının transkripsiyonlu metin ve incelenmesi yapılmıştır. Çalışmamız genel olarak iki ana bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlere geçmeden önce mecmûalar hakkında genel bilgiler verilmiştir. Daha sonra çalışmamızın birinci bölümüne geçilmiştir. Bu bölümde mecmûanın tavsifi ve diğer özellikleri, 184-352 sayfaların muhtevası, bu sayfalar arasında yer alan şairlerin biyografiler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ise mecmûanın 184-352 sayfaları arasında yer alan metinlerin transkripsiyonlu olarak yazı çevrimi yapılmıştır. Bu iki ana bölümden sonra ise sonuç, özel adlar dizini, kaynakça bölümleri yer almaktadır.

Mecmûanın tezimize konu olan 184-352 sayfalar arasında yüzden fazla şairin eserlerinden manzum ve mensur birçok alıntıya yer verilmiştir. 6. yüzyıl şairi Hâtım Tâî'den 20. yüzyıl şairi Mustafa Reşit arasındaki şairlerin şiirleri yer almaktadır. Fuzûlî, Nâbî, Nef'î, Nedîm gibi devrinin önde gelen dîvân şairlerinin şiirlerini içeren bu mecmûa, Sabah, Nilüfer, Trabzon ve Sivas gazetesi gibi sayıları bulunmayan ve hakkında yeterli bilgi olmayan pek çok şairin şiirlerini içermesi bakımından önemli bir kaynaktır. Eserde 5'i hece ölçüsü, 25'i aruz vezni olmak üzere toplam 30 farklı kalıpla yazılmış şiirler bulunmaktadır. Bunlardan en fazla kullanılan, "Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün" (55), "Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün" (49) ve "(Fâ'ilâtün) Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün (Fa'lün)" (34) kalıplarıdır.

Mecmûada adı geçen şairler ile bilgiyi bulabildiğimiz yayımlanmış divanlardan, tezkirelerden ve yapılan ilmi çalışmalardan yararlanılarak ansiklopedik bilgi şeklinde verilmiştir. Yine mecmûada şiirleri olan şairlerin

divanları ile mecmuadaki şiirler karşılaştırılarak şiirler arasındaki beyit farkları dipnotlar halinde verilmiştir. Bazı şiirlerin kimi beyitleri okunmadığı için bunlar divanlardan tamamlanmıştır. Bazı şiirler ise dîvânlarda bulunmamaktadır. Bunlarda dipnot olarak verilmiştir.

Mecmûanın tertibinde bir düzen gözetilmemiştir. Düzensiz bir görüntüde olan mecmûanın düzenleyicisi hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılmamıştır. Mecmûada birçok imla hatası bulunması şekil, kafiye ve vezin açısından bir tertibe tabi olmaması mecmûanın düzenli olmadığı izlenimini doğurmaktadır. Mecmûanın düzenli olmamasının diğer bir sebebi ise yüzden fazla şairden alıntı yapılmasıdır. Yapılan alıntıların çoğunlukla bir veya iki beytle sınırlı kalmıştır.

Mecmûanın dikkate değer bir başka yönü ise müstensih metinde yer yer ara girip kendisini ve çalışmasını eleştirmesi ve okuyucuyu ihtar eden ifadeleri kullanmasıdır.

Müstensih metin akışının son derece düzensiz olduğu bir yerde araya girer ve bu durumu şu mısra ile dile getirip kendisini eleştirmiştir:

Mısrâ' dirligim dirlik degildir bir kıara gündür geçer

Müstensih okuyucunun kendisinin yazmış olduğu gazele başlamadan önce duayla başlaması için ihtar etmiştir:

Qalem şu nev ğazeli bilbedâhe yazdım ben

Du'âya başla bu hoş ğû-suĥan-serâ ile sen

Mecmûalar kayıp olan bir eserin ortaya çıkarılması, zamanında şairin herhangi bir sebeple dîvânına koymadığı veya daha sonra yazdığı şiirlerinin tespit edilmesi, dîvânı olmayan bir şairin şiirlerin ortaya konması bununla birlikte dîvânlarda ya da dönemin eserlerinde eksik bulunan eserlerin tamamlanması açısından büyük bir önem taşımaktadır. Bu açıdan bakılacak olursa mecmûaların klasik Türk edebiyatı içerisinde hak ettiği değeri bulması gerekmektedir. Bu konuda araştırılması ve açığa çıkarılması gereken birçok mecmûa Türk dili ve edebiyatı araştırmacılarını beklemektedir. Bu konuda üzerinde çalışma yaptığımız mecmûayla bu alana bir nebze olsun katkıda bulunabildiysek kendimizi amacımıza ulaşmış sayarız.

ÖZEL ADLAR DİZİNİ
(ŞAHİS, ESER VE YER ADLARI)

A

Abdurrahmân Sâmî Paşa: 198

Abdülaziz Hân: 193

Abdülhamid: 195

‘Acem: 215

Âdem: 248,

Ahmed Cevdet Paşa: 184

Akdeniz: 184

Allah: 193- 196, 226,

Âlî: 297, 325, 117,129,136,157,163

Âlî Paşa: 334

Ahmed: 236, 154

Ahmed Reşîd Efendi: 292

Anka Kuşu: 258

Ahmed Vehbî

Antâkîye: 312,

Arab: 248

Arabsitân: 154

Arif Hikmet Bey Efendi: 189

Arzû: 259

Aslı: 245

Âşık Garîb: 245,114

Âşık Mecnûn: 240

Âşık Mesûd: 250

Âşık Ömer: 234, 237, 297

‘Atâî, Nevîzâde: 328

B

Bağdad: 234, 250, 250

Bahâyî: 293, 134

Bâkî Efendi: 184

Bahâristân: 340

Basrâ: 265

C

Cehennem: 104

Cem: 299, 219

Cebrâil: 249

Cibril-i Subhân: 252

Celâl: 195, 250, 109

Cengiz: 228

Cennet: 197, 113

Cemâl: 248

Cengiz: 227

Cercis: 260

Ceride-i Sivas: 268

Cevdet: 188, 324, 60

Ç

Çelebî Zâde ‘Âşım: 326, 157

D

Dâver İbn: 194

Dehhâk: 227

Dehr: 227

Derdiyok: 258
Dîvân-ı Şâhidi: 343

E

Ebu Cehil: 323
Ebü'l-Me'ânî: 350
Edhem: 229
Efrasyâb: 327
Emin: 241
Es'ad: 196
Esmân: 253,120,121
Eşref: 184
Enderunlu Vâsîf: 208, 209, 210, 211,
212
Erdel: 184
Erzincan: 257

F

Fatih: 327, 155
Fazıl Bey: 295
Fehîm Efendi (Süleymân): 188,162, 60
Ferhâd: 204, 243, 325
Ferhâd ve Şîrîn: 108
Fevzî: 322
Fâzıl Bey: 295
Fuad Paşa: 198
Fuzûlî: 200, 202, 203, 204, 83,84,85,86

G

Gâfûr: 198, 248
Gufrân: 198, 203
Gâlib: 116,140,167

Ġazâlî: 157
Gelibolu: 163
Gülistân: 340

H

Habeş: 227
Hâce Hâfız (Hâfız-ı Şîrâzî): 95,179
Haccâc: 227, 90
Hacı Sadıkhafi Efendi: 312, 146
Hâdî: 184
Hâfiyyâ: 216,
Hâfız: 219, 282, 342
Hafız Divânı: 95,179
Hâfız Zahid Efendini: 279
Hak: 195, 198 92
Haleb: 246, 105
Hasan Sırrı: 320
Halk Hikâyesi olarak Ferhâd ile Şîrîn:
108
Hamdî: 106
Hami: 336
Harut: 259
Hasan Sırrı: 320
Hâşimî: 184
Hâtîm Tâî: 261
Hz. Âlî
Hazret-i Âdem: 236
Hazret-i İsrâfil: 123
Hazret-i İsmâil
Hazret-i Lokmân
Hazret-i Mevlânâ: 141
Hazret-i Mûsa 122

Hazret-i Yakûb: 115
Hazret-i Yûsuf: 98,118,142,164
Hind: 248, 115, 108
Hindistân 248, 249
Hızır: 252
Horâsan: 250, 109
Hüdâ: 203, 244, 93, 126

I

Irak: 234,101, 106

İ

İbn-i Sînâ: 343, 173
İmâm-ı Azâm: 236
İmâm Ca'fer: 298
İmâm-ı Gazâlî: 319
İnşâ-yı Sâmî: 81
İrân: 75, 189
İrem Bağı: 197
İsa: 71
İsıfâhân 352
İsmâ'il: 249
İslam: 124
İsrâfil Aleyhisselâm 258
İsmet Bey: 184
İzzet: 300,146,147,148,163,164,173
İzzet Efendi: 299
İzzet Monlâ: 326, 157

K

Ka'be: 248

Kâdir: 126
Kahhâr: 129
Kanber: 259
Kâmer: 90
Kevser: 284
Kâzım: 335
Kâzım Paşa : 174
Kayyûm: 126
Kemâl Paşa-zâde: 323, 153
Ken'ân: 239, 242
Kerem: 245
Kerim: 244
Kuddûsî: 204, 79
Kur'ân: 109
Kırımlı Rahmi: 166

L

Lâmi Çelebi: 349, 180
Lazistân: 283
Leylâ: 90
Lokmân Aleyhisselâm: 304

M

Mâhfirûza Sultân: 249, 109
Mahmut Aga: 194, 317
Mahmut Feyzi: 348
Meşâ'leci Pâşâzâde: 328
Mecmû'atü'l-Let'âif: 291
Mecnûn:325,204,
87,93,94,105,106,108,126,163, 80
Mennân: 129

Müneccim: 90

Mehmed Han: 184

Meḥmed Şevḳî: 311, 147

Merzîfon: 216, 139, 86, 87, 132

Melâmet: 87

Mesrûd Hân: 184

Meş‘âleci Paşa-zâde: 328

Mevlâna Celâleddîn Rûmî: 341

Mevlânâ: 293

Mevlâ-yı Şeyḫi Ahmed: 236

Mezâkî: 162

Mehmed Han: 60

Mısır: 66, 60, 126

Mısırî: 346

Mithad: 194

Mi‘yarü’l Kelâm: 215,

Muhammed: 236, 144,
127, 134, 139, 149, 151, 184, 188

Mehmed ‘Ali Vasfî: 283, 132

Muhammed Bahâ‘eddîn: 291, 132

Muhammed Mahmûd: 271

Muhammed Kamil: 309

Muhibbi: 199

Mısır: 184

Mîr Nazmî (Mîr Meḥmed Nazmî): 342

Musa: 258

Mushaf: 109, 132

Muştafa Efendi: 309

Muştafa Vehbi Efendi: 291

Miyâr’ül Kelâm: 92

Muharrem: 129

Muhibbî: 81, 74, 137

N

Nâbî: 322, 325, 338, 176, 152

Namık: 293

Nâilî: 335, 336

Nedîm: 323, 335, 347

Nef‘î: 199, 82, 169, 74

Nevres: 322, 153

Nev‘i- Zade Atâyî: 328

Nihâni: 115

Nil: 115, 119

Nilüfer gazatesi: 318, 180

Niyâzî: 183

Nuşirevân: 228

Ö

Ömer: 95, 97

R

Rabb: 204

Râdıb: 311

Râğıb Paşa: 196, 335, 336, 174

Rahmân: 203, 249

Rahmân Sûresi: 236

Rahmî: 328

Reşîd: 326

Rıdvân: 283

Rızâ: 323,

Rûm: 184, 188, 215, 234, 74, 75, 92,
101

S

Sâbit: 330, 335

Sa‘dî-i Şîrâzî (Şeyh Sa‘dî): 339, 340

Sâ‘ib-i Tebrîzî: 342

Safiyyullah : 236

Şafvet: 335

Sami Paşa: 198

SandûKatü’l-Ma‘ârif: 291

Sâlih Bey: 329, 160

Selim Sâbit: 92

Selîm: 215, 293, 86

Seyyid Vehbî: 322, 323, 324

Servet: 331

Sivâs: 129,132,133,134,

150,151,155,157

Sunhân: 236

Sultân Abdü’l-’Azîz Hân: 76

Sultân Fâtih: 327

Sultan Hamid: 125, 127

Sultân Murâd: 327, 159

Sultân Selîm: 297, 298, 137

Sultân Süleymân: 199, 297,

Sultân Yavuz Selîm: 144

Surûrî: 184

Sübhân: 198

Süheylî: 347

Süleymân: 197, 228, 316, 345 161

Süleymân Fehîm: 324, 155

Süleymân Paşa: 312

Süleymân Vasfi Efendi: 319

Sünbülzâde Vehbî: 321, 324, 326, 322, 331

52, 159, 162, 164, 170,

Ş

Şâhidî: 181, 183, 177

Şahmerân: 245

Şefîk Efendi: 299

Şehâdetnâme-i Veysi: 305

Şehr-i Keremşan: 118

Şem‘î: 197, 291, 82, 114, 139, 171, 132

Şems: 90

Şevkî: 152, 147

Şeyh Ahmet: 97

Şeyh Gâlib: 293, 329, 160 134

Şeyhülislâm Bahâyi: 141

Şîrîn: 243, 109

T

Tanbûri İzâk Efendi: 106

Terkîb-i Bend Tercî-i Bend: 95

Tıflî: 282

Timur: 240, 261, 98, 119

Trabzon: 282, 137, 139, 128

Trabzon Gazetesi: 282

Tûr Dağı: 117

Ü

Üçüncü Selîm: 141

Üsküdar: 184

V

Vâsîf: 207, 209, 210, 211, 212 ,213, 326, 83, 85, 157, 160, 329

Vâsîf-ı Üftâde: 213

Vâşık: 328, 160

Vehbî:
158,160,161,162,164,170,188,189

Veysi: 148,150,159, 142

Yûsuf: 239, 242, 249,

Yûsuf Bahrî: 216, 218

Yûsuf Sıdkî: 216, 218

Y

Yakub: 242, 249

Yemen: 248, 108

Yıldız: 90

Z

Zeycân: 253, 119, 120, 121

Ziyâ: 225, 234,

Zülfüsiyâh: 258, 111



KAYNAKÇA

- ABDURRAHMAN SAMİ PAŞA, *İnşâ-yı Sami*, İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi, Taha Toros Arşivi, PL001615057001, s.79./<http://earsiv.sehir.edu.tr:8080/xmlui/handle/11498/20623> (Erişim Tarihi: 02.05.2018).
- AHMED CEVDET PAŞA, *Belâgat-ı Osmâniyye*, Haz. Turgut Karabey & Mehmet Atalay, Akçağ Yayınları, Ankara, 2000.
- AK, Coşkun, “*Süleyman I (Edebi Yönü)*”, DİA, C. 38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.
- AKKAYA, Hüseyin, *Nevres-i Kadim Ve Türkçe Divanı*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1994
- AKKAŞ, Saffet, *Derdiyok ile Zülfüsiyah Hikâyesi Üzerinde, Mukayeseli Bir Araştırma (TDK Nüshası)*, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, 1999.
- AKKUŞ, Metin, *Nefî Sanatı ve Türkçe Divanı: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1991.
- AKKUŞ, Metin, *Divân-ı Nefî*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap, Ankara. [http://ekitap.kulturturizm.gov.tr / TR, 78404 / Nefi Divanı divanı. html](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,78404/Nefi-Divani-divani.html), (Erişim Tarihi: 05.03.2018).
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Âlî*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 28.05.2018).
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Âlî Çelebi*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 28.05.2018).
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Mestçi-Zade, Mehmed Sâlih Efendi*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2800> (Erişim Tarihi: 12.04.2018).
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolu Mustafa Ali Divanı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, 2018.
- AKSOYAK, İsmail Hakkı, “*Hami, Hami Efendi*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 08.05.2018).

AKSOYAK, İsmail Ali, *Rahmî, “Mustafa Rahmî Efendi ”*, Türk EdebiyatıİsimlerSözlüğü,<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 09.04.2018).

AKSÜT, Sadun, *Türk Musikisinin 100 Bestekârı*, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1993.

AKTAŞ, Mehmet, *Kemalpaşazâde'nin Zihnî Varlık Risâlesi Tahkik ve Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul, 2014.

AKYÜZ, Kenan-Beken, Süheyl-Yüksel, Sedit-Cunbur, Müjgan, *Fuzûlî Divanı*, TTK. Yay., Ankara, 1958.

AKYÜZ, Kenan, *Fuzûlî Dîvânı*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara, 1958.

ALBAYRAK, Nurettin, “*İzzet Ali Paşa*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.23, Diyanet Vakfı Yayınları 1995.

ALICI, Lütfi, *Divân-ı Hâfız-ı Maraşî*, (İnceleme-Tenkitli-Metin), Ukte Yayınları, Kahramanmaraş, 2010.

ALPER, Ömer Mahir, *İbn Sina*, II. Baskı, İsam Yayınları, İstanbul, 2010.

ALTUNTAŞ, Ahram-zade İsmail Hakkı,, *Niyâzî-i Mısırî (1618-1698) Dîvân-ı İlahiyât ve Açıklaması Tam Metin*, Buhara Yayınları, İstanbul, 2010.

ARSLAN, Mehmet, *Namık Paşa, Namık Ali Paşa, Morali Anapolili*, TürkEdebiyatıİsimlerSözlüğü,<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 09.05.2018).

ARSLAN, Ahmet, *Rıza, Ali Rıza Efendi İstanbullu*, Türk Edebiyatı İsimlerSözlüğü,<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 05.05.2018).

ARSLAN, Mehmed, *Es'ad, “Mansruri-zâde Hüseyin Es'ad Efendi”*, TürkEdebiyatıİsimlerSözlüğü,<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 05.05.2018).

ARSLAN, Mehmet, “*Hami Bey* ”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280>, (Erişim Tarihi: 08.05.2018).

ASLAN, Mehmet, *Kâzım Paşa, Musa Kâzım, Koniçeli*, Türk EdebiyatıİsimlerSözlüğü,<http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 08.04.2018).

- ARSLAN, Ahmet, *Seyyid Vehbî, Hüseyin*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 13.04.2018).
- ÂŞIK Ömer, *Divânı-ı Âşık Ömer*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, kaynaklar, Ankara. <http://ekitap.kutuphane.tbmm.gov.tr/TR,1665> (Erişim Tarihi: 03.04.2018).
- ATİK Gürbüz, İncinur Atik, *Vâsık, Ahmedl, Vâsık-ı Dîvâne*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=28> (Erişim Tarihi: 09.05.2018).
- ATİK Gürbüz, İncinur, *Vâsık İlâhizâde Mehmed Emîn Dîvân*, Grafiker Yay., Ankara, 2011.
- AYDIN, M. Akif, *Cevdet Paşa*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.VII, İstanbul, 1999.
- AYPAY, İrfan, *İzzet Ali Paşa Hayatı- Eserleri- Edebî Kişiliği Divan Tenkitli Metni, Nigâr-Nâme Tenkitli Metin*, İstanbul, 1998.
- AYVAZOĞLU, Beşir, *Şeyh Galib Divânı*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yay., İstanbul, 1995.
- BAHÇE, Kemal, *İmam-ı Gazali ve Nübüvvet Anlayışı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2008.
- BANARLI, Nihad Sami, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi I*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, ().
- BARDAKÇI, Ramazan, *Musa Kâzım Paşa (Hayatı-Sanatı ve Külliyyâtı*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.
- BATUR, Atilla, “*Sürûrî, Seyyid Osman*” , C.38, s. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.
- BAYRAKDAR, Mehmet, *İslam Felsefesine Giriş*, T.D.V., Ankara 1997.
- BEYZÂDEOĞLU, Süreyya, *Sünbülzâde Vehbî*. Şule Yay., İstanbul: Şule 2000.
- BİLGİN, Azmi, “*Türk Tasavvuf Edebiyatının Mahiyeti*”, İÜ Türkiyat Mecmuası c. 24, İstanbul, 2014.
- BİLKAN, Ali Fuat, *Nâbî Dîvânı I*, MEB, İstanbul, 1997.
- BULAN, Ayşe, *Hâşîmi, Edebî Kişiliği ve Divânı'nın Tenkidli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 26362, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 1993.

- BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi'î Çelebi Dîvânı*, Erzurum Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doktora Tezi, Erzurum Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1983.
- BUZPINAR, Ş. Tufan, "*Es'ad Efendi, Üryânizâde*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c.11, Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- BÜLBÜL, İbrahim, *Keçecizâde İzzet Molla*, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara, 1989.
- CAN, Şefik, *Mevlânâ Hayatı-Şahsiyeti-Fikirleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2003.
- CANLI, Melek, *Hâfız Ulvî Dîvânı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, OTDÜ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009.
- CELEBOĞLU, Ayşegül, İbnülemün Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, C.5.,
- ÇAĞRICI, Mustafa, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 13, s. 490.
- ÇAĞLAYAN, Pelin Seval, *İzzet Mehmet Bey, Farsça Şiirleri Ve Türkçe Çevirisi*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, s.52, Erzurum, 2014.
- ÇAKIR, Yusuf, *Gazaliye Göre Yaratma*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2006.
- ÇELİK, Yunus, *İbni Sina'nın Akıl-Aşk İlişkisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 2016.
- ÇELİK, Recap, *Fehim-i Sâni (Süleyman Fehmi) ve Divânı (İnceleme- Metin)* Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2012.
- ÇEVİK, Ayşe Emsal Aksın, *Sultân III. Selim'in Beste Formundaki Eserlerin Usûl-Arûz Vezni İlişkisi Yönünden İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011.
- DAĞDELEN, Selçu, *Selim Sâbit Efendi'nin "Nahv-i Osmânî" Adlı Eserinin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Kilis, 2013.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 2007.
- DİKMEN, Hamit, *Seyyid Vehbi ve Dîvânının Karşılaştırmalı Metni*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1991.

- DEMİRCİ, İlker, *Tuhve-i Vehbî Manzum Sözlük (Transkripsiyonlu Metin, İnceleme, Sözlük, Yüksek Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2002.*
- EFLÂTUN, Muvaffak, *Feyzi-i Kefevi Divanı*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2003.
- ELİAÇIK, Muhittin, “Şeyhülislâm Bahâî Mehmed Efendi’nin Manzum Fetvâları”, *Türkiyat Araştırma Dergisi*, Kırıkkale Üniversitesi.
- ELÇİN, Şükrü, Âşık Ömer, *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları*, Ankara, 1987.
- ERDEM, Erdal, *Abdurrahman Sami Paşa ve Maarif-i Umumiye Nazâreti*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 1998.
- ERDOĞAN, Kenan, *Niyâzî-i Mısırî Divanı*, Ankara, 1998.
- ERDOĞAN, Mehtap, *Rızâ, Yenişehir-Fenârî, Ali Rızaullah Efendi, TürkEdebiyatıİsimlerSözlüğü*, <http://www.turkedebyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 05.05.2018).
- FATİN DÂVUD, *Hâtimetü’l-Eş’âr*, İstanbul, 1271.
- FERİD DEVELLİOĞLU, *Osmanlıca, Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yay., Ankara, 2011.
- FAZLURRAHMAN, *İslam Düşüncesi Tarihi*, M. Şerif, Mustafa Armağan, 2.Cilt, İnsan Yayınları, İstanbul, 1990.
- FIRAT, Selma, *Dîvân-ı Hamî-i Âmidî (Tenkitli-Metin-Tahlili)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1998.
- GÖLPINARLI, Abdülbâki, *Fuzulî Divanı*, İnkılâp ve Aka Yayınları, İstanbul, 1961.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Hafız Divanı*, Milli Eğitim Yayınları, İstanbul, 1992.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlânâ Celâleddin Hayatı, Felsefesi, Eserleri, Eserlerinden Seçmeler*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1985.
- GÖREN, Fevzi, *Asuman ile Zeycan (Devlet Nüshası)*, İstanbul, 1972.
- GÜLNA, Özlem *Hüsamzâde Feyzî Divanı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 1996.
- GÜMÜŞ, Nevin, “*Abdurrahman Sami Paşa’ya Ait Mensur Bir Letâif Nâme*”, *Türkiyat Araştırma Dergisi*, Niğde Üniversitesi.

- GÜNDÜZ, Erol, *Subhizâde Feyzî Divanı*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1997.
- GÜNEL, H. Ş. Yapıcı, Ş. 17. Yüzyıl Divan Şairlerinden Razâyî'nin Bilinmeyen Gazelleri, NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2. 2013.
- GÜREL, Rahşan, Enderunlu Vâsıf Divânı, Kitabevi, İstanbul, ().
- GÜZELLER, Özlem, *Sürûrî Dîvânı'ndaki Manzum Tarihler* (sayfa 250-322, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2007.
- GÜLER, Zülfü, *Hamdi' nin Leylâ ve Mecnûn Mesnevisi İnceleme.-Metin*, Basılmamış Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1998.
- GÜRER, Abdülkadir *Şeyh Gâlib Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1993.
- HÂFİZ ŞEMSEDDİN MUHAMMED HÂCE, *Dîvân-ı Hâfız-ı Şîrâzî yz.*, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar Yazma Eserler Müdürlüğü Kitap Koleksiyonu, Demirbaş: BG_250, Yer no: 891.551 HAF891.551HAF1289H/1,<http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kitablar/490005700055000540005300095001140011500069.pdf>, 30.04.2018.
- HAKTANIR, Adnan Ersoy, *Selim Sabit Efendi'nin Rehnümâ-yı Muallimîn Adlı Eserinin Öğretim Teknikleri Açısından İncelenmesi* (Metin-İnceleme), Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep, 2006.
- HALAÇOĞLU,Y.ve AYDIN, M.A., "Cevdet Paşa", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 1993, C. 7.
- İNANÇ, Hayati, *Can Veren Pervaneler 1*, Babıali Kültür Kültür Yayıncılığı, İstanbul, 2019.
- İNAL, İbnü'l Emin Mahmut Kemal, *Son Asır Türk Şairleri*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988.
- İNATİ, Şems, *İslam Felsefesi Tarihi*, ed. Seyyid Hüseyin Nasr-Oliver Leaman, çev. Şamil Öçal Hasan Tuncay Başoğlu, Açılım Kitap Yayınları, İstanbul, 2007.
- İNCE, Adnan, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ Sâlim Efendi*, AKM Yay., Ankara, 2005.
- İPEKTEN, Haluk- İsen, Mustafa vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 942, Kaynak Eserler Dizisi 12, Ankara, 1998.
- İPEKTEN, Haluk, *Enderunlu Vasıf*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1999.

- İPEKTEN, Haluk, *Nâili-i Kadim Dîvânı*, Akçay Yay. İstanbul, 1970.
- İŞPİRLİ, Mehmet, *Ahmet Reşid Efendi*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.2, Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- KADAŞ, Sercan, *Çelebi-Zâde ‘Âsım Divanı’nın Tahlili*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzyılınca Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2014.
- KALYON, Filiz, *Ahmed Cevdet Paşa’nın Belâgat-ı Osmaniyye’si Transkripsiyonlu Metin-İndeks*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa, 1998.
- KAPLAN, Yunus, “İzzet Ali Paşa”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, http://www.turkedebiyat isimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280_ (Erişim Tarihi: 28.05.2018).
- KAPLAN, Yunus, *Hayriyye-Nâbî (İnceleme- Metin)*, Basılmamış Doktora Tez, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990.
- KAPLAN, Yunus, *Vâsık, Dervîş Vâsık*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, http://www.turkedebiyat isimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280_ (Erişim Tarihi: 9.05.2018).
- KARACAN, Turgut, *XVII. Yüzyıl Şairlerimizden Sâbit ve Edisyon Kritikli Divan Metni*, Yüksek Lisans Tez, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1981.
- KARACAN, Turgut, *Bosnalı Alâeddin Sâbit Divanı*, Karacan Yayını, Samsun, 1998.
- KARAGÖZ, Sevinç, *Feyzi Efendi Divanı İnceleme-Transkripsiyonlu Metin, Sözlük*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2004.
- KANAR, Mehmet, *Hafız Divanı*, Cilt 1, Ayrıntı Yay., (), 2013
- KARA, Meltem, *Sünbülzâde Vehbî Dîvânı’nda Maddî Kültür Unsurları Ve Toplumsal Hayat*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, 2015.
- KARAHAN, Abdülkadir, “Fuzûlî”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, TDV Yay., c.13, İstanbul, 1996.
- KARAHAN, Abdülkadir, *Nefî*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ankara, 1986.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, *Mevlâna ve Mesnevi*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2001.

KAPLAN, Yunus, *Afif Sâlih Efendi*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2800> (Erişim Tarihi: 12.04.2018).

KARAKÖSE, Saadet, *Nev'î- Zâde Atâyî Divanı Kısmi Tahlil-Metin*, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya, 1994.

KARATAY, Halit, *Hattat Divân Şâirleri*, Akçay Yay., Ankara, 2008.

KARAVELİOĞLU, Murat Ali, “Şem'î, Prizrenli” DİA, C.38, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul, 2010.

KARAVELİOĞLU, Murat Ali, *On Altıncı Yüzyı Şairlerinden Prizenli Şem'î'nin Divanı'nın Edisyon Kritiği Ve İncelenmesi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2005.

KARAVELİOĞLU, Murat Ali, *Şem'î Divânı (İnceleme- Metin -Tıpkıbasım)*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul, 2014.

KARTAL, Ahmet, *Sâ'ib-i Tebrîzî*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280_ (Erişim Tarihi: 11.04.2018).

KESİK, Beyhan, *Azmi, Sâlih Efendi*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280_ (Erişim Tarihi: 12.04.2018).

KESİK, Beyhan, *Es'ad Meşâlecizâde Es'ad Efendi*”, Türk Edebiyatı İsimlerSözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 08.05.2018.)

KESİK Âlî, Beyhan, “*Mehmet Emîn Âlî Paşâ*”, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 28.05.2018).

KESİK, Beyhan, *Es'ad Meşâlecizâde Es'ad Efendi* ”, Türk Edebiyatı İsimlerSözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 08.05.2018).

KESİK, Beyhan, *Namık Mehmed Paşa, Darendelii*, Türk Edebiyatı İsimlerSözlüğü, <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 09.05.2018).

KILIÇ, Atabey, “*Mecmûa Tasnifine Dair*”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmû'a: Osmanlı Edebiyatının Kırkamarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, 2012.

KİLİSLİ, Rıfat, Şeyh Sadi-i Şirâzi, *Bostan Gülistan*, Zafer Matbaası, İstanbul, 1995.

- KOÇ, Ferdi, *Sultan III. Selim Hân 'ın Mûsikî Eserlerinin Mûzikal Analizi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2003.
- KORKMAZ, Ramazan, *Kecizâde İzzet Molla (Hayatı-Sanatı-Edebî Kişiliği)* Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1(1):93-117.
- KÖKSAL, Fatih, “Şiir Mecmûalarının Önemi ve ‘Mecmûaların Sistematik Tasnifi Projesi’ (MESTAP)”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları VII Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, Turkuaz Yayınları, İstanbul, 2012.
- KUDDUSİ, *Divan-ı Kuddusi*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi,1291,197307874.pdf,s.48.<https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/1152/197307837.pdf?sequence=1&isAllwed=y>, 15.04.2018.
- KUT, Günay, “*Mecmua*”, Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergâh Yay., 2011.
- Kur’ân-ı Kerîm ve Muhtasar Me‘ali, Hazırlayan Hayrat Neşriyat Meâl Heyeti, Hayrat Neşriyat, İstanbul, 2001.
- KÜÇÜK, Osman Nuri, *Mevlânâ’ya göre Manevî Gelişim*, İnsan Yayınları, İstanbul, 2009.
- KÜÇÜK, Sahattin, “*Enderûnlu Fâzıl*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c.11, Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- KÜÇÜK, Recep, *Sünbül-Zâde Vehbî’nin Farsça Divançesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2010.
- LEVENT, Agâh Sırrı, *Türk Edebiyatı Tarihi*, I-II., TTK Yayınları, Ankara 1973.
- MACİT,Muhsin, *Nedîm Divanı*, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10635,nedim-divanipdf.pdf?0>, 2012.
- MAZIOĞLU, Hasibe, *Fuzûlî Üzerine Makaleler*, TDK Yay., Ankara, 1997.
- MERMER, Ahmet, *Mezâkî, Hayatı, Edebî Kişiliği ve Divanı’nın Tenkidli Metni*, AKM Yay., Ankara, 1994.
- MUHAMMED ESAD ERBİLİ, *Dîvân-ı Es‘ad*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi, 197307899.pdf, (Erişim Tarihi: 05.05.2018).
- MUSAYEVA, Sevinj, *Şehâdet-nâme-i Veysi (İnceleme-tenkitli Metin)*,Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2015
- NACİ, Muallim, *Lûgat-i Nâci*, Çağrı Yay., İstanbul, 1995.

NAİMA, *Tarih-i Naimâ*, İstanbul, 1280.

NEF'Î, *Divân-ı Nefî*, İ.B.B. Atatürk Kütüphanesi Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar Yazma Eserler Koleksiyonu, Demirbaş: Bel_ Osm_ 0.00653, Yer no: 811.24 NEF811.24 NEF 1289 H/187

NEDİM, *Divân-ı Nedîm*, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü e kitap, Ankara, s.213, [http:// ekitap kulturturizm.gov. tr / TR, 56214,nedim divanı html](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,56214,nedim-divani.html) (Erişim Tarihi: 02.03.2018).

NEVİN, Gümüş, Sâmî, “*Abdurrahmân Paşa*”, Türk EdebiyatıİsimlerSözlüğü,[http://www.turkedebiyatisimlersonzlugu.com/index.php? sayfa=detay&detay=280](http://www.turkedebiyatisimlersonzlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280) (Erişim Tarihi: 04.04.2018).

OCAK, Tolga, Fatma, *Nefî'nin Türkçe Divanı*, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1980.

OKÇU, Naci, *Şeyh Gâlib Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Erzurum, 1993.

OKÇU, Naci, *Şeyh Gâlib Divânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e- kitap, Ankara, [http:// ekitap kulturturizm. gov.tr/ TR,7840/seyh-gali-dıvani.html](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,7840/seyh-gali-divani.html) (Erişim Tarihi: 22.07.2018).

ONAY, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, Akçağ Yay., Ankara, 2000.

ÖZALP, M. Nazmi, *Türk Müsikisi Tarihi, C.I*, Milli Eğitim Bakanlığı. Yayınları, İstanbul, 2000.

ÖZCAN, Nuri, "*Sâlih Efendî, Suyolcuzâde*", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.36, 1993.

ÖZDEMİR, Ali Emre, *İzzet Molla, “Keçeci-zâde Mehmed İzzet Efendî”*, TürkEdebiyatıİsimlerSözlüğü,[http://www.turkedebiyatisimlersonzlugu.co m/index.php?sayfa=detay&detay=280](http://www.turkedebiyatisimlersonzlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280) (Erişim Tarihi: 05.04.2018).

ÖZDEMİR, Mehmet, Necâr-zâde Rızâ Dîvânı'nın Edisyon Kritiği, Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 1999.

ÖZDEMİR, Fatih Mehmet, *Servet Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2015.

ÖZKAN, Nevzat, *Medhal-i Kavâ'id*, Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZTÜRK, Nebiye, *Zenânnâme Enderûnlu Fâzıl*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2002.

- ÖZTÜRK, Sevgi Elmas, *Rahmi(Kırımlı, Mustafa) Hayatı, Edebi Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkidli Metni*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 1997.
- ÖZTÜRK, Sevgi, *Kırımlı Rahmi Divânı*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Haziran, C. 14, s.1, 2012.
- ÖZYILDIRIM, Ali Emre, *Hamdullah Hamdi'nin Divanı'nın Tenkitli Metni*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1995.
- PALA, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, L.M Yay., İstanbul, 2002.
- RÂMİZ, Âdâb-ı Zuraî (hızl. Sadık Erdem), AKM Yay., Ankara, 1994.
- REFİK, Ahmet, *Âlimler ve Sanatkârlar*, Orhaniye Matbaası, İstanbul, 1924.
- SÂBİM, Selim, *Miyâr'ül Kelâm*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1872. PL008919175./ [https:// catalog.hathitrust.org/Record/](https://catalog.hathitrust.org/Record/) (Erişim Tarihi: 11.03.2018.)
- SADIKOĞLU, Cengiz, *"Sâib-i Tebrîzî"*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, c.35, İstanbul, 2008.
- SAFÂİYÎ, Mutaîa, *Nuhbetü'l-âsâr min Fevâ'idü'l-Eş'âr*, (Haz. Pervin Çapan), AKM Yay., Ankara, 2005.
- SALGAR, M. Fatih, *III. Selîm : Hayatı, Sanatı, Eserleri*, Ötüken Yay., İstanbul, 2005.
- SARAÇ, Ali Yekta, *Şeyhülislâm Kemalpaşazâde*, Şule Yayınları, İstanbul, 1999.
- SARI, Mehmet, " *Divân Şiirinde Vatan* " , *Hikmet- Akademik Edebiyat Dergisi*, S 5, Ekim 2016, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/266468>, (Erişim Tarihi: 13.02.2018).
- SARI, Mehmet, *Mevlevî Âşık ve Şair Konyalı Şem 'î Hayatı, Edebî Şahsiyeti Ve Divânı*, T.C. Konya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Konya, 2013.
- SENDERE KÜLTÜR DERNEĞİ, *Tanbûri İzak Efendi*, <http://www.eksd.org.tr>. (Erişim Tarihi: 13.09.2018).
- SERDAROĞLU, Vildan, "Süleyman Fehîm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 2010, C.38.
- SEYHAN, Ertuğrul, *Tasavvuf Edebiyatında Mevlânâ ve Mevlevî*, Sır Yayıncılık, İstanbul, 2007.
- SIRRI, Ağâh Levent, *Türk Edebiyat Kurumu, C.I*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

- SİNAN, Yaman, *Tarihi Roman Bağlamında Yavuz Sultan Selim Han Üzerine Yazılmış Eserler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir, 2015.
- SOSYAL, Faysal, *Koca Ragıp Paşa'nın Farsça Manzumeleri (Metin-Çeviri-Yorum)*, Basılmamış Doktora Tezi, Van Yüzyılınca Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van, 2006.
- SUNGU, İhsan, *Mahmud II.'nin İzzet Molla ve Asâkir-i Mansure Hakkında Bir Hattı, Tarih Vesikaları*, ()
- SÜLEYMAN FEHÎM, *Dîvançe-i Süleymân Fehîm*, T.B.M.M. Kütüphanesi Açık Erişim Sistemi, 197307907. pdf, <http://hdl.handle.net/11543/1034> (Erişim Tarihi: 19.04.2018).
- ŞAHİN, Ebubekir Sıdkı, *Keçeci-Zâde İzzet Molla'nın Divânları: Bahâr-ı Efkâr Ve Hazân-ı Âsâr*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ, *Kâmûsu'l-A'lâm*. C.V. Mihran Matbaası, İstanbul 1896.
- UĞUREL, Özge, *Ziya Paşa Terkîb-i Bend Tercî-i Bend*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2008.
- ULUDAĞ, Erdoğan, *Şeyhülislâm Bahâyi Divânı (İnceleme Karşılaştırmalı Metin)* Yüksek Lisans Tezi Erzurum Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 1992.
- USLU, Ahmet, *Sürûrî-i Müverih'in Manzum Tarihleri (İnceleme- Transkripsiyonlu Metin s. 151- 250)*, Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no: 215224, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2007
- USLU, Şenay, *Sürûrî-i Müverrid'in Manzum Tarihleri(İnceleme-Transkripsiyonlu Metin s.1-50)*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya, 2006.
- UZUN, Mustafa, *"Feyzî, Subhîzâde"*, İslam Ansiklopedisi, c. 12, Diyanet Vakfı Yay., İstanbul, 1995.
- ÜNVER, Mustafa *"Borlu Kâdirî Şeyhi Ahmed Kuddûsî (1769-1849) ve Şiirlerinde Kur'an-ı Kerim'e Yaptığı Atıflar"*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. s. 16.
- ÜNLÜ, Osman, *Şerh-i Dîvân-ı Sâ'ib-i Tebrîzî'den Elif Harfli Gazeller*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa, 2001.
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, *19 uncu Asır Türk Edebiyeti Tarihi*, İstanbul, 1989.

- TANYILDIZ, Ahmet, *Selîmî, Yavuz Sultan Selîm, Sultân Selîm-i Evvel, I. Selîm*, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü, <http://www.turkedebiyatilisimlersozlu gu.com/index.php?sayfa=detay&detay=280> (Erişim Tarihi: 09.05.2018).
- TAHTACI, Hakan, *Kemâl Paşa-zâde'nin Risâle-i Münîra İsimli Eserindeki Hadislerin Tahrîc ve Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Isparta, 2017.
- TARLAN, Ali Nihat, "Sa'ib-i Tebrîzî", *Servet-i Fünûn*, C.4-III, s.43, İstanbul, 1925.
- TAY, Hüseyin, *Mususllu Es'ad Seyyîd Mehmed Hayatı*, Edebî Kişiliği ve Divânı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, 2011.
- TEKLİ, Fatma Betül, *Hasan Rıza*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- TENİK, Ali, "Türk Mutasavvıf Şâirlerinde Varlık Anlayışı Eşrefoğlu Rûmî, Niyâzî-i Mısri ve Ahmed Kuddûsî Örneği", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 2009, (İbnü'l-Arabî Özel Sayısı, Sayı: 23).
- TENİK, Tenik, *Ahmed Kuddûsî.*, Ukde Yay., Ankara, 2011.
- TILFAROĞLU, Musa, *Edirneli Şevkî'nin Şair Anlayışı*, Fars Dili ve Edebiyatı Akademik Dergisi, C. 4, s. 7, Sakarya, 2016.
- TOPARLI, Recep, *Hârezmlî Hâfız Dîvânı İnceleme Metin Tıpkıbasım*, TDK Yay., Ankara, 1998.
- TÜRKMEN, Fikret, *Âşık Gârip Hikâyesi- Üzerinde Mukayeseli Bir Araştırma*, Akçağ, Ankara, 1995.
- TÜRKMEN, Ahmed Faik, *Mufasssal Hatay Şairleri Cilt 3*, İktisad Basımevi, Antakya, 1939.
- TÜRK YILMAZ, Yunus, *Kemalpaşazâde'nin Nesâyih Adlı Eserinin Transkribi Ve Felsefî Tahlili*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Bursa, 2009.
- YAĞCI, Ömer Gökhan *Yavuz Sultan Dönemi Kültür ve Edebiyat*, (Basılmamış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2014.
- YAŞAR, Selahaddin, *Ehlibeyt Sevdalısı Fuzuli Hayatı Eserleri*, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, 2011.
- YAVUZ SULTAN SELİM, I. *Sultan Selîm Dîvânı*, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kütüphane ve Arşiv Hizmetleri Başkanlığı, e-kaynaklar, Ankara, [http / e-kitap.kutuphane@tbmm.gov.tr/TR,1680](http://e-kitap.kutuphane@tbmm.gov.tr/TR,1680) (Erişim Tarihi: 20.05.2018).

YENİKALE, Ahmet, *Sünbülzâde Vehbî Divânı*, Ukde Yay., Kahramanmaraş, 2011.

YENİKALE, Ahmet *Sünbülzâde Vehbi Divânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü e-kitap, Ankara, s. 277, [http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/ TR,3374 /sümbülzade-vehbi-divanı. html](http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/TR,3374/sümbülzade-vehbi-divanı.html), (Erişim Tarihi: 23.02.2018).

YENİTERZİ, Emine, *Mevlânâ Celâlettin Rûmî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1997.

YENİTERZİ, Emine “*Klasik Türk Edebiyatı Ahlâkî Mesnevîlerinde Mevlânâ’dan İzler*”, Klasik Türk Kültürü, Edebiyatı ve Sanatında Mevlâna ve Mevlevîlik Sempozyumu (14 Aralık 2006), Selçuk Üniversitesi, Konya, 2006.

YERLİKAYA, Kübra, *Şeyh Gâlib Dîvânında Zaman*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 2008.

YILAR, Ömer, *Halk Hikâyesi olarak Ferhâd ile Şîrîn (Karşılaştırmalı Bir Araştırma)*, Pegem Akademi Yayınları, Erzurum, 2014

YILMAZ, Kâşif, 3. Selim (İlhâmî) Hayatı, Edebi Kişiliği, Edebi Kişiliği ve Divânının Tenkitli Metni, Trakya Üniversitesi Yay. , Edirne, 2001.

YILMAZ, Kaşif, *Güftî ve Teşrifatü’-Şu’arâsı*, AKM Başkanlığı Yay., Ankara, 2001.

Yılmaz, Ozan, “*Metin Te’sisinde Şiir Mecmualarının Katkısına Bir Örnek: Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 5214 Numaralı Mecmua ve Muhtevası*”, Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, İstanbul, 2008.

YORULMAZ, Hüseyin, *Koca Râgıb Paşa*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınlar, Ankara, 1998.

YÖNTEM, Ali Cânip, “*Fâzıl*”, İslam Ansiklopedisi, c.IV, Milli Eğitim Bakanlığı Yay., Ankara, ().

YÖNTEM, Ali Cânip, “*Fehîm, Süleyman*”, İslam Ansiklopedisi, C. IV, İstanbul, ().

YÖNTEM, Ali Cânip, “*Nedîm’in Hayatı*”, Türkiyat Mecmuası I (Ağustos), 1925.

YÖNTEM, Ali Cânip, “*Nedîm’in Hayatı ve Çağdaşlarının Üstündeki Tesirleri*”, c.3, Türk Tarih Kongresi (15-20 Kasım 1943), Kongreye Sunulan Tebliğler, TTK Yay., Ankara, 1948.

YÖNTEM, A. Cânip, “*Sünbülzade Vehbî*,” Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi 1.().

YUSUF B. ABDULLAH RUHÂVÎ NÂBÎ, *Dîvân-ı Nâbî* yz., İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar Yazma Eserler Müdürlüğü Kitap Koleksiyonu, Demirbaş: HCE_Osm_00504 , Yer no: 811.24 NAB 811.24 NAB Evâil-i Cumadelula1257\1841, <http://katalog.ibb.gov.tr/kutuphane2/kitablar/56000520005400056000480009500114-00011500069.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.12.2018).

YÜKSEL, Ayşe Yavuz, *Gazali'nin Eserlerinde Yahudiliğe Yaklaşımı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Seçuk Üniversitesi, Konya, 2007.

ZEYBEK, Ersoy, *Mehmed Şâkir'in Bahâristan Şerhi (s.279-607)* Yüksek Lisans Tezi, Yüksek Öğretim Kurumu tez no:398305, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kahramanmaraş, 2015.



-۲۰۸-

بوس لعلکله چیتار اوجه نوای عاشقان
ای بت خواننده معجون صدا افزا بویا
جلوه لر ایدین نواز شلر بافتلر خنده لر
یلده ای مه سیمه سز وصلن بکا ایما بویا
بریکجه تشریف ایدوب مخفیجه چاکر خانه مه
صار مشم تنها سنی ای مه لقار ویا بویا
هم نمکه الفت ایلر هم اولور سن غیره رام
ایستنه منقور اولان اوضاع نارجا بویا
خانما نسوز غمخدر جفای دانی
بوخسه کاهی جورگاه اینست وفاعدر بویا
افزون جانمه کاربندی قیلدم عرضحال
ای شه ملک و حسن سندن سکا شلوا بویا
هر شب اول ماه فلک مشربله هم آغوش ایکن
شمدی یوز دوندردی بزدن و اصفادینا بویا

- () -

ظنایمه اویار صورته سیرت احباب
هلب شمدی نفاقانه در انست احباب

-۲۰۹-

با صدردی جهان کنینی صهبای جهان
آیلغنه بوق محشره رک نیت احباب
ماران کی بر برینی صوفیده بویار ان
برسم قلالقدر آدی صحت احباب
انصاف ایدم کیده وار اخلاص محبت
یهوره دکلی ستم و منت احباب
کلز بوکمان مخفی چمکه طاقت
زیرا چیکلور چله دکن ثقلت احباب
صانمه بوتواضع سکا ای ابله و نارات
هلب رانیه و نصیبه در رغبت احباب
برگزه کشتی دوشمنون عالمده صوبندن
در آن طاعیلور مجلس جمعیت احباب
غیرت قومبور دپرده ایدر غیبینه آغاز
افشای عیوب آینه میدر غیرت احباب
دکترالم و کطفنه الفتی خلقت

راحت بولور عالمده ایدن غلث احباب
سن واصفی اغیاره فنا ایلدک اما

-(قطعه از بهارستان)-

آن شنید سخی که نرکی وصف جنت چون شنید
گفت باوا غلط که اینجا غارت و تاراج هست
گفت فی کفایت باشد ز روزه آن بهشت
کانه رو گونه بود از غارت و تاراج هست

(بورخی)

در غرس کس پیراند هر چند که لابی بوی
اوصاف قصیده و غزل را فردوسی نوری و سیدی

(از گلستان)

کوش تواند که همه عمرو نشود آواز و جنت فی
دیده شکبند ز تماشای بی کوشن بسازد دماغ
گر نبویالش کنده بر خواب توان که بجز بر
وزنود دلیله بخت پیش دست توان کرد در غر
وین شکم بی هیچ بیج صبر ندارد که بسازد بهیج

(سعد شیرازی قدس سره)

برک درختان سبز در نظر هوشیار
هر روفی دفتر نیست معرفت کرد کار

بر کون مولانا جلال الدین رومی قدس سره لغز خضرانی
سماع اید را این بر درویشان خاطر نه خطور اید
فقرند در بوسه لبه حضرت مولانا انانی سماعه
(بور باغی و فوریله)

الجوه فقر و سوی فقر غرض والفقر شفاء و سوی فقر غرض
العالم که خدای غرور الفقر من العالم سر و غرض

-(غزل ریای معانی مولانا غفری شیرازی)-

صوفی عمارت بدن مشغولست زاهد بفریب مردوزن مشغولست
دانا بکشته سخن مشغولست عاشق بهلا خوشن مشغولست
(قطعه) (بورخی)

خواهی بکعبه رو کن خواهی بسو منات
دل بد مکن شش جهنم از بهر طاعتست
غافل مروت نادربیت المحرم عشق
صد منزلت و منزل اول قیامتست

بمچون نام را اولسون دینار بر مراد اولسون
(فصوحه بقیان کاملک عمری زیار اولسون)

-(بافور غریبه سنده وفو نمشد ر)-

(غزل)

ایدر سه ک عرض معلومات عجب کیم خوردناید
سکونی اختیار اینسه که همان چهل آشنا دیرلر
صلوات و صوفی ترک اینسه که سنی تکفیر دیرلر
نماز قبایله ک اونج طوقسه که دکلر بی ریا دیرلر
بری عشق ک از ده اولسه که یوما بند هر کس
محدثن دما ورسه که عقلی یوق برینلا دیرلر
کوزلدن مبدن ال چکسه که سکا حق یوق طلق
فی الجبهه خوب سوسه که مائل ذوق و صفایر
نه حکمت زده حیرت زده حالند که انسانی
نه بابیه خبر و شر تفصیح ایدر لایجا دیرلر
اشتریک لساندن خلاص اولق نه مشکدر
ولی اولسه که یله حقله بینک سور طلقاید

الهی سنده شاشندم نیلسم نیلسم نیلسم
نه ایلر سم بکنر لزه سوبلر سم خطا دیرلر
(رحیمی)

(بیت مفرد)

اگرچه خیال مشکدر کنشی زیاده کام آلق
بتون زبا و کراما عد ورن انتقام آلق
(لا ادری)

استاذ اگر فاضلانو افند السیدین وصفی
اقبال حضرتای طرفین خبر و یلشد

(بیت)

سویسم اغیار کولر کتم ایلسم بغیرم بنار
سویلنمز کتم اولنر بویله بر حالته بم

()

سویسم لاجبیلر سی سالنام سنده کورلشد
ذات عالی حضرت ولا یینا هینک انشا کرده لری ولاد
(قطعه نفیسه در)

(الوالعالی)

دعوت به برهانه اگر چه نه شود داد و دهان به غریب استخوان

- د سار -

جایی که نه از غل بزنند نه سره غلده زلفا و نه سره بر جلی

- (مرزا فطیمه)

نهان بینی باغچه سودا و بسا آورد

آفرینش عشته در بواشی بار آورد

(الوالعالی)

ندیم باغچه بر رخ کرد و دوست دارد

باین غنچه آرد و از این غنچه ببرد

(شاعر)

بیک ساعت بیک لحظه بیک دم

دگرگون بشود احوال عالم

(شاعر در غزل عشاق)

بیک خوشبختی که هم خوشرو بر آتش شمع شیرین

آرد بخوابد بویوسف زلیخا بخون لبلا فوار شیرین

کلمه از زبان زنی فانی کلامه و رفته و بیه بر این

اذا کان عشق مجازی انما لم یکن شوق الی
چونکه مجازی عشق کشف است اصحاب نمکین

(سب)

چند عذبت صحتی برادران طور ماز

(مجت اهانه چونکه عذاب این را نبرد

(لناتو الحیاتی)

بستوار زنده مقولات حکم یک یک از برکت شوخیز
جوهر و فعل و انفعال و وضع و مکان هم می آید اضافی که کم

(معما) در ظاهر ناظم خفیه و هی

دیده در فطره انکم دو کور دل مجروح

اسمی خون دلدن اید من استنباط

(حل معما) دیده در چشم مراد در نقطه لرز و کلوب

قلب یعنی برین مجروح و سقوط و بجهت هم فالور بعد بخون

در مراد در هم آید ترکیب و قلب و بجهت (محمد) اولور

بوقعه رجه بوز عمال معویه در تلافی و قاطع و

انتقاد و ترکیب و قاطع ملای و اردر هم در حل معما

بونده بوقعه کونه ده نمکیند مثلا خون دل لفظند

انتقاد فاعده پله دیده سند قطره یعنی اولین نقطه در کلوب
همدی فیلند و او مجروح و سافط و لجنه در حرف و زره
خندل فالور که حساب جمله طفسان یکی یکد اولور
محمد دخی طفسان یکی یکد در جونه اسم ناظم بحر محمد
در محاصی و هبی در که دیده پله و هبی سابه مساوی در
بویه و لجنه بونده اعمال معویه دن انتقاد و سغاره و غاده
و امثال فسنه لور در - (از حاشیای در قطعه طایه)
- ناظم تحفه هبی سبیل زاده و هبی فیند لرنه سفارده که که
اصفهان شهر خاری زاینده روز پله تر زنده کی برین جاباغ
نام عجمه بی پرومناش ابلیش - (قطعه ۱)
شکایت کرجه پیر غمره جاد و لرنند در
بیم چکه کارو اما جان لور لرنند در
صفاهانده کور و برب جاد و لرنند در
دیدی بوجار باعث سبیل و سوارند

خلفه تبلیغ ابله فرمان شه کوفینی
وزرای شه دنیایه شهیز عینی
امروزی ابله رک فضل اید رز مایینی
اولشز سرعه فتوایه بیور مقده وزیر
(مکرملو یازیلوری زه ای کلک دیر)

ایشز پنجه مقامات علوی مخفی
شرح و ابضاح نریایه حواشی تعلیق
حاصلی وارد اولوب حضرت حقد نفوذ
اولشز دولت علمیه علباره مشیر
(مکرملو یازیلوری زه ای کلک دیر)

بز بود ولند جواهر کی قمتلو ابدک
نزد ارباب فضائده فضیلتلو ابدک
امیدی بور غبت ابله نشره همتلو ابدک
حالباً اوج فضیلت ابدک بی تقصیر
(مکرملو یازیلوری زه ای کلک دیر)

بزه کی صحت اصل و نسب و شعر و ادب
عفت صدق و درایت کبر و طور و سحر
غیر

ایشز غرت دور بینی ابله علمی طلب
قولشز تانیات طرف دین غفر
(مکرملو یازیلوری زه ای کلک دیر)

ایشز وارثیوز مورثشز رسل
رضایز قول غورلد بغز خبر سئل
صدقه ترکیه مزدوزگون ابکن عبدالکل
اولدق احکام الهی به سر بر فریر
(مکرملو یازیلوری زه ای کلک دیر)

مکرت جمله نی آدمه و بر مش مول
که بیور مشدر از لدن ولقد کرنا
ورفعنا ابله فضل اهل اولشز اعلا
قدری ایقان عقائد جه و لنور تعبیر
(مکرملو یازیلوری زه ای کلک دیر)

فوق اولماری سائر ندیدن علوم
کامل آثار کمالدن اولوری محروم
کسب سبب خصوص ایندیکر هب معلوم
نه رواد اوله لم قید عمومیده اسیر

- نوزبان -

نه کونمشد رکن اباام مرزفون نه کونمشد
 بوغ امکانی کبریه کلنز آخردم بوکونمشد
 خلاصه شرح اولورنی من راز عشقی اولور
 جوشوب بحر محبت انش غیبت سونمشد
 قلم وصفندن علجز باز بغم اشعار در ناچیز
 فلک خالقندن اول ماهل بکار ارا کونمشد
 ملالت ایلر ایدم قصه مجنون بن لهیات
 کور ایدی باشمه جرخ فلک نه کونه دونمشد
 درد دل در مانسز اولور اولور بولون
 خفتا سوله بکار ملک سبما کور نمشد

نخمس یوسف صلی الله علیه و آله یوسف بنی حمزه نعلی

فر فکدن بوفات دست غریبه بوکونمشد
 سنی تصور ایدوب غیری کوک دیاور دوکونمشد

بدن طاحونه غمده بکم شمدی اوکونمشد
 نه کونمشد رکن اباام مرزفون نه کونمشد
 اکوب اوکونلری طاشلر ابله کوکلام دوکونمشد

دوردم ارسه ده دقتلو اخطارات و نهیات
 قولام جوق البشتر اولیه تحقیقات و نهیات
 اولیدی زلف لیلادن دله اوقات نریهات
 ملالت ایلر ایدم قصه مجنون بن لهیات
 کور ایدی باشمه جرخ فلک نه کونه دونمشد

بزه سخا و صلندن الان کلمدی بر آتش
 بلای مشکله اولده بهوده عمره باش
 چکوب نهامقلمه ای زبان طوطی دریاش
 خبر و بر درد دل در مانسز اولور اولور بولون
 لباس خاطر مزکان دلبرون سوکونمشد

نکلواردی تنظیمده اولسه جبال انکیز

